๚ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส๚

องฺคุตฺตรนิกาโย

ทสกนิปาตปาฬิ

๑. ปฐมปณฺณาสกํ

๑. อานิสํสวโคฺค

๑. กิมตฺถิยสุตฺตํ

๑. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม๚ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ๚ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘กิมตฺถิยานิ , ภเนฺต, กุสลานิ สีลานิ กิมานิสํสานี’’ติ? ‘‘อวิปฺปฏิสารตฺถานิ โข, อานนฺท, กุสลานิ สีลานิ อวิปฺปฏิสารานิสํสานี’’ติ๚

‘‘อวิปฺปฏิสาโร ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิโย กิมานิสํโส’’ติ? ‘‘อวิปฺปฏิสาโร โข, อานนฺท, ปาโมชฺชโตฺถ ปาโมชฺชานิสํโส’’ติ [ปามุชฺชโตฺถ ปามุชฺชานิสํโสติ (สี. สฺยา. ปี.) อ. นิ. ๑๑.๑]๚

‘‘ปาโมชฺชํ ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิยํ กิมานิสํส’’นฺติ? ‘‘ปาโมชฺชํ โข, อานนฺท, ปีตตฺถํ ปีตานิสํส’’นฺติ๚

‘‘ปีติ ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิยา กิมานิสํสา’’ติ? ‘‘ปีติ โข, อานนฺท, ปสฺสทฺธตฺถา ปสฺสทฺธานิสํสา’’ติ๚

‘‘ปสฺสทฺธิ ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิยา กิมานิสํสา’’ติ? ‘‘ปสฺสทฺธิ โข , อานนฺท, สุขตฺถา สุขานิสํสา’’ติ๚

‘‘สุขํ ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิยํ กิมานิสํส’’นฺติ? ‘‘สุขํ โข, อานนฺท, สมาธตฺถํ สมาธานิสํส’’นฺติ๚

‘‘สมาธิ ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิโย กิมานิสํโส’’ติ? ‘‘สมาธิ โข, อานนฺท, ยถาภูตญาณทสฺสนโตฺถ ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส’’ติ๚

‘‘ยถาภูตญาณทสฺสนํ ปน, ภเนฺต, กิมตฺถิยํ กิมานิสํส’’นฺติ? ‘‘ยถาภูตญาณทสฺสนํ โข, อานนฺท, นิพฺพิทาวิราคตฺถํ นิพฺพิทาวิราคานิสํส’’นฺติ๚

‘‘นิพฺพิทาวิราโค ปน, ภเนฺต กิมตฺถิโย กิมานิสํโส’’ติ? ‘‘นิพฺพิทาวิราโค โข, อานนฺท, วิมุตฺติญาณทสฺสนโตฺถ วิมุตฺติญาณทสฺสนานิสํโส [… นิสํโสติ (สี. ก.)]๚

“อิติ โข, อานนฺท, กุสลานิ สีลานิ อวิปฺปฏิสารตฺถานิ อวิปฺปฏิสารานิสํสานิ; อวิปฺปฏิสาโร ปาโมชฺชตฺถ ปาโมชฺชานิสํโส; ปาโมชฺชํ ปีตตฺถํ ปีตานิสํสํ; ปีติ ปสฺสทฺธตฺถา ปสฺสทฺธานิสํสา; ปสฺสทฺธิ สุขตฺถา สุขานิสํสา; สุขํ สมาธตฺถํ สมาธานิสํสํ; สมาธิ ยถาภูตญาณทสฺสนตฺถ ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส; ยถาภูตญาณทสฺสนํ นิพฺพิทาวิราคตฺถํ นิพฺพิทาวิราคานิสํสํ; นิพฺพิทาวิราโค วิมุตฺติญาณทสฺสนตฺถ วิมุตฺติญาณทสฺสนานิสํโสฯ อิติ โข, อานนฺท, กุสลานิ สีลานิ อนุปุพฺเพน อคฺคาย ปเรนฺตี”ติ [อรหตฺตาย ปูเรนฺตีติ (สฺยา.)]ฯ ปฐมํฯ

๒. เจตนากรณียสุตฺตํ

๒. [อ. นิ. ๑๑.๒] “สีลวโต, ภิกฺขเว, สีลสมฺปนฺนสฺส น เจตนาย กรณียํ – ‘อวิปฺปฏิสาโร เม อุปฺปชฺชตู’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อวิปฺปฏิสาโร อุปฺปชฺชติฯ อวิปฺปฏิสาริสฺส, ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘ปาโมชฺชํ เม อุปฺปชฺชตู’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ อวิปฺปฏิสาริสฺส ปาโมชฺชํ ชายติฯ ปมุทิตสฺส, ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘ปีติ เม อุปฺปชฺชตู’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ ปมุทิตสฺส ปีติ อุปฺปชฺชติฯ ปีติมนสฺส, ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘กาโย เม ปสฺสมฺภตู’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ ปีติมนสฺส กาโย ปสฺสมฺภติฯ ปสฺสทฺธกายสฺส, ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘สุขํ เวทิยามี’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ ปสฺสทฺธกาโย สุขํ เวทิยติฯ สุขิโน, ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘จิตฺตํ เม สมาธิยตู’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ สุขิโน จิตฺตํ สมาธิยติฯ สมาหิตสฺส, ภิกฺขเว, น เจตนาย กรณียํ – ‘ยถาภูตํ ชานามิ ปสฺสามี’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ สมาหิโต ยถาภูตํ ชานาติ ปสฺสติฯ ยถาภูตํ, ภิกฺขเว, ชานโต ปสฺสโต น เจตนาย กรณียํ – ‘นิพฺพินฺทามิ วิรชฺชามี’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ ยถาภูตํ ชานํ ปสฺสํ นิพฺพินฺทติ วิรชฺชติฯ นิพฺพินฺนสฺส [นิพฺพินฺทสฺส (สี. ก.)], ภิกฺขเว, วิรตฺตสฺส น เจตนาย กรณียํ – ‘วิมุตฺติญาณทสฺสนํ สจฺฉิกโรมี’ติฯ ธมฺมตา เอสา, ภิกฺขเว, ยํ นิพฺพิโนฺน [นิพฺพิโนฺท (สี. ก.)] วิรโตฺต วิมุตฺติญาณทสฺสนํ สจฺฉิกโรติฯ

“อิติ โข, ภิกฺขเว, นิพฺพิทาวิราโค วิมุตฺติญาณทสฺสนตฺถ วิมุตฺติญาณทสฺสนานิสํโส; ยถาภูตญาณทสฺสนํ นิพฺพิทาวิราคตฺถํ นิพฺพิทาวิราคานิสํสํ; สมาธิ ยถาภูตญาณทสฺสนตฺถ ยถาภูตญาณทสฺสนานิสํโส; สุขํ สมาธตฺถํ สมาธานิสํสํ; ปสฺสทฺธิ สุขตฺถา สุขานิสํสา; ปีติ ปสฺสทฺธตฺถา ปสฺสทฺธานิสํสา; ปาโมชฺชํ ปีตตฺถํ ปีตานิสํสํ; อวิปฺปฏิสาโร ปาโมชฺชตฺถ ปาโมชฺชานิสํโส; กุสลานิ สีลานิ อวิปฺปฏิสารตฺถานิ อวิปฺปฏิสารานิสํสานิ ฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, ธมฺมา ธมฺเม อภิสเนฺทนฺติ, ธมฺมา ธมฺเม ปริปูเรนฺติ อปารา ปารํ คมนายา”ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปฐมอุปนิสสุตฺตํ

๓. [อ. นิ. ๕.๒๔; ๑๑.๓] “ทุสฺสีลสฺส, ภิกฺขเว, สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปาโมชฺชํ; ปาโมเชฺช อสติ ปาโมชฺชวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปีติ; ปีติยา อสติ ปีติวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปสฺสทฺธิ; ปสฺสทฺธิยา อสติ ปสฺสทฺธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สุขํ; สุเข อสติ สุขวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิ; สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ; ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ นิพฺพิทาวิราโค ; นิพฺพิทาวิราเค อสติ นิพฺพิทาวิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รุโกฺข สาขาปลาสวิปโนฺนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ… เผคฺคุปิ… สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ทุสฺสีลสฺส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ

อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ…เป…. วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

‘‘สีลวโต, ภิกฺขเว, สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปาโมชฺชํ; ปาโมเชฺช สติ ปาโมชฺชสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปีติ; ปีติยา สติ ปีติสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปสฺสทฺธิ; ปสฺสทฺธิยา สติ ปสฺสทฺธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ สุขํ; สุเข สติ สุขสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ สมฺมาสมาธิ ; สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ; ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ นิพฺพิทาวิราโค; นิพฺพิทาวิราเค สติ นิพฺพิทาวิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, รุโกฺข สาขาปลาสสมฺปโนฺนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ… เผคฺคุปิ… สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ…เป…. วิมุตฺติญาณทสฺสน’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. ทุติยอุปนิสสุตฺตํ

๔. [อ. นิ. ๑๑.๔] ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ทุสฺสีลสฺส, อาวุโส, สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ…เป…. วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, รุโกฺข สาขาปลาสวิปโนฺนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ… เผคฺคุปิ… สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, อาวุโส, ทุสฺสีลสฺส สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ…เป…. วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

‘‘สีลวโต , อาวุโส, สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ…เป. … วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, รุโกฺข สาขาปลาสสมฺปโนฺนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ… เผคฺคุปิ… สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, อาวุโส, สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ…เป…. วิมุตฺติญาณทสฺสน’’นฺติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ตติยอุปนิสสุตฺตํ

๕. [อ. นิ. ๑๑.๕] ตตฺร โข อายสฺมา อานโนฺท ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ทุสฺสีลสฺส, อาวุโส, สีลวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ปาโมชฺชํ; ปาโมเชฺช อสติ ปาโมชฺชวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปีติ; ปีติยา อสติ ปีติวิปนฺนสฺส หตูปนิสา โหติ ปสฺสทฺธิ; ปสฺสทฺธิยา อสติ ปสฺสทฺธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ สุขํ; สุเข อสติ สุขวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ สมฺมาสมาธิ; สมฺมาสมาธิมฺหิ อสติ สมฺมาสมาธิวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ; ยถาภูตญาณทสฺสเน อสติ ยถาภูตญาณทสฺสนวิปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ นิพฺพิทาวิราโค; นิพฺพิทาวิราเค อสติ นิพฺพิทาวิราควิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, รุโกฺข สาขาปลาสวิปโนฺนฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ… เผคฺคุปิ… สาโรปิ น ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, อาวุโส, ทุสฺสีลสฺส สีลวิ

ปนฺนสฺส หตูปนิโส โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร อสติ อวิปฺปฏิสารวิปนฺนสฺส หตูปนิสํ โหติ…เป…. วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ

“สีลวโต, อาวุโส, สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ปาโมชฺชํ; ปาโมเชฺช สติ ปาโมชฺชสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปีติ; ปีติยา สติ ปีติสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนา โหติ ปสฺสทฺธิ; ปสฺสทฺธิยา สติ ปสฺสทฺธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ สุขํ; สุเข สติ สุขสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ สมฺมาสมาธิ ; สมฺมาสมาธิมฺหิ สติ สมฺมาสมาธิสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ ยถาภูตญาณทสฺสนํ ; ยถาภูตญาณทสฺสเน สติ ยถาภูตญาณทสฺสนสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ นิพฺพิทาวิราโค; นิพฺพิทาวิราเค สติ นิพฺพิทาวิราคสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ วิมุตฺติญาณทสฺสนํฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, รุโกฺข สาขาปลาสสมฺปโนฺน ฯ ตสฺส ปปฏิกาปิ ปาริปูรึ คจฺฉติ, ตโจปิ… เผคฺคุปิ… สาโรปิ ปาริปูรึ คจฺฉติฯ เอวเมวํ โข, อาวุโส, สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปโนฺน โหติ อวิปฺปฏิสาโร; อวิปฺปฏิสาเร สติ อวิปฺปฏิสารสมฺปนฺนสฺส อุปนิสสมฺปนฺนํ โหติ…เป…. วิมุตฺติญาณทสฺสน”นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สมาธิสุตฺตํ

๖. [อ. นิ. ๑๑.๑๘] อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ…เป…. เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – “สิยา นุ โข, ภเนฺต, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี [ปฐวิสญฺญี (สี.), ปฐวีสญฺญี (สฺยา.)] อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส ; สญฺญี จ ปน อสฺสา”ติ? “สิยา, อานนฺท, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา”ติฯ

“ยถา กถํ ปน, ภเนฺต, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส , น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตฺตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา”ติ?

“อิธานนฺท, ภิกฺขุ เอวํสญฺญี โหติ – ‘เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสโคฺค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพาน’นฺติฯ เอวํ โข, อานนฺท, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺ

จายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา''ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สาริปุตฺตสุตฺตํ

๗. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยนายสฺมา สาริปุตฺโต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สาริปุตฺเตน สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ –

''สิยา นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อสฺส, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อสฺส, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อสฺส, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อสฺส, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อสฺส, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อสฺส, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา''ติ?

''สิยา , อาวุโส อานนฺท, ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส...เป.... น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อสฺส; สญฺญี จ ปน อสฺสา''ติฯ

''ยถา กถํ ปน, อาวุโส สาริปุตฺต, สิยา ภิกฺขุโน ตถารูโป สมาธิปฏิลาโภ ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อสฺส...เป.... สญฺญี จ ปน อสฺสา''ติ? ''เอกมิทาหํ, อาวุโส อานนฺท, สมยํ อิเธว สาวตฺถิยํ วิหรามิ อนฺธวนสฺมิํฯ ตตฺถาหํ [อถาหํ (ก.)] ตถารูปํ สมาธึ สมาปชฺชึ [ปฏิลภามิ (ก.)] ยถา เนว ปถวิยํ ปถวิสญฺญี อโหสิํ, น อาปสฺมึ อาโปสญฺญี อโหสิํ, น เตชสฺมึ เตโชสญฺญี อโหสิํ, น วายสฺมึ วาโยสญฺญี อโหสิํ, น อากาสานญฺจายตเน อากาสานญฺจายตนสญฺญี อโหสิํ, น วิญฺญาณญฺจายตเน วิญฺญาณญฺจายตนสญฺญี อโหสิํ, น อากิญฺจญฺญายตเน อากิญฺจญฺญายตนสญฺญี อโหสิํ, น เนวสญฺญานาสญฺญายตเน เนวสญฺญานาสญฺญายตนสญฺญี อโหสิํ, น อิธโลเก อิธโลกสญฺญี อโหสิํ, น ปรโลเก ปรโลกสญฺญี อโหสิํ; สญฺญี จ ปน อโหสิ''นฺติฯ

''กิํสญฺญี ปนายสฺมา สาริปุตฺโต [กิํ สญฺญี ปนาวุโส สาริปุตฺต (ก.)] ตสฺมึ สมเย อโหสี''ติ? ''ภวนิโรโธ นิพฺพานํ ภวนิโรโธ นิพฺพาน''นฺติ โข เม, อาวุโส, อญฺญาว สญฺญา อุปฺปชฺชติ อญฺญาว สญฺญา นิรุชฺฌติฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, สกลิกคฺคิสฺส ฌายมานสฺส อญฺญาว อจฺจิ อุปฺปชฺชติ อญฺญาว อจฺจิ นิรุชฺฌติ; เอวเมวํ โข, อาวุโส, 'ภวนิโรโธ นิพฺพานํ ภวนิโรโธ นิพฺพาน'นฺติ อญฺญาว สญฺญา อุปฺปชฺชติ อญฺญาว สญฺญา นิรุชฺฌติฯ 'ภวนิโรโธ นิพฺพาน'นฺติ [นิพฺพานํ (สี. ก.)] สญฺญี จ ปนาหํ, อาวุโส, ตสฺมึ สมเย อโหสิ''นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. ฌานสุตฺตํ

๘. ''สทฺโธ จ [อิมสฺมึ วาเกฺย อยํ จ กาโร นตฺถิ สฺยามโปตฺถเก], ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โหติ, โน จ [โน (สฺยา.) เอวมุปริปิฯ อ. นิ. ๘.๗๑] สีลวา; เอวํ โส เตนงฺเคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ

ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ, สีลวา จา’ติ! ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ สีลวา จ, เอวํ โส เตนงฺเคน ปริปูโร โหติฯ

“สโทฺธ จ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โหติ สีลวา จ, โน จ พหุสฺสุโต…เป.… พหุสฺสุโต จ, โน จ ธมฺมกถิโก… ธมฺมกถิโก จ, โน จ ปริสาวจโร… ปริสาวจโร จ, โน จ วิสารโท ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ… วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, โน จ วินยธโร… วินยธโร จ, โน จ อารญฺญิโก [อารญฺญโก (ก.)] ปนฺตเสนาสโน… อารญฺญิโก จ ปนฺตเสนาสโน, โน จ จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี… จตุนฺนญฺจ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, โน จ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํ โส เตนงฺเคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสยฺยํ, วินยธโร จ, อารญฺญิโก จ ปนฺตเสนาสโน, จตุนฺนญฺจ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี อสฺสํ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ

“ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, วินยธโร จ, อารญฺญิโก จ ปนฺตเสนาสโน, จตุนฺนญฺจ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ; เอวํ โส เตนงฺเคน ปริปูโร โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สมนฺตปาสาทิโก จ โหติ สพฺพาการปริปูโร จา”ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สนฺตวิโมกฺขสุตฺตํ

๙. “สโทฺธ จ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โหติ, โน จ สีลวา…เป.… สีลวา จ, โน จ พหุสฺสุโต… พหุสฺสุโต จ, โน จ ธมฺมกถิโก… ธมฺมกถิโก จ, โน จ ปริสาวจโร… ปริสาวจโร จ, โน จ วิสารโท ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ… วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, โน จ วินยธโร… วินยธโร จ, โน จ อารญฺญิโก ปนฺตเสนาสโน… อารญฺญิโก จ ปนฺตเสนาสโน, โน จ เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูเป อารุปฺปา เต กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ… เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูเป อารุปฺปา เต จ กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, โน จ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํ โส เตนงฺเคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สโทฺธ จ อสฺสํ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสยฺยํ, วินยธโร จ, อารญฺญิโก จ ปนฺตเสนาสโน, เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูเป อารุปฺปา เต จ กาเยน ผุสิตฺวา วิหเรยฺยํ, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ

“ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, วินยธโร จ, อารญฺญิโก จ ปนฺตเสนาสโน, เย เต สนฺตา วิโมกฺขา อติกฺกมฺม รูเป อารุปฺปา เต จ กาเยน ผุสิตฺวา วิหรติ, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ; เอวํ โส

เตนเงฺคน ปริปูโร โหติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สมนฺตปาสาทิโก จ โหติ สพฺพาการปริปูโร จา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. วิชฺชาสุตฺตํ

๑๐. ‘‘สทฺโธ จ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โหติ, โน จ สีลวาฯ เอวํ โส เตนเงฺคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สทฺโธ จ อสฺสํ สีลวา จา’ติฯ ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สทฺโธ จ โหติ, สีลวา จ, เอวํ โส เตนเงฺคน ปริปูโร โหติฯ

‘‘สทฺโธ จ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โหติ สีลวา จ, โน จ พหุสฺสุโต พหุสฺสุโต จ, โน จ ธมฺมกถิโก ธมฺมกถิโก จ, โน จ ปริสาวจโร ปริสาวจโร จ, โน จ วิสารโท ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, โน จ วินยธโร วินยธโร จ, โน จ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ เอกมฺปิ ชาติํ เทฺวปิ ชาติโย…เป.… อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติฯ อเนกวิหิตญฺจ…เป.… ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ, โน จ ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน…เป.… ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติ ทิเพฺพน จ จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน…เป.… ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติ, โน จ อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํ โส เตนเงฺคน อปริปูโร โหติฯ เตน ตํ องฺคํ ปริปูเรตพฺพํ – ‘กินฺตาหํ สทฺโธ จ อสฺสํ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสยฺยํ, วินยธโร จ, อเนกวิหิตญฺจ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสเรยฺยํ, เสยฺยถิทํ, เอกมฺปิ ชาติํ เทฺวปิ ชาติโย…เป.… อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสเรยฺยํ, ทิเพฺพน จ จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน…เป.… ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชาเนยฺยํ, อาสวานญฺจ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติฯ

‘‘ยโต จ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สทฺโธ จ โหติ, สีลวา จ, พหุสฺสุโต จ, ธมฺมกถิโก จ, ปริสาวจโร จ, วิสารโท จ ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, วินยธโร จ, อเนกวิหิตญฺจ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาติํ เทฺวปิ ชาติโย…เป.… อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ, ทิเพฺพน จ จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน…เป.… ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติ, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํ โส เตนเงฺคน ปริปูโร โหติฯ อิเมหิ, โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ สมนฺตปาสาทิโก จ โหติ สพฺพาการปริปูโร จา’’ติฯ ทสมํฯ

อานิสํสวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

กิมตฺถิยํ เจตนา จ, ตโย อุปนิสาปิ จ;
สมาธิ สาริปุโตฺต จ, ฌานํ สเนฺตน วิชฺชยาติฯ

๒. นาถวโคฺค

๑. เสนาสนสุตฺตํ

๑๑. ‘‘ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ เสนาสนํ เสวมาโน ภชมาโน นจิรเสฺสว อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สทฺโธ โหติ; สทฺทหติ ตถาคตสฺส โพธึ – ‘อิติปิ โส ภควา…เป.… ภควา’ติ; อปฺปาพาโธ โหติ อปฺปาตโงฺก, สมเวปากินิยา คหณิยา สมนฺนาคโต นาติสีตาย นาจฺจุณฺหาย มชฺฌิมาย ปธานกฺขมาย; อสโฐ โหติ อมายาวี, ยถาภูตํ อตฺตานํ อาวิกตฺตา สตฺถริ วา วิญฺญูสุ วา สพฺรหฺมจารีสุ; อารทฺธวีริโย วิหรติ, อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย; ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธเมฺมสุ; ปญฺญวา โหติ, อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิเพฺพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, เสนาสนํ ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เสนาสนํ นาติทูรํ โหติ นาจฺจาสนฺนํ คมนาคมนสมฺปนฺนํ ทิวา อปฺปากิณฺณํ รตฺตึ อปฺปสทฺทํ อปฺปนิโคฺฆสํ อปฺปฑํสมกสวาตาตปสรีสปสมฺผสฺสํ [อปฺปฑํส… สิรึสปสมฺผสฺสํ (สี. สฺยา. ปี.)]; ตสฺมึ โข ปน เสนาสเน วิหรนฺตสฺส อปฺปกสิเรน อุปฺปชฺชนฺติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารา; ตสฺมึ โข ปน เสนาสเน เถรา ภิกฺขู วิหรนฺติ พหุสฺสุตา อาคตาคมา ธมฺมธรา วินยธรา มาติกาธรา; เต กาเลน กาลํ อุปสงฺกมิตฺวา ปริปุจฺฉติ ปริปญฺหติ – ‘อิทํ, ภเนฺต, กถํ, อิมสฺส โก อโตฺถ’ติ; ตสฺส เต อายสฺมโนฺต อวิวฎญฺเจว วิวรนฺติ อนุตฺตานีกตญฺจ อุตฺตานึ กโรนฺติ อเนกวิหิเตสุ จ กงฺขาฐานิเยสุ ธเมฺมสุ กงฺขํ ปฏิวิโนเทนฺติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, เสนาสนํ ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ โหติฯ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคตํ เสนาสนํ เสวมาโน ภชมาโน นจิรเสฺสว อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺยา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปญฺจงฺคสุตฺตํ

๑๒. ‘‘ปญฺจงฺควิปฺปหีโน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ‘เกวลี วุสิตวา อุตฺตมปุริโส’ติ วุจฺจติฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน กามจฺฉโนฺท ปหีโน โหติ, พฺยาปาโท ปหีโน โหติ, ถินมิทฺธํ [ถีนมิทฺธํ (สี. สฺยา. ปี.)] ปหีนํ โหติ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหีนํ โหติ, วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อเสเขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมาธิกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน ปญฺญากฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺคสมนฺนาคโต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ‘เกวลี วุสิตวา อุตฺตมปุริโส’ติ วุจฺจติฯ

‘‘กามจฺฉโนฺท จ พฺยาปาโท, ถินมิทฺธญฺจ ภิกฺขุโน;
อุทฺธจฺจํ วิจิกิจฺฉา จ, สพฺพโสว น วิชฺชติฯ

‘‘อเสเขน จ สีเลน, อเสเขน สมาธินา;
วิมุตฺติยา จ สมฺปโนฺน, ญาเณน จ ตถาวิโธฯ

‘‘ส เว ปญฺจงฺคสมฺปโนฺน, ปญฺจ อเงฺค [ปญฺจงฺคานิ (สฺยา.)] วิวชฺชยํ [วิวชฺชิย (ก.)];
อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย, เกวลี อิติ วุจฺจตี’’ติฯ ทุติยํ;

๓. สํโยชนสุตฺตํ

๑๓. ‘‘ทสยิมานิ , ภิกฺขเว, สํโยชนานิฯ กตมานิ ทส? ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ, ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ กตมานิ ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ? สกฺกายทิฎฺฐิ, วิจิกิจฺฉา, สีลพฺพตปรามาโส, กามจฺฉโนฺท, พฺยาปาโท – อิมานิ ปโญฺจรมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ

‘‘กตมานิ ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิ? รูปราโค, อรูปราโค, มาโน, อุทฺธจฺจํ, อวิชฺชา – อิมานิ ปญฺจุทฺธมฺภาคิยานิ สํโยชนานิฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ทส สํโยชนานี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. เจโตขิลสุตฺตํ

๑๔. ‘‘ยสฺส กสฺสจิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา ปญฺจ เจโตขิลา อปฺปหีนา ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธา อสมุจฺฉินฺนา, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ หานิเยว ปาฎิกงฺขา กุสเลสุ ธเมฺมสุ โน วุทฺธิฯ

‘‘กตมสฺส ปญฺจ เจโตขิลา อปฺปหีนา โหนฺติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺถริ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติฯ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺถริ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ, ตสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานายฯ ยสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปฐโม เจโตขิโล อปฺปหีโน โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธเมฺม กงฺขติ…เป.… สเงฺฆ กงฺขติ… สิกฺขาย กงฺขติ… สพฺรหฺมจารีสุ กุปิโต โหติ อนตฺตมโน อาหตจิโตฺต ขิลชาโตฯ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีสุ กุปิโต โหติ อนตฺตมโน อาหตจิโตฺต ขิลชาโต, ตสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานายฯ ยสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปญฺจโม เจโตขิโล อปฺปหีโน โหติฯ อิมสฺส ปญฺจ เจโตขิลา อปฺปหีนา โหนฺติฯ

‘‘กตมสฺส ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธา อสมุจฺฉินฺนา โหนฺติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเมสุ อวีตราโค โหติ อวิคตจฺฉโนฺท อวิคตเปโม อวิคตปิปาโส อวิคตปริฬาโห อวิคตตโณฺหฯ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเมสุ อวีตราโค โหติ อวิคตจฺฉโนฺท อวิคตเปโม อวิคตปิปาโส อวิคตปริฬาโห อวิคตตโณฺห , ตสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานายฯ ยสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปฐโม เจตโสวินิพโนฺธ อสมุจฺฉิโนฺน โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย อวีตราโค โหติ…เป.… รูเป อวีตราโค โหติ…เป.… ยาวทตฺถํ อุทราวเทหกํ ภุญฺชิตฺวา เสยฺยสุขํ ปสฺสสุขํ มิทฺธสุขํ อนุยุโตฺต วิหรติ… อญฺญตรํ

เทวนิกายํ ปณิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ – ‘อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วา’ติฯ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อญฺญตรํ เทวนิกายํ ปณิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ – ‘อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วา’ติ, ตสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานายฯ ยสฺส จิตฺตํ น นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปญฺจโม เจตโสวินิพนฺโธ อสมุจฺฉินฺโน โหติฯ อิมสฺส ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธา อสมุจฺฉินฺนา โหนฺติฯ

‘‘ยสฺส กสฺสจิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา อิเม ปญฺจ เจโตขิลา อปฺปหีนา อิเม ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธา อสมุจฺฉินฺนา, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ โน วุทฺธิฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กาฬปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หายเตว วณฺเณน หายติ มณฺฑเลน หายติ อาภาย หายติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา อิเม ปญฺจ เจโตขิลา อปฺปหีนา อิเม ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธา อสมุจฺฉินฺนา, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ โน วุทฺธิฯ

‘‘ยสฺส กสฺสจิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา ปญฺจ เจโตขิลา ปหีนา ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธา สุสมุจฺฉินฺนา, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ โน ปริหานิฯ

‘‘กตมสฺส ปญฺจ เจโตขิลา ปหีนา โหนฺติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺถริ น กงฺขติ น วิจิกิจฺฉติ, อธิมุจฺจติ สมฺปสีทติฯ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตฺถริ น กงฺขติ น วิจิกิจฺฉติ อธิมุจฺจติ สมฺปสีทติ, ตสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานายฯ ยสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปฐโม เจโตขิโล ปหีโน โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺเม น กงฺขติ…เป.… สงฺเฆ น กงฺขติ… สิกฺขาย น กงฺขติ … สพฺรหฺมจารีสุ น กุปิโต โหติ อตฺตมโน น อาหตจิตฺโต น ขิลชาโตฯ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีสุ น กุปิโต โหติ อตฺตมโน น อาหตจิตฺโต น ขิลชาโต , ตสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานายฯ ยสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปญฺจโม เจโตขิโล ปหีโน โหติฯ อิมสฺส ปญฺจ เจโตขิลา ปหีนา โหนฺติฯ

‘‘กตมสฺส ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธา สุสมุจฺฉินฺนา โหนฺติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเมสุ วีตราโค โหติ วิคตจฺฉนฺโท วิคตเปโม วิคตปิปาโส วิคตปริฬาโห วิคตตโณฺหฯ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเมสุ วีตราโค โหติ วิคตจฺฉนฺโท วิคตเปโม วิคตปิปาโส วิคตปริฬาโห วิคตตโณฺห, ตสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานายฯ ยสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปฐโม เจตโสวินิพนฺโธ สุสมุจฺฉินฺโน โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กาเย วีตราโค โหติ…เป.… รูเป วีตราโค โหติ …เป.… น ยาวทตฺถํ อุทราวเทหกํ ภุญฺชิตฺวา เสยฺยสุขํ ปสฺสสุขํ มิทฺธสุขํ อนุยุตฺโต วิหรติ, น อญฺญตรํ เทวนิกายํ ปณิธาย พฺรหฺมจริยํ จรติ – ‘อิมินาหํ สีเลน วา วเตน วา ตเปน วา พฺรหฺมจริเยน วา เทโว วา ภวิสฺสามิ เทวญฺญตโร วา’ติฯ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น อญฺญตรํ เทวนิกายํ ปณิธาย…เป.… เทวญฺญตโร วาติ, ตสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธา

นายฯ ยสฺส จิตฺตํ นมติ อาตปฺปาย อนุโยคาย สาตจฺจาย ปธานาย, เอวมสฺสายํ ปญฺจโม เจตโสวินิพนฺโธ สุสมุจฺฉิโนฺน โหติฯ อิมสฺส ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธา สุสมุจฺฉินฺนา โหนฺติฯ

‘‘ยสฺส กสฺสจิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา อิเม ปญฺจ เจโตขิลา ปหีนา อิเม ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธา สุสมุจฺฉินฺนา , ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธเมฺมสุ โน ปริหานิฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ชุณฺหปเกฺข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วฑฺฒเตว วเณฺณน วฑฺฒติ มณฺฑเลน วฑฺฒติ อาภาย วฑฺฒติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา อิเม ปญฺจ เจโตขิลา ปหีนา อิเม ปญฺจ เจตโสวินิพนฺธา สุสมุจฺฉินฺนา, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธเมฺมสุ โน ปริหานี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อปฺปมาทสุตฺตํ

๑๕. ‘‘ยาวตา, ภิกฺขเว, สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญินาสญฺญิโน วา, ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สเพฺพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณาฯ อปฺปมาโท เตสํ [เตสํ ธมฺมานํ (สี. ก.) สํ. นิ. ๕.๑๓๙] อคฺคมกฺขายติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยานิ กานิจิ ชงฺคลานํ [ชงฺคมานํ (สี. ปี.) สํ. นิ. ๕.๑๓๙] ปาณานํ ปทชาตานิ, สพฺพานิ ตานิ หตฺถิปเท สโมธานํ คจฺฉนฺติ, หตฺถิปทํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ, ยทิทํ มหนฺตเตฺตน; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว , เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สเพฺพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณาฯ อปฺปมาโท เตสํ อคฺคมกฺขายติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, กูฏาคารสฺส ยา กาจิ โคปานสิโย สพฺพา ตา กูฏงฺคมา กูฏนินฺนา กูฏสโมสรณา, กูโฏ ตาสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สเพฺพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณาฯ อปฺปมาโท เตสํ อคฺคมกฺขายติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, เย เกจิ มูลคนฺธา, กาฬานุสาริยํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมวํ โข ภิกฺขเว…เป.…ฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ สารคนฺธา, โลหิตจนฺทนํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมวํ โข ภิกฺขเว…เป.…ฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ ปุปฺผคนฺธา, วสฺสิกํ เตสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมวํ โข ภิกฺขเว…เป.…ฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, เย เกจิ ขุทฺทราชาโน [กุฑฺฑราชาโน (สี. สฺยา. ปี.), กุฏฺฏราชาโน, กูฏราชาโน (ก.) อ. นิ. ๖.๕๓], สเพฺพ เต รโญฺญ จกฺกวตฺติสฺส อนุยนฺตา ภวนฺติ, ราชา เตสํ จกฺกวตฺตี อคฺคมกฺขายติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว…เป.…ฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, ยา กาจิ ตารกรูปานํ ปภา, สพฺพา ตา จนฺทปฺปภาย กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ, จนฺทปฺปภา ตาสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว…เป.…ฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, สรทสมเย วิทฺเธ วิคตวลาหเก เทเว อาทิโจฺจ นภํ อพฺภุสฺสกฺกมาโน [อพฺภุสฺสุกฺกมาโน (สี.) สํ. นิ. ๕.๑๔๖-๑๔๘] สพฺพํ อากาสคตํ ตมคตํ อภิวิหจฺจ ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจติ จ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว…เป.…ฯ

“เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ยา กาจิ มหานทิโย, เสยฺยถิทํ – คงฺคา, ยมุนา, อจิรวตี, สรภู, มหี, สพฺพา ตา สมุทฺทงฺคมา สมุทฺทนินฺนา สมุทฺทโปณา สมุทฺทปพฺภารา, มหาสมุโทฺท ตาสํ อคฺคมกฺขายติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สเพฺพ เต อปฺปมาทมูลกา อปฺปมาทสโมสรณาฯ อปฺปมาโท เตสํ อคฺคมกฺขายตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อาหุเนยฺยสุตฺตํ

๑๖. “ทสยิเม , ภิกฺขเว, ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา ปาหุเนยฺยา ทกฺขิเณยฺยา อญฺชลิกรณียา อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสฯ กตเม ทส? ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ, ปเจฺจกพุโทฺธ, อุภโตภาควิมุโตฺต, ปญฺญาวิมุโตฺต, กายสกฺขี, ทิฏฺฐิปฺปโตฺต, สทฺธาวิมุโตฺต, สทฺธานุสารี, ธมฺมานุสารี, โคตฺรภู – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ปุคฺคลา อาหุเนยฺยา…เป.… อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสา’’ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. ปฐมนาถสุตฺตํ

๑๗. [ที. นิ. ๓.๓๔๕, ๓๖๐] “สนาถา , ภิกฺขเว, วิหรถ, มา อนาถาฯ ทุกฺขํ, ภิกฺขเว, อนาโถ วิหรติฯ ทสยิเม, ภิกฺขเว, นาถกรณา ธมฺมาฯ กตเม ทส? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปโนฺน อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ…เป.… สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, อยมฺปิ ธโมฺม นาถกรโณฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ [สาตฺถา สพฺยญฺชนา (สี.)] เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา [พหู สุตา (?)] โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฎฺฐิยา สุปฺปฎิวิทฺธาฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ…เป.… ทิฎฺฐิยา สุปฺปฎิวิทฺธา, อยมฺปิ ธโมฺม นาถกรโณฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺก ฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิโตฺต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวโงฺก, อยมฺปิ ธโมฺม นาถกรโณ ฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต, ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนิํฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุวโจ โหติ…เป.… อนุสาสนิํ, อยมฺปิ ธโมฺม นาถกรโณฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กิํกรณียานิ, ตตฺถ ทโกฺข โหติ อนลโส ตตฺรูปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต, อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ

ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ…เป…. อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํ, อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร, อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปาโมโชฺชฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร, อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปาโมโชฺช, อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ, อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สนฺตุฎฺโฐ โหติ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรนฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สนฺตุฎฺโฐ โหติ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน, อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติมา โหติ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติมา โหติ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา, อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิเพฺพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิเพฺพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยา, อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘สนาถา, ภิกฺขเว, วิหรถ, มา อนาถาฯ ทุกฺขํ, ภิกฺขเว, อนาโถ วิหรติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส นาถกรณา ธมฺมา’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยนาถสุตฺตํ

๑๘. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘สนาถา , ภิกฺขเว, วิหรถ, มา อนาถาฯ ทุกฺขํ, ภิกฺขเว, อนาโถ วิหรติฯ ทสยิเม, ภิกฺขเว, นาถกรณา ธมฺมาฯ กตเม ทส? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ…เป…. สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ ‘สีลวา วตายํ ภิกฺขุ ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปโนฺน อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสู’ติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู… นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุทฺธิเยว ปาฎิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิฯ อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ…เป…. ทิฎฺฐิยา สุปฺปฎิวิทฺธาฯ ‘พหุสฺสุโต วตายํ ภิกฺขุ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา

พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา’ติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู… นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิฯ อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโกฯ ‘กลฺยาณมิตฺโต วตายํ ภิกฺขุ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก’ติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู… นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิฯ อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต, ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนิํฯ ‘สุวโจ วตายํ ภิกฺขุ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต, ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนิ’นฺติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู… นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิฯ อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กิํกรณียานิ, ตตฺถ ทกฺโข โหติ อนลโส, ตตฺรูปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต, อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํฯ ‘ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กิํกรณียานิ, ตตฺถ ทกฺโข วตายํ ภิกฺขุ อนลโส, ตตฺรูปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต, อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุ’นฺติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู… นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิฯ อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร, อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปาโมชฺโชฯ ‘ธมฺมกาโม วตายํ ภิกฺขุ ปิยสมุทาหาโร, อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปาโมชฺโช’ติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู… นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิฯ อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ ‘อารทฺธวีริโย วตายํ ภิกฺขุ วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย, กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสู’ติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู… นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ ฯ ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิฯ อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรนฯ ‘สนฺตุฏฺโฐ วตายํ ภิกฺขุ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรนา’ติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู… นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุ

กมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิฯ อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติมา โหติ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ ‘สติมา วตายํ ภิกฺขุ ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา’ติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู… นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส มชฺฌิมานุกมฺปิตสฺส นวานุกมฺปิตสฺส วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ, โน ปริหานิฯ อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ ‘ปญฺญวา วตายํ ภิกฺขุ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยา’ติ เถราปิ นํ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติ, มชฺฌิมาปิ ภิกฺขู… นวาปิ ภิกฺขู วตฺตพฺพํ อนุสาสิตพฺพํ มญฺญนฺติฯ ตสฺส เถรานุกมฺปิตสฺส…เป.… โน ปริหานิฯ อยมฺปิ ธมฺโม นาถกรโณฯ

‘‘สนาถา, ภิกฺขเว, วิหรถ, มา อนาถาฯ ทุกฺขํ, ภิกฺขเว, อนาโถ วิหรติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส นาถกรณา ธมฺมา’’ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปฐมอริยาวาสสุตฺตํ

๑๙. [ที. นิ. ๓.๓๔๘, ๓๖๐] ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, อริยาวาสา, เย อริยา อาวสิํสุ วา อาวสนฺติ วา อาวสิสฺสนฺติ วาฯ กตเม ทส? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โหติ, ฉฬงฺคสมนฺนาคโต, เอการกฺโข, จตุราปสฺเสโน, ปณุนฺนปจฺเจกสจฺโจ [ปนุณฺณปจฺเจกสจฺโจ (ก.)], สมวยสฏฺฐสโน, อนาวิลสงฺกปฺโป, ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร, สุวิมุตฺตจิตฺโต, สุวิมุตฺตปญฺโญฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส อริยาวาสา , เย อริยา อาวสิํสุ วา อาวสนฺติ วา อาวสิสฺสนฺติ วา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุติยอริยาวาสสุตฺตํ

๒๐. เอกํ สมยํ ภควา กุรูสุ วิหรติ กมฺมาสธมฺมํ นาม กุรูนํ นิคโมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ…เป.…ฯ

‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, อริยาวาสา, เย อริยา อาวสิํสุ วา อาวสนฺติ วา อาวสิสฺสนฺติ วาฯ กตเม ทส? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โหติ, ฉฬงฺคสมนฺนาคโต , เอการกฺโข, จตุราปสฺเสโน, ปณุนฺนปจฺเจกสจฺโจ, สมวยสฏฺฐสโน, อนาวิลสงฺกปฺโป, ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร, สุวิมุตฺตจิตฺโต, สุวิมุตฺตปญฺโญฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน กามจฺฉนฺโท ปหีโน โหติ, พฺยาปาโท ปหีโน โหติ, ถินมิทฺธํ ปหีนํ โหติ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหีนํ โหติ, วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺจงฺควิปฺปหีโน โหติฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉฬงฺคสมนฺนาคโต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน, อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโนฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา…

ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน, อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโนฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ฉฬงฺคสมนฺนาคโต โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอการกฺโข โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สตารกฺเขน เจตสา สมนฺนาคโต โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ เอการกฺโข โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตุราปเสฺสโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สงฺขาเยกํ ปฏิเสวติ, สงฺขาเยกํ อธิวาเสติ, สงฺขาเยกํ ปริวเชฺชติ, สงฺขาเยกํ วิโนเทติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ จตุราปเสฺสโน โหติฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปณุนฺนปเจฺจกสโจฺจ โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ยานิ ตานิ ปุถุสมณพฺราหฺมณานํ ปุถุปเจฺจกสจฺจานิ, เสยฺยถิทํ – ‘สสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อสสฺสโต โลโก’ติ วา, ‘อนฺตวา โลโก’ติ วา, ‘อนนฺตวา โลโก’ติ วา, ‘ตํ ชีวํ ตํ สรีร’นฺติ วา, ‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีร’นฺติ วา, ‘โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วา, ‘น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วา, ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วา, ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา’ติ วา, สพฺพานิ ตานิ นุนฺนานิ โหนฺติ ปณุนฺนานิ [นุณฺณานิ โหนฺติ ปนุณฺณานิ (?)] จตฺตานิ วนฺตานิ มุตฺตานิ ปหีนานิ ปฏินิสฺสฏฺฐานิฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปณุนฺนปเจฺจกสโจฺจ โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมวยสเฏฺฐสโน โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน กาเมสนา ปหีนา โหติ, ภเวสนา ปหีนา โหติ, พฺรหฺมจริเยสนา ปฏิปฺปสฺสทฺธาฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมวยสเฏฺฐสโน โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนาวิลสงฺกปฺโป โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน กามสงฺกปฺโป ปหีโน โหติ, พฺยาปาทสงฺกปฺโป ปหีโน โหติ, วิหิํสาสงฺกปฺโป ปหีโน โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อนาวิลสงฺกปฺโป โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา ทุกฺขสฺส จ ปหานา ปุเพฺพว โสมนสฺสโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมา อทุกฺขมสุขํ อุเปกฺขาสติปาริสุทฺธิํ จตุตฺถํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปสฺสทฺธกายสงฺขาโร โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุวิมุตฺตจิโตฺต โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ราคา จิตฺตํ วิมุตฺตํ โหติ, โทสา จิตฺตํ วิมุตฺตํ โหติ, โมหา จิตฺตํ วิมุตฺตํ โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุวิมุตฺตจิโตฺต โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุวิมุตฺตปโญฺญ โหติ? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘ราโค เม ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํกโต อายติํ อนุปฺปาทธโมฺม’ติ ปชานาติ, โทโส เม ปหีโน…เป…. ‘โมโห เม ปหีโน อุจฺฉินฺนมูโล ตาลาวตฺถุกโต อนภาวํกโต อายติํ อนุปฺปาทธโมฺม’ติ ปชานาติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุวิมุตฺตปโญฺญ โหติฯ

“เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อตีตมทฺธานํ อริยา อริยาวาเส อาวสิํสุ, สเพฺพ เต อิเมว ทส อริยาวาเส อาวสิํสุ; เย หิ เกจิ, ภิกฺขเว, อนาคตมทฺธานํ อริยา อริยาวาเส อาวสิสฺสนฺติ, สเพฺพ เต อิเมว ทส อริยาวาเส อาวสิสฺสนฺติ; เย หิ [เยปิ (?)] เกจิ, ภิกฺขเว , เอตรหิ อริยา อริยาวาเส อาว

สนฺติ, สเพฺพ เต อิเมว ทส อริยาวาเส อาวสนฺติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส อริยาวาสา, เย อริยา อาวสึสุ วา อาวสนฺติ วา อาวสิสฺสนฺติ วา’’ติฯ ทสมํฯ

นาถวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

เสนาสนญฺจ ปญฺจงฺคํ, สํโยชนาขิเลน จ;
อปฺปมาโท อาหุเนโยฺย, เทฺว นาถา เทฺว อริยาวาสาติฯ

๓. มหาวโคฺค

๑. สีหนาทสุตฺตํ

๒๑. “สีโห , ภิกฺขเว, มิคราชา สายนฺหสมยํ อาสยา นิกฺขมติฯ อาสยา นิกฺขมิตฺวา วิชมฺภติฯ วิชมฺภิตฺวา สมนฺตา จตุทฺทิสํ [จตุทฺทิสา (สฺยา. ก.) อ. นิ. ๖.๖๔] อนุวิโลเกติฯ สมนฺตา จตุทฺทิสํ [จตุทฺทิสา (สฺยา. ก.) อ. นิ. ๖.๖๔] อนุวิโลเกตฺวา ติกฺขตฺตุํ สีหนาทํ นทติฯ ติกฺขตฺตุํ สีหนาทํ นทิตฺวา โคจราย ปกฺกมติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ‘มาหํ ขุทฺทเก ปาเณ วิสมคเต สงฺฆาตํ อาปาเทสิ’นฺติ!

“‘สีโห’ติ, โข ภิกฺขเว, ตถาคตเสฺสตํ อธิวจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสฯ ยํ โข, ภิกฺขเว, ตถาคโต ปริสาย ธมฺมํ เทเสติ, อิทมสฺส โหติ สีหนาทสฺมิํฯ

[ม. นิ. ๑.๑๔๘; วิภ. ๗๖๐; ปฏิ. ม. ๒.๔๔] “ทสยิมานิ , ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส ตถาคตพลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ กตมานิ ทส? อิธ, ภิกฺขเว, ตถาคโต ฐานญฺจ ฐานโต อฏฺฐานญฺจ อฏฺฐานโต ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคโต ฐานญฺจ ฐานโต อฏฺฐานญฺจ อฏฺฐานโต ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคโต อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต สพฺพตฺถคามินิํ ปฏิปทํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว , ตถาคโต สพฺพตฺถคามินิํ ปฏิปทํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต อเนกธาตุํ นานาธาตุํ โลกํ [อเนกธาตุนานาธาตุโลกํ (สี. ก.)] ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคโต อเนกธาตุํ นานาธาตุํ โลกํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ…เป.… พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคโต สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ…เป.… พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคโต ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ…เป.… พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ สํกิเลสํ โวทานํ วุฏฺฐานํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปิ…เป…. ปชานาติ, อิทมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ…เป…. พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาติํ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ติํสมฺปิ ชาติโย จตฺตาลีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สํวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สํวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป, ‘อมุตฺราสิํ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทิํ; ตตฺราปาสิํ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อิธูปปนฺโน’ติ, อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติฯ ยมฺปิ ภิกฺขเว, ตถาคโต อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาติํ เทฺวปิ ชาติโย…เป…. อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, อิทมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ – ‘อิเม วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคติํ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา; อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคติํ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา’ติฯ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติฯ ยมฺปิ , ภิกฺขเว, ตถาคโต ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน…เป…. ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ, อิทมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทมฺปิ, ภิกฺขเว, ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตติฯ

‘‘อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ทส ตถาคตสฺส ตถาคตพลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺเตตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. อธิวุตฺติปทสุตฺตํ

๒๒. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ –

‘‘เย เต, อานนฺท, ธมฺมา เตสํ เตสํ อธิวุตฺติปทานํ [อธิมุตฺติปทานํ (ก.)] อภิญฺญา สจฺฉิกิริยาย สํวตฺตนฺติ, วิสารโท อหํ, อานนฺท, ตตฺถ ปฏิชานามิฯ ‘เตสํ เตสํ ตถา ตถา ธมฺมํ เทเสตุํ ยถา ยถา ปฏิปโนฺน สนฺตํ วา อตฺถีติ ญสฺสติ, อสนฺตํ วา นตฺถีติ ญสฺสติ, หีนํ วา หีนนฺติ ญสฺสติ , ปณีตํ วา ปณีตนฺติ ญสฺสติ, สอุตฺตรํ วา สอุตฺตรนฺติ ญสฺสติ, อนุตฺตรํ วา อนุตฺตรนฺติ ญสฺสติ; ยถา ยถา วา ปน ตํ ญาเตยฺยํ วา ทเฎฺฐยฺยํ วา สจฺฉิกเรยฺยํ วา, ตถา ตถา ญสฺสติ วา ทกฺขติ วา สจฺฉิกริสฺสติ วา’ติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ เอตทานุตฺตริยํ, อานนฺท, ญาณานํ ยทิทํ ตตฺถ ตตฺถ ยถาภูตญาณํฯ เอตสฺมา จาหํ, อานนฺท, ญาณา อญฺญํ ญาณํ อุตฺตริตรํ วา ปณีตตรํ วา นตฺถีติ วทามิฯ

‘‘ทสยิมานิ, อานนฺท, ตถาคตสฺส ตถาคตพลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ กตมานิ ทส? อิธานนฺท, ตถาคโต ฐานญฺจ ฐานโต อฎฺฐานญฺจ อฎฺฐานโต ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปานนฺท, ตถาคโต ฐานญฺจ ฐานโต อฎฺฐานญฺจ อฎฺฐานโต ยถาภูตํ ปชานาติ, อิทมฺปานนฺท, ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ตถาคโต อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนานํ กมฺมสมาทานานํ ฐานโส เหตุโส วิปากํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปานนฺท…เป.… อิทมฺปานนฺท…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ตถาคโต สพฺพตฺถคามินิํ ปฏิปทํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปานนฺท…เป.… อิทมฺปานนฺท…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ตถาคโต อเนกธาตุํ นานาธาตุํ โลกํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปานนฺท…เป.… อิทมฺปานนฺท…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ตถาคโต สตฺตานํ นานาธิมุตฺติกตํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปานนฺท…เป.… อิทมฺปานนฺท…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ตถาคโต ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ อินฺทฺริยปโรปริยตฺตํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปานนฺท…เป.… อิทมฺปานนฺท…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ตถาคโต ฌานวิโมกฺขสมาธิสมาปตฺตีนํ สํกิเลสํ โวทานํ วุฎฺฐานํ ยถาภูตํ ปชานาติฯ ยมฺปานนฺท…เป.… อิทมฺปานนฺท…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ตถาคโต อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาติํ เทฺวปิ ชาติโย…เป.… อิติ สาการํ สอุเทฺทสํ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติฯ ยมฺปานนฺท…เป.… อิทมฺปานนฺท…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ตถาคโต ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน…เป.… ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติฯ ยมฺปานนฺท…เป.… อิทมฺปานนฺท…เป.…ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อานนฺท, ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ทิเฎฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ยมฺปานนฺท, ตถาคโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺติํ…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิทมฺปานนฺท, ตถาคตสฺส ตถาคตพลํ

โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ, ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตติฯ

‘‘อิมานิ โข, อานนฺท, ทส ตถาคตสฺส ตถาคตพลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ตถาคโต อาสภํ ฐานํ ปฏิชานาติ , ปริสาสุ สีหนาทํ นทติ, พฺรหฺมจกฺกํ ปวเตฺตตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. กายสุตฺตํ

๒๓. ‘‘อตฺถิ , ภิกฺขเว, ธมฺมา กาเยน ปหาตพฺพา, โน วาจายฯ อตฺถิ, ภิกฺขเว, ธมฺมา วาจาย ปหาตพฺพา, โน กาเยนฯ อตฺถิ, ภิกฺขเว, ธมฺมา เนว กาเยน ปหาตพฺพา โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา [ทิสฺวา ทิสฺวา (สี. สฺยา.)] ปหาตพฺพาฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา กาเยน ปหาตพฺพา, โน วาจาย? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อกุสลํ อาปนฺโน โหติ กิญฺจิ เทสํ [กญฺจิ เทว เทสํ (สี. สฺยา.)] กาเยนฯ ตเมนํ อนุวิจฺจ วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เอวมาหํสุ – ‘อายสฺมา โข อกุสลํ อาปนฺโน กิญฺจิ เทสํ กาเยนฯ สาธุ วตายสฺมา กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวตู’ติฯ โส อนุวิจฺจ วิญฺญูหิ สพฺรหฺมจารีหิ วุจฺจมาโน กายทุจฺจริตํ ปหาย กายสุจริตํ ภาเวติฯ อิเม วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, ธมฺมา กาเยน ปหาตพฺพา, โน วาจายฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา วาจาย ปหาตพฺพา, โน กาเยน? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อกุสลํ อาปนฺโน โหติ กิญฺจิ เทสํ วาจายฯ ตเมนํ อนุวิจฺจ วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เอวมาหํสุ – ‘อายสฺมา โข อกุสลํ อาปนฺโน กิญฺจิ เทสํ วาจายฯ สาธุ วตายสฺมา วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวตู’ติฯ โส อนุวิจฺจ วิญฺญูหิ สพฺรหฺมจารีหิ วุจฺจมาโน วจีทุจฺจริตํ ปหาย วจีสุจริตํ ภาเวติฯ อิเม วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, ธมฺมา วาจาย ปหาตพฺพา, โน กาเยนฯ

‘‘กตเม จ, ภิกฺขเว, ธมฺมา เนว กาเยน ปหาตพฺพา โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ปหาตพฺพา? โลโภ, ภิกฺขเว, เนว กาเยน ปหาตโพฺพ โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ปหาตโพฺพฯ โทโส , ภิกฺขเว…เป.… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มโกฺข… ปฬาโส … มจฺฉริยํ, ภิกฺขเว, เนว กาเยน ปหาตพฺพํ โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ปหาตพฺพํฯ

‘‘ปาปิกา , ภิกฺขเว, อิสฺสา เนว กาเยน ปหาตพฺพา โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ปหาตพฺพาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, ปาปิกา อิสฺสา? อิธ, ภิกฺขเว, อิชฺฌติ คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา ธเนน วา ธเญฺญน วา รชเตน วา ชาตรูเปน วาฯ ตตฺราญฺญตรสฺส ทาสสฺส วา อุปวาสสฺส วา เอวํ โหติ – ‘อโห วติมสฺส คหปติสฺส วา คหปติปุตฺตสฺส วา น อิเชฺฌยฺย ธเนน วา ธเญฺญน วา รชเตน วา ชาตรูเปน วา’ติฯ สมโณ วา ปน พฺราหฺมโณ วา ลาภี โหติ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํฯ ตตฺราญฺญตรสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา เอวํ โหติ – ‘อโห วต อยมายสฺมา น ลาภี อสฺส จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาราน’นฺติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปาปิกา อิสฺสาฯ

‘‘ปาปิกา, ภิกฺขเว, อิจฺฉา เนว กาเยน ปหาตพฺพา โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ปหาตพฺพาฯ กตมา จ, ภิกฺขเว, ปาปิกา อิจฺฉา? [วิภ. ๘๕๑] อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อสฺสโทฺธ สมาโน ‘สโทฺธติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ อิจฺฉติ; ทุสฺสีโล สมาโน ‘สีลวาติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ อิจฺฉติ; อปฺปสฺสุโต สมาโน ‘พหุสฺสุโตติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ อิจฺฉติ; สงฺคณิการาโม สมาโน ‘ปวิวิโตฺตติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ อิจฺฉติ; กุสีโต สมาโน ‘อารทฺธวีริโยติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ อิจฺฉติ; มุฏฺฐสฺสติ สมาโน ‘อุปฏฺ

ฐิตสฺสตีติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ อิจฺฉติ; อสมาหิโต สมาโน ‘สมาหิโตติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ อิจฺฉติ; ทุปฺปโญฺญ สมาโน ‘ปญฺญวาติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ อิจฺฉติ; อขีณาสโว สมาโน ‘ขีณาสโวติ มํ ชาเนยฺยุ’นฺติ อิจฺฉติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ปาปิกา อิจฺฉาฯ อิเม วุจฺจนฺติ, ภิกฺขเว, ธมฺมา เนว กาเยน ปหาตพฺพา โน วาจาย, ปญฺญาย ทิสฺวา ปหาตพฺพาฯ

‘‘ตเญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุํ โลโภ อภิภุยฺย อิริยติ, โทโส… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺโข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย อิริยติฯ โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ – ‘นายมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ อภิภุยฺย อิริยติ; นายมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โทโส น โหติ… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺโข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย อิริยตี’ติฯ

‘‘ตเญฺจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุํ โลโภ นาภิภุยฺย อิริยติ, โทโส… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺโข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย อิริยติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ – ‘ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ นาภิภุยฺย อิริยติ; ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ ยถา ปชานโต โทโส น โหติ… โมโห… โกโธ … อุปนาโห… มกฺโข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย อิริยตี’’’ติฯ ตติยํฯ

๔. มหาจุนฺทสุตฺตํ

๒๔. เอกํ สมยํ อายสฺมา มหาจุโนฺท เจตีสุ วิหรติ สหชาติยํฯ ตตฺร โข อายสฺมา มหาจุโนฺท ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อาวุโส ภิกฺขเว’’ติฯ ‘‘อาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหาจุนฺทสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา มหาจุโนฺท เอตทโวจ –

‘‘ญาณวาทํ, อาวุโส, ภิกฺขุ วทมาโน – ‘ชานามิมํ ธมฺมํ, ปสฺสามิมํ ธมฺม’นฺติฯ ตเญฺจ, อาวุโส, ภิกฺขุํ โลโภ อภิภุยฺย ติฎฺฐติ, โทโส… โมโห … โกโธ… อุปนาโห… มกฺโข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฎฺฐติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ – ‘นายมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ อภิภุยฺย ติฎฺฐติ; นายมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โทโส น โหติ… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺโข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฎฺฐตี’ติฯ

‘‘ภาวนาวาทํ, อาวุโส, ภิกฺขุ วทมาโน – ‘ภาวิตกาโยมฺหิ ภาวิตสีโล ภาวิตจิโตฺต ภาวิตปโญฺญ’ติฯ ตเญฺจ, อาวุโส, ภิกฺขุํ โลโภ อภิภุยฺย ติฎฺฐติ, โทโส… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺโข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฎฺฐติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ – ‘นายมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ อภิภุยฺย ติฎฺฐติ; นายมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โทโส น โหติ… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺโข… ปฬาโส … มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฎฺฐตี’ติฯ

‘‘ญาณวาทญฺจ, อาวุโส, ภิกฺขุ วทมาโน ภาวนาวาทญฺจ – ‘ชานามิมํ ธมฺมํ, ปสฺสามิมํ ธมฺมํ, ภาวิตกาโยมฺหิ ภาวิตสีโล ภาวิตจิโตฺต ภาวิตปโญฺญ’ติฯ ตเญฺจ, อาวุโส, ภิกฺขุํ โลโภ

อภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ – ‘นายมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ อภิภุยฺย ติฏฺฐติ; นายมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โทโส น โหติ… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฏฺฐตี’ติฯ

“เสยฺยถาปิ , อาวุโส, ปุริโส ทลิทฺโทว สมาโน อฑฺฒวาทํ วเทยฺย, อธโนว สมาโน ธนวาวาทํ วเทยฺย, อโภโคว สมาโน โภควาวาทํ วเทยฺยฯ โส กิสฺมิญฺจิเทว ธนกรณีเย สมุปฺปเนฺน น สกฺกุเณยฺย อุปนีหาตุํ ธนํ วา ธญฺญํ วา รชตํ วา ชาตรูปํ วาฯ ตเมนํ เอวํ ชาเนยฺยุํ – ‘ทลิทฺโทว อยมายสฺมา สมาโน อฑฺฒวาทํ วเทติ, อธโนว อยมายสฺมา สมาโน ธนวาวาทํ วเทติ, อโภควาว อยมายสฺมา สมาโน โภควาวาทํ วเทติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ อยมายสฺมา กิสฺมิญฺจิเทว ธนกรณีเย สมุปฺปเนฺน น สโกฺกติ อุปนีหาตุํ ธนํ วา ธญฺญํ วา รชตํ วา ชาตรูปํ วา’ติฯ

“เอวเมวํ โข, อาวุโส, ญาณวาทญฺจ ภิกฺขุ วทมาโน ภาวนาวาทญฺจ – ‘ชานามิมํ ธมฺมํ, ปสฺสามิมํ ธมฺมํ, ภาวิตกาโยมฺหิ ภาวิตสีโล ภาวิตจิโตฺต ภาวิตปโญฺญ’ติฯ ตํ เจ, อาวุโส, ภิกฺขุํ โลโภ อภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ – ‘นายมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ อภิภุยฺย ติฏฺฐติ; นายมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โทโส น โหติ… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา … ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา อภิภุยฺย ติฏฺฐตี’ติฯ

“ญาณวาทํ, อาวุโส, ภิกฺขุ วทมาโน – ‘ชานามิมํ ธมฺมํ, ปสฺสามิมํ ธมฺม’นฺติฯ ตเญฺจ, อาวุโส, ภิกฺขุํ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ – ‘อยมายสฺมา ตถา ปชานาติ ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ; ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ ยถา ปชานโต โทโส น โหติ… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐตี’ติฯ

“ภาวนาวาทํ , อาวุโส, ภิกฺขุ วทมาโน – ‘ภาวิตกาโยมฺหิ ภาวิตสีโล ภาวิตจิโตฺต ภาวิตปโญฺญ’ติฯ ตเญฺจ, อาวุโส, ภิกฺขุํ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ – ‘ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ; ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ ยถา ปชานโต โทโส น โหติ… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐตี’ติฯ

“ญาณวาทญฺจ, อาวุโส, ภิกฺขุ วทมาโน ภาวนาวาทญฺจ – ‘ชานามิมํ ธมฺมํ, ปสฺสามิมํ ธมฺมํ, ภาวิตกาโยมฺหิ ภาวิตสีโล ภาวิตจิโตฺต ภาวิตปโญฺญ’ติฯ ตเญฺจ, อาวุโส, ภิกฺขุํ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ…

ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ – ‘ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ; ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ ยถา ปชานโต โทโส โหติ… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺโข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐตี’ติฯ

“เสยฺยถาปิ , อาวุโส, ปุริโส อโฑฺฒว สมาโน อฑฺฒวาทํ วเทยฺย, ธนวาว สมาโน ธนวาวาทํ วเทยฺย, โภควาว สมาโน โภควาวาทํ วเทยฺยฯ โส กิสฺมิญฺจิเทว ธนกรณีเย สมุปฺปเนฺน สกฺกุเณยฺย อุปนีหาตุํ ธนํ วา ธญฺญํ วา รชตํ วา ชาตรูปํ วาฯ ตเมนํ เอวํ ชาเนยฺยุํ – ‘อโฑฺฒว อยมายสฺมา สมาโน อฑฺฒวาทํ วเทติ, ธนวาว อยมายสฺมา สมาโน ธนวาวาทํ วเทติ, โภควาว อยมายสฺมา สมาโน โภควาวาทํ วเทติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถา หิ อยมายสฺมา กิสฺมิญฺจิเทว ธนกรณีเย สมุปฺปเนฺน สโกฺกติ อุปนีหาตุํ ธนํ วา ธญฺญํ วา รชตํ วา ชาตรูปํ วา’ติฯ

เอวเมวํ โข, อาวุโส, ญาณวาทญฺจ ภิกฺขุ วทมาโน ภาวนาวาทญฺจ – ‘ชานามิมํ ธมฺมํ, ปสฺสามิมํ ธมฺมํ, ภาวิตกาโยมฺหิ ภาวิตสีโล ภาวิตจิโตฺต ภาวิตปโญฺญ’ติฯ ตเญฺจ, อาวุโส, ภิกฺขุํ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โทโส… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺโข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ, โส เอวมสฺส เวทิตพฺโพ – ‘ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ ยถา ปชานโต โลโภ น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ โลโภ นาภิภุยฺย ติฏฺฐติ; ตถา อยมายสฺมา ปชานาติ ยถา ปชานโต โทโส น โหติ… โมโห… โกโธ… อุปนาโห… มกฺโข… ปฬาโส… มจฺฉริยํ… ปาปิกา อิสฺสา… ปาปิกา อิจฺฉา น โหติ, ตถาหิมํ อายสฺมนฺตํ ปาปิกา อิจฺฉา นาภิภุยฺย ติฏฺฐตี’”ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. กสิณสุตฺตํ

๒๕. [ที. นิ. ๓.๓๔๖, ๓๖๐; อ. นิ. ๑๐.๒๙] “ทสยิมานิ , ภิกฺขเว, กสิณายตนานิฯ กตมานิ ทส? ปถวีกสิณเมโก สญฺชานาติ อุทฺธํ อโธ ติริยํ อทฺวยํ อปฺปมาณํ; อาโปกสิณเมโก สญฺชานาติ…เป.… เตโชกสิณเมโก สญฺชานาติ… วาโยกสิณเมโก สญฺชานาติ… นีลกสิณเมโก สญฺชานาติ… ปีตกสิณเมโก สญฺชานาติ… โลหิตกสิณเมโก สญฺชานาติ… โอทาตกสิณเมโก สญฺชานาติ… อากาสกสิณเมโก สญฺชานาติ… วิญฺญาณกสิณเมโก สญฺชานาติ อุทฺธํ อโธ ติริยํ อทฺวยํ อปฺปมาณํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ทส กสิณายตนานี”ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. กาฬีสุตฺตํ

๒๖. เอกํ สมยํ อายสฺมา มหากจฺจาโน อวนฺตีสุ วิหรติ กุรรฆเร [คุลฆเร (ก.) กุรุรฆเร มหาว. ๒๕๗] ปวเตฺต ปพฺพเตฯ อถ โข กาฬี อุปาสิกา กุรรฆริกา เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข กาฬี อุปาสิกา กุรรฆริกา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ – “วุตฺตมิทํ, ภเนฺต, ภควตา กุมาริปเญฺหสุ –

‘อตฺถสฺส ปตฺตึ หทยสฺส สนฺตึ,
เชตฺวาน เสนํ ปิยสาตรูปํ;
เอโกหํ [เอกาหํ (ก.)] ฌายํ สุขมนุโพธึ,
ตสฺมา ชเนน น กโรมิ สกฺขึ [สขึ (ก.) สํ. นิ. ๑.๑๖๑ ปสฺสิตพฺพํ];

สกฺขี [สขี (ก.)] น สมฺปชฺชติ เกนจิ เม’ติฯ

“อิมสฺส โข, ภเนฺต, ภควตา สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส กถํ วิตฺถาเรน อโตฺถ ทฎฺฐโพฺพ’’ติ?

“ปถวีกสิณสมาปตฺติปรมา โข, ภคินิ, เอเก สมณพฺราหฺมณา ‘อโตฺถ’ติ อภินิพฺพเตฺตสุํ [อตฺถาภินิพฺพเตฺตสุํ (สี. สฺยา.)]ฯ ยาวตา โข, ภคินิ, ปถวีกสิณสมาปตฺติปรมตา , ตทภิญฺญาสิ ภควาฯ ตทภิญฺญาย ภควา อสฺสาทมทฺทส [อาทิมทฺทส (สี. สฺยา.)] อาทีนวมทฺทส นิสฺสรณมทฺทส มคฺคามคฺคญาณทสฺสนมทฺทสฯ ตสฺส อสฺสาททสฺสนเหตุ อาทีนวทสฺสนเหตุ นิสฺสรณทสฺสนเหตุ มคฺคามคฺคญาณทสฺสนเหตุ อตฺถสฺส ปตฺติ หทยสฺส สนฺติ วิทิตา โหติฯ

“อาโปกสิณสมาปตฺติปรมา โข, ภคินิ…เป.… เตโชกสิณสมาปตฺติปรมา โข, ภคินิ… วาโยกสิณสมาปตฺติปรมา โข, ภคินิ… นีลกสิณสมาปตฺติปรมา โข, ภคินิ… ปีตกสิณสมาปตฺติปรมา โข, ภคินิ… โลหิตกสิณสมาปตฺติปรมา โข, ภคินิ… โอทาตกสิณสมาปตฺติปรมา โข, ภคินิ… อากาสกสิณสมาปตฺติปรมา โข, ภคินิ… วิญฺญาณกสิณสมาปตฺติปรมา โข, ภคินิ, เอเก สมณพฺราหฺมณา ‘อโตฺถ’ติ อภินิพฺพเตฺตสุํ ฯ ยาวตา โข, ภคินิ, วิญฺญาณกสิณสมาปตฺติปรมตา, ตทภิญฺญาสิ ภควาฯ ตทภิญฺญาย ภควา อสฺสาทมทฺทส อาทีนวมทฺทส นิสฺสรณมทฺทส มคฺคามคฺคญาณทสฺสนมทฺทสฯ ตสฺส อสฺสาททสฺสนเหตุ อาทีนวทสฺสนเหตุ นิสฺสรณทสฺสนเหตุ มคฺคามคฺคญาณทสฺสนเหตุ อตฺถสฺส ปตฺติ หทยสฺส สนฺติ วิทิตา โหติฯ อิติ โข, ภคินิ, ยํ ตํ วุตฺตํ ภควตา กุมาริปเญฺหสุ –

‘อตฺถสฺส ปตฺตึ หทยสฺส สนฺตึ,
เชตฺวาน เสนํ ปิยสาตรูปํ;
เอโกหํ ฌายํ สุขมนุโพธึ,
ตสฺมา ชเนน น กโรมิ สกฺขึ;
สกฺขี น สมฺปชฺชติ เกนจิ เม’ติฯ

“อิมสฺส โข, ภคินิ, ภควตา สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อโตฺถ ทฎฺฐโพฺพ’’ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. ปฐมมหาปญฺหาสุตฺตํ

๒๗. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิสึสุฯ อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ – “อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตุํ; ยํนูน มยํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺยามา’’ติฯ

อถ โข เต ภิกฺขู เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สโมฺมทึสุฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสิเนฺน โข เต ภิกฺขู เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุํ –

“สมโณ, อาวุโส, โคตโม สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – ‘เอถ ตุเมฺห, ภิกฺขเว, สพฺพํ ธมฺมํ อภิชานาถ, สพฺพํ ธมฺมํ อภิญฺญาย วิหรถา’ติ; มยมฺปิ โข, อาวุโส, สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสม – ‘เอถ ตุเมฺห, อาวุโส, สพฺพํ ธมฺมํ อภิชานาถ, สพฺพํ ธมฺมํ อภิญฺญาย วิหรถา’ติฯ อิธ โน,

อาวุโส, โก วิเสโส โก อธิปฺปยาโส กึ นานากรณํ สมณสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากํ วา, ยทิทํ ธมฺมเทสนาย วา ธมฺมเทสนํ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนิ''นฺติ?

อถ โข เต ภิกฺขู เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทึสุ นปฺปฏิโกฺกสึสุฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกฺกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมึสุ – ''ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามา''ติฯ

อถ โข เต ภิกฺขู สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ –

''อิธ มยํ, ภนฺเต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิสิมฺหาฯ เตสํ โน, ภนฺเต, อมฺหากํ เอตทโหสิ – 'อติปฺปโค โข ตาว สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตุํ; ยํนูน มยํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺยามา'ติฯ อถ โข มยํ, ภนฺเต, เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมิมฺหา; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สโมฺมทิมฺหาฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิมฺหาฯ เอกมนฺตํ นิสิเนฺน โข, ภนฺเต, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อเมฺห เอตทโวจุํ –

'สมโณ, อาวุโส, โคตโม สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสติ – เอถ ตุเมฺห, ภิกฺขเว, สพฺพํ ธมฺมํ อภิชานาถ, สพฺพํ ธมฺมํ อภิญฺญาย วิหรถาติ; มยมฺปิ โข, อาวุโส, สาวกานํ เอวํ ธมฺมํ เทเสม – เอถ ตุเมฺห, อาวุโส, สพฺพํ ธมฺมํ อภิชานาถ, สพฺพํ ธมฺมํ อภิญฺญาย วิหรถาติฯ อิธ โน, อาวุโส, โก วิเสโส โก อธิปฺปยาโส กึ นานากรณํ สมณสฺส วา โคตมสฺส อมฺหากํ วา, ยทิทํ ธมฺมเทสนาย วา ธมฺมเทสนํ อนุสาสนิยา วา อนุสาสนิ'นฺติ?

''อถ โข มยํ, ภนฺเต, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ภาสิตํ เนว อภินนฺทิมฺหา นปฺปฏิโกฺกสิมฺหาฯ อนภินนฺทิตฺวา อปฺปฏิโกฺกสิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกมิมฺหา – 'ภควโต สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานิสฺสามา'''ติฯ

''เอวํวาทิโน, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวมสฺสุ วจนียา – 'เอโก, อาวุโส, ปโญฺห เอโก อุเทฺทโส เอกํ เวยฺยากรณํ, เทฺว ปญฺหา เทฺว อุเทฺทสา เทฺว เวยฺยากรณานิ, ตโย ปญฺหา ตโย อุเทฺทสา ตีณิ เวยฺยากรณานิ, จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตาโร อุเทฺทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานิ, ปญฺจ ปญฺหา ปญฺจุเทฺทสา ปญฺจ เวยฺยากรณานิ, ฉ ปญฺหา ฉ อุเทฺทสา ฉ เวยฺยากรณานิ, สตฺต ปญฺหา สตฺตุเทฺทสา สตฺต เวยฺยากรณานิ, อฏฺฐ ปญฺหา อฏฺฐุเทฺทสา อฏฺฐ เวยฺยากรณานิ, นว ปญฺหา นวุเทฺทสา นว เวยฺยากรณานิ, ทส ปญฺหา ทสุเทฺทสา ทส เวยฺยากรณานี'ติฯ เอวํ ปุฏฺฐา, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา น เจว สมฺปาเยสฺสนฺติ, อุตฺตริ จ วิฆาตํ อาปชฺชิสฺสนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ยถา ตํ, ภิกฺขเว, อวิสยสฺมึฯ นาหํ ตํ, ภิกฺขเว, ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย โย อิเมสํ ปญฺหานํ เวยฺยากรเณน จิตฺตํ อาราเธยฺย, อญฺญตฺร ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา อิโต วา ปน สุตฺวาฯ

'''เอโก ปโญฺห เอโก อุเทฺทโส เอกํ เวยฺยากรณ'นฺติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? เอกธเมฺม, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ก

ตมสฺมึ เอกธมฺเม? ‘สเพฺพ สตฺตา อาหารฏฺฐิติกา’ – อิมสฺมึ โข, ภิกฺขเว, เอกธมฺเม ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘เอโก ปโญฺห เอโก อุเทฺทโส เอกํ เวยฺยากรณ’นฺติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

“‘เทฺว ปญฺหา เทฺว อุเทฺทสา เทฺว เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ทฺวีสุ, ภิกฺขเว, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ ทฺวีสุ? นาเม จ รูเป จ – อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, ทฺวีสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘เทฺว ปญฺหา เทฺว อุเทฺทสา เทฺว เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

“‘ตโย ปญฺหา ตโย อุเทฺทสา ตีณิ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตีสุ, ภิกฺขเว, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ ฯ กตเมสุ ตีสุ? ตีสุ เวทนาสุ – อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, ตีสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘ตโย ปญฺหา ตโย อุเทฺทสา ตีณิ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

“‘จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตาโร อุเทฺทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? จตูสุ , ภิกฺขเว, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ จตูสุ? จตูสุ อาหาเรสุ – อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, จตูสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตาโร อุเทฺทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

“‘ปญฺจ ปญฺหา ปญฺจุเทฺทสา ปญฺจ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ปญฺจสุ, ภิกฺขเว, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ ปญฺจสุ? ปญฺจสุ อุปาทานกฺขเนฺธสุ – อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ ฯ ‘ปญฺจ ปญฺหา ปญฺจุเทฺทสา ปญฺจ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

“‘ฉ ปญฺหา ฉ อุเทฺทสา ฉ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ฉสุ, ภิกฺขเว, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธมฺเม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ ฉสุ? ฉสุ อชฺฌตฺติเกสุ อายตเนสุ – อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, ฉสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธมฺเม ทุกฺ

ขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘ฉ ปญฺหา ฉ อุเทฺทสา ฉ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘สตฺต ปญฺหา สตฺตุเทฺทสา สตฺต เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? สตฺตสุ, ภิกฺขเว, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ สตฺตสุ? สตฺตสุ วิญฺญาณฎฺฐิตีสุ – อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, สตฺตสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘สตฺต ปญฺหา สตฺตุเทฺทสา สตฺต เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘อฎฺฐ ปญฺหา อฎฺฐุเทฺทสา อฎฺฐ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? อฎฺฐสุ, ภิกฺขเว , ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ อฎฺฐสุ? อฎฺฐสุ โลกธเมฺมสุ – อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, อฎฺฐสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน…เป.… ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘อฎฺฐ ปญฺหา อฎฺฐุเทฺทสา อฎฺฐ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘นว ปญฺหา นวุเทฺทสา นว เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? นวสุ, ภิกฺขเว, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ นวสุ? นวสุ สตฺตาวาเสสุ – อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, นวสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘นว ปญฺหา นวุเทฺทสา นว เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘ทส ปญฺหา ทสุเทฺทสา ทส เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ทสสุ, ภิกฺขเว, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ ทสสุ? ทสสุ อกุสเลสุ กมฺมปเถสุ – อิเมสุ โข, ภิกฺขเว, ทสสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ ฯ ‘ทส ปญฺหา ทสุเทฺทสา ทส เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺต’’นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยมหาปญฺหาสุตฺตํ

๒๘. เอกํ สมยํ ภควา กชงฺคลายํ วิหรติ เวฬุวเนฯ อถ โข สมฺพหุลา กชงฺคลกา อุปาสกา เยน กชงฺคลิกา ภิกฺขุนี เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา กชงฺคลิกํ ภิกฺขุนิํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข กชงฺคลกา อุปาสกา กชงฺคลิกํ ภิกฺขุนิํ เอตทโวจุํ –

‘‘วุตฺตมิทํ, อเยฺย, ภควตา มหาปเญฺหสุ – ‘เอโก ปโญฺห เอโก อุเทฺทโส เอกํ เวยฺยากรณํ, เทฺว ปญฺหา เทฺว อุเทฺทสา เทฺว เวยฺยากรณานิ, ตโย ปญฺหา ตโย อุเทฺทสา ตีณิ เวยฺยากรณานิ, จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตาโร อุเทฺทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานิ, ปญฺจ ปญฺหา ปญฺจุเทฺ

ทสา ปญฺจ เวยฺยากรณานิ, ฉ ปญฺหา ฉ อุเทฺทสา ฉ เวยฺยากรณานิ, สตฺต ปญฺหา สตฺตุเทฺทสา สตฺต เวยฺยากรณานิ, อฏฺฐ ปญฺหา อฏฺฐุเทฺทสา อฏฺฐ เวยฺยากรณานิ, นว ปญฺหา นวุเทฺทสา นว เวยฺยากรณานิ, ทส ปญฺหา ทสุเทฺทสา ทส เวยฺยากรณานี’ติฯ อิมสฺส นุ โข, อเยฺย, ภควตา สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส กถํ วิตฺถาเรน อโตฺถ ทฏฺฐโพฺพ’’ติ?

‘‘น โข ปเนตํ, อาวุโส, ภควโต สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ, นปิ มโนภาวนียานํ ภิกฺขูนํ สมฺมุขา สุตํ สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ; อปิ จ, ยถา เมตฺถ ขายติ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ, ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, อเยฺย’’ติ, โข กชงฺคลกา อุปาสกา กชงฺคลิกาย ภิกฺขุนิยา ปจฺจโสฺสสุํฯ กชงฺคลิกา ภิกฺขุนี เอตทโวจ –

‘‘‘เอโก ปโญฺห เอโก อุเทฺทโส เอกํ เวยฺยากรณ’นฺติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ ภควตาฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? เอกธเมฺม, อาวุโส, ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตมสฺมิํ เอกธเมฺม? สเพฺพ สตฺตา อาหารฏฺฐิติกา – อิมสฺมิํ โข, อาวุโส, เอกธเมฺม ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘เอโก ปโญฺห เอโก อุเทฺทโส เอกํ เวยฺยากรณนฺติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ ภควตา อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘เทฺว ปญฺหา เทฺว อุเทฺทสา เทฺว เวยฺยากรณานี’ติ อิติ, โข ปเนตํ วุตฺตํ ภควตาฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ทฺวีสุ, อาวุโส, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ ทฺวีสุ? นาเม จ รูเป จ…เป.… กตเมสุ ตีสุ? ตีสุ เวทนาสุ – อิเมสุ โข, อาวุโส, ตีสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘ตโย ปญฺหา ตโย อุเทฺทสา ตีณิ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ ภควตา อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตาโร อุเทฺทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ ภควตาฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? จตูสุ, อาวุโส, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา สุภาวิตจิโตฺต สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ จตูสุ? จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ – อิเมสุ โข, อาวุโส, จตูสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา สุภาวิตจิโตฺต สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘จตฺตาโร ปญฺหา จตฺตาโร อุเทฺทสา จตฺตาริ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ ภควตา อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘ปญฺจ ปญฺหา ปญฺจุเทฺทสา ปญฺจ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ ภควตาฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ปญฺจสุ, อาวุโส, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา สุภาวิตจิโตฺต สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ ปญฺจสุ? ปญฺจสุ อินฺทฺริเยสุ…เป.… กตเมสุ ฉสุ? ฉสุ นิสฺสรณียาสุ ธาตูสุ…เป.… กตเมสุ สตฺตสุ? สตฺตสุ โพชฺฌเงฺคสุ…เป.… กตเมสุ อฏฺฐสุ? อฏฺฐสุ อริยอฏฺฐงฺคิกมเคฺคสุ – อิเมสุ โข, อาวุโส, อฏฺฐสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา สุภาวิตจิโตฺต สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฏฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘อฏฺฐ ปญฺหา อฏฺฐุเทฺทสา อฏฺฐ เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ ภควตา อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

““นว ปญฺหา นวุเทฺทสา นว เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ ภควตาฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? นวสุ, อาวุโส, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ นวสุ? นวสุ สตฺตาวาเสสุ – อิเมสุ โข, อาวุโส, นวสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา นิพฺพินฺทมาโน สมฺมา วิรชฺชมาโน สมฺมา วิมุจฺจมาโน สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘นว ปญฺหา นวุเทฺทสา นว เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ ภควตา อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

““ทส ปญฺหา ทสุเทฺทสา ทส เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํ ภควตาฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ทสสุ, อาวุโส, ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา สุภาวิตจิโตฺต สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ กตเมสุ ทสสุ? ทสสุ กุสเลสุ กมฺมปเถสุ – อิเมสุ โข, อาวุโส, ทสสุ ธเมฺมสุ ภิกฺขุ สมฺมา สุภาวิตจิโตฺต สมฺมา ปริยนฺตทสฺสาวี สมฺมทตฺถํ อภิสเมจฺจ ทิเฎฺฐว ธเมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติฯ ‘ทส ปญฺหา ทสุเทฺทสา ทส เวยฺยากรณานี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ ภควตา อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

“อิติ โข, อาวุโส, ยํ ตํ วุตฺตํ ภควตา สํขิเตฺตน ภาสิตาสุ มหาปญฺหาสุ – ‘เอโก ปโญฺห เอโก อุเทฺทโส เอกํ เวยฺยากรณํ...เป.... ทส ปญฺหา ทสุเทฺทสา ทส เวยฺยากรณานี’ติ, อิมสฺส โข อหํ, อาวุโส, ภควตา สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิฯ อากงฺขมานา จ ปน ตุเมฺห, อาวุโส, ภควนฺตเญฺญว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุเจฺฉยฺยาถฯ ยถา โว [ยถา โข (ก.), ยถา โน (พหูสุ) อ. นิ. ๑๐.๑๑๕, ๑๗๒ ปน ปาฐเภโท นตฺถิ] ภควา พฺยากโรติ ตถา นํ ธาเรยฺยาถา’’ติฯ “เอวํ, อเยฺย’’ติ โข กชงฺคลกา อุปาสกา กชงฺคลิกาย โข ภิกฺขุนิยา ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฎฺฐายาสนา กชงฺคลิกํ ภิกฺขุนิํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข กชงฺคลกา อุปาสกา ยาวตโก อโหสิ กชงฺคลิกาย ภิกฺขุนิยา สทฺธิํ กถาสลฺลาโป, ตํ สพฺพํ ภควโต อาโรเจสุํฯ

“สาธุ สาธุ, คหปตโย! ปณฺฑิตา, คหปตโย, กชงฺคลิกา ภิกฺขุนีฯ มหาปญฺญา, คหปตโย, กชงฺคลิกา ภิกฺขุนีฯ มเญฺจปิ ตุเมฺห, คหปตโย, อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุเจฺฉยฺยาถ, อหมฺปิ เจตํ เอวเมวํ [เอวเมว (ก.) ม. นิ. ๑.๒๐๕ ปสฺสิตพฺพํ] พฺยากเรยฺยํ ยถา ตํ กชงฺคลิกาย ภิกฺขุนิยา พฺยากตํฯ เอโส เจว ตสฺส [เอโส เจเวตสฺส (ม. นิ. ๑.๒๐๕)] อโตฺถฯ เอวญฺจ นํ ธาเรยฺยาถา’’ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. ปฐมโกสลสุตฺตํ

๒๙. “ยาวตา, ภิกฺขเว, กาสิโกสลา, ยาวตา รโญฺญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส วิชิตํ [วิชิเต (สี. ก.)], ราชา ตตฺถ ปเสนทิ โกสโล อคฺคมกฺขายติฯ รโญฺญปิ โข, ภิกฺขเว, ปเสนทิสฺส โกสลสฺส อเตฺถว อญฺญถตฺตํ อตฺถิ วิปริณาโมฯ เอวํ ปสฺสํ, ภิกฺขเว, สุตวา อริยสาวโก ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติฯ ตสฺมิํ นิพฺพินฺทโนฺต อเคฺค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมิํฯ

“ยาวตา, ภิกฺขเว, จนฺทิมสูริยา ปริหรนฺติ ทิสา ภนฺติ วิโรจมานา, ตาว สหสฺสธา โลโกฯ ตสฺมิํ สหสฺสธา โลเก สหสฺสํ จนฺทานํ สหสฺสํ สูริยานํ [สุริยานํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] สหสฺสํ สิเนรุปพฺพตราชานํ สหสฺสํ ชมฺพุทีปานํ สหสฺสํ อปรโคยานานํ สหสฺสํ อุตฺตรกุรูนํ สหสฺสํ ปุพฺพวิเทหานํ จตฺตาริ มหาสมุทฺทสหสฺสานิ จตฺตาริ มหาราชสหสฺสานิ สหสฺสํ จาตุมหาราชิกานํ

สหสฺสํ ตาวตึสานํ สหสฺสํ ยามานํ สหสฺสํ ตุสิตานํ สหสฺสํ นิมฺมานรตีนํ สหสฺสํ ปรนิมฺมิตวสวตฺตีนํ สหสฺสํ พฺรหฺมโลกานํฯ ยาวตา, ภิกฺขเว, สหสฺสี โลกธาตุ, มหาพฺรหฺมา ตตฺถ อคฺคมกฺขายติฯ มหาพฺรหฺมุโนปิ โข, ภิกฺขเว, อตฺเถว อญฺญถตฺตํ อตฺถิ วิปริณาโมฯ เอวํ ปสฺสํ, ภิกฺขเว, สุตวา อริยสาวโก ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติฯ ตสฺมิํ นิพฺพินฺทนฺโต อเคฺค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมิํฯ

''โหติ โส, ภิกฺขเว, สมโย ยํ อยํ โลโก สํวฏฺฏติฯ สํวฏฺฏมาเน, ภิกฺขเว, โลเก เยภุเยฺยน สตฺตา อาภสฺสรสํวตฺตนิกา [อาภสฺสรวตฺตนิกา (สี. สฺยา.)] ภวนฺติฯ เต ตตฺถ โหนฺติ มโนมยา ปีติภกฺขา สยํปภา อนฺตลิกฺขจรา สุภฏฺฐายิโน จิรํ ทีฆมทฺธานํ ติฏฺฐนฺติฯ สํวฏฺฏมาเน, ภิกฺขเว, โลเก อาภสฺสรา เทวา อคฺคมกฺขายนฺติฯ อาภสฺสรานมฺปิ โข, ภิกฺขเว, เทวานํ อตฺเถว อญฺญถตฺตํ อตฺถิ วิปริณาโมฯ เอวํ ปสฺสํ, ภิกฺขเว, สุตวา อริยสาวโก ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ ฯ ตสฺมิํ นิพฺพินฺทนฺโต อเคฺค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมิํฯ

[อ. นิ. ๑๐.๒๕] ''ทสยิมานิ, ภิกฺขเว, กสิณายตนานิฯ กตมานิ ทส? ปถวีกสิณเมโก สญฺชานาติ อุทฺธํ อโธ ติริยํ อทฺวยํ อปฺปมาณํ; อาโปกสิณเมโก สญฺชานาติ…เป.… เตโชกสิณเมโก สญฺชานาติ… วาโยกสิณเมโก สญฺชานาติ… นีลกสิณเมโก สญฺชานาติ… ปีตกสิณเมโก สญฺชานาติ… โลหิตกสิณเมโก สญฺชานาติ… โอทาตกสิณเมโก สญฺชานาติ… อากาสกสิณเมโก สญฺชานาติ… วิญฺญาณกสิณเมโก สญฺชานาติ อุทฺธํ อโธ ติริยํ อทฺวยํ อปฺปมาณํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ทส กสิณายตนานิฯ

''เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ ทสนฺนํ กสิณายตนานํ ยทิทํ วิญฺญาณกสิณํ เอโก สญฺชานาติ อุทฺธํ อโธ ติริยํ อทฺวยํ อปฺปมาณํฯ เอวํสญฺญิโนปิ โข, ภิกฺขเว, สนฺติ สตฺตาฯ เอวํสญฺญีนมฺปิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตานํ อตฺเถว อญฺญถตฺตํ อตฺถิ วิปริณาโมฯ เอวํ ปสฺสํ , ภิกฺขเว, สุตวา อริยสาวโก ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติฯ ตสฺมิํ นิพฺพินฺทนฺโต อเคฺค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมิํฯ

[ที. นิ. ๓.๓๓๘, ๓๕๘; อ. นิ. ๘.๖๔] ''อฏฺฐิมานิ, ภิกฺขเว, อภิภายตนานิฯ กตมานิ อฏฺฐ? อชฺฌตฺตํ รูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปริตฺตานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ; 'ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี'ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ ปฐมํ อภิภายตนํฯ

''อชฺฌตฺตํ รูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ อปฺปมาณานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ; 'ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี'ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ ทุติยํ อภิภายตนํฯ

''อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปริตฺตานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ; 'ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี'ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ ตติยํ อภิภายตนํฯ

''อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ อปฺปมาณานิ สุวณฺณทุพฺพณฺณานิ; 'ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี'ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ จตุตฺถํ อภิภายตนํฯ

''อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ นีลานิ นีลวณฺณานิ นีลนิทสฺสนานิ นีลนิภาสานิฯ เสยฺยถาปิ นาม อุมาปุปฺผํ นีลํ นีลวณฺณํ นีลนิทสฺสนํ นีลนิภาสํ, เสยฺยถา วา ปน ตํ วตฺถํ พาราณเสยฺยกํ อุภโตภาควิมฏฺฐํ นีลํ นีลวณฺณํ นีลนิทสฺสนํ นีลนิภาสํ; เอวเมวํ อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ นีลานิ นีลวณฺณานิ นีลนิทสฺสนานิ นีลนิภาสานิ; 'ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี'ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ ปญฺจมํ อภิภายตนํฯ

‘‘อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปีตานิ ปีตวณฺณานิ ปีตนิทสฺสนานิ ปีตนิภาสานิฯ เสยฺยถาปิ นาม กณิการปุปฺผํ ปีตํ ปีตวณฺณํ ปีตนิทสฺสนํ ปีตนิภาสํ, เสยฺยถา วา ปน ตํ วตฺถํ พาราณเสยฺยกํ อุภโตภาควิมฏฺฐํ ปีตํ ปีตวณฺณํ ปีตนิทสฺสนํ ปีตนิภาสํ; เอวเมวํ อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ ปีตานิ ปีตวณฺณานิ ปีตนิทสฺสนานิ ปีตนิภาสานิ; ‘ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี’ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ ฉฏฺฐํ อภิภายตนํฯ

‘‘อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โลหิตกานิ โลหิตกวณฺณานิ โลหิตกนิทสฺสนานิ โลหิตกนิภาสานิฯ เสยฺยถาปิ นาม พนฺธุชีวกปุปฺผํ โลหิตกํ โลหิตกวณฺณํ โลหิตกนิทสฺสนํ โลหิตกนิภาสํ, เสยฺยถา วา ปน ตํ วตฺถํ พาราณเสยฺยกํ อุภโตภาควิมฏฺฐํ โลหิตกํ โลหิตกวณฺณํ โลหิตกนิทสฺสนํ โลหิตกนิภาสํ; เอวเมวํ อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โลหิตกานิ โลหิตกวณฺณานิ โลหิตกนิทสฺสนานิ โลหิตกนิภาสานิ; ‘ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี’ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ สตฺตมํ อภิภายตนํฯ

‘‘อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โอทาตานิ โอทาตวณฺณานิ โอทาตนิทสฺสนานิ โอทาตนิภาสานิฯ เสยฺยถาปิ นาม โอสธิตารกา โอทาตา โอทาตวณฺณา โอทาตนิทสฺสนา โอทาตนิภาสา, เสยฺยถา วา ปน ตํ วตฺถํ พาราณเสยฺยกํ อุภโตภาควิมฏฺฐํ โอทาตํ โอทาตวณฺณํ โอทาตนิทสฺสนํ โอทาตนิภาสํ; เอวเมวํ อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โอทาตานิ โอทาตวณฺณานิ โอทาตนิทสฺสนานิ โอทาตนิภาสานิ; ‘ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี’ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ อิทํ อฏฺฐมํ อภิภายตนํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, อฏฺฐ อภิภายตนานิฯ

‘‘เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิเมสํ อฏฺฐนฺนํ อภิภายตนานํ ยทิทํ อชฺฌตฺตํ อรูปสญฺญี เอโก พหิทฺธา รูปานิ ปสฺสติ โอทาตานิ โอทาตวณฺณานิ โอทาตนิทสฺสนานิ โอทาตนิภาสานิ; ‘ตานิ อภิภุยฺย ชานามิ ปสฺสามี’ติ, เอวํสญฺญี โหติฯ เอวํสญฺญิโนปิ โข, ภิกฺขเว, สนฺติ สตฺตาฯ เอวํสญฺญีนมฺปิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตานํ อตฺเถว อญฺญถตฺตํ อตฺถิ วิปริณาโมฯ เอวํ ปสฺสํ, ภิกฺขเว, สุตวา อริยสาวโก ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติฯ ตสฺมิํ นิพฺพินฺทโนฺต อเคฺค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมิํฯ

‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, ปฏิปทาฯ กตมา จตโสฺส? ทุกฺขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, ทุกฺขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ทนฺธาภิญฺญา, สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญา – อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส ปฏิปทาฯ

‘‘เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ จตุนฺนํ ปฏิปทานํ ยทิทํ สุขา ปฏิปทา ขิปฺปาภิญฺญาฯ เอวํปฏิปนฺนาปิ โข, ภิกฺขเว, สนฺติ สตฺตาฯ เอวํปฏิปนฺนานมฺปิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตานํ อตฺเถว อญฺญถตฺตํ อตฺถิ วิปริณาโมฯ เอวํ ปสฺสํ, ภิกฺขเว, สุตวา อริยสาวโก ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติฯ ตสฺมิํ นิพฺพินฺทโนฺต อเคฺค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมิํฯ

‘‘จตโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, สญฺญาฯ กตมา จตโสฺส? ปริตฺตเมโก สญฺชานาติ, มหคฺคตเมโก สญฺชานาติ, อปฺปมาณเมโก สญฺชานาติ, ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนเมโก สญฺชานาติ – อิมา โข, ภิกฺขเว, จตโสฺส สญฺญาฯ

‘‘เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, อิมาสํ จตุนฺนํ สญฺญานํ ยทิทํ ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนเมโก สญฺชานาติฯ เอวํสญฺญิโนปิ โข, ภิกฺขเว, สนฺติ สตฺตาฯ เอวํสญฺญีนมฺปิ โข, ภิกฺขเว, สตฺ

ตานํ อเตฺถว อญฺญถตฺตํ อตฺถิ วิปริณาโมฯ เอวํ ปสฺสํ, ภิกฺขเว, สุตวา อริยสาวโก ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติฯ ตสฺมึ นิพฺพินฺทนฺโต อเคฺค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมึฯ

‘‘เอตทคฺคํ , ภิกฺขเว, พาหิรกานํ ทิฏฺฐิคตานํ ยทิทํ ‘โน จสฺสํ, โน จ เม สิยา, น ภวิสฺสามิ, น เม ภวิสฺสตี’ติฯ เอวํทิฏฺฐิโน, ภิกฺขเว , เอตํ ปาฏิกงฺขํ – ‘ยา จายํ ภเว อปฺปฏิกุลฺยตา, สา จสฺส น ภวิสฺสติ; ยา จายํ ภวนิโรเธ ปาฏิกุลฺยตา, สา จสฺส น ภวิสฺสตี’ติฯ เอวํทิฏฺฐิโนปิ โข, ภิกฺขเว, สนฺติ สตฺตาฯ เอวํทิฏฺฐีนมฺปิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตานํ อเตฺถว อญฺญถตฺตํ อตฺถิ วิปริณาโมฯ เอวํ ปสฺสํ, ภิกฺขเว, สุตวา อริยสาวโก ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติฯ ตสฺมึ นิพฺพินฺทนฺโต อเคฺค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมึฯ

‘‘สนฺติ, ภิกฺขเว, เอเก สมณพฺราหฺมณา ปรมตฺถวิสุทฺธึ ปญฺญาเปนฺติฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, ปรมตฺถวิสุทฺธึ ปญฺญาเปนฺตานํ ยทิทํ สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ เต ตทภิญฺญาย ตสฺส สจฺฉิกิริยาย ธมฺมํ เทเสนฺติฯ เอวํวาทิโนปิ โข, ภิกฺขเว, สนฺติ สตฺตาฯ เอวํวาทีนมฺปิ โข, ภิกฺขเว, สตฺตานํ อเตฺถว อญฺญถตฺตํ อตฺถิ วิปริณาโมฯ เอวํ ปสฺสํ, ภิกฺขเว, สุตวา อริยสาวโก ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติฯ ตสฺมึ นิพฺพินฺทนฺโต อเคฺค วิรชฺชติ, ปเคว หีนสฺมึฯ

‘‘สนฺติ, ภิกฺขเว, เอเก สมณพฺราหฺมณา ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ ปญฺญาเปนฺติฯ เอตทคฺคํ, ภิกฺขเว, ปรมทิฏฺฐธมฺมนิพฺพานํ ปญฺญาเปนฺตานํ ยทิทํ ฉนฺนํ ผสฺสายตนานํ สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ อสฺสาทญฺจ อาทีนวญฺจ นิสฺสรณญฺจ ยถาภูตํ วิทิตฺวา อนุปาทา วิโมโกฺขฯ เอวํวาทึ โข มํ, ภิกฺขเว, เอวมกฺขายึ เอเก สมณพฺราหฺมณา อสตา ตุจฺฉา มุสา อภูเตน อพฺภาจิกฺขนฺติ – ‘สมโณ โคตโม น กามานํ ปริญฺญํ ปญฺญาเปติ, น รูปานํ ปริญฺญํ ปญฺญาเปติ, น เวทนานํ ปริญฺญํ ปญฺญาเปตี’ติฯ กามานญฺจาหํ , ภิกฺขเว, ปริญฺญํ ปญฺญาเปมิ, รูปานญฺจ ปริญฺญํ ปญฺญาเปมิ, เวทนานญฺจ ปริญฺญํ ปญฺญาเปมิ, ทิเฏฺฐว ธเมฺม นิจฺฉาโต นิพฺพุโต สีติภูโต อนุปาทา ปรินิพฺพานํ ปญฺญาเปมี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุติยโกสลสุตฺตํ

๓๐. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน ราชา ปเสนทิ โกสโล อุยฺโยธิกา นิวโตฺต โหติ วิชิตสงฺคาโม ลทฺธาธิปฺปาโยฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เยน อาราโม เตน ปายาสิฯ ยาวติกา ยานสฺส ภูมิ, ยาเนน คนฺตฺวา ยานา ปโจฺจโรหิตฺวา ปตฺติโกว อารามํ ปาวิสิฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู อโพฺภกาเส จงฺกมนฺติฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เยน เต ภิกฺขู เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ – ‘‘กหํ นุ โข, ภเนฺต, ภควา เอตรหิ วิหรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธฯ ทสฺสนกามา หิ มยํ, ภเนฺต, ตํ ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธ’’นฺติฯ ‘‘เอโส, มหาราช, วิหาโร สํวุตทฺวาโรฯ เตน อปฺปสโทฺท อุปสงฺกมิตฺวา อตรมาโน อาลินฺทํ ปวิสิตฺวา อุกฺกาสิตฺวา อคฺคฬํ อาโกเฏหิ; วิวริสฺสติ เต ภควา ทฺวาร’’นฺติฯ

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เยน โส วิหาโร สํวุตทฺวาโร, เตน อปฺปสโทฺท อุปสงฺกมิตฺวา อตรมาโน อาลินฺทํ ปวิสิตฺวา อุกฺกาสิตฺวา อคฺคฬํ อาโกเฏสิฯ วิวริ ภควา ทฺวารํฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล วิหารํ ปวิสิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควโต ปาทานิ มุเขน จ ปริจุมฺพติ ปาณีหิ จ ปริสมฺพาหติ นามญฺจ สาเวติ – ‘‘ราชาหํ, ภเนฺต, ปเสนทิ โกสโล; ราชาหํ, ภเนฺต , ปเสนทิ โกสโล’’ติฯ

‘‘กํ ปน ตฺวํ, มหาราช, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน อิมสฺมึ สรีเร เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรสิ, เมตฺตูปหารํ อุปทํเสสี’’ติ? ‘‘กตญฺญุตํ โข อหํ, ภนฺเต, กตเวทิตํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทํเสมิฯ

‘‘ภควา หิ, ภนฺเต, พหุชนหิตาย ปฏิปนฺโน พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อริเย ญาเย ปติฏฺฐาปิตา ยทิทํ กลฺยาณธมฺมตาย กุสลธมฺมตายฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ภควา พหุชนหิตาย ปฏิปนฺโน พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อริเย ญาเย ปติฏฺฐาปิตา ยทิทํ กลฺยาณธมฺมตาย กุสลธมฺมตาย, อิทมฺปิ โข อหํ, ภนฺเต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทํเสมิฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ภควา สีลวา วุทฺธสีโล อริยสีโล กุสลสีโล กุสลสีเลน สมนฺนาคโตฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ภควา สีลวา วุทฺธสีโล อริยสีโล กุสลสีโล กุสลสีเลน สมนฺนาคโต, อิทมฺปิ โข อหํ, ภนฺเต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทํเสมิฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ภควา ทีฆรตฺตํ อารญฺญิโก, อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวติฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ภควา ทีฆรตฺตํ อารญฺญิโก, อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวติ, อิทมฺปิ โข อหํ, ภนฺเต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทํเสมิฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ภควา สนฺตุฏฺโฐ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรนฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ภควา สนฺตุฏฺโฐ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน, อิทมฺปิ โข อหํ, ภนฺเต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทํเสมิฯ ‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ภควา อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ภควา อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺส, อิทมฺปิ โข อหํ, ภนฺเต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทํเสมิฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ภควา ยายํ กถา อภิสเลฺลขิกา เจโตวิวรณสปฺปายา, เสยฺยถิทํ – อปฺปิจฺฉกถา สนฺตุฏฺฐิกถา ปวิเวกกถา อสํสคฺคกถา วีริยารมฺภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปญฺญากถา วิมุตฺติกถา วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา, เอวรูปาย กถาย นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ภควา ยายํ กถา อภิสเลฺลขิกา เจโตวิวรณสปฺปายา, เสยฺยถิทํ – อปฺปิจฺฉกถา…เป.… วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา, เอวรูปาย กถาย นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อิทมฺปิ โข อหํ, ภนฺเต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทํเสมิฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ภควา จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภีฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ภควา จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อิทมฺปิ โข อหํ, ภนฺเต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทํเสมิฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ภควา อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติ

โย ติํสมฺปิ ชาติโย จตฺตาลีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สํวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สํวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป – ‘อมุตฺราสึ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ; ตตฺราปาสึ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฺปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อิธูปปนฺโน’ติฯ อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ภควา อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย…เป.… อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, อิทมฺปิ โข อหํ, ภนฺเต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทํเสมิฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ภควา ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ – ‘อิเม วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา; อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา’ติ, อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ…เป.… ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ภควา ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน…เป.… ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ, อิทมฺปิ โข อหํ, ภนฺเต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทํเสมิฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ภควา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิเฏฺฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ภควา อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, อิทมฺปิ โข อหํ, ภนฺเต, อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน ภควติ เอวรูปํ ปรมนิปจฺจการํ กโรมิ, เมตฺตูปหารํ อุปทํเสมิฯ

‘‘หนฺท จ ทานิ มยํ, ภนฺเต, คจฺฉามฯ พหุกิจฺจา มยํ พหุกรณียา’’ติฯ ‘‘ยสฺส ทานิ ตฺวํ, มหาราช, กาลํ มญฺญสี’’ติฯ อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามีติฯ ทสมํฯ

มหาวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สีหาธิวุตฺติ กาเยน, จุนฺทน กสิเณน จ;
กาฬี จ เทฺว มหาปญฺหา, โกสเลหิ ปเร ทุเวติฯ

๔. อุปาลิวโคฺค

๑. อุปาลิสุตฺตํ

๓๑. อถ โข อายสฺมา อุปาลิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุปาลิ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กติ นุ โข, ภนฺเต, อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิฏฺฐ’’นฺติ?

‘‘ทส โข, อุปาลิ, อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิฏฺฐํฯ กตเม ทส? สงฺฆสุฏฺฐุตาย, สงฺฆผาสุตาย, ทุมฺมงฺกูนํ ปุคฺคลานํ นิคฺคหาย, เปสลานํ ภิกฺขูนํ ผาสุวิหาราย, ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อาสวานํ สํวราย, สมฺปรายิกานํ อาสวานํ ปฏิฆาตาย, อปฺปสนฺนานํ ปสาทาย, ปสนฺนานํ ภิโยฺยภาวาย, สทฺธมฺมฏฺฐิติยา, วินยานุคฺคหาย – อิเม โข, อุปาลิ, ทส อตฺถวเส ปฏิจฺจ ตถาคเตน สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ, ปาติโมกฺขํ อุทฺทิฏฺฐ’’นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. ปาติโมกฺขฏฺฐปนาสุตฺตํ

๓๒. ‘‘กติ นุ โข, ภนฺเต, ปาติโมกฺขฏฺฐปนา’’ติ? ‘‘ทส โข, อุปาลิ, ปาติโมกฺขฏฺฐปนาฯ กตเม ทส? ปาราชิโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ , ปาราชิกกถา วิปฺปกตา โหติ, อนุปสมฺปนฺโน ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ, อนุปสมฺปนฺนกถา วิปฺปกตา โหติ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาตกกถา วิปฺปกตา โหติ, ปณฺฑโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ, ปณฺฑกกถา วิปฺปกตา โหติ, ภิกฺขุนิทูสโก ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺโน โหติ, ภิกฺขุนิทูสกกถา วิปฺปกตา โหติ – อิเม โข, อุปาลิ, ทส ปาติโมกฺขฏฺฐปนา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อุพฺพาหิกาสุตฺตํ

๓๓. [จูฬว. ๒๓๑] ‘‘กติหิ นุ โข, ภนฺเต, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อุพฺพาหิกาย สมฺมนฺนิตโพฺพ’’ติ? ‘‘ทสหิ โข, อุปาลิ, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อุพฺพาหิกาย สมฺมนฺนิตโพฺพฯ กตเมหิ ทสหิ? อิธุปาลิ, ภิกฺขุ สีลวา โหติ; ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมเตฺตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ [สตฺถา สพฺยญฺชนา (สี.) เอวมุปริปิ] เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา; อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตีนิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส; วินเย โข ปน ฐิโต โหติ อสํหีโร; ปฏิพโล โหติ อุโภ อตฺถปจฺจตฺถิเก สญฺญาเปตุํ ปญฺญาเปตุํ นิชฺฌาเปตุํ เปเกฺขตุํ ปสาเทตุํ; อธิกรณสมุปฺปาทวูปสมกุสโล โหติ – อธิกรณํ ชานาติ; อธิกรณสมุทยํ ชานาติ; อธิกรณนิโรธํ ชานาติ; อธิกรณนิโรธคามินิํ ปฏิปทํ ชานาติฯ อิเมหิ โข, อุปาลิ, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อุพฺพาหิกาย สมฺมนฺนิตโพฺพ’’ติฯ ตติยํฯ

๔. อุปสมฺปทาสุตฺตํ

๓๔. ‘‘กติหิ นุ โข, ภนฺเต, ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพ’’นฺติ? ‘‘ทสหิ โข, อุปาลิ, ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํฯ กตเมหิ ทสหิ? อิธุปาลิ, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วเชฺชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา; ปาติโมกฺขํ โข ปนสฺส วิตฺถาเรน สฺวาคตํ โหติ สุวิภตฺตํ สุปฺปวตฺตํ สุวินิจฺฉิตํ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส; ปฏิพโล โหติ คิลานํ อุปฏฺฐาตุํ วา อุปฏฺฐาเปตุํ วา; ปฏิพโล โหติ อนภิรตึ วูปกาเสตุํ วา วูปกาสาเปตุํ วา; ปฏิพโล โหติ อุปฺปนฺนํ กุกฺกุจฺจํ ธมฺมโต วิโนเทตุํ; ปฏิพโล โหติ อุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐิคตํ ธมฺมโต วิเวเจตุํ; ปฏิพโล โหติ อธิสีเล สมาทเปตุํ; ปฏิพโล โหติ อธิจิเตฺต สมาทเปตุํ; ปฏิพโล โหติ อธิปญฺญาย สมาทเปตุํฯ อิเมหิ โข, อุปาลิ, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพ’’นฺติฯ จตุตฺถํฯ

๕. นิสฺสยสุตฺตํ

๓๕. ‘‘กติหิ นุ โข, ภนฺเต, ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา นิสฺสโย ทาตโพฺพ’’ติ? ‘‘ทสหิ โข, อุปาลิ, ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา นิสฺสโย ทาตโพฺพฯ กตเมหิ ทสหิ? อิธุปาลิ, ภิกฺขุ สีลวา โหติ…เป.… สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; พหุสฺสุโต โหติ…เป.… ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา; ปาติโมกฺขํ โข ปนสฺส วิตฺถาเรน สฺวาคตํ โหติ สุวิภตฺตํ สุปฺปวตฺตํ สุวินิจฺฉิตํ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส; ปฏิพโล โหติ คิลานํ อุปฏฺฐาตุํ วา อุปฏฺฐาเปตุํ วา; ปฏิพโล โหติ อนภิรตึ วูปกาเสตุํ วา วูปกาสาเปตุํ วา; ปฏิพโล โหติ อุปฺปนฺนํ กุกฺกุจฺจํ ธมฺมโต วิโนเทตุํ; ปฏิพโล โหติ อุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐิคตํ ธมฺมโต วิเวเจตุํ; ปฏิพโล โหติ อธิสีเล…เป.… อธิจิเตฺต… อธิปญฺญาย สมาทเปตุํฯ อิเมหิ โข, อุปาลิ, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา นิสฺสโย ทาตโพฺพ’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สามเณรสุตฺตํ

๓๖. ‘‘กติหิ นุ โข, ภนฺเต, ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพ’’ติ? ‘‘ทสหิ โข, อุปาลิ, ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ กตเมหิ ทสหิ? อิธุปาลิ, ภิกฺขุ สีลวา โหติ…เป.… สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ; พหุสฺสุโต โหติ…เป.… ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา; ปาติโมกฺขํ โข ปนสฺส วิตฺถาเรน สฺวาคตํ โหติ สุวิภตฺตํ สุปฺปวตฺตํ สุวินิจฺฉิตํ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส; ปฏิพโล โหติ คิลานํ อุปฏฺฐาตุํ วา อุปฏฺฐาเปตุํ วา; ปฏิพโล โหติ อนภิรตึ วูปกาเสตุํ วา วูปกาสาเปตุํ วา; ปฏิพโล โหติ อุปฺปนฺนํ กุกฺกุจฺจํ ธมฺมโต วิโนเทตุํ; ปฏิพโล โหติ อุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐิคตํ ธมฺมโต วิเวเจตุํ; ปฏิพโล โหติ อธิสีเล สมาทเปตุํ; ปฏิพโล โหติ อธิจิเตฺต สมาทเปตุํ; ปฏิพโล โหติ อธิปญฺญาย สมาทเปตุํฯ อิเมหิ โข, อุปาลิ, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพ’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สงฺฆเภทสุตฺตํ

๓๗. ‘‘‘สงฺฆเภโท สงฺฆเภโท’ติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภนฺเต, สโงฺฆ ภิโนฺน โหตี’’ติ? ‘‘อิธุปาลิ, ภิกฺขู อธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ อธโมฺมติ ทีเปนฺติ, อวินยํ วินโยติ ทีเปนฺติ, วินยํ อวินโยติ ทีเปนฺติ, อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน อาจิณฺณํ

ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อปญฺญตฺตํ ตถาคเตน ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ , ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน อปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติฯ เต อิเมหิ ทสหิ วตฺถูหิ อวกสฺสนฺติ อปกสฺสนฺติ อาเวนิ [อาเวนิํ (จูฬว. ๓๕๒) อาเวณิ, อาเวณิกํ (ตเตฺถว อโธลิปิ)] กมฺมานิ กโรนฺติ อาเวนิ ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสนฺติฯ เอตฺตาวตา โข, อุปาลิ, สโงฺฆ ภิโนฺน โหตี''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. สงฺฆสามคฺคีสุตฺตํ

๓๘. [จูฬว. ๓๕๓] '''สงฺฆสามคฺคี สงฺฆสามคฺคี'ติ, ภเนฺต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, สโงฺฆ สมโคฺค โหตี''ติ? ''อิธุปาลิ, ภิกฺขู อธมฺมํ อธโมฺมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปนฺติ, อวินยํ อวินโยติ ทีเปนฺติ, วินยํ วินโยติ ทีเปนฺติ, อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อปญฺญตฺตํ ตถาคเตน อปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติฯ เต อิเมหิ ทสหิ วตฺถูหิ น อวกสฺสนฺติ น อปกสฺสนฺติ น อาเวนิ กมฺมานิ กโรนฺติ น อาเวนิ ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสนฺติฯ เอตฺตาวตา โข, อุปาลิ, สโงฺฆ สมโคฺค โหตี''ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. ปฐมอานนฺทสุตฺตํ

๓๙. อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ – '''สงฺฆเภโท สงฺฆเภโท'ติ, ภเนฺต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, สโงฺฆ ภิโนฺน โหตี''ติ ? ''อิธานนฺท, ภิกฺขู อธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ อธโมฺมติ ทีเปนฺติ, อวินยํ วินโยติ ทีเปนฺติ… เป…. ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน อปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติฯ เต อิเมหิ ทสหิ วตฺถูหิ อวกสฺสนฺติ อปกสฺสนฺติ อาเวนิ กมฺมานิ กโรนฺติ อาเวนิ ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสนฺติฯ เอตฺตาวตา โข, อานนฺท, สโงฺฆ ภิโนฺน โหตี''ติฯ

''สมคฺคํ ปน, ภเนฺต, สงฺฆํ ภินฺทิตฺวา กิํ โส ปสวตี''ติ? ''กปฺปฎฺฐิกํ, อานนฺท, กิพฺพิสํ ปสวตี''ติฯ ''กิํ ปน, ภเนฺต, กปฺปฎฺฐิกํ กิพฺพิส''นฺติ? ''กปฺปํ, อานนฺท, นิรยมฺหิ ปจฺจตีติ –

''อาปายิโก เนรยิโก, กปฺปโฎฺฐ สงฺฆเภทโก;
วคฺครโต อธมฺมโฎฺฐ, โยคเกฺขมา ปธํสติ;
สงฺฆํ สมคฺคํ ภินฺทิตฺวา [เภตฺวาน (สี. สฺยา.), ภิตฺวาน (ก.) จูฬว. ๓๕๔; อิติวุ. ๑๘; กถาว. ๖๕๗] กปฺปํ นิรยมฺหิ ปจฺจตี''ติฯ นวมํ;

๑๐. ทุติยอานนฺทสุตฺตํ

๔๐. '''สงฺฆสามคฺคี สงฺฆสามคฺคี'ติ, ภเนฺต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, ภเนฺต, สโงฺฆ สมโคฺค โหตี''ติ? ''อิธานนฺท, ภิกฺขู อธมฺมํ อธโมฺมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปนฺติ, อวินยํ อวินโยติ ทีเปนฺติ , วินยํ วินโยติ ทีเปนฺติ, อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ,

อปญฺญตฺตํ ตถาคเตน อปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติฯ เต อิเมหิ ทสหิ วตฺถูหิ น อวกสฺสนฺติ น อปกสฺสนฺติ น อาเวนิ กมฺมานิ กโรนฺติ น อาเวนิ ปาติโมกฺขํ อุทฺทิสนฺติฯ เอตฺตาวตา โข, อานนฺท, สโงฺฆ สมโคฺค โหตี''ติฯ

''ภินฺนํ ปน, ภเนฺต, สงฺฆํ สมคฺคํ กตฺวา กิํ โส ปสวตี''ติ? ''พฺรหฺมํ, อานนฺท, ปุญฺญํ ปสวตี''ติฯ ''กิํ ปน, ภเนฺต, พฺรหฺมํ ปุญฺญ''นฺติ? ''กปฺปํ, อานนฺท, สคฺคมฺหิ โมทตีติ –

''สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี, สมคฺคานญฺจ อนุคฺคโห;
สมคฺครโต ธมฺมโฎฺฐ, โยคเกฺขมา น ธํสติ;
สงฺฆํ สมคฺคํ กตฺวาน, กปฺปํ สคฺคมฺหิ โมทตี''ติฯ ทสมํ;

อุปาลิวโคฺค จตุโตฺถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อุปาลิ ฐปนา อุพฺพาโห, อุปสมฺปทนิสฺสยา;
สามเณโร จ เทฺว เภทา, อานเนฺทหิ ปเร ทุเวติฯ

๕. อโกฺกสวโคฺค

๑. วิวาทสุตฺตํ

๔๑. อถ โข อายสฺมา อุปาลิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อุปาลิ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘โก นุ โข, ภนฺเต, เหตุ โก ปจฺจโย, เยน สงฺเฆ ภณฺฑนกลหวิคฺคหวิวาทา อุปฺปชฺชนฺติ, ภิกฺขู จ น ผาสุ [ผาสํ (?)] วิหรนฺตี’’ติ? ‘‘อิธุปาลิ, ภิกฺขู อธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ อธโมฺมติ ทีเปนฺติ, อวินยํ วินโยติ ทีเปนฺติ, วินยํ อวินโยติ ทีเปนฺติ, อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อปญฺญตฺตํ ตถาคเตน ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน อปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติฯ อยํ โข, อุปาลิ, เหตุ อยํ ปจฺจโย, เยน สงฺเฆ ภณฺฑนกลหวิคฺคหวิวาทา อุปฺปชฺชนฺติ, ภิกฺขู จ น ผาสุ วิหรนฺตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ปฐมวิวาทมูลสุตฺตํ

๔๒. ‘‘กติ นุ โข, ภนฺเต, วิวาทมูลานี’’ติ? ‘‘ทส โข, อุปาลิ, วิวาทมูลานิฯ กตมานิ ทส? อิธุปาลิ, ภิกฺขู อธมฺมํ ธโมฺมติ ทีเปนฺติ, ธมฺมํ อธโมฺมติ ทีเปนฺติ, อวินยํ วินโยติ ทีเปนฺติ, วินยํ อวินโยติ ทีเปนฺติ, อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตน ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ , ภาสิตํ ลปิตํ ตถาคเตน อภาสิตํ อลปิตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อนาจิณฺณํ ตถาคเตน อาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อาจิณฺณํ ตถาคเตน อนาจิณฺณํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, อปญฺญตฺตํ ตถาคเตน ปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติ, ปญฺญตฺตํ ตถาคเตน อปญฺญตฺตํ ตถาคเตนาติ ทีเปนฺติฯ อิมานิ โข, อุปาลิ, ทส วิวาทมูลานี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ทุติยวิวาทมูลสุตฺตํ

๔๓. ‘‘กติ นุ โข, ภนฺเต, วิวาทมูลานี’’ติ? ‘‘ทส โข, อุปาลิ, วิวาทมูลานิฯ กตมานิ ทส? อิธุปาลิ, ภิกฺขู อนาปตฺตึ อาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อาปตฺตึ อนาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ครุกาปตฺตีติ ทีเปนฺติ , ครุกํ อาปตฺตึ ลหุกาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, ทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ อทุฏฺฐุลฺลาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อทุฏฺฐุลฺลํ อาปตฺตึ ทุฏฺฐุลฺลาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, สาวเสสํ อาปตฺตึ อนวเสสาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อนวเสสํ อาปตฺตึ สาวเสสาปตฺตีติ ทีเปนฺติ , สปฺปฏิกมฺมํ อาปตฺตึ อปฺปฏิกมฺมาปตฺตีติ ทีเปนฺติ, อปฺปฏิกมฺมํ อาปตฺตึ สปฺปฏิกมฺมาปตฺตีติ ทีเปนฺติฯ อิมานิ โข, อุปาลิ, ทส วิวาทมูลานี’’ติฯ ตติยํฯ

๔. กุสินารสุตฺตํ

๔๔. เอกํ สมยํ ภควา กุสินารายํ วิหรติ พลิหรเณ วนสเณฺฑฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

[จูฬว. ๓๙๙; ปริ. ๔๓๖] ‘‘โจทเกน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน ปญฺจ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา ปญฺจ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ อุปฏฺฐาเปตฺวา ปโร โจเทตโพฺพฯ กตเม ปญฺจ ธมฺมา อชฺฌตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพา? โจทเกน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺ

ขิตพฺพํ – ‘ปริสุทฺธกายสมาจาโร นุ โขมฺหิ, ปริสุเทฺธนมฺหิ กายสมาจาเรน สมนฺนาคโต อจฺฉิทฺเทน อปฺปฏิมํเสนฯ สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธโมฺม อุทาหุ โน’ติ? โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปริสุทฺธกายสมาจาโร โหติ ปริสุเทฺธน กายสมาจาเรน สมนฺนาคโต อจฺฉิทฺเทน อปฺปฏิมํเสน, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อิงฺฆ ตาว อายสฺมา กายิกํ สิกฺขสฺสู’ติ, อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, โจทเกน ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – ‘ปริสุทฺธวจีสมาจาโร นุ โขมฺหิ, ปริสุเทฺธนมฺหิ วจีสมาจาเรน สมนฺนาคโต อจฺฉิทฺเทน อปฺปฏิมํเสนฯ สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธโมฺม อุทาหุ โน’ติ? โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปริสุทฺธวจีสมาจาโร โหติ ปริสุเทฺธน วจีสมาจาเรน สมนฺนาคโต อจฺฉิทฺเทน อปฺปฏิมํเสน, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อิงฺฆ ตาว อายสฺมา วาจสิกํ สิกฺขสฺสู’ติ, อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, โจทเกน ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – ‘เมตฺตํ นุ โข เม จิตฺตํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ สพฺรหฺมจารีสุ อนาฆาตํฯ สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธโมฺม อุทาหุ โน’ติ? โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน เมตฺตํ จิตฺตํ ปจฺจุปฏฺฐิตํ โหติ สพฺรหฺมจารีสุ อนาฆาตํ, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อิงฺฆ ตาว อายสฺมา สพฺรหฺมจารีสุ เมตฺตํ จิตฺตํ อุปฏฺฐาเปหี’ติ, อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, โจทเกน ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – ‘พหุสฺสุโต นุ โขมฺหิ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปา เม ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธโมฺม อุทาหุ โน’ติ? โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา, ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อิงฺฆ ตาว อายสฺมา อาคมํ ปริยาปุณสฺสู’ติ, อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโรฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, โจทเกน ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน เอวํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ – ‘อุภยานิ โข ปน เม ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตีนิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโสฯ สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธโมฺม อุทาหุ โน’ติ? โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน อุภยานิ ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตีนิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส, ‘อิทํ ปนายสฺมา, กตฺถ วุตฺตํ ภควตา’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ น สมฺปายิสฺสติฯ ตสฺส ภวนฺติ วตฺตาโร – ‘อิงฺฆ ตาว อายสฺมา วินยํ สิกฺขสฺสู’ติ, อิติสฺส ภวนฺติ วตฺตาโรฯ อิเม ปญฺจ ธมฺมา อชฺฌตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพาฯ

‘‘กตเม ปญฺจ ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฏฺฐาเปตพฺพา? ‘กาเลน วกฺขามิ, โน อกาเลน; ภูเตน วกฺขามิ, โน อภูเตน; สเณฺหน วกฺขามิ, โน ผรุเสน; อตฺถสํหิเตน วกฺขามิ, โน อนตฺถสํหิเตน; เมตฺตจิโตฺต วกฺขามิ, โน โทสนฺตโร’ติ – อิเม ปญฺจ ธมฺมา อชฺฌตฺตํ อุปฏฺฐาเปตพฺพาฯ โจทเกน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา ปรํ โจเทตุกาเมน อิเม ปญฺจ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ ปจฺจเวกฺขิตฺวา อิเม ปญฺจ ธเมฺม อชฺฌตฺตํ อุปฏฺฐาเปตฺวา ปโร โจเทตโพฺพ’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ราชเนฺตปุรปฺปเวสนสุตฺตํ

๙๕. [ปาจิ. ๔๙๗] ‘‘ทสยิเม , ภิกฺขเว, อาทีนวา ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน។ กตเม ทส? อิธ, ภิกฺขเว, ราชา มเหสิยา สทฺธึ นิสินฺโน โหติ។ ตตฺร ภิกฺขุ ปวิสติ។ มเหสี วา ภิกฺขุํ ทิสฺวา สิตํ ปาตุกโรติ, ภิกฺขุ วา มเหสึ ทิสฺวา สิตํ ปาตุกโรติ។ ตตฺถ รญฺโญ เอวํ โหติ – ‘อทฺธา อิเมสํ กตํ วา กริสฺสนฺติ วา’ติ! อยํ, ภิกฺขเว, ปฐโม อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน។

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ราชา พหุกิจฺโจ พหุกรณีโย อญฺญตรํ อิตฺถึ คนฺตฺวา น สรติ – ‘สา เตน คพฺภํ คณฺหาติ’។ ตตฺถ รญฺโญ เอวํ โหติ – ‘น โข อิธ อญฺโญ โกจิ ปวิสติ, อญฺญตฺร ปพฺพชิเตน។ สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺม’นฺติ។ อยํ, ภิกฺขเว, ทุติโย อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน។

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รญฺโญ อนฺเตปุเร อญฺญตรํ รตนํ นสฺสติ។ ตตฺถ รญฺโญ เอวํ โหติ – ‘น โข อิธ อญฺโญ โกจิ ปวิสติ, อญฺญตฺร ปพฺพชิเตน។ สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺม’นฺติ។ อยํ, ภิกฺขเว, ตติโย อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน។

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รญฺโญ อนฺเตปุเร อพฺภนฺตรา คุยฺหมนฺตา พหิทฺธา สมฺเภทํ คจฺฉนฺติ។ ตตฺถ รญฺโญ เอวํ โหติ – ‘น โข อิธ อญฺโญ โกจิ ปวิสติ, อญฺญตฺร ปพฺพชิเตน ។ สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺม’นฺติ។ อยํ, ภิกฺขเว, จตุตฺโถ อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน។

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รญฺโญ อนฺเตปุเร ปิตา วา ปุตฺตํ ปตฺเถติ ปุตฺโต วา ปิตรํ ปตฺเถติ។ เตสํ เอวํ โหติ – ‘น โข อิธ อญฺโญ โกจิ ปวิสติ, อญฺญตฺร ปพฺพชิเตน។ สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺม’นฺติ។ อยํ, ภิกฺขเว, ปญฺจโม อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน។

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ราชา นีจฏฺฐานิยํ อุจฺเจ ฐาเน ฐเปติ។ เยสํ ตํ อมนาปํ เตสํ เอวํ โหติ – ‘ราชา โข ปพฺพชิเตน สํสฏฺโฐ។ สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺม’นฺติ។ อยํ, ภิกฺขเว, ฉฏฺโฐ อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน។

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ราชา อุจฺจฏฺฐานิยํ นีเจ ฐาเน ฐเปติ។ เยสํ ตํ อมนาปํ เตสํ เอวํ โหติ – ‘ราชา โข ปพฺพชิเตน สํสฏฺโฐ។ สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺม’นฺติ។ อยํ, ภิกฺขเว, สตฺตโม อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน។

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ราชา อกาเล เสนํ อุยฺโยเชติ។ เยสํ ตํ อมนาปํ เตสํ เอวํ โหติ – ‘ราชา โข ปพฺพชิเตน สํสฏฺโฐ។ สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺม’นฺติ។ อยํ, ภิกฺขเว, อฏฺฐโม อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน។

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ราชา กาเล เสนํ อุยฺโยเชตฺวา อนฺตรามคฺคโต นิวตฺตาเปติ។ เยสํ ตํ อมนาปํ เตสํ เอวํ โหติ – ‘ราชา โข ปพฺพชิเตน สํสฏฺโฐ។ สิยา นุ โข ปพฺพชิตสฺส กมฺม’นฺติ។ อยํ, ภิกฺขเว, นวโม อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน។

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, รญฺโญ อนฺเตปุรํ หตฺถิสมฺมทฺทํ อสฺสสมฺมทฺทํ รถสมฺมทฺทํ รชนียานิ รูปสทฺทคนฺธรสโผฏฺฐพฺพานิ, ยานิ น ปพฺพชิตสฺส สารุปฺปานิ។ อยํ, ภิกฺขเว, ทสโม อาทีนโว ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน។ อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส อาทีนวา ราชนฺเตปุรปฺปเวสเน’’ติ។ ปญฺจมํ។

๖. สกฺกสุตฺตํ

๔๖. เอกํ สมยํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเมฯ อถ โข สมฺพหุลา สกฺกา อุปาสกา ตทหุโปสเถ เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสิเนฺน โข สเกฺก อุปาสเก ภควา เอตทโวจ – ‘‘อปิ นุ ตุเมฺห, สกฺกา, อฎฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสถา’’ติ? ‘‘อเปฺปกทา มยํ, ภเนฺต, อฎฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสาม, อเปฺปกทา น อุปวสามา’’ติฯ ‘‘เตสํ โว, สกฺกา, อลาภา เตสํ ทุลฺลทฺธํ, เย ตุเมฺห เอวํ โสกสภเย ชีวิเต มรณสภเย ชีวิเต อเปฺปกทา อฎฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสถ, อเปฺปกทา น อุปวสถฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญถ, สกฺกา, อิธ ปุริโส เยน เกนจิ กมฺมฎฺฐาเนน อนาปชฺช อกุสลํ ทิวสํ อฑฺฒกหาปณํ นิพฺพิเสยฺยฯ ทโกฺข ปุริโส อุฎฺฐานสมฺปโนฺนติ อลํ วจนายา’’ติ? ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญถ, สกฺกา, อิธ ปุริโส เยน เกนจิ กมฺมฎฺฐาเนน อนาปชฺช อกุสลํ ทิวสํ กหาปณํ นิพฺพิเสยฺยฯ ทโกฺข ปุริโส อุฎฺฐานสมฺปโนฺนติ อลํ วจนายา’’ติ? ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘ตํ กึ, มญฺญถ, สกฺกา, อิธ ปุริโส เยน เกนจิ กมฺมฎฺฐาเนน อนาปชฺช อกุสลํ ทิวสํ เทฺว กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย … ตโย กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย… จตฺตาโร กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย… ปญฺจ กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย… ฉ กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย… สตฺต กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย… อฎฺฐ กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย… นว กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย… ทส กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย… วีส กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย… ตึส กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย… จตฺตารีสํ กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย… ปญฺญาสํ กหาปเณ นิพฺพิเสยฺย… กหาปณสตํ นิพฺพิเสยฺยฯ ทโกฺข ปุริโส อุฎฺฐานสมฺปโนฺนติ อลํ วจนายา’’ติ? ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญถ, สกฺกา, อปิ นุ โส ปุริโส ทิวเส ทิวเส กหาปณสตํ กหาปณสหสฺสํ นิพฺพิสมาโน ลทฺธํ ลทฺธํ นิกฺขิปโนฺต วสฺสสตายุโก วสฺสสตชีวี มหนฺตํ โภคกฺขนฺธํ อธิคเจฺฉยฺยา’’ติ? ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญถ, สกฺกา, อปิ นุ โส ปุริโส โภคเหตุ โภคนิทานํ โภคาธิกรณํ เอกํ วา รตฺตึ เอกํ วา ทิวสํ อุปฑฺฒํ วา รตฺตึ อุปฑฺฒํ วา ทิวสํ เอกนฺตสุขปฺปฎิสํเวที วิหเรยฺยา’’ติ? ‘‘โน เหตํ, ภเนฺต’’ฯ ‘‘ตํ กิสฺส เหตุ’’? ‘‘กามา หิ, ภเนฺต, อนิจฺจา ตุจฺฉา มุสา โมสธมฺมา’’ติฯ

‘‘อิธ ปน โว, สกฺกา, มม สาวโก ทส วสฺสานิ อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต ยถา มยานุสิฎฺฐํ ตถา ปฎิปชฺชมาโน สตมฺปิ วสฺสานิ สตมฺปิ วสฺสสตานิ สตมฺปิ วสฺสสหสฺสานิ เอกนฺตสุขปฺปฎิสํเวที วิหเรยฺยฯ โส จ ขฺวสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา อปณฺณกํ วา โสตาปโนฺนฯ ติฎฺฐนฺตุ, สกฺกา, ทส วสฺสานิฯ

อิธ มม สาวโก นว วสฺสานิ… อฎฺฐ วสฺสานิ… สตฺต วสฺสานิ… ฉ วสฺสานิ… ปญฺจ วสฺสานิ จตฺตาริ วสฺสานิ… ตีณิ วสฺสานิ… เทฺว วสฺสานิ… เอกํ วสฺสํ อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต ยถา มยานุสิฎฺฐํ ตถา ปฎิปชฺชมาโน สตมฺปิ วสฺสานิ สตมฺปิ วสฺสสตานิ สตมฺปิ วสฺสสหสฺสานิ เอกนฺตสุขปฺปฎิสํเวที วิหเรยฺย, โส จ ขฺวสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา อปณฺณกํ วา โสตาปโนฺนฯ ติฎฺฐตุ, สกฺกา, เอกํ วสฺสํฯ

อิธ มม สาวโก ทส มาเส อปฺปมโตฺต อาตาปี ปหิตโตฺต วิหรโนฺต ยถา มยานุสิฎฺฐํ ตถา ปฎิปชฺชมาโน สตมฺปิ วสฺสานิ สตมฺปิ วสฺสสตานิ สตมฺปิ วสฺสสหสฺสานิ เอกนฺตสุขปฺปฎิสํเวที

วิหเรยฺย, โส จ ขฺวสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา อปณฺณกํ วา โสตาปนฺโนฯ ติฏฺฐนฺตุ, สกฺกา, ทส มาสาฯ

อิธ มม สาวโก นว มาเส... อฏฺฐ มาเส... สตฺต มาเส... ฉ มาเส... ปญฺจ มาเส... จตฺตาโร มาเส... ตโย มาเส... เทฺว มาเส... เอกํ มาสํ... อฑฺฒมาสํ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต ยถา มยานุสิฏฺฐํ ตถา ปฏิปชฺชมาโน สตมฺปิ วสฺสานิ สตมฺปิ วสฺสสตานิ สตมฺปิ วสฺสสหสฺสานิ เอกนฺตสุขปฺปฏิสํเวที วิหเรยฺย, โส จ ขฺวสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา อปณฺณกํ วา โสตาปนฺโนฯ ติฏฺฐตุ, สกฺกา, อฑฺฒมาโสฯ

อิธ มม สาวโก ทส รตฺตินฺทิเว [รตฺติทิเว (ก.)] อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต ยถา มยานุสิฏฺฐํ ตถา ปฏิปชฺชมาโน สตมฺปิ วสฺสานิ สตมฺปิ วสฺสสตานิ สตมฺปิ วสฺสสหสฺสานิ เอกนฺตสุขปฺปฏิสํเวที วิหเรยฺย, โส จ ขฺวสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา อปณฺณกํ วา โสตาปนฺโนฯ ติฏฺฐนฺตุ, สกฺกา, ทส รตฺตินฺทิวาฯ

อิธ มม สาวโก นว รตฺตินฺทิเว... อฏฺฐ รตฺตินฺทิเว... สตฺต รตฺตินฺทิเว... ฉ รตฺตินฺทิเว... ปญฺจ รตฺตินฺทิเว... จตฺตาโร รตฺตินฺทิเว... ตโย รตฺตินฺทิเว... เทฺว รตฺตินฺทิเว... เอกํ รตฺตินฺทิวํ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต ยถา มยานุสิฏฺฐํ ตถา ปฏิปชฺชมาโน สตมฺปิ วสฺสานิ สตมฺปิ วสฺสสตานิ สตมฺปิ วสฺสสหสฺสานิ เอกนฺตสุขปฺปฏิสํเวที วิหเรยฺย, โส จ ขฺวสฺส สกทาคามี วา อนาคามี วา อปณฺณกํ วา โสตาปนฺโนฯ เตสํ โว, สกฺกา, อลาภา เตสํ ทุลฺลทฺธํ, เย ตุมฺเห เอวํ โสกสภเย ชีวิเต มรณสภเย ชีวิเต อเปฺปกทา อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสถ, อเปฺปกทา น อุปวสถา''ติฯ ''เอเต มยํ, ภนฺเต, อชฺชตคฺเค อฏฺฐงฺคสมนฺนาคตํ อุโปสถํ อุปวสิสฺสามา''ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. มหาลิสุตฺตํ

๔๗. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํฯ อถ โข มหาลิ ลิจฺฉวิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข มหาลิ ลิจฺฉวิ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''โก นุ โข, ภนฺเต เหตุ, โก ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา''ติ? ''โลโภ โข, มหาลิ, เหตุ, โลโภ ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาฯ โทโส โข, มหาลิ, เหตุ, โทโส ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาฯ โมโห โข, มหาลิ, เหตุ, โมโห ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาฯ อโยนิโส มนสิกาโร โข, มหาลิ, เหตุ, อโยนิโส มนสิกาโร ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาฯ มิจฺฉาปณิหิตํ โข, มหาลิ, จิตฺตํ เหตุ, มิจฺฉาปณิหิตํ จิตฺตํ ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาติฯ อยํ โข, มหาลิ, เหตุ, อยํ ปจฺจโย ปาปสฺส กมฺมสฺส กิริยาย ปาปสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา''ติฯ

''โก ปน, ภนฺเต, เหตุ โก ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยา''ติ? ''อโลโภ โข, มหาลิ, เหตุ, อโลโภ ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาฯ อโทโส โข, มหาลิ, เหตุ, อโทโส ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาฯ อโมโห โข, มหาลิ, เหตุ, อโมโห ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาฯ โยนิโส มนสิกาโร โข, มหาลิ, เหตุ, โยนิโส มนสิกาโร ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาฯ สมฺ

มาปณิหิตํ โข, มหาลิ, จิตฺตํ เหตุ, สมฺมาปณิหิตํ จิตฺตํ ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาฯ อยํ โข, มหาลิ, เหตุ, อยํ ปจฺจโย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส กิริยาย กลฺยาณสฺส กมฺมสฺส ปวตฺติยาฯ อิเม จ, มหาลิ, ทส ธมฺมา โลเก น สํวิชฺเชยฺยุํ, นยิธ ปญฺญาเยถ อธมฺมจริยาวิสมจริยาติ วา ธมฺมจริยาสมจริยาติ วาฯ ยสฺมา จ โข, มหาลิ, อิเม ทส ธมฺมา โลเก สํวิชฺชนฺติ, ตสฺมา ปญฺญายติ อธมฺมจริยาวิสมจริยาติ วา ธมฺมจริยาสมจริยาติ วา''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ปพฺพชิตอภิณฺหสุตฺตํ

๔๘. ''ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพา ฯ กตเม ทส? 'เววณฺณิยมฺหิ อชฺฌุปคโต'ติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; 'ปรปฏิพทฺธา เม ชีวิกา'ติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; 'อญฺโญ เม อากปฺโป กรณีโย'ติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; 'กจฺจิ นุ โข เม อตฺตา สีลโต น อุปวทตี'ติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; 'กจฺจิ นุ โข มํ อนุวิจฺจ วิญฺญู สพฺรหฺมจารี สีลโต น อุปวทนฺตี'ติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; 'สเพฺพหิ เม ปิเยหิ มนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว'ติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; 'กมฺมสฺสโกมฺหิ กมฺมทายาโท กมฺมโยนิ กมฺมพนฺธุ กมฺมปฏิสรโณ, ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามี'ติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; 'กถํภูตสฺส เม รตฺตินฺทิวา วีติวตฺตนฺตี'ติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; 'กจฺจิ นุ โข อหํ สุญฺญาคาเร อภิรมามี'ติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํ; 'อตฺถิ นุ โข เม อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อลมริยญาณทสฺสนวิเสโส อธิคโต, เยนาหํ [โยหํ (สี. ปี. ก.), โสหํ (สฺยา.)] ปจฺฉิเม กาเล สพฺรหฺมจารีหิ ปุฏฺโฐ น มงฺกุ ภวิสฺสามี'ติ ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพํฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา ปพฺพชิเตน อภิณฺหํ ปจฺจเวกฺขิตพฺพา''ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. สรีรฏฺฐธมฺมสุตฺตํ

๔๙. ''ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา สรีรฏฺฐาฯ กตเม ทส? สีตํ, อุณฺหํ, ชิฆจฺฉา, ปิปาสา, อุจฺจาโร, ปสฺสาโว, กายสํวโร, วจีสํวโร, อาชีวสํวโร, โปโนภวิโก [โปโนพฺภวิโก (ก.)] ภวสงฺขาโร – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา สรีรฏฺฐา''ติฯ นวมํฯ

๑๐. ภณฺฑนสุตฺตํ

๕๐. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติฯ

อถ โข ภควา สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน อุปฏฺฐานสาลา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''กาย นุตฺถ, ภิกฺขเว, เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา, กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตา''ติ?

''อิธ มยํ, ภเนฺต, ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรามา''ติฯ ''น โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, ตุมฺหากํ ปติรูปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ,

ยํ ตุเมฺห ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหเรยฺยาถฯ

“ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา สารณียา ปิยกรณา ครุกรณา [ปิยกราณา ครุกราณา (?)] สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม ทส? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ…เป.… สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, อยมฺปิ ธมฺโม สารณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ พหุสฺสุโต โหติ…เป.… ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธา, อยมฺปิ ธมฺโม สารณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโกฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก, อยมฺปิ ธมฺโม สารณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนิํฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สุวโจ โหติ โสวจสฺสกรเณหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ขโม ปทกฺขิณคฺคาหี อนุสาสนิํ, อยมฺปิ ธมฺโม สารณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กิํกรณียานิ – ตตฺถ ทกฺโข โหติ อนลโส, ตตฺรูปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กิํกรณียานิ – ตตฺถ ทกฺโข โหติ อนลโส ตตฺรูปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต อลํ กาตุํ อลํ สํวิธาตุํ, อยมฺปิ ธมฺโม ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร, อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปาโมชฺโชฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร, อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปาโมชฺโช, อยมฺปิ ธมฺโม สารณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อารทฺธวีริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ธมฺมานํ อุปสมฺปทาย, ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ, อยมฺปิ ธมฺโม สารณีโย ปิยกรโณ ครุกรโณ สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรนฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน, อยมฺปิ ธมฺโม สารณีโย…เป…. สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติมา โหติ, ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตาฯ ยมฺปิ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สติมา โหติ, ปรเมน สติเนปกฺเกน สมนฺนาคโต, จิรกตมฺปิ จิรภาสิตมฺปิ สริตา อนุสฺสริตา, อยมฺปิ ธมฺโม สารณีโย…เป…. สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ, อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยาฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ, อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมา ทุกฺขกฺขยคามินิยา, อยมฺปิ ธมฺโม สารณีโย…เป…. สํวตฺตติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา สารณียา ปิยกรณา ครุกรณา สงฺคหาย อวิวาทาย สามคฺคิยา เอกีภาวาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ทสมํฯ

อโกฺกสวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

วิวาทา เทฺว จ มูลานิ, กุสินารปเวสเน;
สโกฺก มหาลิ อภิณฺหํ, สรีรฏฺฐา จ ภณฺฑนาติฯ

ปฐมปณฺณาสกํ สมตฺตํฯ

๒. ทุติยปณฺณาสกํ

(๖) ๑. สจิตฺตวโคฺค

๑. สจิตฺตสุตฺตํ

๕๑. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทนฺเต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปรจิตฺตปริยายกุสโล โหติ, อถ ‘สจิตฺตปริยายกุสโล ภวิสฺสามี’ติ [ภวิสฺสามาติ (สฺยา.)] – เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพํฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สจิตฺตปริยายกุสโล โหติ? เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อิตฺถี วา ปุริโส วา ทหโร ยุวา มณฺฑนกชาติโก อาทาเส วา ปริสุเทฺธ ปริโยทาเต อเจฺฉ วา อุทกปเตฺต สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน สเจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, ตเสฺสว รชสฺส วา องฺคณสฺส วา ปหานาย วายมติฯ โน เจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, เตเนวตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกโปฺป – ‘ลาภา วต เม, ปริสุทฺธํ วต เม’ติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปจฺจเวกฺขณา พหุการา [ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน พหุกาโร (ก.)] โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ – ‘อภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อนภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, พฺยาปนฺนจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อพฺยาปนฺนจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, ถินมิทฺธปริยุฎฺฐิโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, วิคตถินมิโทฺธ นุ โข พหุลํ วิหรามิ , อุทฺธโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อนุทฺธโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, วิจิกิโจฺฉ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, ติณฺณวิจิกิโจฺฉ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, โกธโน นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อโกฺกธโน นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สํกิลิฎฺฐจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสํกิลิฎฺฐจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ , สารทฺธกาโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสารทฺธกาโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, กุสีโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อารทฺธวีริโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสมาหิโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สมาหิโต นุ โข พหุลํ วิหรามี’ติฯ

‘‘สเจ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘อภิชฺฌาลุ พหุลํ วิหรามิ, พฺยาปนฺนจิโตฺต พหุลํ วิหรามิ, ถินมิทฺธปริยุฎฺฐิโต พหุลํ วิหรามิ, อุทฺธโต พหุลํ วิหรามิ, วิจิกิโจฺฉ พหุลํ วิหรามิ, โกธโน พหุลํ วิหรามิ, สํกิลิฎฺฐจิโตฺต พหุลํ วิหรามิ, สารทฺธกาโย พหุลํ วิหรามิ, กุสีโต พหุลํ วิหรามิ, อสมาหิโต พหุลํ วิหรามี’ติ, เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฎิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วาฯ ตเสฺสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุโสฺสฬฺหิญฺจ อปฺปฎิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺยฯ เอวเมวํ โข เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฎิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ

‘‘สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘อนภิชฺฌาลุ พหุลํ วิหรามิ, อพฺยาปนฺนจิโตฺต พหุลํ วิหรามิ, วิคตถินมิโทฺธ พหุลํ วิหรามิ, อนุทฺธโต พหุลํ วิหรามิ, ติณฺณวิจิกิโจฺฉ พหุลํ วิหรามิ, อโกฺกธโน พหุลํ วิหรามิ, อสํกิลิฎฺฐจิโตฺต พหุลํ วิหรามิ, อสารทฺธกาโย พหุลํ วิหรามิ, อารทฺธวีริโย พหุลํ วิหรามิ, สมาหิโต พหุลํ วิหรามี’ติ, เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เตสุเยว กุสเลสุ ธเมฺมสุ ปติฎฺฐาย อุตฺตริ อาสวานํ ขยาย โยโค กรณีโย’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. สาริปุตฺตสุตฺตํ

๕๒. ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อาวุโส ภิกฺขเว’’ติฯ ‘‘อาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจสฺโสสุํฯ อายสฺมา สาริปุตฺโต เอตทโวจ –

‘‘โน เจ, อาวุโส, ภิกฺขุ ปรจิตฺตปริยายกุสโล โหติ, อถ ‘สจิตฺตปริยายกุสโล ภวิสฺสามี’ติ – เอวญฺหิ โว, อาวุโส, สิกฺขิตพฺพํฯ

‘‘กถญฺจาวุโส , ภิกฺขุ สจิตฺตปริยายกุสโล โหติ? เสยฺยถาปิ, อาวุโส, อิตฺถี วา ปุริโส วา ทหโร ยุวา มณฺฑนกชาติโก อาทาเส วา ปริสุเทฺธ ปริโยทาเต อเจฺฉ วา อุทปตฺเต สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน สเจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, ตสฺเสว รชสฺส วา องฺคณสฺส วา ปหานาย วายมติฯ โน เจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, เตเนวตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกโปฺป – ‘ลาภา วต เม, ปริสุทฺธํ วต เม’ติฯ

เอวเมวํ โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน ปจฺจเวกฺขณา พหุการา โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ – ‘อภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อนภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, พฺยาปนฺนจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อพฺยาปนฺนจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, ถินมิทฺธปริยุฎฺฐิโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, วิคตถินมิโทฺธ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อุทฺธโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อนุทฺธโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, วิจิกิโจฺฉ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, ติณฺณวิจิกิโจฺฉ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, โกธโน นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อโกฺกธโน นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สํกิลิฎฺฐจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสํกิลิฎฺฐจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สารทฺธกาโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสารทฺธกาโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, กุสีโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อารทฺธวีริโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สมาหิโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสมาหิโต นุ โข พหุลํ วิหรามี’ติฯ

‘‘สเจ, อาวุโส, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘อภิชฺฌาลุ พหุลํ วิหรามิ…เป.… อสมาหิโต พหุลํ วิหรามี’ติ, เตนาวุโส, ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺสฬฺหี จ อปฺปฎิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วาฯ ตเสฺสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุสฺสฬฺหิญฺจ อปฺปฎิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺยฯ เอวเมวํ โข, อาวุโส, เตน ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุสฺสฬฺหี จ อปฺปฎิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ

‘‘สเจ ปนาวุโส, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘อนภิชฺฌาลุ พหุลํ วิหรามิ…เป.… สมาหิโต พหุลํ วิหรามี’ติ, เตนาวุโส, ภิกฺขุนา เตสุเยว กุสเลสุ ธเมฺมสุ ปติฎฺฐาย อุตฺตริ อาสวานํ ขยาย โยโค กรณีโย’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ฐิติสุตฺตํ

๕๓. ‘‘ฐิติมฺปาหํ , ภิกฺขเว, น วณฺณยามิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, ปเคว ปริหานิํฯ วุฑฺฒิญฺจ โข อหํ, ภิกฺขเว, วณฺณยามิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน ฐิติํ โน หานิํฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, หานิ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน ฐิติ โน วุฑฺฒิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยตฺตโก โหติ สทฺธาย สีเลน สุเตน จาเคน ปญฺญาย ปฎิภาเนน, ตสฺส เต ธมฺมา เนว ติฎฺฐนฺติ โน

วฑฺฒนฺติฯ หานิเมตํ, ภิกฺขเว, วทามิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน ฐิตึ โน วุฑฺฒึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, หานิ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน ฐิติ โน วุฑฺฒิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว ฐิติ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน หานิ โน วุฑฺฒิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยตฺตโก โหติ สทฺธาย สีเลน สุเตน จาเคน ปญฺญาย ปฏิภาเนน, ตสฺส เต ธมฺมา เนว หายนฺติ โน วฑฺฒนฺติ ฯ ฐิติเมตํ, ภิกฺขเว, วทามิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน หานึ โน วุฑฺฒึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ฐิติ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน วุฑฺฒิ โน หานิฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, วุฑฺฒิ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน ฐิติ โน หานิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ยตฺตโก โหติ สทฺธาย สีเลน สุเตน จาเคน ปญฺญาย ปฏิภาเนน, ตสฺส เต ธมฺมา เนว ติฏฺฐนฺติ โน หายนฺติฯ วุฑฺฒิเมตํ, ภิกฺขเว, วทามิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน ฐิตึ โน หานึฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, วุฑฺฒิ โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, โน ฐิติ โน หานิฯ

‘‘โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปรจิตฺตปริยายกุสโล โหติ, อถ ‘สจิตฺตปริยายกุสโล ภวิสฺสามี’ติ – เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพํฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สจิตฺตปริยายกุสโล โหติ? เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, อิตฺถี วา ปุริโส วา ทหโร ยุวา มณฺฑนกชาติโก อาทาเส วา ปริสุเทฺธ ปริโยทาเต อเจฺฉ วา อุทปเตฺต สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน สเจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, ตเสฺสว รชสฺส วา องฺคณสฺส วา ปหานาย วายมติฯ โน เจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, เตเนวตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกโปฺป – ‘ลาภา วต เม, ปริสุทฺธํ วต เม’ติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปจฺจเวกฺขณา พหุการา โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ – ‘อภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อนภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, พฺยาปนฺนจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อพฺยาปนฺนจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, ถินมิทฺธปริยุฏฺฐิโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, วิคตถินมิโทฺธ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อุทฺธโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อนุทฺธโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, วิจิกิโจฺฉ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, ติณฺณวิจิกิโจฺฉ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, โกธโน นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อโกฺกธโน นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สํกิลิฏฺฐจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสํกิลิฏฺฐจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สารทฺธกาโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสารทฺธกาโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, กุสีโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อารทฺธวีริโย นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สมาหิโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, อสมาหิโต นุ โข พหุลํ วิหรามี’ติฯ

‘‘สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘อภิชฺฌาลุ พหุลํ วิหรามิ, พฺยาปนฺนจิโตฺต พหุลํ วิหรามิ, ถินมิทฺธปริยุฏฺฐิโต พหุลํ วิหรามิ, อุทฺธโต พหุลํ วิหรามิ, วิจิกิโจฺฉ พหุลํ วิหรามิ, โกธโน พหุลํ วิหรามิ, สํกิลิฏฺฐจิโตฺต พหุลํ วิหรามิ, สารทฺธกาโย พหุลํ วิหรามิ, กุสีโต พหุลํ วิหรามิ, อสมาหิโต พหุลํ วิหรามี’ติ, เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วาฯ ตเสฺสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุโสฺสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺย; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เตน ภิกฺขุนา เตสํเยว ปาปกานํ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ

‘‘สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – ‘อนภิชฺฌาลุ พหุลํ วิหรามิ, อพฺยาปนฺนจิโตฺต พหุลํ วิหรามิ, วิคตถินมิโทฺธ พหุลํ วิหรามิ, อนุทฺธโต พหุลํ วิหรามิ, ติณฺณวิจิกิ

โจฉ พหุลํ วิหรามิ, อโกฺกธโน พหุลํ วิหรามิ, อสํกิลิฏฺฐจิโตฺต พหุลํ วิหรามิ, อสารทฺธกาโย พหุลํ วิหรามิ, อารทฺธวีริโย พหุลํ วิหรามิ, สมาหิโต พหุลํ วิหรามี'ติ, เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เตสฺเยว กุสเลสุ ธเมฺมสุ ปติฏฺฐาย อุตฺตริ อาสวานํ ขยาย โยโค กรณีโย''ติฯ ตติยํฯ

๔. สมถสุตฺตํ

๕๔. ''โน เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปรจิตฺตปริยายกุสโล โหติ, อถ 'สจิตฺตปริยายกุสโล ภวิสฺสามี'ติ – เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพํฯ

''กถญฺจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สจิตฺตปริยายกุสโล โหติ? เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อิตฺถี วา ปุริโส วา ทหโร ยุวา มณฺฑนกชาติโก อาทาเส วา ปริสุเทฺธ ปริโยทาเต อเจฺฉ วา อุทปเตฺต สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน สเจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, ตเสฺสว รชสฺส วา องฺคณสฺส วา ปหานาย วายมติฯ โน เจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, เตเนวตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกโปฺป – 'ลาภา วต เม, ปริสุทฺธํ วต เม'ติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ปจฺจเวกฺขณา พหุการา โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ – 'ลาภี นุ โขมฺหิ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, น นุ โขมฺหิ ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, ลาภี นุ โขมฺหิ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, น นุ โขมฺหิ ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายา'ติฯ

''สเจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – 'ลาภีมฺหิ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายา'ติ, เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา อชฺฌตฺตํ เจโตสมเถ ปติฏฺฐาย อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย โยโค กรณีโยฯ โส อปเรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ

''สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – 'ลาภีมฺหิ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, น ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺสา'ติ, เตน, ภิกฺขเว , ภิกฺขุนา อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย ปติฏฺฐาย อชฺฌตฺตํ เจโตสมเถ โยโค กรณีโยฯ โส อปเรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย ลาภี จ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺสฯ

''สเจ, ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – 'น ลาภี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, น ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายา'ติ, เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เตสํเยว กุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิลาภาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วาฯ ตเสฺสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุโสฺสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺยฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เตน ภิกฺขุนา เตสํเยว กุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิลาภาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ โส อปเรน สมเยน ลาภี เจว โหติ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส ลาภี จ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายฯ

''สเจ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอวํ ชานาติ – 'ลาภีมฺหิ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, ลาภี อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนายา'ติ, เตน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนา เตสฺเยว กุสเลสุ ธเมฺมสุ ปติฏฺฐาย อุตฺตริ อาสวานํ ขยาย โยโค กรณีโยฯ

‘‘จีวรมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิฯ ปิณฺฑปาตมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิฯ เสนาสนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิฯ คามนิคมมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิฯ ชนปทปเทสมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิฯ ปุคฺคลมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปิฯ

‘‘‘จีวรมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตตฺถ ยํ ชญฺญา จีวรํ – ‘อิทํ โข เม จีวรํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตี’ติ, เอวรูปํ จีวรํ น เสวิตพฺพํฯ ตตฺถ ยํ ชญฺญา จีวรํ – ‘อิทํ โข เม จีวรํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตี’ติ, เอวรูปํ จีวรํ เสวิตพฺพํฯ ‘จีวรมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘ปิณฺฑปาตมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปิณฺฑปาตํ – ‘อิมํ โข เม ปิณฺฑปาตํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตี’ติ, เอวรูโป ปิณฺฑปาโต น เสวิตโพฺพฯ ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปิณฺฑปาตํ – ‘อิมํ โข เม ปิณฺฑปาตํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตี’ติ, เอวรูโป ปิณฺฑปาโต เสวิตโพฺพฯ ‘ปิณฺฑปาตมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘เสนาสนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตตฺถ ยํ ชญฺญา เสนาสนํ – ‘อิทํ โข เม เสนาสนํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตี’ติ, เอวรูปํ เสนาสนํ น เสวิตพฺพํฯ ตตฺถ ยํ ชญฺญา เสนาสนํ – ‘อิทํ โข เม เสนาสนํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตี’ติ, เอวรูปํ เสนาสนํ เสวิตพฺพํฯ ‘เสนาสนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘คามนิคมมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตตฺถ ยํ ชญฺญา คามนิคมํ – ‘อิมํ โข เม คามนิคมํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตี’ติ , เอวรูโป คามนิคโม น เสวิตโพฺพฯ ตตฺถ ยํ ชญฺญา คามนิคมํ – ‘อิมํ โข เม คามนิคมํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตี’ติ, เอวรูโป คามนิคโม เสวิตโพฺพ ฯ ‘คามนิคมมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘ชนปทปเทสมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตตฺถ ยํ ชญฺญา ชนปทปเทสํ – ‘อิมํ โข เม ชนปทปเทสํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตี’ติ, เอวรูโป ชนปทปเทโส น เสวิตโพฺพฯ ตตฺถ ยํ ชญฺญา ชนปทปเทสํ – ‘อิมํ โข เม ชนปทปเทสํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตี’ติ, เอวรูโป ชนปทปเทโส เสวิตโพฺพฯ ‘ชนปทปเทสมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํฯ

‘‘‘ปุคฺคลมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ โข ปเนตํ วุตฺตํฯ กิเญฺจตํ ปฏิจฺจ วุตฺตํ? ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปุคฺคลํ – ‘อิมํ โข เม ปุคฺคลํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺตี’ติ, เอวรูโป ปุคฺคโล น เสวิตโพฺพฯ ตตฺถ ยํ ชญฺญา ปุคฺคลํ – ‘อิมํ โข เม ปุคฺคลํ เสวโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺตี’ติ, เอวรูโป ปุคฺคโล เสวิตโพฺพ ฯ ‘ปุคฺคลมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ทุวิเธน วทามิ – เสวิตพฺพมฺปิ อเสวิตพฺพมฺปี’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺต’’นฺติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปริหานสุตฺตํ

๕๕. ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อาวุโส ภิกฺขเว’’ติ [ภิกฺขโวติ (สี. สฺยา.)]ฯ ‘‘อาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา สาริปุโตฺต เอตทโวจ –

‘‘‘ปริหานธโมฺม ปุคฺคโล, ปริหานธโมฺม ปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, วุจฺจติฯ ‘อปริหานธโมฺม ปุคฺคโล, อปริหานธโมฺม ปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส, ปริหานธโมฺม ปุคฺคโล วุโตฺต ภควตา, กิตฺตาวตา จ ปน อปริหานธโมฺม ปุคฺคโล วุโตฺต ภควตา’’ติ? ‘‘ทูรโตปิ โข มยํ, อาวุโส, อาคจฺฉาม อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส สนฺติเก เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺถมญฺญาตุํฯ สาธุ วตายสฺมนฺตํเยว สาริปุตฺตํ ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ ฯ อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี’’ติฯ

‘‘เตนหาวุโส , สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวมาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา สาริปุโตฺต เอตทโวจ –

‘‘กิตฺตาวตา นุ โข, อาวุโส, ปริหานธโมฺม ปุคฺคโล วุโตฺต ภควตา? อิธาวุโส, ภิกฺขุ อสฺสุตเญฺจว ธมฺมํ น สุณาติ, สุตา จสฺส ธมฺมา สโมฺมสํ คจฺฉนฺติ, เย จสฺส ธมฺมา ปุเพฺพ เจตโส อสมฺผุฏฺฐปุพฺพา เต จสฺส น สมุทาจรนฺติ, อวิญฺญาตเญฺจว น วิชานาติฯ เอตฺตาวตา โข, อาวุโส, ปริหานธโมฺม ปุคฺคโล วุโตฺต ภควตาฯ

‘‘กิตฺตาวตา จ ปนาวุโส, อปริหานธโมฺม ปุคฺคโล วุโตฺต ภควตา? อิธาวุโส, ภิกฺขุ อสฺสุตเญฺจว ธมฺมํ สุณาติ, สุตา จสฺส ธมฺมา น สโมฺมสํ คจฺฉนฺติ, เย จสฺส ธมฺมา ปุเพฺพ เจตโส อสมฺผุฏฺฐปุพฺพา เต จสฺส สมุทาจรนฺติ, อวิญฺญาตเญฺจว วิชานาติฯ เอตฺตาวตา โข, อาวุโส, อปริหานธโมฺม ปุคฺคโล วุโตฺต ภควตาฯ

‘‘โน เจ, อาวุโส, ภิกฺขุ ปรจิตฺตปริยายกุสโล โหติ, อถ ‘สจิตฺตปริยายกุสโล ภวิสฺสามี’ติ – เอวญฺหิ โว, อาวุโส, สิกฺขิตพฺพํฯ

‘‘กถญฺจาวุโส, ภิกฺขุ สจิตฺตปริยายกุสโล โหติ? เสยฺยถาปิ, อาวุโส, อิตฺถี วา ปุริโส วา ทหโร ยุวา มณฺฑนกชาติโก อาทาเส วา ปริสุเทฺธ ปริโยทาเต อเจฺฉ วา อุทปเตฺต สกํ มุขนิมิตฺตํ ปจฺจเวกฺขมาโน สเจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, ตเสฺสว รชสฺส วา องฺคณสฺส วา ปหานาย วายมติฯ โน เจ ตตฺถ ปสฺสติ รชํ วา องฺคณํ วา, เตเนวตฺตมโน โหติ ปริปุณฺณสงฺกโปฺป – ‘ลาภา วต เม, ปริสุทฺธํ วต เม’ติฯ เอวเมว โข, อาวุโส, ภิกฺขุโน ปจฺจเวกฺขณา พหุการา โหติ กุสเลสุ ธเมฺมสุ – ‘อนภิชฺฌาลุ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธโมฺม อุทาหุ โน, อพฺยาปนฺนจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธโมฺม อุทาหุ โน, วิ

คตถินมิโทฺธ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โน, อนุทฺธโต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โน, ติณฺณวิจิกิจฺโฉ นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โน, อโกฺกธโน นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โน, อสํกิลิฏฺฐจิโตฺต นุ โข พหุลํ วิหรามิ, สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โน, ลาภี นุ โขมฺหิ อชฺฌตฺตํ ธมฺมปาโมชฺชสฺส, สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โน, ลาภี นุ โขมฺหิ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถสฺส, สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โน, ลาภี นุ โขมฺหิ อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนาย, สํวิชฺชติ นุ โข เม เอโส ธมฺโม อุทาหุ โน'ติฯ

''สเจ ปน, อาวุโส, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน สเพฺพปิเม กุสเล ธเมฺม อตฺตนิ น สมนุปสฺสติ, เตนาวุโส, ภิกฺขุนา สเพฺพสํเยว อิเมสํ กุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิลาภาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วาฯ ตเสฺสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุโสฺสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺยฯ เอวเมวํ โข, อาวุโส, เตน ภิกฺขุนา สเพฺพสํเยว กุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิลาภาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ

''สเจ ปนาวุโส, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน เอกเจฺจ กุสเล ธเมฺม อตฺตนิ สมนุปสฺสติ, เอกเจฺจ กุสเล ธเมฺม อตฺตนิ น สมนุปสฺสติ, เตนาวุโส, ภิกฺขุนา เย กุสเล ธเมฺม อตฺตนิ สมนุปสฺสติ เตสุ กุสเลสุ ธเมฺมสุ ปติฏฺฐาย, เย กุสเล ธเมฺม อตฺตนิ น สมนุปสฺสติ เตสํ กุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิลาภาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, อาทิตฺตเจโล วา อาทิตฺตสีโส วาฯ ตเสฺสว เจลสฺส วา สีสสฺส วา นิพฺพาปนาย อธิมตฺตํ ฉนฺทญฺจ วายามญฺจ อุสฺสาหญฺจ อุโสฺสฬฺหิญฺจ อปฺปฏิวานิญฺจ สติญฺจ สมฺปชญฺญญฺจ กเรยฺยฯ เอวเมวํ โข, อาวุโส, เตน ภิกฺขุนา เย กุสเล ธเมฺม อตฺตนิ สมนุปสฺสติ เตสุ กุสเลสุ ธเมฺมสุ ปติฏฺฐาย, เย กุสเล ธเมฺม อตฺตนิ น สมนุปสฺสติ เตสํ กุสลานํ ธมฺมานํ ปฏิลาภาย อธิมโตฺต ฉโนฺท จ วายาโม จ อุสฺสาโห จ อุโสฺสฬฺหี จ อปฺปฏิวานี จ สติ จ สมฺปชญฺญญฺจ กรณียํฯ

''สเจ ปนาวุโส, ภิกฺขุ ปจฺจเวกฺขมาโน สเพฺพปิเม กุสเล ธเมฺม อตฺตนิ สมนุปสฺสติ, เตนาวุโส, ภิกฺขุนา สเพฺพเสฺวว อิเมสุ กุสเลสุ ธเมฺมสุ ปติฏฺฐาย อุตฺตริ อาสวานํ ขยาย โยโค กรณีโย''ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ปฐมสญฺญาสุตฺตํ

๕๖. ''ทสยิมา, ภิกฺขเว, สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานาฯ กตมา ทส? อสุภสญฺญา, มรณสญฺญา, อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, อนิจฺจสญฺญา, อนิเจฺจ ทุกฺขสญฺญา, ทุเกฺข อนตฺตสญฺญา, ปหานสญฺญา, วิราคสญฺญา, นิโรธสญฺญา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ทส สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา''ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. ทุติยสญฺญาสุตฺตํ

๕๗. ''ทสยิมา , ภิกฺขเว, สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานาฯ กตมา ทส? อนิจฺจสญฺญา, อนตฺตสญฺญา, มรณสญฺญา, อาหาเร ปฏิ

กูลสญฺญา, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, อฏฺฐิกสญฺญา, ปุฬวกสญฺญา [ปุลวกสญฺญา (สี. ปี.), ปุฬุวกสญฺญา (ก.), อ. นิ. ๑.๔๖๓-๔๗๒], วินีลกสญฺญา, วิจฺฉิทฺทกสญฺญา, อุทฺธุมาตกสญฺญา – อิมา โข, ภิกฺขเว, ทส สญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา อมโตคธา อมตปริโยสานา''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. มูลกสุตฺตํ

๕๘. [อ. นิ. ๘.๘๓] ''สเจ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ – 'กึมูลกา, อาวุโส, สพฺเพ ธมฺมา, กึสมฺภวา สพฺเพ ธมฺมา, กึสมุทยา สพฺเพ ธมฺมา, กึสโมสรณา สพฺเพ ธมฺมา, กึปมุขา สพฺเพ ธมฺมา, กึอธิปเตยฺยา สพฺเพ ธมฺมา, กึอุตฺตรา สพฺเพ ธมฺมา, กึสารา สพฺเพ ธมฺมา, กึโอคธา สพฺเพ ธมฺมา, กึปริโยสานา สพฺเพ ธมฺมา'ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุเมฺห, ภิกฺขเว , เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ กินฺติ พฺยากเรยฺยาถา''ติ? ''ภควํมูลกา โน, ภนฺเต, ธมฺมา ภควํเนตฺติกา ภควํปฏิสรณาฯ สาธุ วต, ภนฺเต, ภควนฺตํเยว ปฏิภาตุ เอตสฺส ภาสิตสฺส อตฺโถฯ ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี''ติฯ

''เตน หิ, ภิกฺขเว, สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี''ติฯ ''เอวํ, ภนฺเต''ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

''สเจ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอวํ ปุจฺเฉยฺยุํ – 'กึมูลกา, อาวุโส, สพฺเพ ธมฺมา, กึสมฺภวา สพฺเพ ธมฺมา, กึสมุทยา สพฺเพ ธมฺมา, กึสโมสรณา สพฺเพ ธมฺมา กึปมุขา สพฺเพ ธมฺมา, กึ อธิปเตยฺยา สพฺเพ ธมฺมา, กึอุตฺตรา สพฺเพ ธมฺมา, กึสารา สพฺเพ ธมฺมา, กึโอคธา สพฺเพ ธมฺมา, กึปริโยสานา สพฺเพ ธมฺมา'ติ, เอวํ ปุฏฺฐา ตุเมฺห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถ – 'ฉนฺทมูลกา, อาวุโส, สพฺเพ ธมฺมา, มนสิการสมฺภวา สพฺเพ ธมฺมา, ผสฺสสมุทยา สพฺเพ ธมฺมา, เวทนาสโมสรณา สพฺเพ ธมฺมา, สมาธิปฺปมุขา สพฺเพ ธมฺมา, สตาธิปเตยฺยา สพฺเพ ธมฺมา, ปญฺญุตฺตรา สพฺเพ ธมฺมา, วิมุตฺติสารา สพฺเพ ธมฺมา, อมโตคธา สพฺเพ ธมฺมา, นิพฺพานปริโยสานา สพฺเพ ธมฺมา'ติฯ เอวํ ปุฏฺฐา ตุเมฺห, ภิกฺขเว, เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ เอวํ พฺยากเรยฺยาถา''ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปพฺพชฺชาสุตฺตํ

๕๙. ''ตสฺมาติห, ภิกฺขเว, เอวํ สิกฺขิตพฺพํ – 'ยถาปพฺพชฺชาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, น จุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา จิตฺตํ ปริยาทาย ฐสฺสนฺติ; อนิจฺจสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, อนตฺตสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, อสุภสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, อาทีนวสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, โลกสฺส สมญฺจ วิสมญฺจ ญตฺวา ตํสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, โลกสฺส ภวญฺจ [สมฺภวญฺจ (สี. สฺยา.)] วิภวญฺจ ญตฺวา ตํสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, โลกสฺส สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ ญตฺวา ตํสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, ปหานสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, วิราคสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสติ, นิโรธสญฺญาปริจิตญฺจ โน จิตฺตํ ภวิสฺสตี'ติ – เอวญฺหิ โว, ภิกฺขเว, สิกฺขิตพฺพํฯ

''ยโต โข, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน ยถาปพฺพชฺชาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ น จุปฺปนฺนา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺฐนฺติ, อนิจฺจสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, อนตฺตสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, อสุภสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, อาทีนวสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, โลกสฺส สมญฺจ วิสมญฺจ ญตฺวา ตํสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, โลกสฺส ภวญฺจ วิภวญฺจ ญตฺวา

ตํสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, โลกสฺส สมุทยญฺจ อตฺถงฺคมญฺจ ญตฺวา ตํสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, ปหานสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, วิราคสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, นิโรธสญฺญาปริจิตญฺจ จิตฺตํ โหติ, ตสฺส ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ – ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา, สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตา''ติฯ นวมํฯ

๑๐. คิริมานนฺทสุตฺตํ

๖๐. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา คิริมานนฺโท อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโนฯ อถ โข อายสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

''อายสฺมา, ภนฺเต, คิริมานนฺโท อาพาธิโก โหติ ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน ฯ สาธุ, ภนฺเต, ภควา เยนายสฺมา คิริมานนฺโท เตนุปสงฺกมตุ อนุกมฺปํ อุปาทายา''ติฯ ''สเจ โข ตฺวํ, อานนฺท, คิริมานนฺทสฺส ภิกฺขุโน ทส สญฺญา ภาเสยฺยาสิ, ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ คิริมานนฺทสฺส ภิกฺขุโน ทส สญฺญา สุตฺวา โส อาพาโธ ฐานโส ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยฯ

''กตมา ทส? อนิจฺจสญฺญา , อนตฺตสญฺญา, อสุภสญฺญา, อาทีนวสญฺญา, ปหานสญฺญา, วิราคสญฺญา, นิโรธสญฺญา, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา [อนภิรติสญฺญา (ก.)], สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺฉาสญฺญา, อานาปานสฺสติฯ

''กตมา จานนฺท, อนิจฺจสญฺญา? อิธานนฺท, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'รูปํ อนิจฺจํ, เวทนา อนิจฺจา , สญฺญา อนิจฺจา , สงฺขารา อนิจฺจา, วิญฺญาณํ อนิจฺจ'นฺติฯ อิติ อิเมสุ ปญฺจสุ อุปาทานกฺขเนฺธสุ อนิจฺจานุปสฺสี วิหรติฯ อยํ วุจฺจตานนฺท, อนิจฺจสญฺญาฯ

''กตมา จานนฺท, อนตฺตสญฺญา? อิธานนฺท, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'จกฺขุ อนตฺตา, รูปา อนตฺตา, โสตํ อนตฺตา, สทฺทา อนตฺตา, ฆานํ อนตฺตา, คนฺธา อนตฺตา, ชิวฺหา อนตฺตา, รสา อนตฺตา, กายา อนตฺตา, โผฏฺฐพฺพา อนตฺตา, มโน อนตฺตา, ธมฺมา อนตฺตา'ติฯ อิติ อิเมสุ ฉสุ อชฺฌตฺติกพาหิเรสุ อายตเนสุ อนตฺตานุปสฺสี วิหรติฯ อยํ วุจฺจตานนฺท, อนตฺตสญฺญาฯ

''กตมา จานนฺท, อสุภสญฺญา? อิธานนฺท, ภิกฺขุ อิมเมว กายํ อุทฺธํ ปาทตลา อโธ เกสมตฺถกา ตจปริยนฺตํ ปูรํ นานาปฺปการสฺส อสุจิโน ปจฺจเวกฺขติ – 'อตฺถิ อิมสฺมิํ กาเย เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ มํสํ นฺหารุ อฏฺฐิ อฏฺฐิมิญฺชํ วกฺกํ หทยํ ยกนํ กิโลมกํ ปิหกํ ปปฺผาสํ อนฺตํ อนฺตคุณํ อุทริยํ กรีสํ ปิตฺตํ เสมฺหํ ปุโพฺพ โลหิตํ เสโท เมโท อสฺสุ วสา เขโฬ สิงฺฆาณิกา ลสิกา มุตฺต'นฺติฯ อิติ อิมสฺมิํ กาเย อสุภานุปสฺสี วิหรติฯ อยํ วุจฺจตานนฺท, อสุภสญฺญาฯ

''กตมา จานนฺท, อาทีนวสญฺญา? อิธานนฺท, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'พหุทุกฺโข โข อยํ กาโย พหุอาทีนโว? อิติ อิมสฺมิํ กาเย วิวิธา อาพาธา อุปฺปชฺชนฺติ, เสยฺยถิทํ – จกฺขุโรโค โสตโรโค ฆานโรโค ชิวฺหาโรโค กายโรโค สีสโรโค กณฺณโรโค มุขโรโค ทนฺตโรโค โอฏฺฐโรโค กาโส สาโส ปินาโส ฑาโห [ฑโห (สี. สฺยา.)] ชโร กุจฺฉิโรโค มุจฺฉา ปกฺขนฺทิกา สูลา วิสูจิกา กุฏฺฐํ คโณฺฑ กิลาโส โสโส อปมา

โร ททฺทุ กณฺฑุ กจฺฉุ นขสา วิตจฺฉิกา โลหิตํ ปิตฺตํ [โลหิตปิตฺตํ (สี.)] มธุเมโห อํสา ปิฬกา ภ คนฺทลา ปิตฺตสมุฏฺฐานา อาพาธา เสมฺหสมุฏฺฐานา อาพาธา วาตสมุฏฺฐานา อาพาธา สนฺนิ ปาติกา อาพาธา อุตุปริณามชา อาพาธา วิสมปริหารชา อาพาธา โอปกฺกมิกา อาพาธา กมฺมวิปากชา อาพาธา สีตํ อุณฺหํ ชิฆจฺฉา ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโว’ติฯ อิติ อิมสฺมึ กาเย อา ทีนวานุปสฺสี วิหรติฯ อยํ วุจฺจตานนฺท, อาทีนวสญฺญาฯ

“กตมา จานนฺท, ปหานสญฺญา? อิธานนฺท, ภิกฺขุ อุปฺปนฺนํ กามวิตกฺกํ นาธิวาเสติ, ปชห ติ , วิโนเทติ, พฺยนฺตีกโรติ, อนภาวํ คเมติฯ อุปฺปนฺนํ พฺยาปาทวิตกฺกํ นาธิวาเสติ, ปชหติ, วิโน เทติ, พฺยนฺตีกโรติ, อนภาวํ คเมติฯ อุปฺปนฺนํ วิหิํสาวิตกฺกํ นาธิวาเสติ, ปชหติ, วิโนเทติ, พฺยนฺ ตีกโรติ, อนภาวํ คเมติฯ อุปฺปนฺนุปฺปเนฺน ปาปเก อกุสเล ธเมฺม นาธิวาเสติ, ปชหติ, วิโนเทติ, พฺยนฺตีกโรติ, อนภาวํ คเมติฯ อยํ วุจฺจตานนฺท, ปหานสญฺญาฯ

“กตมา จานนฺท, วิราคสญฺญา? อิธานนฺท, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญา คารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺ พูปธิปฺปฏินิสฺสโคฺค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิพฺพาน’นฺติฯ อยํ วุจฺจตานนฺท, วิราคสญฺญาฯ

“กตมา จานนฺท, นิโรธสญฺญา? อิธานนฺท, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญา คารคโต วา อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณีตํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺ พูปธิปฺปฏินิสฺสโคฺค ตณฺหากฺขโย นิโรโธ นิพฺพาน’นฺติฯ อยํ วุจฺจตานนฺท, นิโรธสญฺญาฯ

“กตมา จานนฺท, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา? อิธานนฺท, ภิกฺขุ เย โลเก อุปาทานา เจต โส อธิฏฺฐานาภินิเวสานุสยา, เต ปชหโนฺต วิหรติ อนุปาทิยโนฺตฯ อยํ วุจฺจตานนฺท, สพฺพโล เก อนภิรตสญฺญาฯ

“กตมา จานนฺท, สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺฉาสญฺญา? อิธานนฺท, ภิกฺขุ สพฺพสงฺขาเรสุ อฏฺฏี ยติ หรายติ ชิคุจฺฉติฯ อยํ วุจฺจตานนฺท, สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺฉาสญฺญาฯ

“กตมา จานนฺท, อานาปานสฺสติ? อิธานนฺท, ภิกฺขุ อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺ ญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สติํ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ โส สโตว อสฺสสติ สโตว ปสฺสสติฯ ทีฆํ วา อสฺสสโนฺต ‘ทีฆํ อสฺสสามี’ติ ปชานาติฯ ทีฆํ วา ปสฺสสโนฺต ‘ทีฆํ ปสฺสสามี’ติ ปชานาติฯ รสฺสํ วา อสฺสสโนฺต ‘รสฺสํ อสฺสสามี’ติ ปชานาติฯ รสฺสํ วา ปสฺสสโนฺต ‘รสฺสํ ปสฺสสามี’ติ ปชานาติฯ ‘สพฺพกายปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺข ติฯ ‘สพฺพกายปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ ‘ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺข ติฯ ‘ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ ‘ปีติปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ ‘ปี ติปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ ‘สุขปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ ‘สุขปฏิสํเวที ปสฺส สิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ ‘จิตฺตสงฺขารปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ ‘จิตฺตสงฺขารปฏิสํเวที ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ ‘ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ ‘ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺ ขารํ ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ ‘จิตฺตปฏิสํเวที อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ ‘จิตฺตปฏิสํเวที ปสฺสสิส สามี’ติ สิกฺขติ ฯ อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ…เป…. สมาทหํ จิตฺตํ…เป…. วิโมจยํ จิตฺตํ…เป…. อนิจฺจานุปสฺสี…เป…. วิราคานุปสฺสี…เป…. นิโรธานุปสฺสี…เป…. ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี อสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ ‘ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี ปสฺสสิสฺสามี’ติ สิกฺขติฯ อยํ วุจฺจตานนฺท, อานา ปานสฺสติฯ

‘‘สเจ โข ตฺวํ, อานนฺท, คิริมานนฺทสฺส ภิกฺขุโน อิมา ทส สญฺญา ภาเสยฺยาสิ, ฐานํ โข ปเนตํ วิชฺชติ ยํ คิริมานนฺทสฺส ภิกฺขุโน อิมา ทส สญฺญา สุตฺวา โส อาพาโธ ฐานโส ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยา’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควโต สนฺติเก อิมา ทส สญฺญา อุคฺคเหตฺวา เยนายสฺมา คิริมานโนฺท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมโต คิริมานนฺทสฺส อิมา ทส สญฺญา อภาสิฯ อถ โข อายสฺมโต คิริมานนฺทสฺส ทส สญฺญา สุตฺวา โส อาพาโธ ฐานโส ปฏิปฺปสฺสมฺภิฯ วุฏฺฐหิ จายสฺมา คิริมานโนฺท ตมฺหา อาพาธาฯ ตถา ปหีโน จ ปนายสฺมโต คิริมานนฺทสฺส โส อาพาโธ อโหสี’’ติฯ ทสมํฯ

สจิตฺตวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สจิตฺตญฺจ สาริปุตฺต, ฐิติ จ สมเถน จ;
ปริหาโน จ เทฺว สญฺญา, มูลา ปพฺพชิตํ คิรีติฯ

(๗) ๒. ยมกวโคฺค

๑. อวิชฺชาสุตฺตํ

๖๑. ‘‘ปุริมา , ภิกฺขเว, โกฏิ น ปญฺญายติ อวิชฺชาย – ‘อิโต ปุพฺเพ อวิชฺชา นาโหสิ, อถ ปจฺฉา สมภวี’ติฯ เอวเญฺจตํ, ภิกฺขเว, วุจฺจติ, อถ จ ปน ปญฺญายติ – ‘อิทปฺปจฺจยา อวิชฺชา’ติฯ

‘‘อวิชฺชมฺปาหํ [อวิชฺชมฺปหํ (สี. สฺยา.)], ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อวิชฺชาย? ‘ปญฺจ นีวรณา’ติสฺส วจนียํฯ ปญฺจปาหํ, ภิกฺขเว, นีวรเณ สาหาเร วทามิ , โน อนาหาเรฯ โก จาหาโร ปญฺจนฺนํ นีวรณานํ? ‘ตีณิ ทุจฺจริตานี’ติสฺส วจนียํฯ ตีณิปาหํ, ภิกฺขเว, ทุจฺจริตานิ สาหารานิ วทามิ, โน อนาหารานิฯ โก จาหาโร ติณฺณํ ทุจฺจริตานํ? ‘อินฺทฺริยอสํวโร’ติสฺส วจนียํฯ อินฺทฺริยอสํวรมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อินฺทฺริยอสํวรสฺส? ‘อสตาสมฺปชญฺญ’นฺติสฺส วจนียํฯ อสตาสมฺปชญฺญมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อสตาสมฺปชญฺญสฺส? ‘อโยนิโสมนสิกาโร’ติสฺส วจนียํฯ อโยนิโสมนสิการมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อโยนิโสมนสิการสฺส? ‘อสฺสทฺธิย’นฺติสฺส วจนียํฯ อสฺสทฺธิยมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อสฺสทฺธิยสฺส? ‘อสทฺธมฺมสฺสวน’นฺติสฺส วจนียํฯ อสทฺธมฺมสฺสวนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อสทฺธมฺมสฺสวนสฺส? ‘อสปฺปุริสสํเสโว’ติสฺส วจนียํฯ

‘‘อิติ โข, ภิกฺขเว, อสปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร อสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, อสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ อสฺสทฺธิยํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธิยํ ปริปูรํ อโยนิโสมนสิการํ ปริปูเรติ, อโยนิโสมนสิกาโร ปริปูโร อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยอสํวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยอสํวโร ปริปูโร ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูรานิ ปญฺจ นีวรเณ ปริปูเรนฺติ, ปญฺจ นีวรณา ปริปูรา อวิชฺชํ ปริปูเรนฺติฯ เอวเมติสฺสา อวิชฺชาย อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, อุปริปพฺพเต ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสเนฺต ( ) [(คลคลายเนฺต) (สี.), (คฬคฬายเนฺต) (สฺยา.)] ตํ อุทกํ ยถานินฺนํ ปวตฺตมานํ ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูเรติ, ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูรา กุโสเพฺภ [กุสฺสุเพฺภ (สี.), กุสุเพฺภ (สฺยา.), กุโสเมฺภ (ก.) อ. นิ. ๓.๙๖] ปริปูเรนฺติฯ กุโสพฺภา ปริปูรา มหาโสเพฺภ [มหาโสเมฺภ (ก.)] ปริปูเรนฺติ, มหาโสพฺภา ปริปูรา กุนฺนทิโย ปริปูเรนฺติ, กุนฺนทิโย ปริปูรา มหานทิโย ปริปูเรนฺติ, มหานทิโย ปริปูรา มหาสมุทฺทํ สาครํ ปริปูเรนฺติ; เอวเมตสฺส มหาสมุทฺทสฺส สาครสฺส อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อสปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร อสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, อสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ อสฺสทฺธิยํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธิยํ ปริปูรํ อโยนิโสมนสิการํ ปริปูเรติ, อโยนิโสมนสิกาโร ปริปูโร อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยอสํวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยอสํวโร ปริปูโร ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูรานิ ปญฺจ นีวรเณ ปริปูเรนฺติ, ปญฺจ นีวรณา ปริปูรา อวิชฺชํ ปริปูเรนฺติ; เอวเมติสฺสา อวิชฺชาย อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริฯ

‘‘วิชฺชาวิมุตฺติมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร วิชฺชาวิมุตฺติยา? ‘สตฺต โพชฺฌงฺคา’ติสฺส วจนียํฯ สตฺตปาหํ, ภิกฺขเว, โพชฺฌเงฺค สาหาเร วทามิ, โน อนาหา

เรฯ โก จาหาโร สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ? ‘จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’ติสฺส วจนียํฯ จตฺตาโรปาหํ, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐาเน สาหาเร วทามิ, โน อนาหาเรฯ โก จาหาโร จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ? ‘ตีณิ สุจริตานี’ติสฺส วจนียํฯ ตีณิปาหํ, ภิกฺขเว, สุจริตานิ สาหารานิ วทามิ, โน อนาหารานิฯ โก จาหาโร ติณฺณํ สุจริตานํ? ‘อินฺทฺริยสํวโร’ติสฺส วจนียํฯ อินฺทฺริยสํวรมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อินฺทฺริยสํวรสฺส? ‘สติสมฺปชญฺญ’นฺติสฺส วจนียํฯ สติสมฺปชญฺญมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร สติสมฺปชญฺญสฺส? ‘โยนิโสมนสิกาโร’ติสฺส วจนียํฯ โยนิโสมนสิการมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร โยนิโสมนสิการสฺส? ‘สทฺธา’ติสฺส วจนียํฯ สทฺธมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร สทฺธาย ? ‘สทฺธมฺมสฺสวน’นฺติสฺส วจนียํฯ สทฺธมฺมสฺสวนมฺปาหํ, ภิกฺขเว , สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร สทฺธมฺมสฺสวนสฺส? ‘สปฺปุริสสํเสโว’ติสฺส วจนียํฯ

‘‘อิติ โข, ภิกฺขเว, สปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ สทฺธํ ปริปูเรติ, สทฺธา ปริปูรา โยนิโสมนสิการํ ปริปูเรติ, โยนิโสมนสิกาโร ปริปูโร สติสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, สติสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยสํวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยสํวโร ปริปูโร ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ สุจริตานิ ปริปูรานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ปริปูรา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ปริปูรา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ; เอวเมติสฺสา วิชฺชาวิมุตฺติยา อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อุปริปพฺพเต ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสนฺเต ตํ อุทกํ ยถานินฺนํ ปวตฺตมานํ ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูเรติ, ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูรา กุโสพฺเภ ปริปูเรนฺติ, กุโสพฺภา ปริปูรา มหาโสพฺเภ ปริปูเรนฺติ, มหาโสพฺภา ปริปูรา กุนฺนทิโย ปริปูเรนฺติ, กุนฺนทิโย ปริปูรา มหานทิโย ปริปูเรนฺติ, มหานทิโย ปริปูรา มหาสมุทฺทํ สาครํ ปริปูเรนฺติ; เอวเมตสฺส มหาสมุทฺทสฺส สาครสฺส อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, สปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ สทฺธํ ปริปูเรติ, สทฺธา ปริปูรา โยนิโสมนสิการํ ปริปูเรติ, โยนิโสมนสิกาโร ปริปูโร สติสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, สติสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยสํวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยสํวโร ปริปูโร ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ สุจริตานิ ปริปูรานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ปริปูรา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ, สตฺต โพชฺฌงฺคา ปริปูรา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ; เอวเมติสฺสา วิชฺชาวิมุตฺติยา อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูรี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ตฺตณฺหาสุตฺตํ

๖๒. ‘‘ปุริมา, ภิกฺขเว, โกฏิ น ปญฺญายติ ภวตณฺหาย – ‘อิโต ปุพฺเพ ภวตณฺหา นาโหสิ , อถ ปจฺฉา สมภวี’ติฯ เอวเญฺจตํ, ภิกฺขเว, วุจฺจติ, อถ จ ปน ปญฺญายติ – ‘อิทปฺปจฺจยา ภวตณฺหา’ติฯ

‘‘ภวตณฺหามฺปาหํ , ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร ภวตณฺหาย? ‘อวิชฺชา’ติสฺส วจนียํฯ อวิชฺชมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อวิชฺชาย? ‘ปญฺจ นีวรณา’ติสฺส วจนียํฯ ปญฺจ นีวรเณปาหํ, ภิกฺขเว, สาหาเร วทามิ, โน อนาหาเรฯ โก จาหาโร ปญฺจนฺนํ นีวรณานํ? ‘ตีณิ ทุจฺจริตานี’ติสฺส วจนียํฯ ตีณิปาหํ, ภิกฺขเว , ทุจฺจริตานิ สาหารานิ วทามิ, โน อนาหารานิฯ โก จาหาโร ติณฺณนฺนํ ทุจฺจริตานํ? ‘อินฺทฺริยอสํว

โร’ติสฺส วจนียํฯ อินฺทฺริยอสํวรมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํ ฯ โก จาหาโร อินฺทฺริยอสํวรสฺส? ‘อสตาสมฺปชญฺญ’นฺติสฺส วจนียํฯ อสตาสมฺปชญฺญมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อสตา สมฺปชญฺญสฺส? ‘อโยนิโสมนสิกาโร’ติสฺส วจนียํฯ อโยนิโสมนสิการมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อโยนิโสมนสิการสฺส? ‘อสฺสทฺธิย’นฺติสฺส วจนียํฯ อสฺสทฺธิยมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อสฺสทฺธิยสฺส? ‘อสฺสทฺธมฺมสฺสวน’นฺติสฺส วจนียํฯ อสฺสทฺธมฺมสฺสวนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อสฺสทฺธมฺมสฺสวนสฺส? ‘อสปฺปุริสสํเสโว’ติสฺส วจนียํฯ

‘‘อิติ โข, ภิกฺขเว, อสปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร อสฺสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ อสฺสทฺธิยํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธิยํ ปริปูรํ อโยนิโสมนสิการํ ปริปูเรติ, อโยนิโสมนสิกาโร ปริปูโร อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยอสํวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยอสํวโร ปริปูโร ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูรานิ ปญฺจ นีวรเณ ปริปูเรนฺติ, ปญฺจ นีวรณา ปริปูรา อวิชฺชํ ปริปูเรนฺติ, อวิชฺชา ปริปูรา ภวตณฺหํ ปริปูเรติ; เอวเมติสฺสา ภวตณฺหาย อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อุปริปพฺพเต ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสเนฺต ตํ อุทกํ ยถานินฺนํ ปวตฺตมานํ ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูเรติ, ปพฺพตกนฺทรปทรสาขา ปริปูรา กุโสเพฺภ ปริปูเรนฺติ , กุโสพฺภา ปริปูรา มหาโสเพฺภ ปริปูเรนฺติ, มหาโสพฺภา ปริปูรา กุนฺนทิโย ปริปูเรนฺติ, กุนฺนทิโย ปริปูรา มหานทิโย ปริปูเรนฺติ, มหานทิโย ปริปูรา มหาสมุทฺทํ สาครํ ปริปูเรนฺติ; เอวเมตสฺส มหาสมุทฺทสฺส สาครสฺส อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริฯ

‘‘เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, อสปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร อสฺสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ อสฺสทฺธิยํ ปริปูเรติ, อสฺสทฺธิยํ ปริปูรํ อโยนิโสมนสิการํ ปริปูเรติ, อโยนิโสมนสิกาโร ปริปูโร อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, อสตาสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยอสํวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยอสํวโร ปริปูโร ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ ทุจฺจริตานิ ปริปูรานิ ปญฺจ นีวรเณ ปริปูเรนฺติ, ปญฺจ นีวรณา ปริปูรา อวิชฺชํ ปริปูเรนฺติ, อวิชฺชา ปริปูรา ภวตณฺหํ ปริปูเรติ; เอวเมติสฺสา ภวตณฺหาย อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริฯ

‘‘วิชฺชาวิมุตฺติมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร วิชฺชาวิมุตฺติยา? ‘สตฺต โพชฺฌงฺคา’ติสฺส วจนียํฯ สตฺตปาหํ, ภิกฺขเว, โพชฺฌเงฺค สาหาเร วทามิ, โน อนาหาเรฯ โก จาหาโร สตฺตนฺนํ โพชฺฌงฺคานํ? ‘จตฺตาโร สติปฏฺฐานา’ติสฺส วจนียํฯ จตฺตาโรปาหํ, ภิกฺขเว, สติปฏฺฐาเน สาหาเร วทามิ, โน อนาหาเรฯ โก จาหาโร จตุนฺนํ สติปฏฺฐานานํ? ‘ตีณิ สุจริตานี’ติสฺส วจนียํฯ ตีณิปาหํ, ภิกฺขเว, สุจริตานิ สาหารานิ วทามิ, โน อนาหารานิฯ โก จาหาโร ติณฺณนฺนํ สุจริตานํ? ‘อินฺทฺริยสํวโร’ติสฺส วจนียํฯ อินฺทฺริยสํวรมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร อินฺทฺริยสํวรสฺส? ‘สติสมฺปชญฺญ’นฺติสฺส วจนียํฯ สติสมฺปชญฺญมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร สติสมฺปชญฺญสฺส? ‘โยนิโสมนสิกาโร’ติสฺส วจนียํฯ โยนิโสมนสิการมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร โยนิโสมนสิการสฺส? ‘สทฺธา’ติสฺส วจนียํฯ สทฺธมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร สทฺธาย? ‘สทฺธมฺมสฺสวน’นฺติสฺส วจนียํฯ สทฺธมฺมสฺสวนมฺปาหํ, ภิกฺขเว, สาหารํ วทามิ, โน อนาหารํฯ โก จาหาโร สทฺธมฺมสฺสวนสฺส? ‘สปฺปุริสสํเสโว’ติสฺส วจนียํฯ

‘‘อิติ โข, ภิกฺขเว, สปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ, สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูรํ สทฺธํ ปริปูเรติ, สทฺธา ปริปูรา โยนิโสมนสิการํ ปริปูเรติ, โยนิโสมนสิกาโร ปริปูโร สติสมฺปชญฺญํ ปริปูเรติ, สติสมฺปชญฺญํ ปริปูรํ อินฺทฺริยสํวรํ ปริปูเรติ, อินฺทฺริยสํวโร ปริปูโร ตีณิ สุจริตานิ ปริปูเรติ, ตีณิ สุจริตานิ ปริปูรานิ จตฺตาโร สติปฏฺฐาเน ปริปูเรนฺติ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ปริปูรา สตฺต โพชฺฌงฺเค ปริปูเรนฺติ , สตฺต โพชฺฌงฺคา ปริปูรา วิชฺชาวิมุตฺตึ ปริปูเรนฺติ; เอวเมติสฺสา วิชฺชาวิมุตฺติยา อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อุปริปพฺพเต ถุลฺลผุสิตเก เทเว วสฺสเนฺต ตํ อุทกํ ยถานินฺนํ ปวตฺตมานํ…เป…. เอวเมตสฺส มหาสมุทฺทสฺส สาครสฺส อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูริฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, สปฺปุริสสํเสโว ปริปูโร สทฺธมฺมสฺสวนํ ปริปูเรติ…เป…. เอวเมติสฺสา วิชฺชาวิมุตฺติยา อาหาโร โหติ, เอวญฺจ ปาริปูรี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. นิฏฺฐงฺคตสุตฺตํ

๖๓. ‘‘เย เกจิ, ภิกฺขเว, มยิ นิฏฺฐํ คตา สเพฺพ เต ทิฏฺฐิสมฺปนฺนาฯ เตสํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺนานํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺฐา, ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺฐาฯ กตเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺฐา? สตฺตกฺขตฺตุปรมสฺส , โกลํโกลสฺส, เอกพีชิสฺส, สกทาคามิสฺส, โย จ ทิเฏฺฐว ธเมฺม อรหา – อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺฐาฯ กตเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺฐา? อนฺตราปรินิพฺพายิสฺส, อุปหจฺจปรินิพฺพายิสฺส, อสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส, สสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส, อุทฺธํโสตสฺส อกนิฏฺฐคามิโน – อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺฐาฯ เย เกจิ, ภิกฺขเว, มยิ นิฏฺฐํ คตา, สเพฺพ เต ทิฏฺฐิสมฺปนฺนาฯ เตสํ ทิฏฺฐิสมฺปนฺนานํ อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺฐา, อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺฐา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. อเวจฺจปฺปสนฺนสุตฺตํ

๖๔. ‘‘เย เกจิ, ภิกฺขเว, มยิ อเวจฺจปฺปสนฺนา, สเพฺพ เต โสตาปนฺนาฯ เตสํ โสตาปนฺนานํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺฐา, ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺฐาฯ กตเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺฐา? สตฺตกฺขตฺตุปรมสฺส, โกลํโกลสฺส, เอกพีชิสฺส, สกทาคามิสฺส, โย จ ทิเฏฺฐว ธเมฺม อรหา – อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺฐาฯ กตเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺฐา? อนฺตราปรินิพฺพายิสฺส, อุปหจฺจปรินิพฺพายิสฺส, อสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส, สสงฺขารปรินิพฺพายิสฺส, อุทฺธํโสตสฺส อกนิฏฺฐคามิโน – อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺฐาฯ เย เกจิ, ภิกฺขเว , มยิ อเวจฺจปฺปสนฺนา สเพฺพ เต โสตาปนฺนาฯ เตสํ โสตาปนฺนานํ อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ นิฏฺฐา, อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อิธ วิหาย นิฏฺฐา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปฐมสุขสุตฺตํ

๖๕. เอกํ สมยํ อายสฺมา สาริปุโตฺต มคเธสุ วิหรติ นาลกคามเกฯ อถ โข สามณฺฑกานิ ปริพฺพาชโก เยนายสฺมา สาริปุโตฺต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สาริปุเตฺตน สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข สามณฺฑกานิ ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ –

‘‘กิํ นุ โข, อาวุโส สาริปุตฺต, สุขํ, กิํ ทุกฺข’’นฺติ? ‘‘อภินิพฺพตฺติ โข, อาวุโส , ทุกฺขา, อนภินิพฺพตฺติ สุขาฯ อภินิพฺพตฺติยา, อาวุโส, สติ อิทํ ทุกฺขํ ปาฏิกงฺขํ – สีตํ อุณฺหํ ชิฆจฺฉา ปิปาสา อุจฺจาโร ปสฺสาโว อคฺคิสมฺผโสฺส ทณฺฑสมฺผโสฺส สตฺถสมฺผโสฺส ญาตีปิ มิตฺตาปิ สงฺคมฺม สมาคมฺม โรเสนฺติฯ อภินิพฺพตฺติยา, อาวุโส, สติ อิทํ ทุกฺขํ ปาฏิกงฺขํฯ อนภินิพฺพตฺติยา,

อาวุโส, สติ อิทํ สุขํ ปาฏิกงฺขํ – น สีตํ น อุณฺหํ น ชิฆจฺฉา น ปิปาสา น อุจฺจาโร น ปสฺสาโว น อคฺคิสมฺผสฺส น ทณฺฑสมฺผสฺส น สตฺถสมฺผสฺส ญาตีปิ มิตฺตาปิ สงฺคมฺม สมาคมฺม น โรเสนฺติฯ อนภินิพฺพตฺติยา, อาวุโส, สติ อิทํ สุขํ ปาฏิกงฺข''นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยสุขสุตฺตํ

๖๖. เอกํ สมยํ อายสฺมา สาริปุตฺโต มคเธสุ วิหรติ นาลกคามเกฯ อถ โข สามณฺฑกานิ ปริพฺพาชโก เยนายสฺมา สาริปุตฺโต เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา สาริปุตฺเตน สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข สามณฺฑกานิ ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ เอตทโวจ –

''กึ นุ โข, อาวุโส, สาริปุตฺต, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย สุขํ, กึ ทุกฺข''นฺติ? ''อนภิรติ โข, อาวุโส, อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ทุกฺขา, อภิรติ สุขาฯ อนภิรติยา, อาวุโส, สติ อิทํ ทุกฺขํ ปาฏิกงฺขํ – คจฺฉโนฺตปิ สุขํ สาตํ นาธิคจฺฉติ, ฐิโตปิ… นิสิโนฺนปิ… สยาโนปิ… คามคโตปิ… อรญฺญคโตปิ… รุกฺขมูลคโตปิ… สุญฺญาคารคโตปิ… อโพฺภกาสคโตปิ… ภิกฺขุมชฺฌคโตปิ สุขํ สาตํ นาธิคจฺฉติฯ อนภิรติยา, อาวุโส, สติ อิทํ ทุกฺขํ ปาฏิกงฺขํฯ

''อภิรติยา, อาวุโส, สติ อิทํ สุขํ ปาฏิกงฺขํ – คจฺฉโนฺตปิ สุขํ สาตํ อธิคจฺฉติ, ฐิโตปิ… นิสิโนฺนปิ… สยาโนปิ… คามคโตปิ… อรญฺญคโตปิ… รุกฺขมูลคโตปิ… สุญฺญาคารคโตปิ… อโพฺภกาสคโตปิ… ภิกฺขุมชฺฌคโตปิ สุขํ สาตํ อธิคจฺฉติฯ อภิรติยา, อาวุโส, สติ อิทํ สุขํ ปาฏิกงฺข''นฺติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. ปฐมนฬกปานสุตฺตํ

๖๗. เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธึ เยน นฬกปานํ นาม โกสลานํ นิคโม ตทวสริฯ ตตฺร สุทํ ภควา นฬกปาเน วิหรติ ปลาสวเนฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต นิสิโนฺน โหติฯ อถ โข ภควา พหุเทว รตฺตึ ภิกฺขูนํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุเตฺตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา ตุณฺหีภูตํ ตุณฺหีภูตํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุวิโลเกตฺวา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อามเนฺตสิ –

''วิคตถินมิโทฺธ [วิคตถีนมิโทฺธ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] โข, สาริปุตฺต, ภิกฺขุสโงฺฆฯ ปฏิภาตุ ตํ, สาริปุตฺต , ภิกฺขูนํ ธมฺมี กถาฯ ปิฎฺฐิ เม อาคิลายติ; ตมหํ อายมิสฺสามี''ติฯ ''เอวํ, ภเนฺต''ติ โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ

อถ โข ภควา จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏึ ปญฺญาเปตฺวา ทกฺขิเณน ปเสฺสน สีหเสยฺยํ กเปฺปสิ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฎฺฐานสญฺญํ มนสิ กริตฺวาฯ ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุตฺโต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''อาวุโส ภิกฺขเว''ติฯ ''อาวุโส''ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา สาริปุตฺโต เอตทโวจ –

''ยสฺส กสฺสจิ, อาวุโส, สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, หิรี [หิริ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] นตฺถิ… โอตฺตปฺปํ นตฺถิ … วีริยํ [วิริยํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] นตฺถิ… ปญฺญา นตฺถิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธเมฺมสุ โน วุทฺธิฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, กาฬปเกฺข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หายเตว วเณฺณน หายติ มณฺฑเลน หายติ อาภาย หายติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมวํ โข, อาวุโส, ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา นตฺถิ กุ

สเลสุ ธมฺมสุ, หิรี นตฺถิ… โอตฺตปฺปํ นตฺถิ… วีริยํ นตฺถิ… ปญฺญา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺมสุ โน วุทฺธิฯ

‘‘อสฺสโทฺธ ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, ปริหานเมตํ; ‘อหิริโก ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, ปริหานเมตํ; ‘อโนตฺตปฺปี ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, ปริหานเมตํ; ‘กุสีโต ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, ปริหานเมตํ; ‘ทุปฺปโญฺญ ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, ปริหานเมตํ; ‘โกธโน ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, ปริหานเมตํ; ‘อุปนาหี ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, ปริหานเมตํ; ‘ปาปิโจฺฉ ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, ปริหานเมตํ; ‘ปาปมิโตฺต ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, ปริหานเมตํ; ‘มิจฺฉาทิฎฺฐิโก ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, ปริหานเมตํฯ

‘‘ยสฺส กสฺสจิ, อาวุโส, สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺมสุ, หิรี อตฺถิ… โอตฺตปฺปํ อตฺถิ… ปญฺญา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺมสุ โน ปริหานิฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, ชุณฺหปเกฺข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วฑฺฒเตว วเณฺณน วฑฺฒติ มณฺฑเลน วฑฺฒติ อาภาย วฑฺฒติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมวํ โข, อาวุโส, ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺมสุ, หิรี อตฺถิ… โอตฺตปฺปํ อตฺถิ… วีริยํ อตฺถิ… ปญฺญา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺมสุ โน ปริหานิฯ

‘‘‘สโทฺธ ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, อปริหานเมตํ; ‘หิรีมา ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, อปริหานเมตํ; ‘โอตฺตปฺปี ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, อปริหานเมตํ; ‘อารทฺธวีริโย ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, อปริหานเมตํ; ‘ปญฺญวา ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, อปริหานเมตํ; ‘อโกฺกธโน ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, อปริหานเมตํ; ‘อนุปนาหี ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, อปริหานเมตํ; ‘อปฺปิโจฺฉ ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, อปริหานเมตํ; ‘กลฺยาณมิโตฺต ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, อปริหานเมตํ; ‘สมฺมาทิฎฺฐิโก ปุริสปุคฺคโล’ติ, อาวุโส, อปริหานเมต’’นฺติฯ

อถ โข ภควา ปจฺจุฎฺฐาย อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อามเนฺตสิ – ‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! ยสฺส กสฺสจิ, สาริปุตฺต, สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺมสุ, หิรี นตฺถิ… โอตฺตปฺปํ นตฺถิ… วีริยํ นตฺถิ… ปญฺญา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺมสุ โน วุทฺธิฯ เสยฺยถาปิ, สาริปุตฺต, กาฬปเกฺข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หายเตว วเณฺณน หายติ มณฺฑเลน หายติ อาภาย หายติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมวํ โข, สาริปุตฺต, ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺมสุ…เป.… ปญฺญา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา …เป.… โน วุทฺธิฯ

‘‘‘อสฺสโทฺธ ปุริสปุคฺคโล’ติ, สาริปุตฺต, ปริหานเมตํ; อหิริโก… อโนตฺตปฺปี… กุสีโต… ทุปฺปโญฺญ… โกธโน… อุปนาหี… ปาปิโจฺฉ… ปาปมิโตฺต… ‘มิจฺฉาทิฎฺฐิโก ปุริสปุคฺคโล’ติ, สาริปุตฺต, ปริหานเมตํฯ

‘‘ยสฺส กสฺสจิ, สาริปุตฺต, สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺมสุ, หิรี อตฺถิ… โอตฺตปฺปํ อตฺถิ… วีริยํ อตฺถิ… ปญฺญา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺมสุ โน ปริหานิฯ เสยฺยถาปิ, สาริปุตฺต, ชุณฺหปเกฺข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วฑฺฒเตว วเณฺณน วฑฺฒติ มณฺฑเลน วฑฺฒติ อาภาย วฑฺฒติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมวํ โข, สาริปุตฺต, ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺมสุ, หิรี อตฺถิ… โอตฺตปฺปํ

อตฺถิ… วีริยํ อตฺถิ… ปญฺญา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ โน ปริหานิฯ

‘‘‘สโทฺธ ปุริสปุคฺคโล’ติ, สาริปุตฺต, อปริหานเมตํ; หิรีมา… โอตฺตปฺปี… อารทฺธวีริโย… ปญฺญวา… อโกฺกธโน… อนุปนาหี… อปฺปิโจฺฉ… กลฺยาณมิโตฺต… ‘สมฺมาทิฎฺฐิโก ปุริสปุคฺคโล’ติ, สาริปุตฺต, อปริหานเมต’’นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยนฬกปานสุตฺตํ

๖๘. เอกํ สมยํ ภควา นฬกปาเน วิหรติ ปลาสวเนฯ เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต นิสิโนฺน โหติฯ อถ โข ภควา พหุเทว รตฺติํ ภิกฺขูนํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุเตฺตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา ตุณฺหีภูตํ ตุณฺหีภูตํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุวิโลเกตฺวา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อามเนฺตสิ –

‘‘วิคตถินมิโทฺธ โข, สาริปุตฺต, ภิกฺขุสโงฺฆฯ ปฎิภาตุ ตํ, สาริปุตฺต, ภิกฺขูนํ ธมฺมี กถาฯ ปิฎฺฐิ เม อาคิลายติ; ตมหํ อายมิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ

อถ โข ภควา จตุคฺคุณํ สงฺฆาฎิํ ปญฺญเปตฺวา ทกฺขิเณน ปเสฺสน สีหเสยฺยํ กเปฺปสิ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฎฺฐานสญฺญํ มนสิ กริตฺวาฯ ตตฺร โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อาวุโส, ภิกฺขเว’’ติ! ‘‘อาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา สาริปุโตฺต เอตทโวจ –

‘‘ยสฺส กสฺสจิ, อาวุโส, สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, หิรี นตฺถิ… โอตฺตปฺปํ นตฺถิ… วีริยํ นตฺถิ… ปญฺญา นตฺถิ… โสตาวธานํ นตฺถิ… ธมฺมธารณา นตฺถิ… อตฺถูปปริกฺขา นตฺถิ… ธมฺมานุธมฺมปฺปฎิปตฺติ นตฺถิ… อปฺปมาโท นตฺถิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธเมฺมสุ โน วุทฺธิฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, กาฬปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หายเตว วเณฺณน หายติ มณฺฑเลน หายติ อาภาย หายติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมวํ โข, อาวุโส, ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, หิรี นตฺถิ… โอตฺตปฺปํ นตฺถิ… วีริยํ นตฺถิ… ปญฺญา นตฺถิ… โสตาวธานํ นตฺถิ… ธมฺมธารณา นตฺถิ… อตฺถูปปริกฺขา นตฺถิ… ธมฺมานุธมฺมปฺปฎิปตฺติ นตฺถิ… อปฺปมาโท นตฺถิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธเมฺมสุ โน วุทฺธิฯ

‘‘ยสฺส กสฺสจิ, อาวุโส, สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, หิรี อตฺถิ… โอตฺตปฺปํ อตฺถิ… วีริยํ อตฺถิ… ปญฺญา อตฺถิ… โสตาวธานํ อตฺถิ… ธมฺมธารณา อตฺถิ… อตฺถูปปริกฺขา อตฺถิ… ธมฺมานุธมฺมปฺปฎิปตฺติ อตฺถิ… อปฺปมาโท อตฺถิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธเมฺมสุ โน ปริหานิฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส, ชุณฺหปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วฑฺฒเตว วเณฺณน วฑฺฒติ มณฺฑเลน วฑฺฒติ อาภาย วฑฺฒติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมวํ โข, อาวุโส, ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ…เป.… อปฺปมาโท อตฺถิ กุสเลสุ ธเมฺมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธเมฺมสุ โน ปริหานี’’ติฯ

อถ โข ภควา ปจฺจุฏฺฐาย อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อามนฺเตสิ – ‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต! ยสฺส กสฺสจิ, สาริปุตฺต, สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ หิรี นตฺถิ… โอตฺตปฺปํ นตฺถิ… ปญฺญา นตฺถิ… วีริยํ นตฺถิ… โสตาวธานํ นตฺถิ… ธมฺมธารณา นตฺถิ… อตฺถูปปริกฺขา นตฺถิ… ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติ นตฺถิ… อปฺปมาโท นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ โน วุทฺธิฯ เสยฺยถาปิ, สาริปุตฺต, กาฬปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หายเตว วณฺเณน หายติ มณฺฑเลน หายติ อาภาย หายติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมวํ โข, สาริปุตฺต, ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ…เป.… อปฺปมาโท นตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, หานิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ โน วุทฺธิฯ

‘‘ยสฺส กสฺสจิ, สาริปุตฺต, สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ หิรี อตฺถิ… โอตฺตปฺปํ อตฺถิ… วีริยํ อตฺถิ… ปญฺญา อตฺถิ… โสตาวธานํ อตฺถิ… ธมฺมธารณา อตฺถิ… อตฺถูปปริกฺขา อตฺถิ… ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปตฺติ อตฺถิ… อปฺปมาโท อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ โน ปริหานิฯ เสยฺยถาปิ, สาริปุตฺต, ชุณฺหปกฺเข จนฺทสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วฑฺฒเตว วณฺเณน วฑฺฒติ มณฺฑเลน วฑฺฒติ อาภาย วฑฺฒติ อาโรหปริณาเหน; เอวเมวํ โข, สาริปุตฺต, ยสฺส กสฺสจิ สทฺธา อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ…เป.… อปฺปมาโท อตฺถิ กุสเลสุ ธมฺเมสุ, ตสฺส ยา รตฺติ วา ทิวโส วา อาคจฺฉติ, วุทฺธิเยว ปาฏิกงฺขา กุสเลสุ ธมฺเมสุ โน ปริหานี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปฐมกถาวตฺถุสุตฺตํ

๖๙. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ อนุยุตฺตา วิหรนฺติ, เสยฺยถิทํ – [ที. นิ. ๑.๑๗; ม. นิ. ๒.๒๒๓; สํ. นิ. ๕.๑๐๘๐; ปาจิ. ๕๐๘] ราชกถํ โจรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยุทฺธกถํ อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺถกถํ สยนกถํ มาลากถํ คนฺธกถํ ญาติกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถิกถํ [อิตฺถิกถํ ปุริสกถํ (ก.) ม. นิ. อฏฺฐ. ๒.๒๒๓ ปสฺสิตพฺพํ] สูรกถํ วิสิขากถํ กุมฺภฏฺฐานกถํ ปุพฺพเปตกถํ นานตฺตกถํ โลกกฺขายิกํ สมุทฺทกฺขายิกํ อิติภวาภวกถํ อิติ วาติฯ

อถ โข ภควา สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เยน อุปฏฺฐานสาลา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิฯ นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘กาย นุตฺถ, ภิกฺขเว, เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา, กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตา’’ติ?

‘‘อิธ มยํ, ภนฺเต, ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ อนุยุตฺตา วิหราม, เสยฺยถิทํ – ราชกถํ โจรกถํ…เป.… อิติภวาภวกถํ อิติ วา’’ติฯ ‘‘น โข ปเนตํ, ภิกฺขเว, ตุมฺหากํ ปติรูปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ, ยํ ตุเมฺห อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ อนุยุตฺตา วิหเรยฺยาถ, เสยฺยถิทํ – ราชกถํ โจรกถํ มหามตฺตกถํ เสนากถํ ภยกถํ ยุทฺธกถํ อนฺนกถํ ปานกถํ วตฺถกถํ สยนกถํ มาลากถํ คนฺธกถํ ญาติกถํ ยานกถํ คามกถํ นิคมกถํ นครกถํ ชนปทกถํ อิตฺถิกถํ สูรกถํ วิสิขากถํ กุมฺภฏฺฐานกถํ ปุพฺพเปตกถํ นานตฺตกถํ โลกกฺขายิกํ สมุทฺทกฺขายิกํ อิติภวาภวกถํ อิติ วาติฯ

‘‘ทสยิมานิ , ภิกฺขเว, กถาวตฺถูนิฯ กตมานิ ทส? อปฺปิจฺฉกถา, สนฺตุฏฺฐิกถา, ปวิเวกกถา , อสํสคฺคกถา, วีริยารมฺภกถา, สีลกถา, สมาธิกถา, ปญฺญากถา, วิมุตฺติกถา, วิมุตฺติญาณทสฺ

สนกถาติ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ทส กถาวตฺถูนิฯ

‘‘อิเมสํ เจ ตุเมฺห, ภิกฺขเว, ทสนฺนํ กถาวตฺถูนํ อุปาทายุปาทาย กถํ กเถยฺยาถ, อิเมสมฺปิ จนฺทิมสูริยานํ เอวํมหิทฺธิกานํ เอวํมหานุภาวานํ เตชสา เตชํ ปริยาทิเยยฺยาถ, โก ปน วาโท อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกาน’’นฺติ! นวมํฯ

๑๐. ทุติยกถาวตฺถุสุตฺตํ

๗๐. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ อนุยุตฺตา วิหรนฺติ, เสยฺยถิทํ – ราชกถํ โจรกถํ มหามตฺตกถํ… เป.… อิติภวาภวกถํ อิติ วาฯ

‘‘ทสยิมานิ, ภิกฺขเว, ปาสํสานิ ฐานานิฯ กตมานิ ทส? อิธ , ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อตฺตนา จ อปฺปิจฺโฉ โหติ, อปฺปิจฺฉกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติฯ ‘อปฺปิจฺโฉ ภิกฺขุ อปฺปิจฺฉกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา’ติ ปาสํสเมตํ ฐานํฯ

‘‘อตฺตนา จ สนฺตุฏฺโฐ โหติ, สนฺตุฏฺฐิกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติฯ ‘สนฺตุฏฺโฐ ภิกฺขุ สนฺตุฏฺฐิกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา’ติ ปาสํสเมตํ ฐานํฯ

‘‘อตฺตนา จ ปวิวิตฺโต โหติ, ปวิเวกกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติฯ ‘ปวิวิตฺโต ภิกฺขุ ปวิเวกกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา’ติ ปาสํสเมตํ ฐานํฯ

‘‘อตฺตนา จ อสํสฏฺโฐ โหติ, อสํสฏฺฐกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติฯ ‘อสํสฏฺโฐ ภิกฺขุ อสํสฏฺฐกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา’ติ ปาสํสเมตํ ฐานํฯ

‘‘อตฺตนา จ อารทฺธวีริโย โหติ, วีริยารมฺภกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติฯ ‘อารทฺธวีริโย ภิกฺขุ วีริยารมฺภกถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา’ติ ปาสํสเมตํ ฐานํฯ

‘‘อตฺตนา จ สีลสมฺปนฺโน โหติ, สีลสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติฯ ‘สีลสมฺปนฺโน ภิกฺขุ สีลสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา’ติ ปาสํสเมตํ ฐานํฯ

‘‘อตฺตนา จ สมาธิสมฺปนฺโน โหติ, สมาธิสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติฯ ‘สมาธิสมฺปนฺโน ภิกฺขุ สมาธิสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา’ติ ปาสํสเมตํ ฐานํฯ

‘‘อตฺตนา จ ปญฺญาสมฺปนฺโน โหติ, ปญฺญาสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติฯ ‘ปญฺญาสมฺปนฺโน ภิกฺขุ ปญฺญาสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา’ติ ปาสํสเมตํ ฐานํฯ

‘‘อตฺตนา จ วิมุตฺติสมฺปนฺโน โหติ, วิมุตฺติสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติฯ ‘วิมุตฺติสมฺปนฺโน ภิกฺขุ วิมุตฺติสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา’ติ ปาสํสเมตํ ฐานํฯ

‘‘อตฺตนา จ วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปนฺโน โหติ, วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา โหติฯ ‘วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปนฺโน ภิกฺขุ วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปทากถญฺจ ภิกฺขูนํ กตฺตา’ติ ปาสํสเมตํ ฐานํฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ทส ปาสํสานิ ฐานานี’’ติฯ ทสมํฯ

ยมกวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อวิชฺชา ตณฺหา นิฏฺฐา จ, อเวจฺจ เทฺว สุขานิ จ;
นพึกปาเน เทฺว วุตฺตา, กถาวตฺถูปเร ทุเวติฯ

(๘) ๓. อากงฺขวคฺโค

๑. อากงฺขสุตฺตํ

๗๑. [อ. นิ. ๔.๑๒; อิติวุ. ๑๑๑] เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทนฺเต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘สมฺปนฺนสีลา , ภิกฺขเว, วิหรถ สมฺปนฺนปาติโมกฺขา, ปาติโมกฺขสํวรสํวุตา วิหรถ อาจารโคจรสมฺปนฺนา อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวิโน, สมาทาย สิกฺขถ สิกฺขาปเทสุฯ

‘‘อากเงฺขยฺย เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘สพฺรหฺมจารีนํ ปิโย จสฺสํ มนาโป จ ครุ จ ภาวนีโย จา’ติ, สีเลเสฺววสฺส ปริปูรการี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถมนุยุโตฺต อนิรากตชฺฌาโน วิปสฺสนาย สมนฺนาคโต พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํฯ

‘‘อากเงฺขยฺย เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘ลาภี อสฺสํ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาราน’นฺติ, สีเลเสฺววสฺส ปริปูรการี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถมนุยุโตฺต อนิรากตชฺฌาโน วิปสฺสนาย สมนฺนาคโต พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํฯ

‘‘อากเงฺขยฺย เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘เยสาหํ ปริภุญฺชามิ จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ เตสํ เต การา มหปฺผลา อสฺสุ มหานิสํสา’ติ, สีเลเสฺววสฺส…เป.… พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํฯ

‘‘อากเงฺขยฺย เจ, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ ‘เย เม [เย มํ (ม. นิ. ๑.๖๕)] เปตา ญาตี สาโลหิตา กาลงฺกตา [กาลกตา (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ปสนฺนจิตฺตา อนุสฺสรนฺติ เตสํ ตํ มหปฺผลํ อสฺส มหานิสํส’นฺติ, สีเลเสฺววสฺส…เป.… พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํฯ

‘‘อากเงฺขยฺย เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘สนฺตุโฎฺฐ อสฺสํ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรนา’ติ, สีเลเสฺววสฺส…เป.… พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํฯ

‘‘อากเงฺขยฺย เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘ขโม อสฺสํ สีตสฺส อุณฺหสฺส ชิฆจฺฉาย ปิปาสาย ฑํสมกสวาตาตปสรีสปสมฺผสฺสานํ, ทุรุตฺตานํ ทุราคตานํ วจนปถานํ อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ [ติปฺปานํ (สี. สฺยา. กํ. ปี.)] ขรานํ กฎุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อธิวาสกชาติโก อสฺส’นฺติ, สีเลเสฺววสฺส…เป.… พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํฯ

‘‘อากเงฺขยฺย เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘อรติรติสโห อสฺสํ, น จ มํ อรติรติ สเหยฺย, อุปฺปนฺนํ อรติรตึ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย’นฺติ, สีเลเสฺววสฺส…เป.… พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํฯ

‘‘อากเงฺขยฺย เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘ภยเภรวสโห อสฺสํ, น จ มํ ภยเภรโว สเหยฺย, อุปฺปนฺนํ ภยเภรวํ อภิภุยฺย อภิภุยฺย วิหเรยฺย’นฺติ, สีเลเสฺววสฺส…เป.… พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํฯ

‘‘อากเงฺขยฺย เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฎฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี อสฺสํ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี’ติ, สีเลเสฺววสฺส…เป.… พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํฯ

“อากงฺเขยฺย เจ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ‘อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหเรยฺย’นฺติ, สีเลเสฺววสฺส ปริปูรการี อชฺฌตฺตํ เจโตสมถมนุยุตฺโต อนิราคตชฺฌาโน วิปสฺสนาย สมนฺนาคโต พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํฯ

“‘สมฺปนฺนสีลา, ภิกฺขเว, วิหรถ สมฺปนฺนปาติโมกฺขา, ปาติโมกฺขสํวรสํวุตา วิหรถ อาจารโคจรสมฺปนฺนา อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวิโน, สมาทาย สิกฺขถ สิกฺขาปเทสู’ติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺต’’นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. กณฺฏกสุตฺตํ

๗๒. เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ สมฺพหุเลหิ อภิญฺญาเตหิ อภิญฺญาเตหิ เถเรหิ สาวเกหิ สทฺธึ – อายสฺมตา จ จาเลน [ปาเลน (สฺยา.)], อายสฺมตา จ อุปจาเลน [อุปฺปาเลน (สฺยา.)], อายสฺมตา จ กุกฺกุเฏน [กกฺกเฏน (สี. สฺยา.)], อายสฺมตา จ กฬิเมฺภน [กวิเมฺภน (สี.)], อายสฺมตา จ นิกเฏน [กเฏน (สี.)], อายสฺมตา จ กฏิสฺสเหน; อเญฺญหิ จ อภิญฺญาเตหิ อภิญฺญาเตหิ เถเรหิ สาวเกหิ สทฺธึฯ

เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี ภเทฺรหิ ภเทฺรหิ ยาเนหิ ปรปฺปุราย [ปรํปุราย (สฺยา. อฏฺฐ.)] อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา มหาวนํ อโชฺฌคาหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสนายฯ อถ โข เตสํ อายสฺมนฺตานํ เอตทโหสิ – “อิเม โข สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี ภเทฺรหิ ภเทฺรหิ ยาเนหิ ปรปฺปุราย อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา มหาวนํ อโชฺฌคาหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสนายฯ ‘สทฺทกณฺฏกา โข ปน ฌานา’ วุตฺตา ภควตาฯ ยํนูน มยํ เยน โคสิงฺคสาลวนทาโย เตนุปสงฺกเมยฺยาม ฯ ตตฺถ มยํ อปฺปสทฺทา อปฺปากิณฺณา ผาสุํ [ผาสุ (สฺยา. ก.)] วิหเรยฺยามา’’ติฯ อถ โข เต อายสฺมนฺโต เยน โคสิงฺคสาลวนทาโย เตนุปสงฺกมิํสุ; ตตฺถ เต อายสฺมนฺโต อปฺปสทฺทา อปฺปากิณฺณา ผาสุํ วิหรนฺติฯ

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “กหํ นุ โข, ภิกฺขเว, จาโล, กหํ อุปจาโล, กหํ กุกฺกุโฏ, กหํ กฬิโมฺภ, กหํ นิกโฏ, กหํ กฏิสฺสโห; กหํ นุ โข เต, ภิกฺขเว, เถรา สาวกา คตา’’ติ?

“อิธ, ภเนฺต, เตสํ อายสฺมนฺตานํ เอตทโหสิ – ‘อิเม โข สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา ลิจฺฉวี ภเทฺรหิ ภเทฺรหิ ยาเนหิ ปรปฺปุราย อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา มหาวนํ อโชฺฌคาหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสนาย ‘สทฺทกณฺฏกา โข ปน ฌานาวุตฺตา ภควตา ยํนูน มยํ เยน โคสิงฺคสาลวนทาโย เตนุปสงฺกเมยฺยาม ตตฺถ มยํ อปฺปสทฺทา อปฺปากิณฺณา ผาสุํ วิหเรยฺยามา’ติฯ อถ โข เต, ภเนฺต, อายสฺมนฺโต เยน โคสิงฺคสาลวนทาโย เตนุปสงฺกมิํสุฯ ตตฺถ เต อายสฺมนฺโต อปฺปสทฺทา อปฺปากิณฺณา ผาสุํ วิหรนฺตี’’ติ ฯ

“สาธุ สาธุ, ภิกฺขเว, ยถา เต มหาสาวกา สมฺมา พฺยากรมานา พฺยากเรยฺยุํ, ‘สทฺทกณฺฏกา หิ, ภิกฺขเว, ฌานา’ วุตฺตา มยาฯ

“ทสยิเม, ภิกฺขเว, กณฺฏกาฯ กตเม ทส? ปวิเวการามสฺส สงฺคณิการามตา กณฺฏโก, อสุภนิมิตฺตานุโยคํ อนุยุตฺตสฺส สุภนิมิตฺตานุโยโค กณฺฏโก, อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารสฺส วิสูกทสฺสนํ กณฺฏโก, พฺรหฺมจริยสฺส มาตุคามูปจาโร [มาตุคาโมปวิจาโร (สี.), มาตุคามูปวิจโร (ก.)] กณฺฏโก, [กถา. ๓๓๓] ปฐมสฺส ฌานสฺส สโทฺท กณฺฏโก, ทุติยสฺส ฌานสฺส วิตกฺกวิจา

รา กณฺฏกา, ตติยสฺส ฌานสฺส ปีติ กณฺฏโก, จตุตฺถสฺส ฌานสฺส อสฺสาสปสฺสาโส กณฺฏโก, สญฺญาเวทยิตนิโรธสมาปตฺติยา สญฺญา จ เวทนา จ กณฺฏโก ราโค กณฺฏโก โทโส กณฺฏโก โมโห กณฺฏโกฯ

‘‘อกณฺฏกา , ภิกฺขเว, วิหรถฯ นิกฺกณฺฏกา, ภิกฺขเว, วิหรถฯ อกณฺฏกนิกฺกณฺฏกา, ภิกฺขเว, วิหรถฯ อกณฺฏกา, ภิกฺขเว, อรหนฺโต; นิกฺกณฺฏกา, ภิกฺขเว, อรหนฺโต; อกณฺฏกนิกฺกณฺฏกา, ภิกฺขเว, อรหนฺโต’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อิฏฺฐธมฺมสุตฺตํ

๗๓. ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมิํฯ กตเม ทส? โภคา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมิํ; วณฺโณ อิโฏฺฐ กนฺโต มนาโป ทุลฺลโภ โลกสฺมิํ; อาโรคฺยํ อิฏฺฐํ กนฺตํ มนาปํ ทุลฺลภํ โลกสฺมิํ; สีลํ อิฏฺฐํ กนฺตํ มนาปํ ทุลฺลภํ โลกสฺมิํ; พฺรหฺมจริยํ อิฏฺฐํ กนฺตํ มนาปํ ทุลฺลภํ โลกสฺมิํ; มิตฺตา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมิํ; พาหุสจฺจํ อิฏฺฐํ กนฺตํ มนาปํ ทุลฺลภํ โลกสฺมิํ; ปญฺญา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมิํ; ธมฺมา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมิํ ; สคฺคา อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา ทุลฺลภา โลกสฺมิํฯ

‘‘อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทสนฺนํ ธมฺมานํ อิฏฺฐานํ กนฺตานํ มนาปานํ ทุลฺลภานํ โลกสฺมิํ ทส ธมฺมา ปริปนฺถา [ปริพนฺธา (ก.)] – อาลสฺยํ อนุฏฺฐานํ โภคานํ ปริปโนฺถ, อมณฺฑนา อวิภูสนา วณฺณสฺส ปริปโนฺถ, อสปฺปายกิริยา อาโรคฺยสฺส ปริปโนฺถ, ปาปมิตฺตตา สีลานํ ปริปโนฺถ, อินฺทฺริยอสํวโร พฺรหฺมจริยสฺส ปริปโนฺถ, วิสํวาทนา มิตฺตานํ ปริปโนฺถ, อสชฺฌายกิริยา พาหุสจฺจสฺส ปริปโนฺถ, อสุสฺสูสา อปริปุจฺฉา ปญฺญาย ปริปโนฺถ, อนนุโยโค อปจฺจเวกฺขณา ธมฺมานํ ปริปโนฺถ, มิจฺฉาปฏิปตฺติ สคฺคานํ ปริปโนฺถฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทสนฺนํ อิฏฺฐานํ กนฺตานํ มนาปานํ ทุลฺลภานํ โลกสฺมิํ อิเม ทส ธมฺมา ปริปนฺถาฯ

‘‘อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทสนฺนํ ธมฺมานํ อิฏฺฐานํ กนฺตานํ มนาปานํ ทุลฺลภานํ โลกสฺมิํ ทส ธมฺมา อาหารา – อุฏฺฐานํ อนาลสฺยํ โภคานํ อาหาโร, มณฺฑนา วิภูสนา วณฺณสฺส อาหาโร, สปฺปายกิริยา อาโรคฺยสฺส อาหาโร, กลฺยาณมิตฺตตา สีลานํ อาหาโร, อินฺทฺริยสํวโร พฺรหฺมจริยสฺส อาหาโร, อวิสํวาทนา มิตฺตานํ อาหาโร, สชฺฌายกิริยา พาหุสจฺจสฺส อาหาโร, สุสฺสูสา ปริปุจฺฉา ปญฺญาย อาหาโร, อนุโยโค ปจฺจเวกฺขณา ธมฺมานํ อาหาโร, สมฺมาปฏิปตฺติ สคฺคานํ อาหาโร ฯ อิเมสํ โข, ภิกฺขเว, ทสนฺนํ ธมฺมานํ อิฏฺฐานํ กนฺตานํ มนาปานํ ทุลฺลภานํ โลกสฺมิํ อิเม ทส ธมฺมา อาหารา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. วฑฺฒิสุตฺตํ

๗๔. ‘‘ทสหิ , ภิกฺขเว, วฑฺฒีหิ วฑฺฒมาโน อริยสาวโก อริยาย วฑฺฒิยา วฑฺฒติ, สาราทายี จ โหติ วราทายี กายสฺสฯ กตเมหิ ทสหิ? เขตฺตวตฺถูหิ วฑฺฒติ, ธนธญฺเญน วฑฺฒติ, ปุตฺตทาเรหิ วฑฺฒติ, ทาสกมฺมกรโปริเสหิ วฑฺฒติ, จตุปฺปเทหิ วฑฺฒติ, สทฺธาย วฑฺฒติ, สีเลน วฑฺฒติ, สุเตน วฑฺฒติ, จาเคน วฑฺฒติ, ปญฺญาย วฑฺฒติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ วฑฺฒีหิ วฑฺฒมาโน อริยสาวโก อริยาย วฑฺฒิยา วฑฺฒติ, สาราทายี จ โหติ วราทายี กายสฺสาติฯ

‘‘ธเนน ธญฺเญน จ โยธ วฑฺฒติ,

ปุเตฺตหิ ทาเรหิ จตุปฺปเทหิ จ;
ส โภควา โหติ ยสสฺสิ ปูชิโต,
ญาตีหิ มิเตฺตหิ อโถปิ ราชุภิฯ

‘‘สทฺธาย สีเลน จ โยธ วฑฺฒติ,
ปญฺญาย จาเคน สุเตน จูภยํ;
โส ตาทิโส สปฺปุริโส วิจกฺขโณ,
ทิเฏฺฐว ธมฺมํ อุภเยน วฑฺฒตี’’ติฯ จตุตฺถํ;

๕. มิคสาลาสุตฺตํ

๗๕. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน มิคสาลาย อุปาสิกาย นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข มิคสาลา อุปาสิกา เยนายสฺมา อานโนฺท เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข มิคสาลา อุปาสิกา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ –

‘‘กถํ กถํ นามายํ, ภเนฺต อานนฺท, ภควตา ธโมฺม เทสิโต อเญฺญยฺย, ยตฺร หิ นาม พฺรหฺมจารี จ อพฺรหฺมจารี จ อุโภ สมสมคติกา ภวิสฺสนฺติ อภิสมฺปรายํฯ ปิตา เม, ภเนฺต, ปุราโณ พฺรหฺมจารี โหติ อาราจารี [อนาจารี (ก.)] วิรโต เมถุนา คามธมฺมาฯ โส กาลงฺกโต ภควตา พฺยากโต – ‘สกทาคามี สโตฺต [สกทาคามิสโตฺต (สี. สฺยา. ปี.)] ตุสิตํ กายํ อุปปโนฺน’ติฯ ปิตามโห เม [เปตฺตาปิ โย เม (สี.), ปิต ปิโย เม (สฺยา.) อ. นิ. ๖.๔๔], ภเนฺต, อิสิทโตฺต อพฺรหฺมจารี อโหสิ สทารสนฺตุโฎฺฐฯ โสปิ กาลงฺกโต ภควตา พฺยากโต – ‘สกทาคามี สโตฺต ตุสิตํ กายํ อุปปโนฺน’ติฯ

‘‘กถํ กถํ นามายํ, ภเนฺต อานนฺท, ภควตา ธโมฺม เทสิโต อเญฺญยฺย, ยตฺร หิ นาม พฺรหฺมจารี จ อพฺรหฺมจารี จ อุโภ สมสมคติกา ภวิสฺสนฺติ อภิสมฺปราย’’นฺติ? ‘‘เอวํ โข ปเนตํ, ภคินิ, ภควตา พฺยากต’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา อานโนฺท มิคสาลาย อุปาสิกาย นิเวสเน ปิณฺฑปาตํ คเหตฺวา อุฎฺฐายาสนา ปกฺกามิฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฎิกฺกโนฺต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อานโนฺท ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘อิธาหํ , ภเนฺต, ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน มิคสาลาย อุปาสิกาย นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทึฯ อถ โข, ภเนฺต, มิคสาลา อุปาสิกา เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข, ภเนฺต, มิคสาลา อุปาสิกา มํ เอตทโวจ –

‘กถํ กถํ นามายํ, ภเนฺต อานนฺท, ภควตา ธโมฺม เทสิโต อเญฺญยฺย, ยตฺร หิ นาม พฺรหฺมจารี จ อพฺรหฺมจารี จ อุโภ สมสมคติกา ภวิสฺสนฺติ อภิสมฺปรายํฯ ปิตา เม, ภเนฺต, ปุราโณ พฺรหฺมจารี อโหสิ อาราจารี วิรโต เมถุนา คามธมฺมาฯ โส กาลงฺกโต ภควตา พฺยากโต สกทา

คามี สโตฺต ตุสิตํ กายํ อุปปนฺนฺติฯ ปิตามโห เม, ภเนฺต, อิสิทโตฺต อพฺรหฺมจารี อโหสิ สทารสนฺตุโฏฺฐฯ โสปิ กาลงฺกโต ภควตา พฺยากโต – สกทาคามี สโตฺต ตุสิตํ กายํ อุปปนฺนฺติฯ

กถํ กถํ นามายํ, ภเนฺต อานนฺท, ภควตา ธโมฺม เทสิโต อเญฺญยฺโย, ยตฺร หิ นาม พฺรหฺมจารี จ อพฺรหฺมจารี จ อุโภ สมสมคติกา ภวิสฺสนฺติ อภิสมฺปราย'นฺติ? เอวํ วุเตฺต อหํ, ภเนฺต, มิคสาลํ อุปาสิกํ เอตทโวจํ – 'เอวํ โข ปเนตํ, ภคินิ, ภควตา พฺยากต'''นฺติฯ

''กา จานนฺท, มิคสาลา อุปาสิกา พาลา อพฺยตฺตา อมฺมกา อมฺมกปญฺญา [อมฺพกา อมฺพกปญฺญา (สี. ปี.), อนฺธกา อนฺธกปญฺญา (สฺยา.)], เก จ ปุริสปุคฺคลปโรปริเย ญาเณ?

''ทสยิเม, อานนฺท, ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม ทส? อิธานนฺท, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติฯ ตญฺจ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ, ยตฺถสฺส ตํ ทุสฺสีลฺยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ ตสฺส สวเนนปิ อกตํ โหติ, พาหุสเจฺจนปิ อกตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ อปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺติํ น ลภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา หานาย ปเรติ, โน วิเสสาย; หานคามีเยว โหติ, โน วิเสสคามีฯ

''อิธ ปนานนฺท, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติฯ ตญฺจ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ยถาภูตํ ปชานาติ ยตฺถสฺส ตํ ทุสฺสีลฺยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสเจฺจนปิ กตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ ปฏิวิทฺธํ [สุปฺปฏิวิทฺธํ (สฺยา.)] โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺติํ ลภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา วิเสสาย ปเรติ, โน หานาย; วิเสสคามีเยว โหติ, โน หานคามีฯ

''ตตฺรานนฺท, ปมาณิกา ปมิณนฺติ – 'อิมสฺสปิ เตว ธมฺมา, อปรสฺสปิ เตว ธมฺมาฯ กสฺมา เนสํ เอโก หีโน เอโก ปณีโต'ติ? ตญฺหิ เตสํ, อานนฺท, โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายฯ

''ตตฺรานนฺท, ยฺวายํ ปุคฺคโล ทุสฺสีโล โหติฯ ตญฺจ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ยถาภูตํ ปชานาติ ยตฺถสฺส ตํ ทุสฺสีลฺยํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสเจฺจนปิ กตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ ปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺติํ ลภติฯ อยํ, อานนฺท, ปุคฺคโล อมุนา ปุริเมน ปุคฺคเลน อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อิมํ หานนฺท, ปุคฺคลํ ธมฺมโสโต นิพฺพหติฯ ตทนฺตรํ โก ชาเนยฺย, อญฺญตฺร ตถาคเตน! ตสฺมาติหานนฺท, มา ปุคฺคเลสุ ปมาณิกา อหุวตฺถ , มา ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺหิตฺถฯ ขญฺญติ หานนฺท, ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺหโนฺตฯ อหํ วา, อานนฺท [อหญฺจานนฺท (สี. สฺยา. ก.) อ. นิ. ๖.๔๔ ปสฺสิตพฺพํ], ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คเณฺหยฺยํ โย วา ปนสฺส มาทิโสฯ

''อิธ ปนานนฺท, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีลวา โหติฯ ตญฺจ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ยตฺถสฺส ตํ สีลํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ ตสฺส สวเนนปิ อกตํ โหติ, พาหุสเจฺจนปิ อกตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ อปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺติํ น ลภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา หานาย ปเรติ, โน วิเสสาย; หานคามีเยว โหติ, โน วิเสสคามีฯ

''อิธ ปนานนฺท, เอกโจฺจ ปุคฺคโล สีลวา โหติฯ ตญฺจ เจโตวิมุตฺติํ ปญฺญาวิมุตฺติํ ยถาภูตํ ปชานาติ ยตฺถสฺส ตํ สีลํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสเจฺจนปิ กตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ ปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺติํ ลภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา วิเสสาย ปเรติ, โน หานาย; วิเสสคามีเยว โหติ, โน หานคามีฯ

‘‘ตตฺรานนฺท, ปมาณิกา ปมิณนฺติ…เป…. อหํ วา, อานนฺท, ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คเณฺหยฺยํ โย วา ปนสฺส มาทิโสฯ

‘‘อิธ ปนานนฺท, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ติพฺพราโค โหติฯ ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ยตฺถสฺส โส ราโค อปริเสโส นิรุชฺฌติฯ ตสฺส สวเนนปิ อกตํ โหติ, พาหุสเจฺจนปิ อกตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ อปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ น ลภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา หานาย ปเรติ, โน วิเสสาย; หานคามีเยว โหติ, โน วิเสสคามีฯ

‘‘อิธ ปนานนฺท, เอกโจฺจ ปุคฺคโล ติพฺพราโค โหติฯ ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ ยตฺถสฺส โส ราโค อปริเสโส นิรุชฺฌติฯ ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสเจฺจนปิ กตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ ปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ ลภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา วิเสสาย ปเรติ, โน หานาย; วิเสสคามีเยว โหติ, โน หานคามีฯ

‘‘ตตฺรานนฺท , ปมาณิกา ปมิณนฺติ…เป…. อหํ วา, อานนฺท, ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คเณฺหยฺยํ โย วา ปนสฺส มาทิโสฯ

‘‘อิธ ปนานนฺท, เอกโจฺจ ปุคฺคโล โกธโน โหติฯ ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ยตฺถสฺส โส โกโธ อปริเสโส นิรุชฺฌติฯ ตสฺส สวเนนปิ อกตํ โหติ, พาหุสเจฺจนปิ อกตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ อปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ น ลภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา หานาย ปเรติ, โน วิเสสาย; หานคามีเยว โหติ, โน วิเสสคามีฯ

‘‘อิธ ปนานนฺท, เอกโจฺจ ปุคฺคโล โกธโน โหติฯ ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ ยตฺถสฺส โส โกโธ อปริเสโส นิรุชฺฌติฯ ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสเจฺจนปิ กตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ ปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ ลภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา วิเสสาย ปเรติ, โน หานาย; วิเสสคามีเยว โหติ, โน หานคามีฯ

‘‘ตตฺรานนฺท, ปมาณิกา ปมิณนฺติ…เป…. อหํ วา, อานนฺท, ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คเณฺหยฺยํ โย วา ปนสฺส มาทิโสฯ

‘‘อิธ ปนานนฺท, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุทฺธโต โหติฯ ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ นปฺปชานาติ ยตฺถสฺส ตํ อุทฺธจฺจํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ ตสฺส สวเนนปิ อกตํ โหติ, พาหุสเจฺจนปิ อกตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ อปฺปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ น ลภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา หานาย ปเรติ, โน วิเสสาย; หานคามีเยว โหติ, โน วิเสสคามีฯ

‘‘อิธ ปนานนฺท, เอกโจฺจ ปุคฺคโล อุทฺธโต โหติฯ ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ ยตฺถสฺส ตํ อุทฺธจฺจํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติฯ ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสเจฺจนปิ กตํ โหติ, ทิฏฺฐิยาปิ ปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ ลภติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา วิเสสาย ปเรติ, โน หานาย; วิเสสคามีเยว โหติ, โน หานคามีฯ

‘‘ตตฺรานนฺท , ปมาณิกา ปมิณนฺติ – ‘อิมสฺสปิ เตว ธมฺมา, อปรสฺสปิ เตว ธมฺมาฯ กสฺมา เนสํ เอโก หีโน เอโก ปณีโต’ติ? ตญฺหิ เตสํ, อานนฺท, โหติ ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายฯ

‘‘ตตฺรานนฺท, ยฺวายํ ปุคฺคโล อุทฺธโต โหติ ตญฺจ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ยถาภูตํ ปชานาติ ยตฺถสฺส ตํ อุทฺธจฺจํ อปริเสสํ นิรุชฺฌติ, ตสฺส สวเนนปิ กตํ โหติ, พาหุสเจฺจนปิ กตํ โหติ,

ทิฏฺฐิยาปิ ปฏิวิทฺธํ โหติ, สามายิกมฺปิ วิมุตฺตึ ลภติฯ อยํ, อานนฺท, ปุคฺคโล อมุนา ปุริเมน ปุคฺคเลน อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จฯ ตํ กิสฺส เหตุ ? อิมํ หานนฺท, ปุคฺคลํ ธมฺมโสโต นิพฺพหติฯ ตทนฺตรํ โก ชาเนยฺย อญฺญตฺร ตถาคเตน! ตสฺมาติหานนฺท, มา ปุคฺคเลสุ ปมาณิกา อหุวตฺถ; มา ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺหิตฺถฯ ขญฺญติ หานนฺท, ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คณฺหนฺโตฯ อหํ วา, อานนฺท, ปุคฺคเลสุ ปมาณํ คเณฺหยฺยํ โย วา ปนสฺส มาทิโสฯ

''กา จานนฺท, มิคสาลา อุปาสิกา พาลา อพฺยตฺตา อมฺมกา อมฺมกปญฺญา, เก จ ปุริสปุคฺคลปโรปริเย ญาเณ! อิเม โข, อานนฺท, ทส ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึฯ

''ยถารูเปน, อานนฺท, สีเลน ปุราโณ สมนฺนาคโต อโหสิ ตถารูเปน สีเลน อิสิทตฺโต สมนฺนาคโต อภวิสฺส, นยิธ ปุราโณ อิสิทตฺตสฺส คติมฺปิ อญฺญสฺสฯ ยถารูปาย จานนฺท, ปญฺญาย อิสิทตฺโต สมนฺนาคโต อโหสิ ตถารูปาย ปญฺญาย ปุราโณ สมนฺนาคโต อภวิสฺส, นยิธ อิสิทตฺโต ปุราณสฺส คติมฺปิ อญฺญสฺสฯ อิติ โข, อานนฺท, อิเม ปุคฺคลา อุโภ เอกงฺคหีนา''ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ตโยธมฺมสุตฺตํ

๗๖. ''ตโยเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา โลเก น สํวิชฺเชยฺยุํ, น ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺเชยฺย อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, น ตถาคตปฺปเวทิโต ธมฺมวินโย โลเก ทิเปฺยฺยฯ กตเม ตโย? ชาติ จ, ชรา จ, มรณญฺจ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธมฺมา โลเก น สํวิชฺเชยฺยุํ, น ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺเชยฺย อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, น ตถาคตปฺปเวทิโต ธมฺมวินโย โลเก ทิเปฺยฺยฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, อิเม ตโย ธมฺมา โลเก สํวิชฺชนฺติ ตสฺมา ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ตสฺมา ตถาคตปฺปเวทิโต ธมฺมวินโย โลเก ทิปฺปติฯ

''ตโยเม , ภิกฺขเว, ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ ชาตึ ปหาตุํ ชรํ ปหาตุํ มรณํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? ราคํ อปฺปหาย, โทสํ อปฺปหาย, โมหํ อปฺปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ ชาตึ ปหาตุํ ชรํ ปหาตุํ มรณํ ปหาตุํฯ

''ตโยเม ภิกฺขเว, ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ ราคํ ปหาตุํ โทสํ ปหาตุํ โมหํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? สกฺกายทิฏฺฐึ อปฺปหาย, วิจิกิจฺฉํ อปฺปหาย, สีลพฺพตปรามาสํ อปฺปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ ราคํ ปหาตุํ โทสํ ปหาตุํ โมหํ ปหาตุํฯ

''ตโยเม , ภิกฺขเว, ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ สกฺกายทิฏฺฐึ ปหาตุํ วิจิกิจฺฉํ ปหาตุํ สีลพฺพตปรามาสํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? อโยนิโสมนสิการํ อปฺปหาย, กุมฺมคฺคเสวนํ อปฺปหาย, เจตโส ลีนตฺตํ อปฺปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ สกฺกายทิฏฺฐึ ปหาตุํ วิจิกิจฺฉํ ปหาตุํ สีลพฺพตปรามาสํ ปหาตุํฯ

''ตโยเม, ภิกฺขเว, ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ อโยนิโส มนสิการํ ปหาตุํ กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาตุํ เจตโส ลีนตฺตํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? มุฏฺฐสจฺจํ อปฺปหาย, อสมฺปชญฺญํ อปฺปหาย, เจตโส วิเกฺขปํ อปฺปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ อโยนิโสมนสิการํ ปหาตุํ กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาตุํ เจตโส ลีนตฺตํ ปหาตุํฯ

''ตโยเม, ภิกฺขเว, ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ มุฏฺฐสจฺจํ ปหาตุํ อสมฺปชญฺญํ ปหาตุํ เจตโส วิเกฺขปํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ อปฺปหาย, อริยธมฺมสฺส [อริยธมฺมํ

(สฺยา.)] อโสตฺกมฺยตํ อปฺปหาย, อุปารมฺภจิตฺตตํ อปฺปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธมฺมฺ อปฺปหาย อภโพฺพ มุฏฺฐสจฺจํ ปหาตุํ อสมฺปชญฺญํ ปหาตุํ เจตโส วิเกฺขปํ ปหาตุํฯ

“ตโยเม, ภิกฺขเว, ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาตุํ อริยธมฺมสฺส อโสตฺกมฺยตํ ปหาตุํ อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? อุทฺธจฺจํ อปฺปหาย, อสํวรํ อปฺปหาย, ทุสฺสีลฺยํ อปฺปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาตุํ อริยธมฺมสฺส อโสตฺกมฺยตํ ปหาตุํ อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาตุํฯ

“ตโยเม , ภิกฺขเว, ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ อุทฺธจฺจํ ปหาตุํ อสํวรํ ปหาตุํ ทุสฺสีลฺยํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย ? อสฺสทฺธิยํ อปฺปหาย, อวทญฺญุตํ อปฺปหาย, โกสชฺชํ อปฺปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ อุทฺธจฺจํ ปหาตุํ อสํวรํ ปหาตุํ ทุสฺสีลฺยํ ปหาตุํฯ

“ตโยเม , ภิกฺขเว, ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ อสฺสทฺธิยํ ปหาตุํ อวทญฺญุตํ ปหาตุํ โกสชฺชํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? อนาทริยํ อปฺปหาย, โทวจสฺสตํ อปฺปหาย, ปาปมิตฺตตํ อปฺปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ อสฺสทฺธิยํ ปหาตุํ อวทญฺญุตํ ปหาตุํ โกสชฺชํ ปหาตุํฯ

“ตโยเม, ภิกฺขเว, ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ อนาทริยํ ปหาตุํ โทวจสฺสตํ ปหาตุํ ปาปมิตฺตตํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? อหิริกํ อปฺปหาย, อโนตฺตปฺปํ อปฺปหาย, ปมาทํ อปฺปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธเมฺม อปฺปหาย อภโพฺพ อนาทริยํ ปหาตุํ โทวจสฺสตํ ปหาตุํ ปาปมิตฺตตํ ปหาตุํฯ

“อหิริโกยํ, ภิกฺขเว, อโนตฺตาปี ปมโตฺต โหติฯ โส ปมโตฺต สมาโน อภโพฺพ อนาทริยํ ปหาตุํ โทวจสฺสตํ ปหาตุํ ปาปมิตฺตตํ ปหาตุํฯ โส ปาปมิโตฺต สมาโน อภโพฺพ อสฺสทฺธิยํ ปหาตุํ อวทญฺญุตํ ปหาตุํ โกสชฺชํ ปหาตุํฯ โส กุสีโต สมาโน อภโพฺพ อุทฺธจฺจํ ปหาตุํ อสํวรํ ปหาตุํ ทุสฺสีลฺยํ ปหาตุํฯ โส ทุสฺสีโล สมาโน อภโพฺพ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาตุํ อริยธมฺมสฺส อโสตฺกมฺยตํ ปหาตุํ อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาตุํฯ โส อุปารมฺภจิโตฺต สมาโน อภโพฺพ มุฏฺฐสจฺจํ ปหาตุํ อสมฺปชญฺญํ ปหาตุํ เจตโส วิเกฺขปํ ปหาตุํฯ โส วิกฺขิตฺตจิโตฺต สมาโน อภโพฺพ อโยนิโสมนสิการํ ปหาตุํ กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาตุํ เจตโส ลีนตฺตํ ปหาตุํฯ โส ลีนจิโตฺต สมาโน อภโพฺพ สกฺกายทิฏฺฐิํ ปหาตุํ วิจิกิจฺฉํ ปหาตุํ สีลพฺพตปรามาสํ ปหาตุํฯ โส วิจิกิโจฺฉ สมาโน อภโพฺพ ราคํ ปหาตุํ โทสํ ปหาตุํ โมหํ ปหาตุํฯ โส ราคํ อปฺปหาย โทสํ อปฺปหาย โมหํ อปฺปหาย อภโพฺพ ชาติํ ปหาตุํ ชรํ ปหาตุํ มรณํ ปหาตุํฯ

“ตโยเม, ภิกฺขเว, ธเมฺม ปหาย ภโพฺพ ชาติํ ปหาตุํ ชรํ ปหาตุํ มรณํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? ราคํ ปหาย, โทสํ ปหาย, โมหํ ปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธเมฺม ปหาย ภโพฺพ ชาติํ ปหาตุํ ชรํ ปหาตุํ มรณํ ปหาตุํฯ

“ตโยเม, ภิกฺขเว, ธเมฺม ปหาย ภโพฺพ ราคํ ปหาตุํ โทสํ ปหาตุํ โมหํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย ? สกฺกายทิฏฺฐิํ ปหาย, วิจิกิจฺฉํ ปหาย, สีลพฺพตปรามาสํ ปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธเมฺม ปหาย ภโพฺพ ราคํ ปหาตุํ โทสํ ปหาตุํ โมหํ ปหาตุํฯ

“ตโยเม, ภิกฺขเว, ธเมฺม ปหาย ภโพฺพ สกฺกายทิฏฺฐิํ ปหาตุํ วิจิกิจฺฉํ ปหาตุํ สีลพฺพตปรามาสํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? อโยนิโสมนสิการํ ปหาย, กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาย, เจตโส ลีนตฺตํ

ปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธมฺมา ปหาย ภพฺโพ สกฺกายทิฏฺฐึ ปหาตุํ วิจิกิจฺฉํ ปหาตุํ สีลพฺพตปรามาสํ ปหาตุํฯ

‘‘ตโยเม, ภิกฺขเว, ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อโยนิโสมนสิการํ ปหาตุํ กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาตุํ เจตโส ลีนตฺตํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? มุฏฺฐสจฺจํ ปหาย, อสมฺปชญฺญํ ปหาย, เจตโส วิกฺเขปํ ปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อโยนิโสมนสิการํ ปหาตุํ กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาตุํ เจตโส ลีนตฺตํ ปหาตุํฯ

‘‘ตโยเม , ภิกฺขเว, ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ มุฏฺฐสจฺจํ ปหาตุํ อสมฺปชญฺญํ ปหาตุํ เจตโส วิกฺเขปํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาย, อริยธมฺมสฺส อโสตุกมฺยตํ ปหาย, อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ มุฏฺฐสฺสจฺจํ ปหาตุํ อสมฺปชญฺญํ ปหาตุํ เจตโส วิกฺเขปํ ปหาตุํฯ

‘‘ตโยเม, ภิกฺขเว, ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาตุํ อริยธมฺมสฺส อโสตุกมฺยตํ ปหาตุํ อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? อุทฺธจฺจํ ปหาย, อสํวรํ ปหาย, ทุสฺสีลฺยํ ปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาตุํ อริยธมฺมสฺส อโสตุกมฺยตํ ปหาตุํ อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาตุํฯ

‘‘ตโยเม, ภิกฺขเว, ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อุทฺธจฺจํ ปหาตุํ อสํวรํ ปหาตุํ ทุสฺสีลฺยํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? อสฺสทฺธิยํ ปหาย, อวทญฺญุตํ ปหาย, โกสชฺชํ ปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อุทฺธจฺจํ ปหาตุํ อสํวรํ ปหาตุํ ทุสฺสีลฺยํ ปหาตุํฯ

‘‘ตโยเม, ภิกฺขเว, ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อสฺสทฺธิยํ ปหาตุํ อวทญฺญุตํ ปหาตุํ โกสชฺชํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? อนาทริยํ ปหาย, โทวจสฺสตํ ปหาย, ปาปมิตฺตตํ ปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อสฺสทฺธิยํ ปหาตุํ อวทญฺญุตํ ปหาตุํ โกสชฺชํ ปหาตุํฯ

‘‘ตโยเม, ภิกฺขเว, ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อนาทริยํ ปหาตุํ โทวจสฺสตํ ปหาตุํ ปาปมิตฺตตํ ปหาตุํฯ กตเม ตโย? อหิริกํ ปหาย, อโนตฺตปฺปํ ปหาย, ปมาทํ ปหาย – อิเม โข, ภิกฺขเว, ตโย ธมฺเม ปหาย ภพฺโพ อนาทริยํ ปหาตุํ โทวจสฺสตํ ปหาตุํ ปาปมิตฺตตํ ปหาตุํฯ

‘‘หิรีมายํ, ภิกฺขเว, โอตฺตาปี อปฺปมตฺโต โหติฯ โส อปฺปมตฺโต สมาโน ภพฺโพ อนาทริยํ ปหาตุํ โทวจสฺสตํ ปหาตุํ ปาปมิตฺตตํ ปหาตุํฯ โส กลฺยาณมิตฺโต สมาโน ภพฺโพ อสฺสทฺธิยํ ปหาตุํ อวทญฺญุตํ ปหาตุํ โกสชฺชํ ปหาตุํฯ โส อารทฺธวีริโย สมาโน ภพฺโพ อุทฺธจฺจํ ปหาตุํ อสํวรํ ปหาตุํ ทุสฺสีลฺยํ ปหาตุํฯ โส สีลวา สมาโน ภพฺโพ อริยานํ อทสฺสนกมฺยตํ ปหาตุํ อริยธมฺมสฺส อโสตุกมฺยตํ ปหาตุํ อุปารมฺภจิตฺตตํ ปหาตุํฯ โส อนุปารมฺภจิตฺโต สมาโน ภพฺโพ มุฏฺฐสฺสจฺจํ ปหาตุํ อสมฺปชญฺญํ ปหาตุํ เจตโส วิกฺเขปํ ปหาตุํฯ โส อวิกฺขิตฺตจิตฺโต สมาโน ภพฺโพ อโยนิโสมนสิการํ ปหาตุํ กุมฺมคฺคเสวนํ ปหาตุํ เจตโส ลีนตฺตํ ปหาตุํฯ โส อลีนจิตฺโต สมาโน ภพฺโพ สกฺกายทิฏฺฐึ ปหาตุํ วิจิกิจฺฉํ ปหาตุํ สีลพฺพตปรามาสํ ปหาตุํฯ โส อวิจิกิจฺโฉ สมาโน ภพฺโพ ราคํ ปหาตุํ โทสํ ปหาตุํ โมหํ ปหาตุํฯ โส ราคํ ปหาย โทสํ ปหาย โมหํ ปหาย ภพฺโพ ชาตึ ปหาตุํ ชรํ ปหาตุํ มรณํ ปหาตุ’’นฺติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. กากสุตฺตํ

๗๗. ''ทสหิ, ภิกฺขเว, อสทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคโต กาโกฯ กตเมหิ ทสหิ? ธํสี จ, ปคพฺภ จ, ตินฺติโณ [นิลฺลชฺโช (ก.) ตินฺติโณติ ตินฺติณํ วุจฺจติ ตณฺหา... (สี. สฺยา. อฏฺฐ.) อภิธมฺเม ขุทฺทกวตฺถุวิภงฺเค ตินฺติณปทนิทฺเทเส ปสฺสิตพฺพํ] จ, มหคฺฆโส จ, ลุทฺโท จ, อการุณิโก จ, ทุพฺพโล จ, โอรวิตา จ, มุฏฺฐสฺสติ จ, เนจยิโก [เนรสิโก (สี.) ตทฏฺฐกถายํ ปน ''เนจยิโก'' เตฺวว ทิสฺสติ] จ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ อสทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคโต กาโกฯ เอวเมวํ โข , ภิกฺขเว, ทสหิ อสทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปาปภิกฺขุฯ กตเมหิ ทสหิ? ธํสี จ, ปคพฺภ จ, ตินฺติโณ จ, มหคฺฆโส จ, ลุทฺโท จ, อการุณิโก จ, ทุพฺพโล จ, โอรวิตา จ, มุฏฺฐสฺสติ จ, เนจยิโก จ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ อสทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปาปภิกฺขู''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. นิคณฺฐสุตฺตํ

๗๘. ''ทสหิ , ภิกฺขเว, อสทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคตา นิคณฺฐาฯ กตเมหิ ทสหิ? อสฺสทฺธา, ภิกฺขเว, นิคณฺฐา; ทุสฺสีลา, ภิกฺขเว, นิคณฺฐา; อหิริกา, ภิกฺขเว, นิคณฺฐา; อโนตฺตปฺปิโน, ภิกฺขเว, นิคณฺฐา; อสปฺปุริสสมฺภตฺติโน, ภิกฺขเว, นิคณฺฐา; อตฺตุกฺกํสกปรวมฺภกา, ภิกฺขเว, นิคณฺฐา; สนฺทิฏฺฐิปรามาสา อาธานคฺคาหี ทุปฺปฏินิสฺสคฺคิโน, ภิกฺขเว, นิคณฺฐา; กุหกา, ภิกฺขเว, นิคณฺฐา; ปาปิจฺฉา, ภิกฺขเว, นิคณฺฐา; ปาปมิตฺตา, ภิกฺขเว, นิคณฺฐา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ อสทฺธมฺเมหิ สมนฺนาคตา นิคณฺฐา''ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อาฆาตวตฺถุสุตฺตํ

๗๙. [อ. นิ. ๙.๒๙] ''ทสยิมานิ, ภิกฺขเว, อาฆาตวตฺถูนิฯ กตมานิ ทส? 'อนตฺถํ เม อจรี'ติ อาฆาตํ พนฺธติ; 'อนตฺถํ เม จรตี'ติ อาฆาตํ พนฺธติ; 'อนตฺถํ เม จริสฺสตี'ติ อาฆาตํ พนฺธติ; 'ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจรี'ติ...เป.... 'อนตฺถํ จรตี'ติ...เป.... 'อนตฺถํ จริสฺสตี'ติ อาฆาตํ พนฺธติ, 'อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจรี'ติ...เป.... 'อตฺถํ จรตี'ติ...เป.... 'อตฺถํ จริสฺสตี'ติ อาฆาตํ พนฺธติ; อฏฺฐาเน จ กุปฺปติ – อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ทส อาฆาตวตฺถูนี''ติฯ นวมํฯ

๑๐. อาฆาตปฏิวินยสุตฺตํ

๘๐. ''ทสยิเม , ภิกฺขเว, อาฆาตปฏิวินยาฯ กตเม ทส? 'อนตฺถํ เม อจริ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา'ติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ , 'อนตฺถํ เม จรติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา'ติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ, 'อนตฺถํ เม จริสฺสติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภา'ติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ, ปิยสฺส เม มนาปสฺส อนตฺถํ อจริ...เป.... จรติ...เป.... จริสฺสติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภาติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ , อปฺปิยสฺส เม อมนาปสฺส อตฺถํ อจริ...เป.... อตฺถํ จรติ...เป.... อตฺถํ จริสฺสติ, ตํ กุเตตฺถ ลพฺภาติ อาฆาตํ ปฏิวิเนติ, อฏฺฐาเน จ น กุปฺปติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส อาฆาตปฏิวินยา''ติฯ ทสมํฯ

อากงฺขวโคฺค ตติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

อากงฺข กณฺฏโก อิฏฺฐา, วฑฺฒิ จ มิคสาลาย;
ตโย ธมฺมา จ กาโก จ, นิคณฺฐา เทฺว จ อาฆาตาติฯ

(๙) ๔. เถรวโคฺค

๑. วาหนสุตฺตํ

๘๑. เอกํ สมยํ ภควา จมฺปายํ วิหรติ คคฺคราย โปกฺขรณิยา ตีเรฯ อถ โข อายสฺมา วาหโน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา วาหโน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กติหิ นุ โข, ภนฺเต, ธเมฺมหิ ตถาคโต นิสฺสโฏ วิสํยุโตฺต วิปฺปมุโตฺต วิมริยาทีกเตน เจตสา วิหรตี’’ติ?

‘‘ทสหิ โข, วาหน, ธเมฺมหิ ตถาคโต นิสฺสโฏ วิสํยุโตฺต วิปฺปมุโตฺต วิมริยาทีกเตน เจตสา วิหรติฯ กตเมหิ ทสหิ? รูเปน โข, วาหน, ตถาคโต นิสฺสโฏ วิสํยุโตฺต วิปฺปมุโตฺต วิมริยาทีกเตน เจตสา วิหรติ, เวทนาย โข, วาหน…เป.… สญฺญาย โข, วาหน… สงฺขาเรหิ โข, วาหน… วิญฺญาเณน โข, วาหน… ชาติยา โข, วาหน… ชราย โข, วาหน… มรเณน โข, วาหน… ทุเกฺขหิ โข, วาหน… กิเลเสหิ โข, วาหน, ตถาคโต นิสฺสโฏ วิสํยุโตฺต วิปฺปมุโตฺต วิมริยาทีกเตน เจตสา วิหรติฯ เสยฺยถาปิ, วาหน, อุปฺปลํ วา ปทุมํ วา ปุณฺฑรีกํ วา อุทเก ชาตํ อุทเก สํวฑฺฒํ อุทกา ปจฺจุคฺคมฺม ฐิตํ อนุปลิตฺตํ อุทเกน; เอวเมวํ โข, วาหน, อิเมหิ ทสหิ ธเมฺมหิ ตถาคโต นิสฺสโฏ วิสํยุโตฺต วิปฺปมุโตฺต วิมริยาทีกเตน เจตสา วิหรตี’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. อานนฺทสุตฺตํ

๘๒. อถ โข อายสฺมา อานโนฺท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ภควา เอตทโวจ –

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘อสฺสโทฺธ สมาโน อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรูฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘ทุสฺสีโล สมาโน อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรูฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘อปฺปสฺสุโต สมาโน อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรูฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘ทุพฺพโจ สมาโน อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรูฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘ปาปมิโตฺต สมาโน อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรูฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘กุสีโต สมาโน อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรูฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘มุฎฺฐสฺสติ สมาโน อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรูฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘อสนฺตุฏฺฐ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘ปาปิโจฺฉ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘มิจฺฉาทิฏฺฐิโก สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘อิเมหิ ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘สโทฺธ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘สีลวา สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘พหุสฺสุโต สุตธโร สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘สุวโจ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘กลฺยาณมิโตฺต สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘อารทฺธวีริโย สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘อุปฏฺฐิตสฺสติ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘สนฺตุฏฺฐ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘อปฺปิโจฺฉ สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘สมฺมาทิฏฺฐิโก สมาโน อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชติฯ

‘‘โส วตานนฺท, ภิกฺขุ ‘อิเมหิ ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ปุณฺณิยสุตฺตํ

๘๓. อถ โข อายสฺมา ปุณฺณิโย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ปุณฺณิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘โก นุ โข, ภนฺเต, เหตุ โก ปจฺจโย เยน อเปฺปกทา ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติ อเปฺปกทา นปฺปฏิภาตี’’ติ?

‘‘สโทฺธ จ, ปุณฺณิย, ภิกฺขุ โหติ, โน จ อุปสงฺกมิตา; เนว ตาว ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติฯ ยโต จ โข, ปุณฺณิย, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ อุปสงฺกมิตา จ, เอวํ ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติฯ

‘‘สโทฺธ จ, ปุณฺณิย, ภิกฺขุ โหติ อุปสงฺกมิตา จ, โน จ ปยิรุปาสิตา…เป.… ปยิรุปาสิตา จ, โน จ ปริปุจฺฉิตา… ปริปุจฺฉิตา จ, โน จ โอหิตโสโต ธมฺมํ สุณาติ… โอหิตโสโต จ ธมฺมํ สุณาติ, โน จ สุตฺวา ธมฺมํ ธาเรติ… สุตฺวา จ ธมฺมํ ธาเรติ, โน จ ธาตานํ ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขติ… ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขติ โน จ อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปโนฺน โหติ… อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปโนฺน จ โหติ, โน จ กลฺยาณวาโจ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฎฺฐาย อเนลคฬาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา… กลฺยาณวาโจ จ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฎฺฐาย อเนลคฬาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา, โน จ สนฺทสฺสโก โหติ สมาทปโก สมุเตฺตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํ, เนว ตาว ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติฯ

‘‘ยโต จ โข, ปุณฺณิย, ภิกฺขุ สโทฺธ จ โหติ, อุปสงฺกมิตา จ, ปยิรุปาสิตา จ, ปริปุจฺฉิตา จ, โอหิตโสโต จ ธมฺมํ สุณาติ, สุตฺวา จ ธมฺมํ ธาเรติ, ธาตานญฺจ ธมฺมานํ อตฺถํ อุปปริกฺขติ, อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมปฺปฏิปโนฺน จ โหติ, กลฺยาณวาโจ จ โหติ กลฺยาณวากฺกรโณ โปริยา วาจาย สมนฺนาคโต วิสฺสฎฺฐาย อเนลคฬาย อตฺถสฺส วิญฺญาปนิยา, สนฺทสฺสโก จ โหติ สมาทปโก สมุเตฺตชโก สมฺปหํสโก สพฺรหฺมจารีนํ – เอวํ ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาติฯ อิเมหิ โข, ปุณฺณิย , ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคตา [สมนฺนาคโต (ก.)] [เอกนฺตํ ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาตีติ (สฺยา.)] เอกนฺตปฏิภานา [เอกนฺตปฏิภานํ (สี.)] ตถาคตํ ธมฺมเทสนา โหตี’’ติ [เอกนฺตํ ตถาคตํ ธมฺมเทสนา ปฏิภาตีติ (สฺยา.)]ฯ ตติยํฯ

๔. พฺยากรณสุตฺตํ

๘๔. ตตฺร โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อาวุโส ภิกฺขเว’’ติฯ ‘‘อาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน เอตทโวจ –

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’ติฯ ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล สมนุยุญฺชติ สมนุคาหติ สมนุภาสติฯ โส ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา ฌายินา สมาปตฺติกุสเลน ปรจิตฺตกุสเลน ปรจิตฺตปริยายกุสเลน สมนุยุญฺชิยมาโน สมนุคาหิยมาโน สมนุภาสิยมาโน อิรีณํ อาปชฺชติ วิจินํ [วิสินํ (สี. อฎฺฐ.)] อาปชฺชติ อนยํ อาปชฺชติ พฺยสนํ อาปชฺชติ อนยพฺยสนํ อาปชฺชติฯ

‘‘ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิ กโรติ – ‘กึ นุ โข อยมายสฺมา อญฺญํ พฺยากโรติ – ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’ติ?

‘‘ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ –

‘โกธโน โข อยมายสฺมา; โกธปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ โกธปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘อุปนาหี โข ปน อยมายสฺมา; อุปนาหปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ อุปนาหปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘มกฺขี โข ปน อยมายสฺมา; มกฺขปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ มกฺขปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘ปฬาสี โข ปน อยมายสฺมา; ปฬาสปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ ปฬาสปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘อิสฺสุกี โข ปน อยมายสฺมา; อิสฺสาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ อิสฺสาปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘มจฺฉรี โข ปน อยมายสฺมา; มเจฺฉรปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ มเจฺฉรปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘สโฐ โข ปน อยมายสฺมา; สาเฐยฺยปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ สาเฐยฺยปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘มายาวี โข ปน อยมายสฺมา; มายาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ มายาปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘ปาปิโจฺฉ โข ปน อยมายสฺมา; อิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ อิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘สติ [มุฏฺฐสฺสติ (สี. สฺยา.)] โข ปน อยมายสฺมา อุตฺตริ กรณีเย โอรมตฺตเกน วิเสสาธิคเมน อนฺตรา โวสานํ อาปโนฺนฯ อนฺตรา โวสานคมนํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ’ฯ

‘‘โส วตาวุโส, ภิกฺขุ ‘อิเม ทส ธเมฺม อปฺปหาย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุทฺธึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โส วตาวุโส, ภิกฺขุ ‘อิเม ทส ธเมฺม ปหาย อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุทฺธึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. กตฺถีสุตฺตํ

๘๕. เอกํ สมยํ อายสฺมา มหาจุนฺโท เจตีสุ วิหรติ สหชาติยํฯ ตตฺร โข อายสฺมา มหาจุนฺโท ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อาวุโส ภิกฺขเว’’ติฯ ‘‘อาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหาจุนฺทสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อายสฺมา มหาจุนฺโท เอตทโวจ –

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ กตฺถี โหติ วิกตฺถี อธิคเมสุ – ‘อหํ ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฎฺฐหามิปิ, อหํ ทุติยํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฎฺฐหามิปิ, อหํ ตติยํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฎฺฐหามิปิ, อหํ จตุตฺถํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฎฺฐหามิปิ, อหํ อากาสานญฺจายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฎฺฐหามิปิ, อหํ วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฎฺฐหามิปิ, อหํ อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฎฺฐหามิปิ, อหํ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฎฺฐหามิปิ, อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชามิปิ วุฎฺฐหามิปี’ติฯ

‘‘ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล สมนุยุญฺชติ สมนุคฺคาหติ สมนุภาสติฯ โส ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา ฌายินา สมาปตฺติกุสเลน ปรจิตฺตกุสเลน ปรจิตฺตปริยายกุสเลน สมนุยุญฺชิยมาโน สมนุคฺคาหิยมาโน สมนุภาสิยมาโน อิรีณํ อาปชฺชติ วิจินํ อาปชฺชติ อนยํ อาปชฺชติ พฺยสนํ อาปชฺชติ อนยพฺยสนํ อาปชฺชติฯ

‘‘ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิ กโรติ – ‘กึ นุ โข อยมายสฺมา กตฺถี โหติ วิกตฺถี อธิคเมสุ – อหํ ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฎฺฐหามิปิ…เป.… อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชามิปิ วุฎฺฐหามิปี’ติฯ

‘‘ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ –

‘ทีฆรตฺตํ โข อยมายสฺมา ขณฺฑการี ฉิทฺทการี สพลการี กมฺมาสการี น สนฺตตการี น สนฺตตวุตฺติ สีเลสุฯ ทุสฺสีโล โข อยมายสฺมาฯ ทุสฺสิลฺยํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘อสฺสทฺโธ โข ปน อยมายสฺมา; อสฺสทฺธิยํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘อปฺปสฺสุโต โข ปน อยมายสฺมา อนาจาโร; อปฺปสจฺจํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ ฯ

‘ทุพฺพโจ โข ปน อยมายสฺมา; โทวจสฺสตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘ปาปมิโตฺต โข ปน อยมายสฺมา; ปาปมิตฺตตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘กุสีโต โข ปน อยมายสฺมา; โกสชฺชํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘มุฏฺฐสฺสติ โข ปน อยมายสฺมา; มุฏฺฐสฺสจฺจํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘กุหโก โข ปน อยมายสฺมา; โกหญฺญํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘ทุพฺภโร โข ปน อยมายสฺมา; ทุพฺภรตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘ทุปฺปญฺโญ โข ปน อยมายสฺมา; ทุปฺปญฺญตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ’ฯ

“เสยฺยถาปิ, อาวุโส, สหายโก สหายกํ เอวํ วเทยฺย – ‘ยทา เต, สมฺม, ธเนน [พโนฺธ (ก.)] ธนกรณียํ อสฺส, ยาเจยฺยาสิ มํ [ยาจิสฺสสิ มํ (สี.), ปเวเทยฺยาสิ มํ (สฺยา.), ปราเชยฺยาปิ มํ (ก.)] ธนํฯ ทสฺสามิ เต ธน’นฺติฯ โส กิญฺจิเทว ธนกรณีเย สมุปฺปนฺเน สหายโก สหายกํ เอวํ วเทยฺย – ‘อโตฺถ เม, สมฺม, ธเนนฯ เทหิ เม ธน’นฺติฯ โส เอวํ วเทยฺย – ‘เตน หิ, สมฺม, อิธ ขนาหี’ติฯ โส ตตฺร ขนโนฺต นาธิคเจฺฉยฺยฯ โส เอวํ วเทยฺย – ‘อลิกํ มํ, สมฺม, อวจ; ตุจฺฉกํ มํ, สมฺม, อวจ – อิธ ขนาหี’ติฯ โส เอวํ วเทยฺย – ‘นาหํ ตํ, สมฺม, อลิกํ อวจํ, ตุจฺฉกํ อวจํฯ เตน หิ, สมฺม, อิธ ขนาหี’ติฯ โส ตตฺรปิ ขนโนฺต นาธิคเจฺฉยฺยฯ โส เอวํ วเทยฺย – ‘อลิกํ มํ, สมฺม, อวจ, ตุจฺฉกํ มํ, สมฺม, อวจ – อิธ ขนาหี’ติฯ โส เอวํ วเทยฺย – ‘นาหํ ตํ, สมฺม, อลิกํ อวจํ, ตุจฺฉกํ อวจํ ฯ เตน หิ, สมฺม, อิธ ขนาหี’ติฯ โส ตตฺรปิ ขนโนฺต นาธิคเจฺฉยฺยฯ โส เอวํ วเทยฺย – ‘อลิกํ มํ, สมฺม, อวจ, ตุจฺฉกํ มํ, สมฺม, อวจ – อิธ ขนาหี’ติฯ โส เอวํ วเทยฺย – ‘นาหํ ตํ, สมฺม, อลิกํ อวจํ, ตุจฺฉกํ อวจํฯ อปิ จ อหเมว อุมฺมาทํ ปาปุณิํ เจตโส วิปริยาย’นฺติฯ

“เอวเมวํ โข, อาวุโส, ภิกฺขุ กตฺถี โหติ วิกตฺถี อธิคเมสุ – ‘อหํ ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ ทุติยํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ ตติยํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ จตุตฺถํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ อากาสานญฺจายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ วิญฺญาณญฺจายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ อากิญฺจญฺญายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปิ, อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปี’ติฯ

“ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล สมนุยุญฺชติ สมนุคฺคาหติ สมนุภาสติฯ โส ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา ฌายินา สมาปตฺติกุสเลน ปรจิตฺตกุสเลน ปรจิตฺตปริยายกุสเลน สมนุยุญฺชิยมาโน สมนุคฺคาหิยมาโน สมนุภาสิยมาโน อิรีณํ อาปชฺชติ วิจินํ อาปชฺชติ อนยํ อาปชฺชติ พฺยสนํ อาปชฺชติ อนยพฺยสนํ อาปชฺชติฯ

“ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิ กโรติ – ‘กิํ นุ โข อยมายสฺมา กตฺถี โหติ วิกตฺถี อธิคเมสุ – อหํ ปฐมํ ฌานํ สมาปชฺชามิปิ…เป.… อหํ สญฺญาเวทยิตนิโรธํ สมาปชฺชามิปิ วุฏฺฐหามิปี’ติฯ

‘‘ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ –

‘ทีฆรตฺตํ โข อยมายสฺมา ขณฺฑการี ฉิทฺทการี สพลการี กมฺมาสการี, น สนฺตตการี น สนฺตตวุตฺติ สีเลสุฯ ทุสฺสีโล โข อยมายสฺมา; ทุสฺสิลฺยํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘อสฺสทฺโธ โข ปน อยมายสฺมา; อสฺสทฺธิยํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ ฯ

‘อปฺปสฺสุโต โข ปน อยมายสฺมา อนาจาโร; อปฺปสจฺจํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘ทุพฺพโจ โข ปน อยมายสฺมา; โทวจสฺสตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘ปาปมิตฺโต โข ปน อยมายสฺมา; ปาปมิตฺตตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘กุสีโต โข ปน อยมายสฺมา; โกสชฺชํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘มุฏฺฐสฺสติ โข ปน อยมายสฺมา; มุฏฺฐสฺสจฺจํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘กุหโก โข ปน อยมายสฺมา; โกหญฺญํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘ทุพฺภโร โข ปน อยมายสฺมา; ทุพฺภรตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘ทุปฺปโญฺญ โข ปน อยมายสฺมา; ทุปฺปญฺญตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ’ฯ

‘‘โส วตาวุโส, ภิกฺขุ ‘อิเม ทส ธมฺเม อปฺปหาย อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรูฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โส วตาวุโส, ภิกฺขุ ‘อิเม ทส ธมฺเม ปหาย อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรูฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อธิมานสุตฺตํ

๘๖. เอกํ สมยํ อายสฺมา มหากสฺสโป ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเปฯ ตตฺร โข อายสฺมา มหากสฺสโป ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อาวุโส ภิกฺขเว’’ติฯ ‘‘อาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ปจฺจสฺโสสุํฯ อายสฺมา มหากสฺสโป เอตทโวจ –

‘‘อิธาวุโส, ภิกฺขุ อญฺญํ พฺยากโรติ – ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’ติฯ ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปร

จิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล สมนฺนฺยุญฺชติ สมนฺคฺคาหติ สมนุภาสติฯ โส ตถาคเตน วา ตถาคตสาวเกน วา ฌายินา สมาปตฺติกุสเลน ปรจิตฺตกุสเลน ปรจิตฺตปริยายกุสเลน สมนฺยุญฺชิยมาโน สมนุคฺคาหิยมาโน สมนุภาสิยมาโน อิรีณํ อาปชฺชติ วิจินํ อาปชฺชติ อนยํ อาปชฺชติ พฺยสนํ อาปชฺชติ อนยพฺยสนํ อาปชฺชติฯ

‘‘ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิ กโรติ – ‘กึ นุ โข อยมายสฺมา อญฺญํ พฺยากโรติ – ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’ติฯ

‘‘ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ –

‘อธิมานิโก โข อยมายสฺมา อธิมานสโจฺจ, อปฺปเตฺต ปตฺตสญฺญี, อกเต กตสญฺญี, อนธิคเต อธิคตสญฺญีฯ อธิมาเนน อญฺญํ พฺยากโรติ – ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’ติฯ

‘‘ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิ กโรติ – ‘กึ นุ โข อยมายสฺมา นิสฺสาย อธิมานิโก อธิมานสโจฺจ, อปฺปเตฺต ปตฺตสญฺญี, อกเต กตสญฺญี, อนธิคเต อธิคตสญฺญีฯ อธิมาเนน อญฺญํ พฺยากโรติ – ขีณา ชาติ , วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’ติฯ

‘‘ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ –

‘พหุสฺสุโต โข ปน อยมายสฺมา สุตธโร สุตสนฺนิจโย, เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มเชฺฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฎฺฐิยา สุปฺปฎิวิทฺธาฯ ตสฺมา อยมายสฺมา อธิมานิโก อธิมานสโจฺจ, อปฺปเตฺต ปตฺตสญฺญี, อกเต กตสญฺญี, อนธิคเต อธิคตสญฺญีฯ อธิมาเนน อญฺญํ พฺยากโรติ – ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานามี’ติฯ

‘‘ตเมนํ ตถาคโต วา ตถาคตสาวโก วา ฌายี สมาปตฺติกุสโล ปรจิตฺตกุสโล ปรจิตฺตปริยายกุสโล เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติ –

‘อภิชฺฌาลุ โข ปน อยมายสฺมา; อภิชฺฌาปริยุฎฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ อภิชฺฌาปริยุฎฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘พฺยาปโนฺน โข ปน อยมายสฺมา; พฺยาปาทปริยุฎฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ พฺยาปาทปริยุฎฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘ถินมิโทฺธ โข ปน อยมายสฺมา; ถินมิทฺธปริยุฎฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ ถินมิทฺธปริยุฎฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘อุทฺธโต โข ปน อยมายสฺมา; อุทฺธจฺจปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ อุทฺธจฺจปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘วิจิกิจฺโฉ โข ปน อยมายสฺมา; วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐิเตน เจตสา พหุลํ วิหรติฯ วิจิกิจฺฉาปริยุฏฺฐานํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘กมฺมาราโม โข ปน อยมายสฺมา กมฺมรโต กมฺมารามตํ อนุยุตฺโตฯ กมฺมารามตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘ภสฺสาราโม โข ปน อยมายสฺมา ภสฺสรโต ภสฺสารามตํ อนุยุตฺโตฯ ภสฺสารามตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘นิทฺทาราโม โข ปน อยมายสฺมา นิทฺทารโต นิทฺทารามตํ อนุยุตฺโตฯ นิทฺทารามตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘สงฺคณิการาโม โข ปน อยมายสฺมา สงฺคณิกรโต สงฺคณิการามตํ อนุยุตฺโตฯ สงฺคณิการามตา โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํฯ

‘สติ โข ปน อยมายสฺมา อุตฺตริ กรณีเย โอรมตฺตเกน วิเสสาธิคเมน อนฺตรา โวสานํ อาปโนฺนฯ อนฺตรา โวสานคมนํ โข ปน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย ปริหานเมตํ’ฯ

‘‘โส วตาวุโส, ภิกฺขุ ‘อิเม ทส ธเมฺม อปฺปหาย อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรูฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ เนตํ ฐานํ วิชฺชติฯ โส วตาวุโส, ภิกฺขุ ‘อิเม ทส ธเมฺม ปหาย อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรูฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสตี’ติ ฐานเมตํ วิชฺชตี’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. นปฺปิยสุตฺตํ

๘๗. ตตฺร โข ภควา กาลงฺกตํ ภิกฺขุํ [กลนฺทกํ ภิกฺขุํ (สี.), กาฬกภิกฺขุํ (สฺยา.)] อารพฺภ ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘ภิกฺขโว’’ติฯ ‘‘ภทเนฺต’’ติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อธิกรณิโก โหติ, อธิกรณสมถสฺส น วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อธิกรณิโก โหติ อธิกรณสมถสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธโมฺม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น สิกฺขากาโม โหติ, สิกฺขาสมาทานสฺส [สิกฺขากามสฺส (ก.)] น วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น สิกฺขากาโม โหติ สิกฺขาสมาทานสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธโมฺม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปาปิโจฺฉ โหติ, อิจฺฉาวินยสฺส น วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปาปิโจฺฉ โหติ อิจฺฉาวินยสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธโมฺม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โกธโน โหติ, โกธวินยสฺส น วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ โกธโน โหติ โกธวินยสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธโมฺม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สาม

ณฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ มกฺขี โหติ, มกฺขวินยสฺส น วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ มกฺขี โหติ มกฺขวินยสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สโฐ โหติ , สาเฐยฺยวินยสฺส น วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ สโฐ โหติ สาเฐยฺยวินยสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ มายาวี โหติ, มายาวินยสฺส น วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ มายาวี โหติ มายาวินยสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมานํ น นิสามกชาติโก โหติ, ธมฺมนิสนฺติยา น วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมานํ น นิสามกชาติโก โหติ ธมฺมนิสนฺติยา น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ปฏิสลฺลีโน โหติ, ปฏิสลฺลานสฺส น วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น ปฏิสลฺลีโน โหติ ปฏิสลฺลานสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ น ปฏิสนฺถารโก [ปฏิสนฺธารโก (ก.)] โหติ, ปฏิสนฺถารกสฺส น วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ น ปฏิสนฺถารโก โหติ ปฏิสนฺถารกสฺส น วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม น ปิยตาย น ครุตาย น ภาวนาย น สามญฺญาย น เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

“เอวรูปสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน กิญฺจาปิ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย – ‘อโห วต มํ สพฺรหฺมจารี สกฺกเรยฺยุํ ครุํ กเรยฺยุํ [ครุกเรยฺยุํ (สี. สฺยา.)] มาเนยฺยุํ ปูเชยฺยุ’นฺติ, อถ โข นํ สพฺรหฺมจารี น เจว สกฺกโรนฺติ น ครุํ กโรนฺติ [ครุกโรนฺติ (สี. สฺยา.)] น มาเนนฺติ น ปูเชนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถาหิสฺส, ภิกฺขเว, วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เต ปาปเก อกุสเล ธมฺเม อปฺปหีเน สมนุปสฺสนฺติฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อสฺสขฬุงฺกสฺส กิญฺจาปิ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย – ‘อโห วต มํ มนุสฺสา อาชานียฏฺฐาเน ฐเปยฺยุํ, อาชานียโภชนญฺจ โภเชยฺยุํ, อาชานียปริมชฺชนญฺจ ปริมชฺเชยฺยุ’นฺติ, อถ โข นํ มนุสฺสา น เจว อาชานียฏฺฐาเน ฐเปนฺติ น จ อาชานียโภชนํ โภเชนฺติ น จ อาชานียปริมชฺชนํ ปริมชฺชนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถาหิสฺส, ภิกฺขเว, วิญฺญู มนุสฺสา ตานิ สาเฐยฺยานิ กูเฏยฺยานิ ชิเมฺหยฺยานิ วเงฺกยฺยานิ อปฺปหีนานิ สมนุปสฺสนฺติฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เอวรูปสฺส ภิกฺขุโน กิญฺจาปิ เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย – ‘อโห วต มํ สพฺรหฺมจารี สกฺกเรยฺยุํ ครุํ กเรยฺยุํ มาเนยฺยุํ ปูเชยฺยุ’นฺติ, อถ โข นํ สพฺรหฺมจารี น เจว สกฺกโรนฺติ น ครุํ กโรนฺติ น มาเนนฺติ น ปูเชนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถาหิสฺส, ภิกฺขเว, วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เต ปาปเก อกุสเล ธมฺเม อปฺปหีเน สมนุปสฺสนฺติฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น อธิกรณิโก โหติ, อธิกรณสมถสฺส วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ น อธิกรณิโก โหติ อธิกรณสมถสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตาย ครุตาย ภาวนาย

สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สิกฺขากาโม โหติ, สิกฺขาสมาทานสฺส วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สิกฺขากาโม โหติ สิกฺขาสมาทานสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม ปิยตาย ครุตาย ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปิจฺโฉ โหติ, อิจฺฉาวินยสฺส วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อปฺปิจฺโฉ โหติ อิจฺฉาวินยสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม…เป.… เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อโกฺกธโน โหติ, โกธวินยสฺส วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อโกฺกธโน โหติ โกธวินยสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม…เป.… เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อมกฺขี โหติ, มกฺขวินยสฺส วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว , ภิกฺขุ อมกฺขี โหติ มกฺขวินยสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม…เป.… เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อสโฐ โหติ, สาเฐยฺยวินยสฺส วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อสโฐ โหติ สาเฐยฺยวินยสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม…เป.… เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อมายาวี โหติ, มายาวินยสฺส วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อมายาวี โหติ มายาวินยสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม…เป.… เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมานํ นิสามกชาติโก โหติ, ธมฺมนิสนฺติยา วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ธมฺมานํ นิสามกชาติโก โหติ ธมฺมนิสนฺติยา วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม…เป.… เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปฏิสลฺลีโน โหติ, ปฏิสลฺลานสฺส วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปฏิสลฺลีโน โหติ ปฏิสลฺลานสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธมฺโม…เป.… เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ ปฏิสนฺถารโก โหติ, ปฏิสนฺถารกสฺส วณฺณวาทีฯ ยมฺปิ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สพฺรหฺมจารีนํ ปฏิสนฺถารโก โหติ ปฏิสนฺถารกสฺส วณฺณวาที, อยมฺปิ ธ โมฺม ปิยตาย ครุตาย ภาวนาย สามญฺญาย เอกีภาวาย สํวตฺตติฯ

‘‘เอวรูปสฺส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุโน กิญฺจาปิ น เอวํ อิจฺฉา อุปฺปเชฺชยฺย – ‘อโห วต มํ สพฺรหฺม จารี สกฺกเรยฺยุํ ครุํ กเรยฺยุํ มาเนยฺยุํ ปูเชยฺยุ’นฺติ, อถ โข นํ สพฺรหฺมจารี สกฺกโรนฺติ ครุํ กโรนฺติ มาเนนฺติ ปูเชนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถาหิสฺส, ภิกฺขเว, วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เต ปาปเก อกุสเล ธ เมฺม ปหีเน สมนุปสฺสนฺติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ , ภิกฺขเว, ภทฺทสฺส อสฺสาชานียสฺส กิญฺจาปิ น เอวํ อิจฺฉา อุปฺปเชฺชยฺย – ‘อโห วต มํ มนุสฺสา อาชานียฏฺฐาเน ฐเปยฺยุํ, อาชานียโภชนญฺจ โภเชยฺยุํ, อาชานียปริมชฺชนญฺจ ปริมเชฺชยฺยุ’นฺติ, อถ โข นํ มนุสฺสา อาชานียฏฺฐาเน จ ฐเปนฺติ อาชานียโภชนญฺจ โภเชนฺติ อาชานียปริมชฺชนญฺจ ปริมชฺชนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถาหิสฺส, ภิกฺขเว, วิญฺญู มนุสฺสา ตานิ สาเฐยฺยานิ กูเฏยฺยานิ ชิเมฺหยฺยานิ วเงฺกยฺยานิ ปหีนานิ สมนุปสฺสนฺติฯ

“เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, เอวรูปสฺส ภิกฺขุโน กิญฺจาปิ น เอวํ อิจฺฉา อุปฺปชฺเชยฺย – ‘อโห วต มํ สพฺรหฺมจารี สกฺกเรยฺยุํ ครุํ กเรยฺยุํ มาเนยฺยุํ ปูเชยฺยุ’นฺติ, อถ โข นํ สพฺรหฺมจารี สกฺกโรนฺติ ครุํ กโรนฺติ มาเนนฺติ ปูเชนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ตถาหิสฺส, ภิกฺขเว, วิญฺญู สพฺรหฺมจารี เต ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ปหีเน สมนุปสฺสนฺตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. อโกฺกสกสุตฺตํ

๘๘. ‘‘โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อโกฺกสกปริภาสโก อริยูปวาที สพฺรหฺมจารีนํ ฐานเมตํ อวกาโส [อฏฺฐานเมตํ อนวกาโส (สี. สฺยา. ปี.)] ยํ โส ทสนฺนํ พฺยสนานํ อญฺญตรํ พฺยสนํ นิคเจฺฉยฺย [น นิคเจฺฉยฺย (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ กตเมสํ ทสนฺนํ? อนธิคตํ นาธิคจฺฉติ, อธิคตา ปริหายติ, สทฺธมฺมสฺส น โวทายนฺติ, สทฺธเมฺมสุ วา อธิมานิโก โหติ อนภิรโต วา พฺรหฺมจริยํ จรติ, อญฺญตรํ วา สํกิลิฏฺฐํ อาปตฺตึ อาปชฺชติ, คาฬฺหํ วา โรคาตงฺกํ ผุสติ, อุมฺมาทํ วา ปาปุณาติ จิตฺตเกฺขปํ, สมฺมูโฬฺห กาลํ กโรติ, กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติฯ โย โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อโกฺกสกปริภาสโก อริยูปวาที สพฺรหฺมจารีนํ, ฐานเมตํ อวกาโส ยํ โส อิเมสํ ทสนฺนํ พฺยสนานํ อญฺญตรํ พฺยสนํ นิคเจฺฉยฺยา’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. โกกาลิกสุตฺตํ

๘๙. [สํ. นิ. ๑.๑๘๑; สุ. นิ. โกกาลิกสุตฺต] อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ปาปิจฺฉา, ภเนฺต, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา, ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสํ คตา’’ติฯ ‘‘มา เหวํ, โกกาลิก, มา เหวํ, โกกาลิก! ปสาเทหิ, โกกาลิก, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํฯ เปสลา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา’’ติฯ

ทุติยมฺปิ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กิญฺจาปิ เม, ภเนฺต, ภควา สทฺธายิโก ปจฺจยิโก, อถ โข ปาปิจฺฉาว สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา, ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสํ คตา’’ติฯ ‘‘มา เหวํ, โกกาลิก, มา เหวํ, โกกาลิก! ปสาเทหิ, โกกาลิก, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํฯ เปสลา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา’’ติฯ

ตติยมฺปิ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กิญฺจาปิ เม, ภเนฺต, ภควา สทฺธายิโก ปจฺจยิโก, อถ โข ปาปิจฺฉาว สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา, ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสํ คตา’’ติฯ ‘‘มา เหวํ, โกกาลิก, มา เหวํ, โกกาลิก! ปสาเทหิ, โกกาลิก , สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํฯ เปสลา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา’’ติฯ

อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อจิรปกฺกนฺตสฺส จ โกกาลิกสฺส ภิกฺขุโน สาสปมตฺตีหิ ปีฬกาหิ สโพฺพ กาโย ผุโฏ อโหสิฯ สาสปมตฺติโย หุตฺวา มุคฺคมตฺติโย อเหสุํ, มุคฺคมตฺติโย หุตฺวา กลายมตฺติโย อเหสุํ, กลายมตฺติโย หุตฺวา โกลฏฺฐิมตฺติโย อเหสุํ, โกลฏฺฐิมตฺติโย หุตฺวา โกลมตฺติโย อเหสุํ, โกลมตฺติโย หุตฺวา อามลกมตฺติโย อเหสุํ, อามลกมตฺติโย หุตฺวา (ติณฺฑุกมตฺติโย อเหสุํ, ติณฺฑุกมตฺติโย หุตฺวา,) [สํ. นิ. ๑.๑๘๑; สุ. นิ. โกกาลิกสุตฺต นตฺถิ] เพฬุวสลาฏุกมตฺติโย อเหสุํ, เพฬุวสลาฏุกมตฺติโย หุตฺวา พิลฺลมตฺติโย อเหสุํ, พิลฺลมตฺติโย หุตฺวา ปภิชฺชิํสุ, ปุพฺพญฺจ โลหิตญฺจ ปคฺฆริํสุฯ โส สุทํ กทลิปเตฺตสุ เสติ มโจฺฉว วิสคิลิโตฯ

อถ โข ตุรู ปเจฺจกพฺรหฺมา [ตุทุปฺปเจฺจกพฺรหฺมา (สี. ปี.), ตุทิ ปเจฺจกพฺรหฺมา (สฺยา.), ตุริ ปเจฺจกพฺรหฺมา (ก.) สํ. นิ. ๑.๑๘๐] เยน โกกาลิโก ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เวหาเส ฐตฺวา โกกาลิกํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ – “ปสาเทหิ, โกกาลิก, สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํฯ เปสลา สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา”ติฯ “โกสิ ตฺวํ, อาวุโส”ติ? “อหํ ตุรู ปเจฺจกพฺรหฺมา”ติฯ “นนุ ตฺวํ, อาวุโส, ภควตา อนาคามี พฺยากโต, อถ กิญฺจรหิ อิธาคโต? ปสฺส ยาวญฺจ เต อิทํ อปรทฺธ”นฺติฯ

อถ โข ตุรู ปเจฺจกพฺรหฺมา โกกาลิกํ ภิกฺขุํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

“ปุริสสฺส หิ ชาตสฺส, กุฐารี ชายเต มุเข;
ยาย ฉินฺทติ อตฺตานํ, พาโล ทุพฺภาสิตํ ภณํฯ

“โย นินฺทิยํ ปสํสติ, ตํ วา นินฺทติ โย ปสํสิโย;
วิจินาติ มุเขน โส กลิํ, กลินา เตน สุขํ น วินฺทติฯ

“อปฺปมตฺตโก อยํ กลิ, โย อเกฺขสุ ธนปราชโย;
สพฺพสฺสาปิ สหาปิ อตฺตนา, อยเมว มหตฺตโร กลิ;
โย สุคเตสุ มนํ ปทูสเยฯ

“สตํ สหสฺสานํ นิรพฺพุทานํ, ฉตฺติํสติ ปญฺจ จ อพฺพุทานิ;
ยมริยครหี นิรยํ อุเปติ, วาจํ มนญฺจ ปณิธาย ปาปก”นฺติฯ

อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ เตเนว อาพาเธน กาลมกาสิฯ กาลงฺกโต จ โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมํ นิรยํ อุปปชฺชติ สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวาฯ

อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺเณน เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “โกกาลิโก, ภเนฺต , ภิกฺขุ กาลงฺกโตฯ กาลงฺกโต จ, ภเนฺต, โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมํ นิรยํ อุปปโนฺน สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวา”ติฯ อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติฯ อิทํ วตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายิฯ

อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “อิมํ, ภิกฺขเว, รตฺติํ พฺรหฺมา สหมฺปติ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺเณน เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฎฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา สหมฺปติ มํ เอตทโวจ – ‘โกกาลิโก, ภเนฺต, ภิกฺขุ กาลงฺกโต; กาลงฺกโต จ, ภเนฺต, โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมํ นิรยํ อุปปโนฺน สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวา’ติฯ อิทมโวจ, ภิกฺขเว, พฺรหฺมา สหมฺปติฯ อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายี”ติฯ

เอวํ วุเตฺต อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กีว ทีฆํ นุ โข, ภเนฺต, ปทุเม นิรเย อายุปฺปมาณ”นฺติ? “ทีฆํ โข, ภิกฺขุ, ปทุเม นิรเย อายุปฺปมาณํฯ น ตํ สุกรํ สงฺขาตุํ – ‘เอตฺตกานิ วสฺสานีติ วา เอตฺตกานิ วสฺสสตานีติ วา เอตฺตกานิ วสฺสสหสฺสานีติ วา เอตฺตกานิ วสฺสสตสหสฺสานีติ วา’”ติฯ

‘‘สกฺกา ปน, ภเนฺต, อุปมํ กาตุ’’นฺติ? ‘‘สกฺกา, ภิกฺขู,’’ติ ภควา อโวจ – ‘‘เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติขาริโก โกสลโก ติลวาโห ตโต ปุริโส วสฺสสตสฺส วสฺสสตสฺส อจฺจเยน เอกเมกํ ติลํ อุทฺธเรยฺย ฯ ขิปฺปตรํ โข โส, ภิกฺขุ, วีสติขาริโก โกสลโก ติลวาโห อิมินา อุปกฺกเมน ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คเจฺฉยฺย, น เตฺวว เอโก อพฺพุโท นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ อพฺพุทา นิรยา, เอวเมโก นิรพฺพุโท นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ นิรพฺพุทา นิรยา, เอวเมโก อพโพ นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ อพพา นิรยา, เอวเมโก อฏโฏ นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ อฏฏา นิรยา, เอวเมโก อหโห นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ อหหา นิรยา, เอวเมโก กุมุโท นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ กุมุทา นิรยา, เอวเมโก โสคนฺธิโก นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ โสคนฺธิกา นิรยา, เอวเมโก อุปฺปลโก นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ อุปฺปลกา นิรยา, เอวเมโก ปุณฺฑรีโก นิรโยฯ เสยฺยถาปิ, ภิกฺขุ, วีสติ ปุณฺฑรีกา นิรยา, เอวเมโก ปทุโม นิรโยฯ ปทุมํ โข ปน, ภิกฺขุ, นิรยํ โกกาลิโก ภิกฺขุ อุปปโนฺน สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวา’’ติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา –

‘‘ปุริสสฺส หิ ชาตสฺส, กุฐารี ชายเต มุเข;
ยาย ฉินฺทติ อตฺตานํ, พาโล ทุพฺภาสิตํ ภณํฯ

‘‘โย นินฺทิยํ ปสํสติ, ตํ วา นินฺทติ โย ปสํสิโย;
วิจินาติ มุเขน โส กลิํ, กลินา เตน สุขํ น วินฺทติฯ

‘‘อปฺปมตฺตโก อยํ กลิ, โย อเกฺขสุ ธนปราชโย;
สพฺพสฺสาปิ สหาปิ อตฺตนา, อยเมว มหตฺตโร กลิ;
โย สุคเตสุ มนํ ปทูสเยฯ

‘‘สตํ สหสฺสานํ นิรพฺพุทานํ, ฉตฺติํสติ ปญฺจ จ อพฺพุทานิ;
ยมริยครหี นิรยํ อุเปติ, วาจํ มนญฺจ ปณิธาย ปาปก’’นฺติฯ นวมํ;

๑๐. ขีณาสวพลสุตฺตํ

๙๐. อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ – ‘‘กติ นุ โข, สาริปุตฺต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’’’ติ?

‘‘ทส, ภเนฺต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’ติฯ กตมานิ ทส? [อ. นิ. ๘.๒๘; ปฏิ. ม. ๒.๔๔] อิธ, ภเนฺต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อนิจฺจโต สเพฺพ สงฺขารา ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐา โหนฺติฯ ยมฺปิ , ภเนฺต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อนิจฺจโต สเพฺพ สงฺขารา ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐา โหนฺติ, อิทมฺปิ, ภเนฺต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’ติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภเนฺต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน องฺคารกาสูปมา กามา ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐา โหนฺติฯ ยมฺปิ, ภเนฺต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน องฺคารกาสูปมา กามา ยถาภูตํ

สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐา โหนฺติ, อิทมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’ติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ วิเวกฏฺฐํ เนกฺขมฺมาภิรตํ พฺยนฺตีภูตํ สพฺพโส อาสวฏฺฐานิเยหิ ธมฺเมหิฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน วิเวกนินฺนํ จิตฺตํ โหติ วิเวกโปณํ วิเวกปพฺภารํ วิเวกฏฺฐํ เนกฺขมฺมาภิรตํ พฺยนฺตีภูตํ สพฺพโส อาสวฏฺฐานิเยหิ ธมฺเมหิ, อิทมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’ติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตาฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน จตฺตาโร สติปฏฺฐานา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา, อิทมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’ติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา…เป.… จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา …เป.… ปญฺจินฺทฺริยานิ… ปญฺจ พลานิ ภาวิตานิ โหนฺติ สุภาวิตานิ… สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา โหนฺติ สุภาวิตา… อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวิโต โหติ สุภาวิโตฯ ยมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค ภาวิโต โหติ สุภาวิโต, อิทมฺปิ, ภนฺเต, ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลํ โหติ, ยํ พลํ อาคมฺม ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’ติฯ

‘‘อิมานิ โข, ภนฺเต, ทส ขีณาสวสฺส ภิกฺขุโน พลานิ, เยหิ พเลหิ สมนฺนาคโต ขีณาสโว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยํ ปฏิชานาติ – ‘ขีณา เม อาสวา’’’ติฯ ทสมํฯ

เถรวคฺโค จตุตฺโถฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

วาหนานนฺท ปุณฺณิโย, พฺยากรํ กตฺถิมานิโก;
นปิยโกฺกสโกกาลิ, ขีณาสวพเลน จาติฯ

(๑๐) ๕. อุปาลิวโคฺค

๑. กามโภคีสุตฺตํ

๙๑. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ –

‘‘ทสยิเม , คหปติ, กามโภคี สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ กตเม ทส? อิธ, คหปติ, เอกโจฺจ กามโภคี อธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน; อธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณติ [น อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ (สี. สฺยา. ปี.) เอวมุปริปิ] น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติฯ

‘‘อิธ ปน, คหปติ, เอกโจฺจ กามโภคี อธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน; อธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติฯ

‘‘อิธ ปน , คหปติ, เอกโจฺจ กามโภคี อธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน; อธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติฯ

‘‘อิธ ปน, คหปติ, เอกโจฺจ กามโภคี ธมฺมาธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ; ธมฺมาธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติฯ

‘‘อิธ ปน, คหปติ, เอกโจฺจ กามโภคี ธมฺมาธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ ; ธมฺมาธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติฯ

‘‘อิธ ปน, คหปติ, เอกโจฺจ กามโภคี ธมฺมาธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ; ธมฺมาธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติฯ

‘‘อิธ ปน, คหปติ, เอกโจฺจ กามโภคี ธเมฺมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติฯ

‘‘อิธ ปน, คหปติ, เอกโจฺจ กามโภคี ธเมฺมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ, น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติฯ

‘‘อิธ ปน, คหปติ, เอกโจฺจ กามโภคี ธเมฺมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติฯ เต จ โภเค คถิโต [คธิโต (ก.) อ. นิ. ๓.๑๒๔ ปสฺสิตพฺพํ] มุจฺฉิโต อโชฺฌสโนฺน [อชฺฌาปโนฺน (สพฺพตฺถ) อ. นิ. ๓.๑๒๔ สุตฺตวณฺณนา ฏีกา โอโลเกตพฺพา] อนาทีนวทสฺสาวี อนิสฺสรณปโญฺญ ปริภุญฺชติฯ

‘‘อิธ ปน, คหปติ, เอกโจฺจ กามโภคี ธเมฺมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน; ธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติฯ เต จ โภเค อคถิโต

อมุจฺฉิโต อนโชฺฌสโนฺน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปโญฺญ ปริภุญฺชติฯ

‘‘ตตฺร, คหปติ, ยฺวายํ กามโภคี อธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน, อธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ, คหปติ, กามโภคี ตีหิ ฐาเนหิ คารโยฺหฯ ‘อธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนา’ติ, อิมินา ปฐเมน ฐาเนน คารโยฺหฯ ‘น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณตี’ติ, อิมินา ทุติเยน ฐาเนน คารโยฺหฯ ‘น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตี’ติ, อิมินา ตติเยน ฐาเนน คารโยฺหฯ อยํ, คหปติ, กามโภคี อิเมหิ ตีหิ ฐาเนหิ คารโยฺหฯ

‘‘ตตฺร, คหปติ, ยฺวายํ กามโภคี อธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน, อธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ, คหปติ, กามโภคี ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารโยฺห เอเกน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘อธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนา’ติ, อิมินา ปฐเมน ฐาเนน คารโยฺหฯ ‘อตฺตานํ สุเขติ ปีเณตี’ติ, อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตี’ติ อิมินา ทุติเยน ฐาเนน คารโยฺหฯ อยํ, คหปติ, กามโภคี อิเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารโยฺห อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสํโสฯ

‘‘ตตฺร , คหปติ, ยฺวายํ กามโภคี อธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสน , อธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ, คหปติ, กามโภคี เอเกน ฐาเนน คารโยฺห ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสํโสฯ ‘อธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนา’ติ, อิมินา เอเกน ฐาเนน คารโยฺหฯ ‘อตฺตานํ สุเขติ ปีเณตี’ติ, อิมินา ปฐเมน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรตี’ติ, อิมินา ทุติเยน ฐาเนน ปาสํโสฯ อยํ, คหปติ, กามโภคี อิมินา เอเกน ฐาเนน คารโยฺห, อิเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสํโสฯ

‘‘ตตฺร, คหปติ, ยฺวายํ กามโภคี ธมฺมาธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ, ธมฺมาธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ, คหปติ, กามโภคี เอเกน ฐาเนน ปาสํโส ตีหิ ฐาเนหิ คารโยฺหฯ ‘ธเมฺมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนา’ติ, อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘อธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนา’ติ, อิมินา ปฐเมน ฐาเนน คารโยฺหฯ ‘น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณตี’ติ, อิมินา ทุติเยน ฐาเนน คารโยฺหฯ ‘น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตี’ติ, อิมินา ตติเยน ฐาเนน คารโยฺหฯ อยํ, คหปติ, กามโภคี อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสํโส อิเมหิ ตีหิ ฐาเนหิ คารโยฺหฯ

‘‘ตตฺร , คหปติ, ยฺวายํ กามโภคี ธมฺมาธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ, ธมฺมาธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ, คหปติ, กามโภคี ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสํโส ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารโยฺห ฯ ‘ธเมฺมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนา’ติ, อิมินา ปฐเมน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘อธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนา’ติ, อิมินา ปฐเมน ฐาเนน คารโยฺหฯ ‘อตฺตานํ สุเขติ ปีเณตี’ติ, อิมินา ทุติเยน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตี’ติ, อิมินา ทุติเยน ฐาเนน คารโยฺหฯ อยํ , คหปติ, กามโภคี อิเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสํโส อิเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารโยฺหฯ

‘‘ตตฺร, คหปติ, ยฺวายํ กามโภคี ธมฺมาธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาหเสนปิ อสาหเสนปิ, ธมฺมาธเมฺมน โภเค ปริเยสิตฺวา สาหเสนปิ อสาหเสนปิ อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ, คหปติ, กามโภคี ตีหิ ฐาเนหิ ปาสํโส เอเกน ฐาเนน คารโยฺหฯ ‘ธเมฺมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนา’ติ, อิมินา ปฐเมน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘อธเมฺมน โภเค ปริเยสติ สาห

เสนา’ติ, อิมินา เอเกน ฐาเนน คารโยฺหฯ ‘อตฺตานํ สุเขติ ปีเณตี’ติ, อิมินา ทุติเยน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรตี’ติ, อิมินา ตติเยน ฐาเนน ปาสํโสฯ อยํ, คหปติ, กามโภคี อิเมหิ ตีหิ ฐาเนหิ ปาสํโส อิมินา เอเกน ฐาเนน คารโยฺหฯ

‘‘ตตฺร, คหปติ, ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ, คหปติ, กามโภคี เอเกน ฐาเนน ปาสํโส ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารโยฺหฯ ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนา’ติ, อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘น อตฺตานํ สุเขติ น ปีเณตี’ติ, อิมินา ปฐเมน ฐาเนน คารโยฺหฯ ‘น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตี’ติ, อิมินา ทุติเยน ฐาเนน คารโยฺหฯ อยํ, คหปติ, กามโภคี อิมินา เอเกน ฐาเนน ปาสํโส อิเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ คารโยฺหฯ

‘‘ตตฺร, คหปติ, ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรติ, อยํ, คหปติ , กามโภคี ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสํโส เอเกน ฐาเนน คารโยฺหฯ ‘ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนา’ติ, อิมินา ปฐเมน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘อตฺตานํ สุเขติ ปีเณตี’ติ, อิมินา ทุติเยน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘น สํวิภชติ น ปุญฺญานิ กโรตี’ติ อิมินา เอเกน ฐาเนน คารโยฺหฯ อยํ , คหปติ, กามโภคี อิเมหิ ทฺวีหิ ฐาเนหิ ปาสํโส อิมินา เอเกน ฐาเนน คารโยฺหฯ

‘‘ตตฺร, คหปติ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, เต จ โภเค คถิโต มุจฺฉิโต อชฺโฌสนฺโน อนาทีนวทสฺสาวี อนิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ, อยํ, คหปติ, กามโภคี ตีหิ ฐาเนหิ ปาสํโส เอเกน ฐาเนน คารโยฺหฯ ‘ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนา’ติ, อิมินา ปฐเมน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘อตฺตานํ สุเขติ ปีเณตี’ติ, อิมินา ทุติเยน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรตี’ติ, อิมินา ตติเยน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘เต จ โภเค คถิโต มุจฺฉิโต อชฺโฌสนฺโน อนาทีนวทสฺสาวี อนิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชตี’ติ , อิมินา เอเกน ฐาเนน คารโยฺหฯ อยํ, คหปติ, กามโภคี อิเมหิ ตีหิ ฐาเนหิ ปาสํโส อิมินา เอเกน ฐาเนน คารโยฺหฯ

‘‘ตตฺร, คหปติ, ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, เต จ โภเค อคถิโต อมุจฺฉิโต อนชฺโฌสนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ, อยํ, คหปติ, กามโภคี จตูหิ ฐาเนหิ ปาสํโสฯ ‘ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสนา’ติ, อิมินา ปฐเมน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘อตฺตานํ สุเขติ ปีเณตี’ติ, อิมินา ทุติเยน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรตี’ติ, อิมินา ตติเยน ฐาเนน ปาสํโสฯ ‘เต จ โภเค อคถิโต อมุจฺฉิโต อนชฺโฌสนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชตี’ติ, อิมินา จตุตฺเถน ฐาเนน ปาสํโสฯ อยํ, คหปติ, กามโภคี อิเมหิ จตูหิ ฐาเนหิ ปาสํโสฯ

‘‘อิเม โข, คหปติ, ทส กามโภคี สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมิํฯ อิเมสํ โข, คหปติ, ทสนฺนํ กามโภคีนํ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, เต จ โภเค อคถิโต อมุจฺฉิโต อนชฺโฌสนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ, อยํ อิเมสํ ทสนฺนํ กามโภคีนํ อ โคฺค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมโกฺข [โมโกฺข (ก. สี.) อ. นิ. ๔.๙๕; ๕.๑๘๑; สํ. นิ. ๓.๖๖๒] จ อุตฺตโม จ ปวโร จฯ เสยฺยถาปิ, คหปติ, ควา ขีรํ, ขีรมฺหา ทธิ, ทธิมฺหา นวนีตํ, นวนีตมฺหา สปฺปิ, สปฺปิมฺหา สปฺปิมโณฺฑฯ สปฺปิมโณฺฑ ตตฺถ อคฺคมกฺขายติฯ

เอวเมวํ โข , คหปติ, อิเมสํ ทสนฺนํ กามโภคีนํ ยฺวายํ กามโภคี ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ อสาหเสน, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา อสาหเสน อตฺตานํ สุเขติ ปีเณติ สํวิภชติ ปุญฺญานิ กโรติ, เต จ โภเค อคถิโต อมุจฺฉิโต อนชฺฌสนฺโน อาทีนวทสฺสาวี นิสฺสรณปญฺโญ ปริภุญฺชติ, อยํ อิเมสํ ทสนฺนํ กามโภคีนํ อโคฺค จ เสฏฺโฐ จ ปาโมโกฺข [โมโกฺข (ก. สี.) อ. นิ. ๕.๑๘๑] จ อุตฺตโม จ ปวโร จา''ติฯ ปฐมํฯ

๒. ภยสุตฺตํ

๙๒. [อ. นิ. ๙.๒๗; สํ. นิ. ๕.๑๐๒๔] อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ภควา เอตทโวจ –

''ยโต, โข, คหปติ, อริยสาวกสฺส ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, จตูหิ จ โสตาปตฺติยเงฺคหิ สมนฺนาคโต โหติ, อริโย จสฺส ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิโทฺธ, โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – 'ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโตฯ โสตาปโนฺนหมสฺมิ อวินิปาตธโมฺม นิยโต สโมฺพธิปรายโณ'ติฯ

''กตมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ? ยํ , คหปติ, ปาณาติปาตี ปาณาติปาตปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ, ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต เนว ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ [เนว ทิฏฺฐธมฺมิกํ] ภยํ เวรํ ปสวติ น สมฺปรายิกมฺปิ [น สมฺปรายิกํ] ภยํ เวรํ ปสวติ น เจตสิกมฺปิ [น เจตสิกํ (สี. สฺยา. ปี.)] ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ ปาณาติปาตา ปฏิวิรตสฺส เอวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติ ฯ

''ยํ , คหปติ, อทินฺนาทายี...เป.... กาเมสุมิจฺฉาจารี... มุสาวาที... สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐายี สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานปจฺจยา ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติ, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต เนว ทิฏฺฐธมฺมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ น สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสวติ น เจตสิกมฺปิ ทุกฺขํ โทมนสฺสํ ปฏิสํเวเทติฯ สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตสฺส เอวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติฯ อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติฯ

''กตเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยเงฺคหิ สมนฺนาคโต โหติ? อิธ, คหปติ, อริยสาวโก พุเทฺธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – 'อิติปิ โส ภควา...เป.... พุโทฺธ ภควา'ติ; ธเมฺม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – 'สฺวากฺขาโต ภควตา ธโมฺม สนฺทิฏฺฐิโก อกาลิโก เอหิปสฺสิโก โอปเนยฺยิโก ปจฺจตฺตํ เวทิตโพฺพ วิญฺญูหี'ติ; สเงฺฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ – 'สุปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, อุชุปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, ญายปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, สามีจิปฺปฏิปโนฺน ภควโต สาวกสโงฺฆ, ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสโงฺฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญเกฺขตฺตํ โลกสฺสา'ติ; อริยกนฺตเหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ 'อขเณฺฑหิ อจฺฉิเทฺทหิ อสพเลหิ อกมฺมาเสหิ ภุชิเสฺสหิ วิญฺญุปฺปสเตฺถหิ อปรามฏฺเฐหิ สมาธิสํวตฺตนิเกหิ'ฯ อิเมหิ จตูหิ โสตาปตฺติยเงฺคหิ สมนฺนาคโต โหติฯ

‘‘กตโม จสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ? อิธ, คหปติ, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘อิติ อิมสฺมึ สติ อิทํ โหติ; อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ; อิมสฺมึ อสติ อิทํ น โหติ; อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ, ยทิทํ – อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ, สฬายตนปจฺจยา ผโสฺส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ; อวิชฺชาย เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ…เป…. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตี’ติฯ อยญฺจสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธฯ

‘‘ยโต โข, คหปติ, อริยสาวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, อิเมหิ จ จตูหิ โสตาปตฺติยงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, อยญฺจสฺส อริโย ญาโย ปญฺญาย สุทิฏฺโฐ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ , โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตานํ พฺยากเรยฺย – ‘ขีณนิรโยมฺหิ ขีณติรจฺฉานโยนิ ขีณเปตฺติวิสโย ขีณาปายทุคฺคติวินิปาโต; โสตาปนฺโนหมสฺมิ อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิปรายโณ’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. กึทิฏฺฐิกสุตฺตํ

๙๓. เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ ทิวา ทิวสฺส สาวตฺถิยา นิกฺขมิ ภควนฺตํ ทสฺสนายฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิกสฺส คหปติสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อกาโล โข ตาว ภควนฺตํ ทสฺสนายฯ ปฏิสลฺลีโน ภควาฯ มโนภาวนียานมฺปิ ภิกฺขูนํ อกาโล ทสฺสนายฯ ปฏิสลฺลีนา มโนภาวนียา ภิกฺขูฯ ยํนูนาหํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺย’’นฺติฯ

อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมิฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา สงฺคมฺม สมาคมฺม อุนฺนาทิโน อุจฺจาสทฺทมหาสทฺทา อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ กเถนฺตา นิสินฺนา โหนฺติฯ อทฺทสํสุ โข เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน อญฺญมญฺญํ สณฺฐาเปสุํ – ‘‘อปฺปสทฺทา โภโนฺต โหนฺตุ, มา โภโนฺต สทฺทมกตฺถฯ อยํ อนาถปิณฺฑิโก คหปติ อารามํ อาคจฺฉติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวโกฯ ยาวตา โข ปน สมณสฺส โคตมสฺส สาวกา คิหี โอทาตวสนา สาวตฺถิยํ ปฏิวสนฺติ, อยํ เตสํ อญฺญตโร อนาถปิณฺฑิโก คหปติฯ อปฺปสทฺทกามา โข ปน เต อายสฺมโนฺต อปฺปสทฺทวินีตา อปฺปสทฺทสฺส วณฺณวาทิโนฯ อเปฺปว นาม อปฺปสทฺทํ ปริสํ วิทิตฺวา อุปสงฺกมิตพฺพํ มเญฺญยฺยา’’ติฯ

อถ โข เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ตุณฺหี อเหสุํฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เยน เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุํ – ‘‘วเทหิ, คหปติ, กึทิฏฺฐิโก สมโณ โคตโม’’ติ? ‘‘น โข อหํ, ภเนฺต, ภควโต สพฺพํ ทิฏฺฐึ ชานามี’’ติฯ

‘‘อิติ กิร ตฺวํ, คหปติ, น สมณสฺส โคตมสฺส สพฺพํ ทิฏฺฐึ ชานาสิ; วเทหิ, คหปติ, กึทิฏฺฐิกา ภิกฺขู’’ติ? ‘‘ภิกฺขูนมฺปิ โข อหํ, ภเนฺต, น สพฺพํ ทิฏฺฐึ ชานามี’’ติฯ

‘‘อิติ กิร ตฺวํ, คหปติ, น สมณสฺส โคตมสฺส สพฺพํ ทิฏฺฐึ ชานาสิ นปิ ภิกฺขูนํ สพฺพํ ทิฏฺฐึ ชานาสิ; วเทหิ, คหปติ, กึทิฏฺฐิโกสิ ตุว’’นฺติ? ‘‘เอตํ โข, ภนฺเต, อเมฺหหิ น ทุกฺกรํ พฺยากาตุํ ยํทิฏฺฐิกา มยํฯ อิงฺฆ ตาว อายสฺมนฺโต ยถาสกานิ ทิฏฺฐิคตานิ พฺยากโรนฺตุ, ปจฺฉาเปตํ อเมฺหหิ น ทุกฺกรํ ภวิสฺสติ พฺยากาตุํ ยํทิฏฺฐิกา มย’’นฺติฯ

เอวํ วุตฺเต อญฺญตโร ปริพฺพาชโก อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ เอตทโวจ – ‘‘สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ – เอวํทิฏฺฐิโก อหํ, คหปตี’’ติฯ

อญฺญตโรปิ โข ปริพฺพาชโก อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ เอตทโวจ – ‘‘อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ – เอวํทิฏฺฐิโก อหํ, คหปตี’’ติฯ

อญฺญตโรปิ โข ปริพฺพาชโก อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ เอตทโวจ – ‘‘อนฺตวา โลโก…เป.… อนนฺตวา โลโก… ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ… อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ… โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ – เอวํทิฏฺฐิโก อหํ, คหปตี’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เต ปริพฺพาชเก เอตทโวจ – ‘‘ยฺวายํ, ภนฺเต, อายสฺมา เอวมาห – ‘สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ – เอวํทิฏฺฐิโก อหํ, คหปตี’ติ , อิมสฺส อยมายสฺมโต ทิฏฺฐิ อตฺตโน วา อโยนิโสมนสิการเหตุ อุปฺปนฺนา ปรโตโฆสปจฺจยา วาฯ สา โข ปเนสา ทิฏฺฐิ ภูตา สงฺขตา เจตยิตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนาฯ ยํ โข ปน กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ เจตยิตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ ตทนิจฺจํฯ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํฯ ยํ ทุกฺขํ ตเทเวโส อายสฺมา อลฺลีโน, ตเทเวโส อายสฺมา อชฺฌุปคโตฯ

‘‘โยปายํ , ภนฺเต, อายสฺมา เอวมาห – ‘อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ – เอวํทิฏฺฐิโก อหํ, คหปตี’ติ, อิมสฺสาปิ อยมายสฺมโต ทิฏฺฐิ อตฺตโน วา อโยนิโสมนสิการเหตุ อุปฺปนฺนา ปรโตโฆสปจฺจยา วาฯ สา โข ปเนสา ทิฏฺฐิ ภูตา สงฺขตา เจตยิตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนาฯ ยํ โข ปน กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ เจตยิตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ ตทนิจฺจํฯ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํฯ ยํ ทุกฺขํ ตเทเวโส อายสฺมา อลฺลีโน, ตเทเวโส อายสฺมา อชฺฌุปคโตฯ

‘‘โยปายํ, ภนฺเต, อายสฺมา เอวมาห – ‘อนฺตวา โลโก …เป.… อนนฺตวา โลโก… ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ… อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ… โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ – เอวํทิฏฺฐิโก อหํ, คหปตี’ติ, อิมสฺสาปิ อยมายสฺมโต ทิฏฺฐิ อตฺตโน วา อโยนิโสมนสิการเหตุ อุปฺปนฺนา ปรโตโฆสปจฺจยา วาฯ สา โข ปเนสา ทิฏฺฐิ ภูตา สงฺขตา เจตยิตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนาฯ ยํ โข ปน กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ เจตยิตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ ตทนิจฺจํฯ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํฯ ยํ ทุกฺขํ ตเทเวโส อายสฺมา อลฺลีโน, ตเทเวโส อายสฺมา อชฺฌุปคโต’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต เต ปริพฺพาชกา อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ เอตทโวจุํ – ‘‘พฺยากตานิ โข, คหปติ, อเมฺหหิ สเพฺพเหว ยถาสกานิ ทิฏฺฐิคตานิฯ วเทหิ, คหปติ, กึทิฏฺฐิโกสิ ตุว’’นฺติ? ‘‘ยํ โข, ภนฺเต, กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ เจตยิตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ ตทนิจฺจํฯ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํฯ ‘ยํ ทุกฺขํ ตํ เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตา’ติ – เอวํทิฏฺฐิโก อหํ, ภนฺเต’’ติฯ

‘‘ยํ โข, คหปติ, กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ เจตยิตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ ตทนิจฺจํฯ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํฯ ยํ ทุกฺขํ ตเทว ตุวํ, คหปติ, อลฺลีโน, ตเทว ตุวํ, คหปติ, อชฺฌุปคโต’’ติฯ

‘‘ยํ โข, ภนฺเต, กิญฺจิ ภูตํ สงฺขตํ เจตยิตํ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนํ ตทนิจฺจํฯ ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขํฯ ‘ยํ ทุกฺขํ ตํ เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, นเมโส อตฺตา’ติ – เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ ฯ ตสฺส จ อุตฺตริ นิสฺสรณํ ยถาภูตํ ปชานามี’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต เต ปริพฺพาชกา ตุณฺหีภูตา มงฺกุภูตา ปตฺตกฺขนฺธา อโธมุขา ปชฺฌายนฺตา อปฺปฏิภานา นิสีทึสุฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ เต ปริพฺพาชเก ตุณฺหีภูเต มงฺกุภูเต ปตฺตกฺขนฺเธ อโธมุเข ปชฺฌายนฺเต อปฺปฏิภาเน วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ ยาวตโก อโหสิ เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธึ กถาสลฺลาโป ตํ สพฺพํ ภควโต อาโรเจสิฯ ‘‘สาธุ สาธุ, คหปติ! เอวํ โข เต, คหปติ, โมฆปุริสา กาเลน กาลํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตพฺพา’’ติฯ

อถ โข ภควา อนาถปิณฺฑิกํ คหปตึ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิฯ อถ โข อนาถปิณฺฑิโก คหปติ ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ

อถ โข ภควา อจิรปกฺกนฺเต อนาถปิณฺฑิเก คหปติมฺหิ ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘โยปิ โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ วสฺสสตุปสมฺปนฺโน [ภิกฺขุ ทีฆรตฺตํ อเวธิ ธโมฺม (สฺยา.)] อิมสฺมึ ธมฺมวินเย, โสปิ เอวเมวํ อญฺญติตฺถิเย ปริพฺพาชเก สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเณฺหยฺย ยถา ตํ อนาถปิณฺฑิเกน คหปตินา นิคฺคหิตา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. วชฺชิยมาหิตสุตฺตํ

๙๔. เอกํ สมยํ ภควา จมฺปายํ วิหรติ คคฺคราย โปกฺขรณิยา ตีเรฯ อถ โข วชฺชิยมาหิโต คหปติ ทิวา ทิวสฺส จมฺปาย นิกฺขมิ ภควนฺตํ ทสฺสนายฯ อถ โข วชฺชิยมาหิตสฺส คหปติสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อกาโล โข ตาว ภควนฺตํ ทสฺสนายฯ ปฏิสลฺลีโน ภควาฯ มโนภาวนียานมฺปิ ภิกฺขูนํ อกาโล ทสฺสนายฯ ปฏิสลฺลีนา มโนภาวนียาปิ ภิกฺขูฯ ยํนูนาหํ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกเมยฺย’’นฺติฯ

อถ โข วชฺชิยมาหิโต คหปติ เยน อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ อาราโม เตนุปสงฺกมิฯ เตน โข ปน สมเยน เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา สงฺคมฺม สมาคมฺม อุนฺนาทิโน อุจฺจาสทฺทมหาสทฺทา อเนกวิหิตํ ติรจฺฉานกถํ กเถนฺตา นิสินฺนา โหนฺติฯ

อทฺทสํสุ โข เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา วชฺชิยมาหิตํ คหปตึ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน อญฺญมญฺญํ สณฺฐาเปสุํ – ‘‘อปฺปสทฺทา โภโนฺต โหนฺตุฯ มา โภโนฺต สทฺทมกตฺถฯ อยํ วชฺชิยมาหิโต คหปติ อาคจฺฉติ สมณสฺส โคตมสฺส สาวโกฯ ยาวตา โข ปน สมณสฺส โคตมสฺส สาวกา คิหี โอทาตวสนา จมฺปายํ ปฏิวสนฺติ, อยํ เตสํ อญฺญตโร วชฺชิยมาหิโต คหปติฯ อปฺปสทฺทกามา โข ปน เต อายสฺมโนฺต อปฺปสทฺทวินีตา อปฺปสทฺทสฺส วณฺณวาทิโนฯ อเปฺปว นาม อปฺปสทฺทํ ปริสํ วิทิตฺวา อุปสงฺกมิตพฺพํ มเญฺญยฺยา’’ติฯ

อถ โข เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ตุณฺหี อเหสุํฯ อถ โข วชฺชิยมาหิโต คหปติ เยน เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข วชฺชิยมาหิตํ คหปติํ เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เอตทโวจุํ – ''สจฺจํ กิร, คหปติ, สมโณ โคตโม สพฺพํ ตปํ ครหติ, สพฺพํ ตปสฺสิํ ลูขาชีวิํ เอกํเสน อุปโกฺกสติ อุปวทตี''ติ? ''น โข, ภเนฺต, ภควา สพฺพํ ตปํ ครหติ นปิ สพฺพํ ตปสฺสิํ ลูขาชีวิํ เอกํเสน อุปโกฺกสติ อุปวทติฯ คารยฺหํ โข, ภเนฺต, ภควา ครหติ , ปสํสิตพฺพํ ปสํสติฯ คารยฺหํ โข ปน, ภเนฺต, ภควา ครหโนฺต ปสํสิตพฺพํ ปสํสโนฺต วิภชฺชวาโท ภควาฯ น โส ภควา เอตฺถ เอกํสวาโท''ติฯ

เอวํ วุเตฺต อญฺญตโร ปริพฺพาชโก วชฺชิยมาหิตํ คหปติํ เอตทโวจ – ''อาคเมหิ ตฺวํ, คหปติ, ยสฺส ตฺวํ สมณสฺส โคตมสฺส วณฺณํ ภาสติ, สมโณ โคตโม เวนยิโก อปฺปญฺญตฺติโก''ติ? ''เอตฺถปาหํ, ภเนฺต, อายสฺมเนฺต วกฺขามิ สหธเมฺมน – 'อิทํ กุสล'นฺติ, ภเนฺต, ภควตา ปญฺญตฺตํ; 'อิทํ อกุสล'นฺติ, ภเนฺต, ภควตา ปญฺญตฺตํฯ อิติ กุสลากุสลํ ภควา ปญฺญาปยมาโน สปญฺญตฺติโก ภควา; น โส ภควา เวนยิโก อปฺปญฺญตฺติโก''ติฯ

เอวํ วุเตฺต เต ปริพฺพาชกา ตุณฺหีภูตา มงฺกุภูตา ปตฺตกฺขนฺธา อโธมุขา ปชฺฌายนฺตา อปฺปฏิภานา นิสีทิํสุฯ อถ โข วชฺชิยมาหิโต คหปติ เต ปริพฺพาชเก ตุณฺหีภูเต มงฺกุภูเต ปตฺตกฺขเนฺธ อโธมุเข ปชฺฌายเนฺต อปฺปฏิภาเน วิทิตฺวา อุฎฺฐายาสนา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข วชฺชิยมาหิโต คหปติ ยาวตโก อโหสิ เตหิ อญฺญติตฺถิเยหิ ปริพฺพาชเกหิ สทฺธิํ กถาสลฺลาโป ตํ สพฺพํ ภควโต อาโรเจสิฯ

''สาธุ สาธุ, คหปติ! เอวํ โข เต, คหปติ, โมฆปุริสา กาเลน กาลํ สหธเมฺมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตพฺพาฯ นาหํ, คหปติ, สพฺพํ ตปํ ตปิตพฺพนฺติ วทามิ; น จ ปนาหํ, คหปติ, สพฺพํ ตปํ น ตปิตพฺพนฺติ วทามิ; นาหํ, คหปติ, สพฺพํ สมาทานํ สมาทิตพฺพนฺติ วทามิ; น ปนาหํ, คหปติ, สพฺพํ สมาทานํ น สมาทิตพฺพนฺติ วทามิ; นาหํ, คหปติ, สพฺพํ ปธานํ ปทหิตพฺพนฺติ วทามิ; น ปนาหํ, คหปติ, สพฺพํ ปธานํ น ปทหิตพฺพนฺติ วทามิ; นาหํ, คหปติ, สโพฺพ ปฏินิสฺสโคฺค ปฏินิสฺสชฺชิตโพฺพติ วทามิฯ น ปนาหํ, คหปติ, สโพฺพ ปฏินิสฺสโคฺค น ปฏินิสฺสชฺชิตโพฺพติ วทามิ; นาหํ, คหปติ, สพฺพา วิมุตฺติ วิมุจฺจิตพฺพาติ วทามิ; น ปนาหํ, คหปติ, สพฺพา วิมุตฺติ น วิมุจฺจิตพฺพาติ วทามิฯ

''ยญฺหิ, คหปติ, ตปํ ตปโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูปํ ตปํ น ตปิตพฺพนฺติ วทามิฯ ยญฺจ ขฺวสฺส คหปติ, ตปํ ตปโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูปํ ตปํ ตปิตพฺพนฺติ วทามิฯ

''ยญฺหิ, คหปติ, สมาทานํ สมาทิยโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูปํ สมาทานํ น สมาทิตพฺพนฺติ วทามิฯ ยญฺจ ขฺวสฺส, คหปติ, สมาทานํ สมาทิยโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูปํ สมาทานํ สมาทิตพฺพนฺติ วทามิฯ

''ยญฺหิ, คหปติ, ปธานํ ปทหโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูปํ ปธานํ น ปทหิตพฺพนฺติ วทามิฯ ยญฺจ ขฺวสฺส, คหปติ, ปธานํ ปทหโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ , เอวรูปํ ปธานํ ปทหิตพฺพนฺติ วทามิฯ

‘‘ยญฺหิ , คหปติ, ปฏินิสฺสคฺคํ ปฏินิสฺสชฺชโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูโป ปฏินิสฺสโคฺค น ปฏินิสฺสชฺชิตโพฺพติ วทามิฯ ยญฺจ ขฺวสฺส, คหปติ, ปฏินิสฺสคฺคํ ปฏินิสฺสชฺชโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูโป ปฏินิสฺสโคฺค ปฏินิสฺสชฺชิตโพฺพติ วทามิฯ

‘‘ยญฺหิ, คหปติ, วิมุตฺติํ วิมุจฺจโต อกุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, กุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, เอวรูปา วิมุตฺติ น วิมุจฺจิตพฺพาติ วทามิฯ ยญฺจ ขฺวสฺส, คหปติ, วิมุตฺติํ วิมุจฺจโต อกุสลา ธมฺมา ปริหายนฺติ, กุสลา ธมฺมา อภิวฑฺฒนฺติ, เอวรูปา วิมุตฺติ วิมุจฺจิตพฺพาติ วทามี’’ติฯ

อถ โข วชฺชิยมาหิโต คหปติ ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุเตฺตชิโต สมฺปหํสิโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ

อถ โข ภควา อจิรปกฺกเนฺต วชฺชิยมาหิเต คหปติมฺหิ ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘โยปิ โส, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ทีฆรตฺตํ อปฺปรชโกฺข อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย, โสปิ เอวเมวํ อญฺญติตฺถิเย ปริพฺพาชเก สหธเมฺมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเณฺหยฺย ยถา ตํ วชฺชิยมาหิเตน คหปตินา นิคฺคหิตา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อุตฺติยสุตฺตํ

๙๕. อถ โข อุตฺติโย ปริพฺพาชโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อุตฺติโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กิํ นุ โข, โภ โคตม, สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’’นฺติ? ‘‘อพฺยากตํ โข เอตํ, อุตฺติย, มยา – ‘สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’’’นฺติฯ

‘‘กิํ ปน, โภ โคตม, อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’’นฺติ? ‘‘เอตมฺปิ โข, อุตฺติย, อพฺยากตํ มยา – ‘อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’’’นฺติฯ

‘‘กิํ นุ โข, โภ โคตม, อนฺตวา โลโก…เป.… อนนฺตวา โลโก… ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ… อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ… โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา … น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’’นฺติ? ‘‘เอตมฺปิ โข, อุตฺติย, อพฺยากตํ มยา – ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’’’นฺติฯ

‘‘‘กิํ นุ โข, โภ โคตม, สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน ‘อพฺยากตํ โข เอตํ, อุตฺติย, มยา – สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ วเทสิฯ

‘‘‘กิํ ปน, โภ โคตม, อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน – ‘เอตมฺปิ โข, อุตฺติย, อพฺยากตํ มยา อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ วเทสิฯ

‘‘‘กิํ นุ โข, โภ โคตม, อนฺตวา โลโก…เป.… อนนฺตวา โลโก… ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ… อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ… โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ,

อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน – ‘เอตมฺปิ โข, อุตฺติย, อพฺยากตํ มยา – ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ วเทสิฯ อถ กิญฺจรหิ โภตา โคตเมน พฺยากต’’นฺติ?

‘‘อภิญฺญาย โข อหํ, อุตฺติย, สาวกานํ ธมฺมํ เทเสมิ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยายา’’ติฯ

‘‘ยํ ปเนตํ ภวํ โคตโม อภิญฺญาย สาวกานํ ธมฺมํ เทเสสิ สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย, สโพฺพ วา [สโพฺพ จ (ก.)] เตน โลโก นียติ [นียิสฺสติ (สี.), นิยฺยาสฺสติ (สฺยา.), นิยฺยํสฺสติ (ปี.)] อุปโฑฺฒ วา ติภาโค วา’’ติ [ติภาโค วาติ ปเทหิ (ก.)]? เอวํ วุเตฺต ภควา ตุณฺหี อโหสิฯ

อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ – ‘‘มา เหวํ โข อุตฺติโย ปริพฺพาชโก ปาปกํ ทิฏฺฐิคตํ ปฏิลภิ – ‘สพฺพสามุกฺกํสิกํ วต เม สมโณ โคตโม ปญฺหํ ปุโฏฺฐ สํสาเทติ, โน วิสฺสเชฺชติ, น นูน วิสหตี’ติฯ ตทสฺส อุตฺติยสฺส ปริพฺพาชกสฺส ทีฆรตฺตํ อหิตาย ทุกฺขายา’’ติฯ

อถ โข อายสฺมา อานโนฺท อุตฺติยํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ – ‘‘เตนหาวุโส อุตฺติย, อุปมํ เต กริสฺสามิฯ อุปมาย มิเธกเจฺจ วิญฺญู ปุริสา ภาสิตสฺส อตฺถํ อาชานนฺติฯ เสยฺยถาปิ, อาวุโส อุตฺติย, รโญฺญ ปจฺจนฺติมํ นครํ ทฬฺหุทฺธาปํ [ทฬฺหุทฺทาปํ (สี. ปี.)] ทฬฺหปาการโตรณํ เอกทฺวารํฯ ตตฺรสฺส โทวาริโก ปณฺฑิโต พฺยโตฺต เมธาวี อญฺญาตานํ นิวาเรตา ญาตานํ ปเวเสตาฯ โส ตสฺส นครสฺส สมนฺตา อนุปริยายปถํ อนุกฺกมติฯ อนุปริยายปถํ อนุกฺกมมาโน น ปเสฺสยฺย ปาการสนฺธึ วา ปาการวิวรํ วา, อนฺตมโส พิฬารนิกฺขมนมตฺตมฺปิฯ โน จ ขฺวสฺส เอวํ ญาณํ โหติ – ‘เอตฺตกา ปาณา อิมํ นครํ ปวิสนฺติ วา นิกฺขมนฺติ วา’ติฯ อถ ขฺวสฺส เอวเมตฺถ โหติ – ‘เย โข เกจิ โอฬาริกา ปาณา อิมํ นครํ ปวิสนฺติ วา นิกฺขมนฺติ วา, สเพฺพ เต อิมินา ทฺวาเรน ปวิสนฺติ วา นิกฺขมนฺติ วา’ติฯ

‘‘เอวเมวํ โข, อาวุโส อุตฺติย, น ตถาคตสฺส เอวํ อุสฺสุกฺกํ โหติ – ‘สโพฺพ วา เตน โลโก นียติ, อุปโฑฺฒ วา, ติภาโค วา’ติฯ อถ โข เอวเมตฺถ ตถาคตสฺส โหติ – ‘เย โข เกจิ โลกมฺหา นียึสุ วา นียนฺติ วา นียิสฺสนฺติ วา, สเพฺพ เต ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ, จตูสุ สติปฏฺฐาเนสุ สุปฺปติฎฺฐิตจิตฺตา, สตฺต โพชฺฌเงฺค ยถาภูตํ ภาเวตฺวาฯ เอวเมเต [เอวเมเตน (ก.)] โลกมฺหา นียึสุ วา นียนฺติ วา นียิสฺสนฺติ วา’ติฯ ยเทว โข ตฺวํ [ยเทว เขฺวตํ (ก.)], อาวุโส อุตฺติย, ภควนฺตํ ปญฺหํ [อิมํ ปญฺหํ (สฺยา. ก.)] อปุจฺฉิ ตเทเวตํ ปญฺหํ ภควนฺตํ อเญฺญน ปริยาเยน อปุจฺฉิฯ ตสฺมา เต ตํ ภควา น พฺยากาสี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. โกกนุทสุตฺตํ

๙๖. ‘‘เอกํ สมยํ อายสฺมา อานโนฺท ราชคเห วิหรติ ตโปทาราเมฯ อถ โข อายสฺมา อานโนฺท รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย เยน ตโปทา เตนุปสงฺกมิ คตฺตานิ ปริสิญฺจิตุํฯ ตโปทาย [ตโปเท (ก.)] คตฺตานิ ปริสิญฺจิตฺวา ปจฺจุตฺตริตฺวา เอกจีวโร อฏฺฐาสิ คตฺตานิ ปุพฺพาปยมาโน ฯ โกกนุโทปิ โข ปริพฺพาชโก รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย เยน ตโปทา เตนุปสงฺกมิ คตฺตานิ ปริสิญฺจิตุํฯ

อทฺทสา โข โกกนุโท ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํฯ ทิสฺวาน อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ – ‘‘เกฺวตฺถ [โก เอตฺถ (สี.), กฺวตฺถ (ปี. ก.)], อาวุโส’’ติ? ‘‘อ

หมาวุโส, ภิกฺขู’’ติฯ

‘‘กตเมสํ, อาวุโส, ภิกฺขูน’’นฺติ? ‘‘สมณานํ, อาวุโส, สกฺยปุตฺติยาน’’นฺติฯ

‘‘ปุจฺเฉยฺยาม มยํ อายสฺมนฺตํ กิญฺจิเทว เทสํ, สเจ อายสฺมา โอกาสํ กโรติ ปญฺหสฺส เวยฺยากรณายา’’ติฯ ‘‘ปุจฺฉาวุโส, สุตฺวา เวทิสฺสามา’’ติฯ

‘‘กึ นุ โข, โภ, ‘สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ – เอวํทิฏฺฐิ [เอวํทิฏฺฐิโก (สฺยา.)] ภว’’นฺติ ? ‘‘น โข อหํ, อาวุโส, เอวํทิฏฺฐิ – ‘สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’’’นฺติฯ

‘‘กึ ปน, โภ, ‘อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ – เอวํทิฏฺฐิ ภว’’นฺติ? ‘‘น โข อหํ, อาวุโส, เอวํทิฏฺฐิ – ‘อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’’’นฺติฯ

‘‘กึ นุ โข, โภ, อนฺตวา โลโก…เป.… อนนฺตวา โลโก… ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ… อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ… โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ – เอวํทิฏฺฐิ ภว’’นฺติ? ‘‘น โข อหํ, อาวุโส, เอวํทิฏฺฐิ – ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’’’นฺติฯ

‘‘เตน หิ ภวํ น ชานาติ, น ปสฺสตี’’ติ? ‘‘น โข อหํ, อาวุโส, น ชานามิ น ปสฺสามิฯ ชานามหํ, อาวุโส, ปสฺสามี’’ติ ฯ

‘‘‘กึ นุ โข, โภ, สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ – เอวํทิฏฺฐิ ภว’นฺติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน – ‘น โข อหํ, อาวุโส, เอวํทิฏฺฐิ – สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ วเทสิฯ

‘‘‘กึ ปน, โภ, อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ – เอวํทิฏฺฐิ ภว’นฺติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน – ‘น โข อหํ, อาวุโส, เอวํทิฏฺฐิ – อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ วเทสิฯ

‘‘กึ นุ โข, โภ, อนฺตวา โลโก…เป.… อนนฺตวา โลโก… ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ… อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ… โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ – เอวํทิฏฺฐิ ภวนฺติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน – ‘น โข อหํ, อาวุโส , เอวํทิฏฺฐิ – เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ วเทสิฯ

‘‘‘เตน หิ ภวํ น ชานาติ น ปสฺสตี’ติ, อิติ ปุโฏฺฐ สมาโน – ‘น โข อหํ, อาวุโส, น ชานามิ น ปสฺสามิฯ ชานามหํ, อาวุโส, ปสฺสามี’ติ วเทสิฯ ยถา กถํ ปนาวุโส, อิมสฺส ภาสิตสฺส อโตฺถ ทฏฺฐโพฺพ’’ติ?

‘‘‘สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ โข, อาวุโส, ทิฏฺฐิคตเมตํฯ ‘อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ โข, อาวุโส, ทิฏฺฐิคตเมตํฯ อนฺตวา โลโก…เป.… อนนฺตวา โลโก… ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ… อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ… โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… น โหติ ต

ถาคโต ปรํ มรณา… โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา… ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรํ มรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญ’นฺติ โข, อาวุโส, ทิฏฺฐิคตเมตํฯ

“ยาวตา , อาวุโส, ทิฏฺฐิ [ทิฏฺฐิคตา (สพฺพตฺถ)] ยาวตา ทิฏฺฐิฏฺฐานํ ทิฏฺฐิอธิฏฺฐานํ ทิฏฺฐิปริยุฏฺฐานํ ทิฏฺฐิสมุฏฺฐานํ ทิฏฺฐิสมุคฺฆาโต [ยาวตา ทิฏฺฐิฏฺฐาน อธิฏฺฐาน ปริยุฏฺฐาน สมุฏฺฐาน สมุคฺฆาโต (สี. ปี.)], ตมหํ ชานามิ ตมหํ ปสฺสามิฯ ตมหํ ชานนฺโต ตมหํ ปสฺสนฺโต กฺยาหํ วกฺขามิ – ‘น ชานามิ น ปสฺสามี’ติ? ชานามหํ, อาวุโส, ปสฺสามี”ติฯ

“โก นาโม อายสฺมา, กถญฺจ ปนายสฺมนฺตํ สพฺรหฺมจารี ชานนฺตี”ติ? ““อานนฺโท’ติ โข เม, อาวุโส, นามํฯ ‘อานนฺโท’ติ จ ปน มํ สพฺรหฺมจารี ชานนฺตี”ติฯ “มหาจริเยน วต กิร, โภ, สทฺธึ มนฺตยมานา น ชานิมฺห – ‘อายสฺมา อานนฺโท’ติฯ สเจ หิ มยํ ชาเนยฺยาม – ‘อยํ อายสฺมา อานนฺโท’ติ, เอตฺตกมฺปิ โน นปฺปฏิภาเสยฺย [นปฺปฏิภาเสยฺยาม (ก.) นปฺปฏิภาเสยฺย (พหู สุ) ม. นิ. ๓.๒๑๖ ปสฺสิตพฺพํ]ฯ ขมตุ จ เม อายสฺมา อานนฺโท”ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. อาหุเนยฺยสุตฺตํ

๙๗. “ทสหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสฯ

“กตเมหิ ทสหิ? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี, สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ ฯ

“พหุสฺสุโต โหติ สุตธโร สุตสนฺนิจโยฯ เย เต ธมฺมา อาทิกลฺยาณา มชฺเฌกลฺยาณา ปริโยสานกลฺยาณา สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ อภิวทนฺติ, ตถารูปาสฺส ธมฺมา พหุสฺสุตา โหนฺติ ธาตา วจสา ปริจิตา มนสานุเปกฺขิตา ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺธาฯ

“กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโกฯ

“สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ สมฺมาทสฺสเนน สมนฺนาคโตฯ

“อเนกวิหิตํ อิทฺธิวิธํ ปจฺจนุโภติ – เอโกปิ หุตฺวา พหุธา โหติ; พหุธาปิ หุตฺวา เอโก โหติ; อาวิภาวํ, ติโรภาวํ; ติโรกุฏฺฏํ ติโรปาการํ ติโรปพฺพตํ อสชฺชมาโน คจฺฉติ, เสยฺยถาปิ อากาเส; ปถวิยาปิ อุมฺมุชฺชนิมุชฺชํ กโรติ, เสยฺยถาปิ อุทเก; อุทเกปิ อภิชฺชมาเน คจฺฉติ, เสยฺยถาปิ ปถวิยํ; อากาเสปิ ปลฺลงฺเกน กมติ, เสยฺยถาปิ ปกฺขี สกุโณ; อิเมปิ จนฺทิมสูริเย เอวํมหิทฺธิเก เอวํมหานุภาเว ปาณินา ปรามสติ [ปริมสติ (สี.)] ปริมชฺชติ, ยาว พฺรหฺมโลกาปิ กาเยน วสํ วเตฺตติฯ

“ทิพฺพาย โสตธาตุยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย อุโภ สทฺเท สุณาติ ทิพฺเพ จ มานุเส จ เย ทูเร สนฺติเก จฯ

“ปรสตฺตานํ ปรปุคฺคลานํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานาติฯ สราคํ วา จิตฺตํ ‘สราคํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; วีตราคํ วา จิตฺตํ ‘วีตราคํ จิตฺต’นฺติ ปชานาติ; สโทสํ วา จิตฺตํ… วีตโทสํ วา จิตฺตํ… สโมหํ วา จิตฺตํ… วีตโมหํ วา จิตฺตํ… สํขิตฺตํ วา จิตฺตํ… วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ… มหคฺคตํ

วา จิตฺตํ... อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ... สอุตฺตรํ วา จิตฺตํ... อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ... สมาหิตํ วา จิตฺตํ... อสมาหิตํ วา จิตฺตํ... วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ... อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ 'อวิมุตฺตํ จิตฺต'นฺติ ปชานาติฯ

''อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ตึสมฺปิ ชาติโย จตฺตาลีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนเกปิ สํวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนเกปิ สํวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป – 'อมุตฺราสึ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ; ตตฺราปาสึ เอวํนาโม เอวํโคตฺโต เอวํวณฺโณ เอวมาหาโร เอวํสุขทุกฺขปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อิธูปปนฺโนนฺติ, อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติฯ

''ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ – 'อิเม วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปนฺนา; อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา'ติฯ อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ, สุคเต ทุคฺคเต ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติฯ

''อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อาหุเนยฺโย โหติ ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสา''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. เถรสุตฺตํ

๙๘. ''ทสหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต เถโร ภิกฺขุ ยสฺสํ ยสฺสํ ทิสายํ วิหรติ, ผาสุเยว วิหรติฯ กตเมหิ ทสหิ? เถโร โหติ รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิโต, สีลวา โหติ ...เป.... สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, พหุสฺสุโต โหติ...เป.... ทิฏฺฐิยา สุปฺปฏิวิทฺโธ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตีนิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส, อธิกรณสมุปฺปาทวูปสมกุสโล โหติ, ธมฺมกาโม โหติ ปิยสมุทาหาโร อภิธมฺเม อภิวินเย อุฬารปาโมชฺโช, สนฺตุฏฺโฐ โหติ อิตรีตรจีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปฺปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรน, ปาสาทิโก โหติ อภิกฺกนฺตปฏิกฺกเนฺต [อภิกฺกนฺตปฏิกฺกนฺโต (ก.)] สุสํวุโต อนฺตรฆเร นิสชฺชาย, จตุนฺนํ ฌานานํ อาภิเจตสิกานํ ทิฏฺฐธมฺมสุขวิหารานํ นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อาสวานญฺจ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต เถโร ภิกฺขุ ยสฺสํ ยสฺสํ ทิสายํ วิหรติ, ผาสุเยว วิหรตี''ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อุปาลิสุตฺตํ

๙๙. อถ โข อายสฺมา อุปาลิ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา อุปาลิ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อิจฺฉามหํ, ภนฺเต, อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวิตุ''นฺติฯ

''ทุรภิสมฺภวานิ หิ โข [ทุรภิสมฺภวานิ โข (สี. ปี.)], อุปาลิ, อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิฯ ทุกฺกรํ ปวิเวกํ ทุรภิรมํฯ เอกตฺเต หรนฺติ มเญฺญ มโน วนานิ สมาธึ อลภมานสฺส ภิกฺขุโนฯ โย โข, อุปาลิ, เอวํ วเทยฺย – 'อหํ สมาธึ อลภมาโน อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวิสฺสามี'ติ, ตเสฺสตํ ปาฏิกงฺขํ – 'สํสีทิสฺสติ วา อุปฺลวิสฺสติ วา'ติ [อุปฺปิลวิสฺสติ วา (สี. สฺยา. ปี.)]ฯ

''เสยฺยถาปิ, อุปาลิ, มหาอุทกรหโทฯ อถ อาคเจฺฉยฺย หตฺถินาโค สตฺตรตโน วา อฑฺฒฏฺฐรตโน [อฑฺฒรตโน (สี. ปี.)] วาฯ ตสฺส เอวมสฺส – 'ยํนูนาหํ อิมํ อุทกรหทํ โอคาเหตฺวา กณฺณสํโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีเฬยฺยํ ปิฏฺฐิสํโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีเฬยฺยํฯ กณฺณสํโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีฬิตฺวา ปิฏฺฐิสํโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีฬิตฺวา นฺหตฺวา [นหาตฺวา (สี. ปี.), นฺหาตฺวา (สฺยา.)] จ ปิวิตฺวา จ ปจฺจุตฺตริตฺวา เยน กามํ ปกฺกเมยฺย'นฺติฯ โส ตํ อุทกรหทํ โอคาเหตฺวา กณฺณสํโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีเฬยฺย ปิฏฺฐิสํโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีเฬยฺย; กณฺณสํโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีฬิตฺวา ปิฏฺฐิสํโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีฬิตฺวา นฺหตฺวา จ ปิวิตฺวา จ ปจฺจุตฺตริตฺวา เยน กามํ ปกฺกเมยฺยฯ ตํ กิสฺส เหตุ? มหา, อุปาลิ [มหา หุปาลิ (สี. ปี.)], อตฺตภาโว คมฺภีเร คาธํ วินฺทติฯ

''อถ อาคเจฺฉยฺย สโส วา พิฬาโร วาฯ ตสฺส เอวมสฺส – 'โก จาหํ, โก จ หตฺถินาโค! ยํนูนาหํ อิมํ อุทกรหทํ โอคาเหตฺวา กณฺณสํโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีเฬยฺยํ ปิฏฺฐิสํโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีเฬยฺยํ ; กณฺณสํโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีฬิตฺวา ปิฏฺฐิสํโธวิกมฺปิ ขิฑฺฑํ กีฬิตฺวา นฺหตฺวา จ ปิวิตฺวา จ ปจฺจุตฺตริตฺวา เยน กามํ ปกฺกเมยฺย'นฺติฯ โส ตํ อุทกรหทํ สหสา อปฺปฏิสงฺขา ปกฺขเนฺทยฺยฯ ตเสฺสตํ ปาฏิกงฺขํ – 'สํสีทิสฺสติ วา อุปฺลวิสฺสติ วา'ติ ฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ปริโตฺต, อุปาลิ, อตฺตภาโว คมฺภีเร คาธํ น วินฺทติฯ เอวเมวํ โข, อุปาลิ, โย เอวํ วเทยฺย – 'อหํ สมาธึ อลภมาโน อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวิสฺสามี'ติ, ตเสฺสตํ ปาฏิกงฺขํ – 'สํสีทิสฺสติ วา อุปฺลวิสฺสติ วา'ติฯ

''เสยฺยถาปิ, อุปาลิ, ทหโร กุมาโร มโนฺท อุตฺตานเสยฺยโก สเกน มุตฺตกรีเสน กีฬติฯ ตํ กิํ มญฺญสิ, อุปาลิ, นนฺวายํ เกวลา ปริปูรา พาลขิฑฺฑา''ติ? ''เอวํ, ภเนฺต''ฯ

''ส โข โส, อุปาลิ, กุมาโร อปเรน สมเยน วุฑฺฒิมนฺวาย อินฺทฺริยานํ ปริปากมนฺวาย ยานิ กานิจิ กุมารกานํ กีฬาปนกานิ ภวนฺติ, เสยฺยถิทํ – วงฺกกํ [วงฺกํ (สี. ปี.)] ฆฏิกํ โมกฺขจิกํ จิงฺคุลกํ [ปิงฺคุลิกํ (สฺยา.), จิงฺกุลกํ (ก.)] ปตฺตาฬฺหกํ รถกํ ธนุกํ, เตหิ กีฬติฯ ตํ กิํ มญฺญสิ, อุปาลิ, นนฺวายํ ขิฑฺฑา ปุริมาย ขิฑฺฑาย อภิกฺกนฺตตรา จ ปณีตตรา จา''ติ? ''เอวํ, ภเนฺต''ฯ

''ส โข โส, อุปาลิ, กุมาโร อปเรน สมเยน วุฑฺฒิมนฺวาย อินฺทฺริยานํ ปริปากมนฺวาย ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิโต สมงฺคิภูโต ปริจาเรติ จกฺขุวิเญฺญเยฺยหิ รูเปหิ อิเฏฺฐหิ กเนฺตหิ มนาเปหิ ปิยรูเปหิ กามูปสํหิเตหิ รชนีเยหิ, โสตวิเญฺญเยฺยหิ สเทฺทหิ... ฆานวิเญฺญเยฺยหิ คเนฺธหิ... ชิวฺหาวิเญฺญเยฺยหิ รเสหิ... กายวิเญฺญเยฺยหิ โผฏฺฐเพฺพหิ อิเฏฺฐหิ กเนฺตหิ มนาเปหิ ปิยรูเปหิ กามูปสํหิเตหิ รชนีเยหิฯ ตํ กิํ มญฺญสิ, อุปาลิ, นนฺวายํ ขิฑฺฑา ปุริมาหิ ขิฑฺฑาหิ อภิกฺกนฺตตรา จ ปณีตตรา จา''ติ? ''เอวํ, ภเนฺต''ฯ

[ที. นิ. ๑.๑๙๐; ม. นิ. ๒.๒๓๓] “อิธ โข ปน โว [โวติ นิปาตมตฺตํ (อฏฺฐ.)], อุปาลิ, ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควาฯ โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณิํ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติฯ โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ, เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติฯ

“ตํ ธมฺมํ สุณาติ คหปติ วา คหปติปุตฺโต วา อญฺญตรสฺมิํ วา กุเล ปจฺจาชาโตฯ โส ตํ ธมฺมํ สุตฺวา ตถาคเต สทฺธํ ปฏิลภติฯ โส เตน สทฺธาปฏิลาเภน สมนฺนาคโต อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘สมฺพาโธ ฆราวาโส รชาปโถ, อพฺโภกาโส ปพฺพชฺชาฯ นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุํฯ ยํนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺย’นฺติฯ

“โส อปเรน สมเยน อปฺปํ วา โภคกฺขนฺธํ ปหาย มหนฺตํ วา โภคกฺขนฺธํ ปหาย อปฺปํ วา ญาติปริวฏฺฏํ ปหาย มหนฺตํ วา ญาติปริวฏฺฏํ ปหาย เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชติฯ

“โส เอวํ ปพฺพชิโต สมาโน ภิกฺขูนํ สิกฺขาสาชีวสมาปนฺโน ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ นิหิตทณฺโฑ นิหิตสตฺโถ ลชฺชี ทยาปนฺโน สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรติฯ

“อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ ทินฺนาทายี ทินฺนปาฏิกงฺขี; อเถเนน สุจิภูเตน อตฺตนา วิหรติฯ

“อพฺรหฺมจริยํ ปหาย พฺรหฺมจารี โหติ อาราจารี วิรโต เมถุนา คามธมฺมาฯ

“มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ สจฺจวาที สจฺจสนฺโธ เถโต ปจฺจยิโก อวิสํวาทโก โลกสฺสฯ

“ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, อิโต สุตฺวา น อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา น อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทายฯ อิติ ภินฺนานํ วา สนฺธาตา สหิตานํ วา อนุปฺปทาตา, สมคฺคาราโม สมคฺครโต สมคฺคนนฺที; สมคฺคกรณิํ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

“ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติฯ ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมนียา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา, ตถารูปิํ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

“สมฺผปฺปลาปํ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที, นิธานวติํ วาจํ ภาสิตา โหติ กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวติํ อตฺถสํหิตํฯ

“โส พีชคามภูตคามสมารมฺภา ปฏิวิรโต โหติฯ เอกภตฺติโก โหติ รตฺตูปรโต, วิรโต วิกาลโภชนาฯ นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา ปฏิวิรโต โหติ, มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา ปฏิวิรโต โหติ, อุจฺจาสยนมหาสยนา ปฏิวิรโต โหติ , ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, อามกธญฺญปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, อามกมํสปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, อิตฺถิกุมาริกปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, ทาสิทาสปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, อเชฬกปฏิคฺ

คหณา ปฏิวิรโต โหติ, กุกฺกุฏสูกรปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, หตฺถิควสฺสวฬวปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, เขตฺตวตฺถุปฏิคฺคหณา ปฏิวิรโต โหติ, ทูเตยฺยปหิณคมนานุโยคา ปฏิวิรโต โหติ, กยวิกฺกยา ปฏิวิรโต โหติ, ตุลากูฏกํสกูฏมานกูฏา ปฏิวิรโต โหติ , อุโกฺกฏนวญฺจนนิกติสาจิโยคา ปฏิวิรโต โหติ, เฉทนวธพนฺธนวิปราโมสอาโลปสหสาการา ปฏิวิรโต โหติฯ

‘‘โส สนฺตุฏฺโฐ โหติ กายปริหาริเกน จีวเรน กุจฺฉิปริหาริเกน ปิณฺฑปาเตนฯ เยน เยเนว ปกฺกมติ สมาทาเยว ปกฺกมติ, เสยฺยถาปิ นาม ปกฺขี สกุโณ เยน เยเนว เฑติ สปตฺตภาโรว เฑติฯ เอวเมวํ ภิกฺขุ สนฺตุฏฺโฐ โหติ กายปริหาริเกน จีวเรน กุจฺฉิปริหาริเกน ปิณฺฑปาเตนฯ เยน เยเนว ปกฺกมติ สมาทาเยว ปกฺกมติฯ โส อิมินา อริเยน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต อชฺฌตฺตํ อนวชฺชสุขํ ปฏิสํเวเทติฯ

‘‘โส จกฺขุนา รูปํ ทิสฺวา น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหีฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ จกฺขุนฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ; รกฺขติ จกฺขุนฺทฺริยํ, จกฺขุนฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ โสเตน สทฺทํ สุตฺวา… ฆาเนน คนฺธํ ฆายิตฺวา… ชิวฺหาย รสํ สายิตฺวา… กาเยน โผฏฺฐพฺพํ ผุสิตฺวา… มนสา ธมฺมํ วิญฺญาย น นิมิตฺตคฺคาหี โหติ นานุพฺยญฺชนคฺคาหี ฯ ยตฺวาธิกรณเมนํ มนินฺทฺริยํ อสํวุตํ วิหรนฺตํ อภิชฺฌาโทมนสฺสา ปาปกา อกุสลา ธมฺมา อนฺวาสฺสเวยฺยุํ, ตสฺส สํวราย ปฏิปชฺชติ; รกฺขติ มนินฺทฺริยํ, มนินฺทฺริเย สํวรํ อาปชฺชติฯ โส อิมินา อริเยน อินฺทฺริยสํวเรน สมนฺนาคโต อชฺฌตฺตํ อพฺยาเสกสุขํ ปฏิสํเวเทติฯ

‘‘โส อภิกฺกเนฺต ปฏิกฺกเนฺต สมฺปชานการี โหติ, อาโลกิเต วิโลกิเต สมฺปชานการี โหติ, สมิญฺชิเต ปสาริเต สมฺปชานการี โหติ, สงฺฆาฏิปตฺตจีวรธารเณ สมฺปชานการี โหติ, อสิเต ปีเต ขายิเต สายิเต สมฺปชานการี โหติ, อุจฺจารปสฺสาวกเมฺม สมฺปชานการี โหติ, คเต ฐิเต นิสิเนฺน สุเตฺต ชาคริเต ภาสิเต ตุณฺหีภาเว สมฺปชานการี โหติฯ

‘‘โส อิมินา จ อริเยน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต, อิมินา จ อริเยน อินฺทฺริยสํวเรน สมนฺนาคโต, อิมินา จ อริเยน สติสมฺปชเญฺญ สมนฺนาคโต วิวิตฺตํ เสนาสนํ ภชติ อรญฺญํ รุกฺขมูลํ ปพฺพตํ กนฺทรํ คิริคุหํ สุสานํ วนปตฺถํ อโพฺภกาสํ ปลาลปุญฺชํฯ โส อรญฺญคโต วา รุกฺขมูลคโต วา สุญฺญาคารคโต วา นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สติํ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ

‘‘โส อภิชฺฌํ โลเก ปหาย วิคตาภิเชฺฌน เจตสา วิหรติ, อภิชฺฌาย จิตฺตํ ปริโสเธติฯ พฺยาปาทปโทสํ ปหาย อพฺยาปนฺนจิโตฺต วิหรติ สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี, พฺยาปาทปโทสา จิตฺตํ ปริโสเธติฯ ถินมิทฺธํ ปหาย วิคตถินมิโทฺธ วิหรติ อาโลกสญฺญี สโต สมฺปชาโน, ถินมิทฺธา จิตฺตํ ปริโสเธติฯ อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ ปหาย อนุทฺธโต วิหรติ อชฺฌตฺตํ วูปสนฺตจิโตฺต , อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจา จิตฺตํ ปริโสเธติฯ วิจิกิจฺฉํ ปหาย ติณฺณวิจิกิโจฺฉ วิหรติ อกถํกถี กุสเลสุ ธเมฺมสุ, วิจิกิจฺฉาย จิตฺตํ ปริโสเธติฯ

‘‘โส อิเม ปญฺจ นีวรเณ ปหาย เจตโส อุปกฺกิเลเส ปญฺญาย ทุพฺพลีกรเณ, วิวิเจฺจว กาเมหิ วิวิจฺจ อกุสเลหิ ธเมฺมหิ สวิตกฺกํ สวิจารํ วิเวกชํ ปีติสุขํ ปฐมํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตํ กิํ มญฺญสิ, อุปาลิ, ‘นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จา’’’ติ? ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘อิมมฺปิ โข, อุปาลิ, มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ, โน จ โข ตาว อนุปฺปตฺตสทตฺถา วิหรนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, อุปาลิ, ภิกฺขุ วิตกฺกวิจารานํ วูปสมา…เป…. ทุติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตํ กึ มญฺญสิ, อุปาลิ, ‘นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จา’’’ติ? ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘อิมมฺปิ โข, อุปาลิ, มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ, โน จ โข ตาว อนุปฺปตฺตสทตฺถา วิหรนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, อุปาลิ, ภิกฺขุ ปีติยา จ วิราคา…เป…. ตติยํ ฌานํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตํ กึ มญฺญสิ, อุปาลิ, ‘นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จา’’’ติ? ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘อิมมฺปิ โข, อุปาลิ, มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ, โน จ โข ตาว อนุปฺปตฺตสทตฺถา วิหรนฺติ ฯ

‘‘ปุน จปรํ, อุปาลิ, ภิกฺขุ สุขสฺส จ ปหานา…เป…. จตุตฺถํ ฌานํ…เป….ฯ

ปุน จปรํ, อุปาลิ, ภิกฺขุ สพฺพโส รูปสญฺญานํ สมติกฺกมา ปฏิฆสญฺญานํ อตฺถงฺคมา นานตฺตสญฺญานํ อมนสิการา ‘อนนฺโต อากาโส’ติ อากาสานญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตํ กึ มญฺญสิ, อุปาลิ, ‘นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จา’’’ติ? ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘อิมมฺปิ โข, อุปาลิ, มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ, โน จ โข ตาว อนุปฺปตฺตสทตฺถา วิหรนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, อุปาลิ, ภิกฺขุ สพฺพโส อากาสานญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘อนนฺตํ วิญฺญาณ’นฺติ วิญฺญาณญฺจายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ…เป….ฯ

‘‘สพฺพโส วิญฺญาณญฺจายตนํ สมติกฺกมฺม ‘นตฺถิ กิญฺจี’ติ อากิญฺจญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ…เป….ฯ

‘‘สพฺพโส อากิญฺจญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม ‘สนฺตเมตํ ปณีตเมต’นฺติ เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ ตํ กึ มญฺญสิ, อุปาลิ, ‘นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จา’’’ติ? ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘อิมมฺปิ โข, อุปาลิ, มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ , โน จ โข ตาว อนุปฺปตฺตสทตฺถา วิหรนฺติฯ

‘‘ปุน จปรํ, อุปาลิ, ภิกฺขุ สพฺพโส เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมติกฺกมฺม สญฺญาเวทยิตนิโรธํ อุปสมฺปชฺช วิหรติ; ปญฺญาย จสฺส ทิสฺวา อาสวา ปริกฺขีณา โหนฺติฯ ตํ กึ มญฺญสิ, อุปาลิ, ‘นนฺวายํ วิหาโร ปุริเมหิ วิหาเรหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จา’’’ติ? ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ฯ

‘‘อิมมฺปิ โข, อุปาลิ, มม สาวกา อตฺตนิ ธมฺมํ สมฺปสฺสมานา อรญฺญวนปตฺถานิ ปนฺตานิ เสนาสนานิ ปฏิเสวนฺติ, อนุปฺปตฺตสทตฺถา จ วิหรนฺติฯ อิงฺฆ ตฺวํ, อุปาลิ, สเงฺฆ วิหราหิฯ สเงฺฆ เต วิหรโต ผาสุ ภวิสฺสตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. อภพฺพสุตฺตํ

๑๐๐. ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา อปฺปหาย อภพฺโพ อรหตฺตํ สจฺฉิกาตุํฯ กตเม ทส? ราคํ, โทสํ, โมหํ, โกธํ, อุปนาหํ, มกฺขํ, ปฬาสํ, อิสฺสํ, มจฺฉริยํ, มานํ – อิเม โข ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา อปฺปหาย อภพฺโพ อรหตฺตํ สจฺฉิกาตุํฯ

‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ปหาย ภพฺโพ อรหตฺตํ สจฺฉิกาตุํฯ กตเม ทส? ราคํ, โทสํ, โมหํ, โกธํ, อุปนาหํ, มกฺขํ, ปฬาสํ, อิสฺสํ, มจฺฉริยํ, มานํ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา ปหาย ภพฺโพ อรหตฺตํ สจฺฉิกาตุ’’นฺติฯ ทสมํฯ

อุปาลิวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

กามโภคี ภยํ ทิฏฺฐิ, วชฺชิยมาหิตฺตฺติยา;
โกกนุโท อาหุเนยฺโย, เถโร อุปาลิ อภพฺพติฯ

ทุติยปณฺณาสกํ สมตฺตํฯ

๓. ตติยปณฺณาสกํ

(๑๑) ๑. สมณสญฺญาวคฺค

๑. สมณสญฺญาสุตฺตํ

๑๐๑. “ติโสฺส อิมา, ภิกฺขเว, สมณสญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติฯ กตมา ติโสฺส? เววณฺณิยมฺหิ อชฺฌุปคโต, ปรปฏิพทฺธา เม ชีวิกา, อโญฺญ เม อากปฺโป กรณีโยติ – อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส สมณสญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺติฯ

“กตเม สตฺต? สนฺตตการี [สตตการี (สฺยา. ปี. ก.)] โหติ สนฺตตวุตฺติ [สตตวุตฺติ (สฺยา. ปี.)] สีเลสุ, อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปโชฺช โหติ, อนติมานี โหติ, สิกฺขากาโม โหติ , อิทมตฺถํติสฺส โหติ ชีวิตปริกฺขาเรสุ, อารทฺธวีริโย จ [อารทฺธวิริโย จ (สี. ปี.), อารทฺธวิริโย (สฺยา.)] วิหรติฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, ติโสฺส สมณสญฺญา ภาวิตา พหุลีกตา อิเม สตฺต ธมฺเม ปริปูเรนฺตี”ติฯ ปฐมํฯ

๒. โพชฺฌงฺคสุตฺตํ

๑๐๒. “สตฺติเม, ภิกฺขเว, โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา ติโสฺส วิชฺชา ปริปูเรนฺติฯ กตเม สตฺต? สติสโมฺพชฺฌโงฺค, ธมฺมวิจยสโมฺพชฺฌโงฺค, วีริยสโมฺพชฺฌโงฺค, ปีติสโมฺพชฺฌโงฺค, ปสฺสทฺธิสโมฺพชฺฌโงฺค, สมาธิสโมฺพชฺฌโงฺค, อุเปกฺขาสโมฺพชฺฌโงฺค – อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา ติโสฺส วิชฺชา ปริปูเรนฺติฯ กตมา ติโสฺส? อิธ, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติ, เสยฺยถิทํ – เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติโสฺสปิ ชาติโย…เป.… อิติ สาการํ สอุเทฺทสํ อเนกวิหิตํ ปุเพฺพนิวาสํ อนุสฺสรติฯ ทิเพฺพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน…เป.… ยถากมฺมูปเค สเตฺต ปชานาติ ฯ อาสวานํ ขยา…เป.… สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, สตฺต โพชฺฌงฺคา ภาวิตา พหุลีกตา อิมา ติโสฺส วิชฺชา ปริปูเรนฺตี”ติฯ ทุติยํฯ

๓. มิจฺฉตฺตสุตฺตํ

๑๐๓. “มิจฺฉตฺตํ , ภิกฺขเว, อาคมฺม วิราธนา โหติ, โน อาราธนาฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, มิจฺฉตฺตํ อาคมฺม วิราธนา โหติ, โน อาราธนา? มิจฺฉาทิฎฺฐิกสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสงฺกโปฺป ปโหติ, มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส มิจฺฉาวาจา ปโหติ, มิจฺฉาวาจสฺส มิจฺฉากมฺมโนฺต ปโหติ, มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส มิจฺฉาอาชีโว ปโหติ, มิจฺฉาอาชีวสฺส มิจฺฉาวายาโม ปโหติ, มิจฺฉาวายามสฺส มิจฺฉาสติ ปโหติ, มิจฺฉาสติสฺส มิจฺฉาสมาธิ ปโหติ, มิจฺฉาสมาธิสฺส มิจฺฉาญาณํ ปโหติ, มิจฺฉาญาณิสฺส [มิจฺฉาญาณสฺส (ปี. ก.)] มิจฺฉาวิมุตฺติ ปโหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, มิจฺฉตฺตํ อาคมฺม วิราธนา โหติ, โน อาราธนาฯ

“สมฺมตฺตํ, ภิกฺขเว, อาคมฺม อาราธนา โหติ, โน วิราธนาฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, สมฺมตฺตํ อาคมฺม อาราธนา โหติ, โน วิราธนา? สมฺมาทิฎฺฐิกสฺส, ภิกฺขเว, สมฺมาสงฺกโปฺป ปโหติ, สมฺมาสงฺกปฺปสฺส สมฺมาวาจา ปโหติ, สมฺมาวาจสฺส สมฺมากมฺมโนฺต ปโหติ, สมฺมากมฺมนฺตสฺส สมฺมาอาชีโว ปโหติ, สมฺมาอาชีวสฺส สมฺมาวายาโม ปโหติ, สมฺมาวายามสฺส สมฺมาสติ ปโหติ, สมฺมาสติสฺส สมฺมาสมาธิ ปโหติ, สมฺมาสมาธิสฺส สมฺมาญาณํ ปโหติ, สมฺมาญาณิสฺส [สมฺมาญาณสฺส (ปี. ก.)] สมฺมาวิมุตฺติ ปโหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, สมฺมตฺตํ อาคมฺม อาราธนา โหติ, โน วิราธนา”ติฯ ตติยํฯ

๔. พีชสุตฺตํ

๑๐๔. [อ. นิ. ๑.๓๐๖; กถา. ๗๐๘] “มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส, ภิกฺขเว, ปุริสปุคฺคลสฺส มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส มิจฺฉาวาจสฺส มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส มิจฺฉาอาชีวสฺส มิจฺฉาวายามสฺส มิจฺฉาสติสฺส มิจฺฉาสมาธิสฺส มิจฺฉาญาณิสฺส มิจฺฉาวิมุตฺติสฺส ยญฺจ กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ [สมาทิณฺณํ (ปี. ก.)] ยญฺจ วจีกมฺมํ… ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ ยา จ เจตนา ยา จ ปตฺถนา โย จ ปณิธิ เย จ สงฺขารา, สเพฺพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตาย อมนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ทิฏฺฐิ หิสฺส [ทิฏฺฐิ หิ (สี. สฺยา. ปี.)], ภิกฺขเว, ปาปิกาฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, นิมฺพพีชํ วา โกสาตกิพีชํ วา ติตฺตกาลาพุพีชํ วา อลฺลาย ปถวิยา นิกฺขิตฺตํ ยญฺเจว ปถวิรสํ อุปาทิยติ ยญฺจ อาโปรสํ อุปาทิยติ , สพฺพํ ตํ ติตฺตกตฺตาย กฏุกตฺตาย อสาตตฺตาย สํวตฺตติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? พีชญฺหิ, ภิกฺขเว, ปาปกํฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส ปุริสปุคฺคลสฺส มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส มิจฺฉาวาจสฺส มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส มิจฺฉาอาชีวสฺส มิจฺฉาวายามสฺส มิจฺฉาสติสฺส มิจฺฉาสมาธิสฺส มิจฺฉาญาณิสฺส มิจฺฉาวิมุตฺติสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ ยญฺจ วจีกมฺมํ… ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ ยา จ เจตนา ยา จ ปตฺถนา โย จ ปณิธิ เย จ สงฺขารา, สเพฺพ เต ธมฺมา อนิฏฺฐาย อกนฺตาย อมนาปาย อหิตาย ทุกฺขาย สํวตฺตนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ทิฏฺฐิ หิสฺส, ภิกฺขเว , ปาปิกาฯ

“สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส, ภิกฺขเว, ปุริสปุคฺคลสฺส สมฺมาสงฺกปฺปสฺส สมฺมาวาจสฺส สมฺมากมฺมนฺตสฺส สมฺมาอาชีวสฺส สมฺมาวายามสฺส สมฺมาสติสฺส สมฺมาสมาธิสฺส สมฺมาญาณิสฺส สมฺมาวิมุตฺติสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ ยญฺจ วจีกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ ยา จ เจตนา ยา จ ปตฺถนา โย จ ปณิธิ เย จ สงฺขารา, สเพฺพ เต ธมฺมา อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ทิฏฺฐิ หิสฺส, ภิกฺขเว, ภทฺทิกาฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อุจฺฉุพีชํ วา สาลิพีชํ วา มุทฺทิกาพีชํ วา อลฺลาย ปถวิยา นิกฺขิตฺตํ ยญฺจ ปถวิรสํ อุปาทิยติ ยญฺจ อาโปรสํ อุปาทิยติ สพฺพํ ตํ สาตตฺตาย มธุรตฺตาย อเสจนกตฺตาย สํวตฺตติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? พีชญฺหิ ภิกฺขเว, ภทฺทกํฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส…เป. … สมฺมาวิมุตฺติสฺส ยญฺเจว กายกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ ยญฺจ วจีกมฺมํ… ยญฺจ มโนกมฺมํ ยถาทิฏฺฐิ สมตฺตํ สมาทินฺนํ ยา จ เจตนา ยา จ ปตฺถนา โย จ ปณิธิ เย จ สงฺขารา, สเพฺพ เต ธมฺมา อิฏฺฐาย กนฺตาย มนาปาย หิตาย สุขาย สํวตฺตนฺติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? ทิฏฺฐิ หิสฺส, ภิกฺขเว, ภทฺทิกา”ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. วิชฺชาสุตฺตํ

๑๐๕. “อวิชฺชา , ภิกฺขเว, ปุพฺพงฺคมา อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา, อนฺวเทว อหิริกํ อโนตฺตปฺปํฯ อวิชฺชาคตสฺส, ภิกฺขเว, อวิทฺทสุโน มิจฺฉาทิฏฺฐิ ปโหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิกสฺส มิจฺฉาสงฺกโปฺป ปโหติ, มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส มิจฺฉาวาจา ปโหติ, มิจฺฉาวาจสฺส มิจฺฉากมฺมโนฺต ปโหติ, มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส มิจฺฉาอาชีโว ปโหติ, มิจฺฉาอาชีวสฺส มิจฺฉาวายาโม ปโหติ, มิจฺฉาวายามสฺส มิจฺฉาสติ ปโหติ, มิจฺฉาสติสฺส มิจฺฉาสมาธิ ปโหติ, มิจฺฉาสมาธิสฺส มิจฺฉาญาณํ ปโหติ, มิจฺฉาญาณิสฺส มิจฺฉาวิมุตฺติ ปโหติฯ

‘‘วิชฺชา, ภิกฺขเว, ปุพฺพงฺคมา กุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา, อนฺวเทว หิโรตฺตปฺปํฯ วิชฺชาคตสฺส, ภิกฺขเว, วิทฺทสุโน สมฺมาทิฏฺฐิ ปโหติ, สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส สมฺมาสงฺกปฺโป ปโหติ, สมฺมาสงฺกปฺปสฺส สมฺมาวาจา ปโหติ, สมฺมาวาจสฺส สมฺมากมฺมนฺโต ปโหติ, สมฺมากมฺมนฺตสฺส สมฺมาอาชีโว ปโหติ, สมฺมาอาชีวสฺส สมฺมาวายาโม ปโหติ, สมฺมาวายามสฺส สมฺมาสติ ปโหติ, สมฺมาสติสฺส สมฺมาสมาธิ ปโหติ, สมฺมาสมาธิสฺส สมฺมาญาณํ ปโหติ, สมฺมาญาณิสฺส สมฺมาวิมุตฺติ ปโหตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. นิชฺชรสุตฺตํ

๑๐๖. [ที. นิ. ๓.๓๖๐] ‘‘ทสยิมานิ , ภิกฺขเว, นิชฺชรวตฺถูนิฯ กตมานิ ทส? สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาทิฏฺฐิ นิชฺชิณฺณา โหติ; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ

‘‘สมฺมาสงฺกปฺปสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสงฺกปฺโป นิชฺชิโณฺณ โหติ; เย จ มิจฺฉาสงฺกปฺปปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาสงฺกปฺปปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ

‘‘สมฺมาวาจสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาวาจา นิชฺชิณฺณา โหติ; เย จ มิจฺฉาวาจาปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาวาจาปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ

‘‘สมฺมากมฺมนฺตสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉากมฺมนฺโต นิชฺชิโณฺณ โหติ; เย จ มิจฺฉากมฺมนฺตปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมากมฺมนฺตปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ

‘‘สมฺมาอาชีวสฺส , ภิกฺขเว, มิจฺฉาอาชีโว นิชฺชิโณฺณ โหติ; เย จ มิจฺฉาอาชีวปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาอาชีวปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ

‘‘สมฺมาวายามสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาวายาโม นิชฺชิโณฺณ โหติ; เย จ มิจฺฉาวายามปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาวายามปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ

‘‘สมฺมาสติสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสติ นิชฺชิณฺณา โหติ; เย จ มิจฺฉาสติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาสติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ

‘‘สมฺมาสมาธิสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสมาธิ นิชฺชิโณฺณ โหติ; เย จ มิจฺฉาสมาธิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาสมาธิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ

‘‘สมฺมาญาณิสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาญาณํ นิชฺชิณฺณํ โหติ; เย จ มิจฺฉาญาณปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาญาณปจฺจยา จ อเนเก กุ

สลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ

“สมฺมาวิมุตฺติสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาวิมุตฺติ นิชฺชิณฺณา โหติ; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิชฺชิณฺณา โหนฺติ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ อิมานิ โข, ภิกฺขเว, ทส นิชฺชรวตฺถูนี”ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. โธวนสุตฺตํ

๑๐๗. “อตฺถิ, ภิกฺขเว, ทกฺขิเณสุ ชนปเทสุ โธวนํ นามฯ ตตฺถ โหติ อนฺนมฺปิ ปานมฺปิ ขชฺชมฺปิ โภชฺชมฺปิ เลยฺยมฺปิ เปยฺยมฺปิ นจฺจมฺปิ คีตมฺปิ วาทิตมฺปิฯ อเตฺถตํ, ภิกฺขเว, โธวนํ; ‘เนตํ นตฺถี’ติ วทามิฯ ตญฺจ โข เอตํ, ภิกฺขเว, โธวนํ หีนํ คมฺมํ โปถุชฺชนิกํ อนริยํ อนตฺถสํหิตํ น นิพฺพิทาย น วิราคาย น นิโรธาย น อุปสมาย น อภิญฺญาย น สโมฺพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

“อหญฺจ โข, ภิกฺขเว, อริยํ โธวนํ เทเสสฺสามิ, ยํ โธวนํ เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ, ยํ โธวนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี”ติฯ “เอวํ, ภนฺเต”ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

“กตมญฺจ ตํ, ภิกฺขเว, อริยํ โธวนํ, (ยํ โธวนํ) [( ) นตฺถิ สฺยามโปตฺถเก] เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ, ยํ โธวนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ?

“สมฺมาทิฎฺฐิกสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาทิฎฺฐิ นิโทฺธตา โหติ; เย จ มิจฺฉาทิฎฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิโทฺธตา โหนฺติ; สมฺมาทิฎฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ

“สมฺมาสงฺกปฺปสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสงฺกโปฺป นิโทฺธโต โหติ…เป.… สมฺมาวาจสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาวาจา นิโทฺธตา โหติ… สมฺมากมฺมนฺตสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉากมฺมโนฺต นิโทฺธโต โหติ… สมฺมาอาชีวสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาอาชีโว นิโทฺธโต โหติ… สมฺมาวายามสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาวายาโม นิโทฺธโต โหติ… สมฺมาสติสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสติ นิโทฺธตา โหติ… สมฺมาสมาธิสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสมาธิ นิโทฺธโต โหติ… สมฺมาญาณิสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาญาณํ นิโทฺธตํ โหติ…เป.…ฯ

“สมฺมาวิมุตฺติสฺส , ภิกฺขเว, มิจฺฉาวิมุตฺติ นิโทฺธตา โหติ; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิโทฺธตา โหนฺติ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ อิทํ โข ตํ, ภิกฺขเว, อริยํ โธวนํ เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ, ยํ โธวนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน

ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺตี’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ติกิจฺฉกสุตฺตํ

๑๐๘. ‘‘ติกิจฺฉกา , ภิกฺขเว, วิเรจนํ เทนฺติ ปิตฺตสมุฏฺฐานานมฺปิ อาพาธานํ ปฏิฆาตาย, เสมฺหสมุฏฺฐานานมฺปิ อาพาธานํ ปฏิฆาตาย, วาตสมุฏฺฐานานมฺปิ อาพาธานํ ปฏิฆาตายฯ อตฺเถตํ, ภิกฺขเว, วิเรจนํ; ‘เนตํ นตฺถี’ติ วทามิฯ ตญฺจ โข เอตํ, ภิกฺขเว, วิเรจนํ สมฺปชฺชติปิ วิปชฺชติปิฯ

‘‘อหญฺจ โข, ภิกฺขเว, อริยํ วิเรจนํ เทเสสฺสามิ, ยํ วิเรจนํ สมฺปชฺชติเยว โน วิปชฺชติ, ยํ วิเรจนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘กตมญฺจ ตํ, ภิกฺขเว, อริยํ วิเรจนํ, ยํ วิเรจนํ สมฺปชฺชติเยว โน วิปชฺชติ, ยํ วิเรจนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ , โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ?

‘‘สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาทิฏฺฐิ วิริตฺตา โหติ; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส วิริตฺตา โหนฺติ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ

‘‘สมฺมาสงฺกปฺปสฺส , ภิกฺขเว, มิจฺฉาสงฺกปฺโป วิริตฺโต โหติ…เป.… สมฺมาวาจสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาวาจา วิริตฺตา โหติ… สมฺมากมฺมนฺตสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉากมฺมนฺโต วิริตฺโต โหติ… สมฺมาอาชีวสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาอาชีโว วิริตฺโต โหติ… สมฺมาวายามสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาวายาโม วิริตฺโต โหติ… สมฺมาสติสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสติ วิริตฺตา โหติ… สมฺมาสมาธิสฺส , ภิกฺขเว, มิจฺฉาสมาธิ วิริตฺโต โหติ… สมฺมาญาณิสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาญาณํ วิริตฺตํ โหติ…เป.…ฯ

‘‘สมฺมาวิมุตฺติสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาวิมุตฺติ วิริตฺตา โหติ; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส วิริตฺตา โหนฺติ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ อิทํ โข ตํ, ภิกฺขเว, อริยํ วิเรจนํ ยํ วิเรจนํ สมฺปชฺชติเยว โน วิปชฺชติ, ยํ วิเรจนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ…เป.… โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺตี’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. วมนสุตฺตํ

๑๐๙. ‘‘ติกิจฺฉกา , ภิกฺขเว, วมนํ เทนฺติ ปิตฺตสมุฏฺฐานานมฺปิ อาพาธานํ ปฏิฆาตาย, เสมฺหสมุฏฺฐานานมฺปิ อาพาธานํ ปฏิฆาตาย, วาตสมุฏฺฐานานมฺปิ อาพาธานํ ปฏิฆาตายฯ อตฺเถตํ, ภิกฺขเว, วมนํ; ‘เนตํ นตฺถี’ติ วทามิฯ ตญฺจ โข เอตํ, ภิกฺขเว, วมนํ สมฺปชฺชติปิ วิปชฺชติปิฯ

‘‘อหญฺจ โข, ภิกฺขเว, อริยํ วมนํ เทเสสฺสามิ, ยํ วมนํ สมฺปชฺชติเยว โน วิปชฺชติ, ยํ วมนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ, ชราธมฺมา สตฺตา ชราย ปริมุจฺจนฺติ, มรณธมฺมา สตฺตา มรเณน ปริมุจฺจนฺติ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติฯ ตํ สุณาถ…เป….ฯ

‘‘กตมญฺจ ตํ, ภิกฺขเว, อริยํ วมนํ, ยํ วมนํ สมฺปชฺชติเยว โน วิปชฺชติ, ยํ วมนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ…เป…. โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสธมฺมา สตฺตา โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺติ?

‘‘สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส , ภิกฺขเว, มิจฺฉาทิฏฺฐิ วนฺตา โหติ; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส วนฺตา โหนฺติ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ

‘‘สมฺมาสงฺกปฺปสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสงฺกปฺโป วนฺโต โหติ…เป…. สมฺมาวาจสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาวาจา วนฺตา โหติ… สมฺมากมฺมนฺตสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉากมฺมนฺโต วนฺโต โหติ… สมฺมาอาชีวสฺส ภิกฺขเว, มิจฺฉาอาชีโว วนฺโต โหติ… สมฺมาวายามสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาวายาโม วนฺโต โหติ… สมฺมาสติสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสติ วนฺตา โหติ… สมฺมาสมาธิสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสมาธิ วนฺโต โหติ… สมฺมาญาณิสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาญาณํ วนฺตํ โหติ …เป….ฯ

‘‘สมฺมาวิมุตฺติสฺส , ภิกฺขเว, มิจฺฉาวิมุตฺติ วนฺตา โหติ; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส วนฺตา โหนฺติ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ อิทํ โข ตํ, ภิกฺขเว, อริยํ วมนํ ยํ วมนํ สมฺปชฺชติเยว โน วิปชฺชติ, ยํ วมนํ อาคมฺม ชาติธมฺมา สตฺตา ชาติยา ปริมุจฺจนฺติ…เป…. โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาเสหิ ปริมุจฺจนฺตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. นิทฺธมนียสุตฺตํ

๑๑๐. ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, นิทฺธมนียา ธมฺมาฯ กตเม ทส? สมฺมาทิฏฺฐิกสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาทิฏฺฐิ นิทฺธนฺตา โหติ; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิทฺธนฺตา โหนฺติ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ ฯ

‘‘สมฺมาสงฺกปฺปสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสงฺกปฺโป นิทฺธนฺโต โหติ…เป…. สมฺมาวาจสฺส ภิกฺขเว, มิจฺฉาวาจา นิทฺธนฺตา โหติ… สมฺมากมฺมนฺตสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉากมฺมนฺโต นิทฺธนฺโต โหติ… สมฺมาอาชีวสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาอาชีโว นิทฺธนฺโต โหติ… สมฺมาวายามสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาวายาโม นิทฺธนฺโต โหติ… สมฺมาสติสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสติ นิทฺธนฺตา โหติ… สมฺมาสมาธิสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาสมาธิ นิทฺธนฺโต โหติ… สมฺมาญาณิสฺส, ภิกฺขเว, มิจฺฉาญาณํ นิทฺธนฺตํ โหติ…ฯ

‘‘สมฺมาวิมุตฺติสฺส , ภิกฺขเว, มิจฺฉาวิมุตฺติ นิทฺธนฺตา โหติ; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ เต จสฺส นิทฺธนฺตา โหนฺติ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติฯ อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส นิทฺธมนียา ธมฺมา’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. ปฐมอเสขสุตฺตํ

๑๑๑. อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

‘‘‘อเสโข อเสโข’ติ, ภนฺเต, วุจฺจติฯ กิตฺตาวตา ภนฺเต, ภิกฺขุ อเสโข โหตี’’ติ? ‘‘อิธ, ภิกฺขุ, ภิกฺขุ อเสขาย สมฺมาทิฏฺฐิยา สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมฺมาสงฺกปฺเปน สมนฺนาคโต โหติ, อเสขาย สมฺมาวาจาย สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมฺมากมฺมนฺเตน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมฺมาอาชีเวน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมฺมาวายาเมน สมนฺนาคโต โหติ, อเสขาย สมฺมาสติยา สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมฺมาสมาธินา สมนฺนาคโต โหติ, อเสเขน สมฺมาญาเณน สมนฺนาคโต โหติ, อเสขาย สมฺมาวิมุตฺติยา สมนฺนาคโต โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขุ, ภิกฺขุ อเสโข โหตี’’ติฯ เอกาทสมํฯ

๑๒. ทุติยอเสขสุตฺตํ

๑๑๒. ‘‘ทสยิเม , ภิกฺขเว, อเสขิยา ธมฺมาฯ กตเม ทส? อเสขา สมฺมาทิฏฺฐิ, อเสโข สมฺมาสงฺกปฺโป, อเสขา สมฺมาวาจา, อเสโข สมฺมากมฺมนฺโต, อเสโข สมฺมาอาชีโว, อเสโข สมฺมาวายาโม, อเสขา สมฺมาสติ, อเสโข สมฺมาสมาธิ, อเสขํ สมฺมาญาณํ, อเสขา สมฺมาวิมุตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส อเสขิยา ธมฺมา’’ติฯ ทฺวาทสมํฯ

สมณสญฺญาวโคฺค ปฐโมฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

สญฺญา โพชฺฌงฺคา มิจฺฉตฺตํ, พีชํ วิชฺชาย นิชฺชรํ;
โธวนํ ติกิจฺฉา วมนํ นิทฺธมนํ เทฺว อเสขาติฯ

(๑๒) ๒. ปโจฺจโรหณิวโคฺค

๑. ปฐมอธมฺมสุตฺตํ

๑๑๓. [อ. นิ. ๑๐.๑๗๑] “อธโมฺม จ, ภิกฺขเว, เวทิตโพฺพ อนโตฺถ จ; ธโมฺม จ เวทิตโพฺพ อโตฺถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อนตฺถญฺจ, ธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธโมฺม ยถา อโตฺถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, อธโมฺม จ อนโตฺถ จ? มิจฺฉาทิฏฺฐิ, มิจฺฉาสงฺกโปฺป, มิจฺฉาวาจา, มิจฺฉากมฺมโนฺต, มิจฺฉาอาชีโว, มิจฺฉาวายาโม, มิจฺฉาสติ, มิจฺฉาสมาธิ, มิจฺฉาญาณํ, มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อธโมฺม จ อนโตฺถ จฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, ธโมฺม จ อโตฺถ จ? สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมโนฺต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิ, สมฺมาญาณํ, สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ธโมฺม จ อโตฺถ จฯ

“‘อธโมฺม จ, ภิกฺขเว, เวทิตโพฺพ อนโตฺถ จ; ธโมฺม จ เวทิตโพฺพ อโตฺถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อนตฺถญฺจ, ธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธโมฺม ยถา อโตฺถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺต”นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยอธมฺมสุตฺตํ

๑๑๔. “อธโมฺม จ, ภิกฺขเว, เวทิตโพฺพ ธโมฺม จ; อนโตฺถ จ เวทิตโพฺพ อโตฺถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธโมฺม ยถา อโตฺถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, อธโมฺม, กตโม จ ธโมฺม, กตโม จ อนโตฺถ, กตโม จ อโตฺถ?

“มิจฺฉาทิฏฺฐิ, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมาทิฏฺฐิ ธโมฺม; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

“มิจฺฉาสงฺกโปฺป , ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมาสงฺกโปฺป ธโมฺม; เย จ มิจฺฉาสงฺกปฺปปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; สมฺมาสงฺกปฺปปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

“มิจฺฉาวาจา, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมาวาจา ธโมฺม; เย จ มิจฺฉาวาจาปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; สมฺมาวาจาปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

“มิจฺฉากมฺมโนฺต, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมากมฺมโนฺต ธโมฺม; เย จ มิจฺฉากมฺมนฺตปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; สมฺมากมฺมนฺตปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

‘‘มิจฺฉาอาชีโว, ภิกฺขเว, อธมฺโม; สมฺมาอาชีโว ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาอาชีวปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาอาชีวปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถฯ

‘‘มิจฺฉาวายาโม, ภิกฺขเว, อธมฺโม; สมฺมาวายาโม ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาวายามปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาวายามปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถฯ

‘‘มิจฺฉาสติ, ภิกฺขเว, อธมฺโม; สมฺมาสติ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาสติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาสติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถฯ

‘‘มิจฺฉาสมาธิ, ภิกฺขเว, อธมฺโม; สมฺมาสมาธิ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาสมาธิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาสมาธิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถฯ

‘‘มิจฺฉาญาณํ, ภิกฺขเว, อธมฺโม; สมฺมาญาณํ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาญาณปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาญาณปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถฯ

‘‘มิจฺฉาวิมุตฺติ, ภิกฺขเว, อธมฺโม; สมฺมาวิมุตฺติ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถฯ

‘‘‘อธมฺโม จ, ภิกฺขเว, เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ; อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺต’’นฺติฯ ทุติยํฯ

๓. ตติยอธมฺมสุตฺตํ

๑๑๕. ‘‘อธมฺโม จ, ภิกฺขเว, เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ; อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’’นฺติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปาวิสิฯ

อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘อิทํ โข โน, อาวุโส, ภควา สํขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ – ‘อธมฺโม จ, ภิกฺขเว, เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ; อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จ ฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติฯ โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สํขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยา’’ติ?

อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข อายสฺมา อานนฺโท สตฺถุ เจว สํวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํฯ ปโหติ จายสฺมา อานนฺโท อิมสฺส ภควตา สํขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํฯ ยํนูน มยํ เยนายสฺ

มา อานโนฺท เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยาม [ปุจฺเฉยฺยาม (สี. สฺยา. ปี.) ม. นิ. ๑.๒๐๒ ปสฺสิตพฺพํ]ฯ ยถา โน อายสฺมา อานโนฺท พฺยากริสฺสติ ตถา นํ ธาเรสฺสามา''ติฯ

อถ โข เต ภิกฺขู เยนายสฺมา อานโนฺท เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อานเนฺทน สทฺธึ สโมฺมทึสุฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจุํ –

''อิทํ โข โน, อาวุโส อานนฺท, ภควา สํขิเตฺตน อุเทฺทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิโฏฺฐ – 'อธโมฺม จ…เป.… ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ'นฺติฯ

''เตสํ โน, อาวุโส, อมฺหากํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ – 'อิทํ โข โน, อาวุโส, ภควตา สํขิเตฺตน อุเทฺทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิโฏฺฐ – อธโมฺม จ…เป.… ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติฯ โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สํขิเตฺตน อุเทฺทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยา'ติ?

''เตสํ โน, อาวุโส, อมฺหากํ เอตทโหสิ – 'อยํ โข อายสฺมา อานโนฺท สตฺถุ เจว สํวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํฯ ปโหติ จายสฺมา อานโนฺท อิมสฺส ภควตา สํขิเตฺตน อุเทฺทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํฯ ยํนูน มยํ เยนายสฺมา อานโนฺท เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยามฯ ยถา โน อายสฺมา อานโนฺท พฺยากริสฺสติ ตถา นํ ธาเรสฺสามา'ติฯ วิภชตุ อายสฺมา อานโนฺท''ติฯ

''เสยฺยถาปิ , อาวุโส, ปุริโส สารตฺถิโก สารคเวสี สารปริเยสนํ จรมาโน มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สารวโต อติกฺกเมฺมว มูลํ อติกฺกมฺม ขนฺธํ สาขาปลาเส สารํ ปริเยสิตพฺพํ มเญฺญยฺย; เอวํสมฺปทมิทํ อายสฺมนฺตานํ สตฺถริ สมฺมุขีภูเต ตํ ภควนฺตํ อติสิตฺวา อเมฺห เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺฉิตพฺพํ มญฺญถฯ โส หาวุโส, ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ, จกฺขุภูโต ญาณภูโต ธมฺมภูโต พฺรหฺมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นิเนฺนตา อมตสฺส ทาตา ธมฺมสฺสามี ตถาคโตฯ โส เจว ปเนตสฺส กาโล อโหสิ ยํ ตุเมฺห ภควนฺตํเยว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุเจฺฉยฺยาถฯ ยถา โว ภควา พฺยากเรยฺย ตถา นํ ธาเรยฺยาถา''ติฯ

''อทฺธาวุโส อานนฺท, ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกฺขุภูโต ญาณภูโต ธมฺมภูโต พฺรหฺมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นิเนฺนตา อมตสฺส ทาตา ธมฺมสฺสามี ตถาคโตฯ โส เจว ปเนตสฺส กาโล อโหสิ ยํ มยํ ภควนฺตํเยว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยาม, ยถา โน ภควา พฺยากเรยฺย ตถา นํ ธาเรยฺยามฯ อปิ จายสฺมา อานโนฺท สตฺถุ เจว สํวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํฯ ปโหติ จายสฺมา อานโนฺท อิมสฺส ภควตา สํขิเตฺตน อุเทฺทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํฯ วิภชตายสฺมา อานโนฺท อครุํ กตฺวา''ติฯ

''เตนหาวุโส, สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี''ติฯ ''เอวมาวุโส''ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อถายสฺมา อานโนฺท เอตทโวจ –

‘‘ยํ โข โน, อาวุโส, ภควา สํขิเตฺตน อุเทฺทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ – ‘อธมฺโม จ, ภิกฺขเว, เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ; อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติฯ

กตโม จาวุโส, อธมฺโม, กตโม จ ธมฺโม, กตโม จ อนตฺโถ, กตโม จ อตฺโถ?

‘‘มิจฺฉาทิฏฺฐิ, อาวุโส, อธมฺโม; สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถฯ

‘‘มิจฺฉาสงฺกปฺโป, อาวุโส, อธมฺโม; สมฺมาสงฺกปฺโป ธมฺโม... มิจฺฉาวาจา, อาวุโส, อธมฺโม; สมฺมาวาจา ธมฺโม ... มิจฺฉากมฺมนฺโต, อาวุโส, อธมฺโม; สมฺมากมฺมนฺโต ธมฺโม... มิจฺฉาอาชีโว, อาวุโส, อธมฺโม; สมฺมาอาชีโว ธมฺโม... มิจฺฉาวายาโม, อาวุโส, อธมฺโม; สมฺมาวายาโม ธมฺโม... มิจฺฉาสติ, อาวุโส, อธมฺโม; สมฺมาสติ ธมฺโม... มิจฺฉาสมาธิ, อาวุโส, อธมฺโม; สมฺมาสมาธิ ธมฺโม... มิจฺฉาญาณํ, อาวุโส, อธมฺโม; สมฺมาญาณํ ธมฺโม...ฯ

มิจฺฉาวิมุตฺติ, อาวุโส, อธมฺโม; สมฺมาวิมุตฺติ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถฯ

‘‘อยํ โข โน, อาวุโส, ภควา สํขิเตฺตน อุเทฺทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ – ‘อธมฺโม จ, ภิกฺขเว, เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ...เป.... ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติ, อิมสฺส โข อหํ, อาวุโส, ภควตา สํขิเตฺตน อุเทฺทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิฯ อากงฺขมานา จ ปน ตุเมฺห, อาวุโส, ภควนฺตํเยว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุเจฺฉยฺยาถฯ ยถา โว ภควา พฺยากโรติ [พฺยากเรยฺย (สฺยา.)] ตถา นํ ธาเรยฺยาถา’’ติฯ

‘‘เอวมาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ –

‘‘ยํ โข โน ภควา สํขิเตฺตน อุเทฺทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ – ‘อธมฺโม จ, ภิกฺขเว, เวทิตพฺโพ...เป.... ตถา ปฏิชฺชิตพฺพ’นฺติฯ

‘‘เตสํ โน, ภเนฺต, อมฺหากํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ – ‘อิทํ โข โน, อาวุโส, ภควา สํขิเตฺตน อุเทฺทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ – อธมฺโม จ, ภิกฺขเว, เวทิตพฺโพ...เป.... ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติฯ โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สํขิเตฺตน อุเทฺทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยา’ติ?

‘‘เตสํ โน, ภเนฺต, อมฺหากํ เอตทโหสิ – ‘อยํ โข อายสฺมา อานโนฺท สตฺถุ เจว สํวณฺณิโต สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํฯ ปโหติ จายสฺมา อานโนฺท อิมสฺส ภควตา สํขิเตฺตน อุเทฺทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํฯ ยํนูน มยํ เยนายสฺ

มา อานโนฺท เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยามฯ ยถา โน อายสฺมา อานโนฺท พฺยากริสฺสติ ตถา นํ ธาเรสฺสามา’ติฯ

“อถ โข มยํ, ภเนฺต, เยนายสฺมา อานโนฺท เตนุปสงฺกมิมฺหา; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตมตฺถํ อปุจฺฉิมฺหาฯ เตสํ โน, ภเนฺต, อายสฺมตา อานเนฺทน อิเมหิ อากาเรหิ อิเมหิ ปเทหิ อิเมหิ พฺยญฺชเนหิ อโตฺถ สุวิภโตฺต”ติ [วิภโตฺตติ (?) เอวเมว หิ อเญฺญสุ อีทิสสุเตฺตสุ ทิสฺสติ]ฯ

“สาธุ สาธุ, ภิกฺขเว! ปณฺฑิโต, ภิกฺขเว, อานโนฺทฯ มหาปโญฺญ, ภิกฺขเว, อานโนฺทฯ มํ เจปิ ตุเมฺห, ภิกฺขเว, อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุเจฺฉยฺยาถ, อหมฺปิ เจตํ เอวเมวํ [อหมฺปิ ตํ เอวเมวํ (ม. นิ. ๑.๒๐๕)] พฺยากเรยฺยํ ยถา ตํ อานเนฺทน พฺยากตํฯ เอโส เจว ตสฺส [เอโส เจเวตสฺส (ม. นิ. ๑.๒๐๕)] อโตฺถ เอวญฺจ นํ ธาเรยฺยาถา”ติฯ ตติยํฯ

๔. อชิตสุตฺตํ

๑๑๖. อถ โข อชิโต ปริพฺพาชโก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ ฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อชิโต ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“อมฺหากํ , โภ โคตม, ปณฺฑิโต นาม สพฺรหฺมจารีฯ เตน ปญฺจมตฺตานิ จิตฺตฏฺฐานสตานิ จินฺติตานิ, เยหิ อญฺญติตฺถิยา อุปารทฺธาว ชานนฺติ [อุปารทฺธา ปชานนฺติ (สี.)] อุปารทฺธสฺมา”ติ [อุปารทฺธมฺหาติ (สี. ปี.)]ฯ

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “ธาเรถ โน ตุเมฺห, ภิกฺขเว, ปณฺฑิตวตฺถูนี”ติ? “เอตสฺส, ภควา, กาโล เอตสฺส, สุคต, กาโล ยํ ภควา ภาเสยฺย, ภควโต สุตฺวา ภิกฺขู ธาเรสฺสนฺตี”ติฯ

“เตน หิ, ภิกฺขเว, สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี”ติฯ “เอวํ, ภเนฺต”ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

“อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อธมฺมิเกน วาเทน อธมฺมิกํ วาทํ อภินิคฺคณฺหาติ อภินิปฺปีเฬติ, เตน จ อธมฺมิกํ ปริสํ รเญฺชติฯ เตน สา อธมฺมิกา ปริสา อุจฺจาสทฺทมหาสทฺทา โหติ – ‘ปณฺฑิโต วต, โภ, ปณฺฑิโต วต, โภ’ติฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อธมฺมิเกน วาเทน ธมฺมิกํ วาทํ อภินิคฺคณฺหาติ อภินิปฺปีเฬติ, เตน จ อธมฺมิกํ ปริสํ รเญฺชติฯ เตน สา อธมฺมิกา ปริสา อุจฺจาสทฺทมหาสทฺทา โหติ – ‘ปณฺฑิโต วต, โภ, ปณฺฑิโต วต, โภ’ติฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อธมฺมิเกน วาเทน ธมฺมิกญฺจ วาทํ อธมฺมิกญฺจ วาทํ อภินิคฺคณฺหาติ อภินิปฺปีเฬติ, เตน จ อธมฺมิกํ ปริสํ รเญฺชติฯ เตน สา อธมฺมิกา ปริสา อุจฺจาสทฺทมหาสทฺทา โหติ – ‘ปณฺฑิโต วต, โภ, ปณฺฑิโต วต, โภ’ติฯ

“อธโมฺม จ, ภิกฺขเว, เวทิตโพฺพ ธโมฺม จ; อนโตฺถ จ เวทิตโพฺพ อโตฺถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธโมฺม ยถา อโตฺถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, อธโมฺม, กตโม จ ธโมฺม, กตโม จ อนโตฺถ, กตโม จ อโตฺถ? มิจฺฉาทิฏฺฐิ, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมาทิฏฺฐิ ธโมฺม; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

“มิจฺฉาสงฺกโปฺป, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมาสงฺกโปฺป ธโมฺม… มิจฺฉาวาจา, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมาวาจา ธโมฺม… มิจฺฉากมฺมโนฺต, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมากมฺมโนฺต ธโมฺม… มิจฺฉาอาชีโว, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมาอาชีโว ธโมฺม … มิจฺฉาวายาโม, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมาวายาโม ธโมฺม… มิจฺฉาสติ, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมาสติ ธโมฺม… มิจฺฉาสมาธิ, ภิกฺขเว อธโมฺม; สมฺมาสมาธิ ธโมฺม… มิจฺฉาญาณํ, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมาญาณํ ธโมฺม ฯ

“มิจฺฉาวิมุตฺติ, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมาวิมุตฺติ ธโมฺม; เย จ มิจฺฉาวิมุตฺติปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; สมฺมาวิมุตฺติปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

“‘อธโมฺม จ, ภิกฺขเว, เวทิตโพฺพ ธโมฺม จ; อนโตฺถ จ เวทิตโพฺพ อโตฺถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ , อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธโมฺม ยถา อโตฺถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺต”นฺติฯ จตุตฺถํฯ

๕. สงฺคารวสุตฺตํ

๑๑๗. [อ. นิ. ๑๐.๑๖๙] อถ โข สงฺคารโว พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข สงฺคารโว พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – “กิํ นุ โข, โภ โคตม, โอริมํ ตีรํ, กิํ ปาริมํ ตีร”นฺติ? “มิจฺฉาทิฏฺฐิ โข, พฺราหฺมณ, โอริมํ ตีรํ, สมฺมาทิฏฺฐิ ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาสงฺกโปฺป โอริมํ ตีรํ, สมฺมาสงฺกโปฺป ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาวาจา โอริมํ ตีรํ, สมฺมาวาจา ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉากมฺมโนฺต โอริมํ ตีรํ, สมฺมากมฺมโนฺต ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาอาชีโว โอริมํ ตีรํ, สมฺมาอาชีโว ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาวายาโม โอริมํ ตีรํ, สมฺมาวายาโม ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาสติ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาสติ ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาสมาธิ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาสมาธิ ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาญาณํ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาญาณํ ปาริมํ ตีรํ; มิจฺฉาวิมุตฺติ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาวิมุตฺติ ปาริมํ ตีรนฺติฯ อิทํ โข, พฺราหฺมณ, โอริมํ ตีรํ, อิทํ ปาริมํ ตีรนฺติฯ

“อปฺปกา เต มนุเสฺสสุ, เย ชนา ปารคามิโน;
อถายํ อิตรา ปชา, ตีรเมวานุธาวติฯ

“เย จ โข สมฺมทกฺขาเต, ธเมฺม ธมฺมานุวตฺติโน;
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ, มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํฯ

“กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย, สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต;
โอกา อโนกมาคมฺม, วิเวเก ยตฺถ ทูรมํฯ

“ตตฺราภิรติมิเจฺฉยฺย, หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน;
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ, จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโตฯ

“เยสํ สโมฺพธิยงฺเคสุ, สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ;
อาทานปฏินิสฺสเคฺค, อนุปาทาย เย รตา;
ขีณาสวา ชุติมนฺโต [ชุตีมนฺโต (สี.)], เต โลเก ปรินิพฺพุตา”ติฯ ปญฺจมํ;

๖. โอริมตีรสุตฺตํ

๑๑๘. “โอริมญฺจ, ภิกฺขเว, ตีรํ เทเสสฺสามิ ปาริมญฺจ ตีรํฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี”ติฯ “เอวํ, ภนฺเต”ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

“กตมญฺจ, ภิกฺขเว, โอริมํ ตีรํ, กตมญฺจ ปาริมํ ตีรํ? มิจฺฉาทิฏฺฐิ โอริมํ ตีรํ , สมฺมาทิฏฺฐิ ปาริมํ ตีรํ…เป.… มิจฺฉาวิมุตฺติ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาวิมุตฺติ ปาริมํ ตีรํฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, โอริมํ ตีรํ, อิทํ ปาริมํ ตีรนฺติฯ

“อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ, เย ชนา ปารคามิโน;
อถายํ อิตรา ปชา, ตีรเมวานุธาวติฯ

“เย จ โข สมฺมทกฺขาเต, ธเมฺม ธมฺมานุวตฺติโน;
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ, มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํฯ

“กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย, สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต;
โอกา อโนก มาคมฺม, วิเวเก ยตฺถ ทูรมํฯ

“ตตฺราภิรติมิเจฺฉยฺย, หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน;
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ, จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโตฯ

“เยสํ สโมฺพธิยงฺเคสุ, สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ;
อาทานปฏินิสฺสเคฺค, อนุปาทาย เย รตา;
ขีณาสวา ชุติมนฺโต, เต โลเก ปรินิพฺพุตา”ติฯ ฉฏฺฐํ;

๗. ปฐมปโจฺจโรหณีสุตฺตํ

๑๑๙. เตน โข ปน สมเยน ชาณุโสฺสณิ [ชานุโสฺสนิ (ก. สี.), ชานุโสฺสณิ (ก. สี.), ชาณุโสณิ (ก.)] พฺราหฺมโณ ตทหุโปสเถ สีสํนฺหาโต [สีสํนหาโต (สี. ปี.), สีสนฺหาโต (สฺยา.)] นวํ โขมยุคํ นิวโตฺถ อลฺลกุสมุฏฺฐิํ อาทาย ภควโต อวิทูเร เอกมนฺตํ ฐิโต โหติฯ

อทฺทสา โข ภควา ชาณุโสฺสณิํ พฺราหฺมณํ ตทหุโปสเถ สีสํนฺหาตํ นวํ โขมยุคํ นิวตฺถํ อลฺลกุสมุฏฺฐิํ อาทาย เอกมนฺตํ ฐิตํฯ ทิสฺวาน ชาณุโสฺสณิํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ – “กิํ นุ ตฺวํ, พฺราหฺมณ, ตทหุโปสเถ สีสํนฺหาโต นวํ โขมยุคํ นิวโตฺถ อลฺลกุสมุฏฺฐิํ อาทาย เอกมนฺตํ ฐิโต ? กิํ นฺวชฺช [กิํ นุ อชฺช (สฺยา.), กิํ นุ โข อชฺช (ปี.), กิํ นุ ขฺวชฺช (ก.)] พฺราหฺมณกุลสฺสา”ติ [พฺราหฺมณ พฺรหฺมกุสลสฺสาติ (ก.)]? “ปโจฺจโรหณี, โภ โคตม, อชฺช พฺราหฺมณกุลสฺสา”ติ [พฺรหฺมกุสลสฺสาติ (ก.)]ฯ

“ยถา กถํ ปน, พฺราหฺมณ, พฺราหฺมณานํ ปโจฺจโรหณี โหตี”ติ? “อิธ, โภ โคตม, พฺราหฺมณา ตทหุโปสเถ สีสํนฺหาตา นวํ โขมยุคํ นิวตฺถา อเลฺลน โคมเยน ปถวิํ โอปุญฺชิตฺวา

หริเตหิ กุเสหิ ปตฺถริตฺวา [ปวิตฺถาเรตฺวา (ก.)] อนฺตรา จ เวลํ อนฺตรา จ อคฺยาคารํ เสยฺยํ กเปฺปนฺติฯ เต ตํ รตฺติํ ติกฺขตฺตุํ ปจฺจุฏฺฐาย ปญฺชลิกา อคฺคิํ นมสฺสนฺติ – 'ปโจฺจโรหาม ภวนฺตํ, ปโจฺจโรหาม ภวนฺต'นฺติฯ พหุเกน จ สปฺปิเตลนวนีเตน อคฺคิํ สนฺตเปฺปนฺติฯ ตสฺสา จ รตฺติยา อจฺจเยน ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน พฺราหฺมเณ สนฺตเปฺปนฺติฯ เอวํ, โภ โคตม, พฺราหฺมณานํ ปโจฺจโรหณี โหตี''ติฯ

''อญฺญถา โข, พฺราหฺมณ, พฺราหฺมณานํ ปโจฺจโรหณี โหติ, อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย ปโจฺจโรหณี โหตี''ติฯ ''ยถา กถํ ปน, โภ โคตม, อริยสฺส วินเย ปโจฺจโรหณี โหติ? สาธุ เม ภวํ โคตโม ตถา ธมฺมํ เทเสตุ ยถา อริยสฺส วินเย ปโจฺจโรหณี โหตี''ติฯ

''เตน หิ, พฺราหฺมณ, สุณาหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ; ภาสิสฺสามี''ติฯ ''เอวํ, โภ''ติ โข ชาณุโสฺสณิ พฺราหฺมโณ ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ ภควา เอตทโวจ –

''อิธ , พฺราหฺมณ, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'มิจฺฉาทิฏฺฐิยา โข ปาปโก วิปาโก ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจา' ติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาทิฏฺฐิํ ปชหติ; มิจฺฉาทิฏฺฐิยา ปโจฺจโรหติฯ

... มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาสงฺกปฺปํ ปชหติ; มิจฺฉาสงฺกปฺปา ปโจฺจโรหติฯ

... มิจฺฉาวาจาย โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาวาจํ ปชหติ; มิจฺฉาวาจาย ปโจฺจโรหติฯ

...มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉากมฺมนฺตํ ปชหติ; มิจฺฉากมฺมนฺตา ปโจฺจโรหติฯ

...มิจฺฉาอาชีวสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาอาชีวํ ปชหติ; มิจฺฉาอาชีวา ปโจฺจโรหติฯ

...มิจฺฉาวายามสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาวายามํ ปชหติ; มิจฺฉาวายามา ปโจฺจโรหติฯ

...มิจฺฉาสติยา โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาสติํ ปชหติ; มิจฺฉาสติยา ปโจฺจโรหติฯ

...มิจฺฉาสมาธิสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาสมาธิํ ปชหติ; มิจฺฉาสมาธิมฺหา ปโจฺจโรหติฯ

...มิจฺฉาญาณสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาญาณํ ปชหติ; มิจฺฉาญาณมฺหา ปโจฺจโรหติฯ

'มิจฺฉาวิมุตฺติยา โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจา'ติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาวิมุตฺติํ ปชหติ; มิจฺฉาวิมุตฺติยา ปโจฺจโรหติฯ เอวํ โข, พฺราหฺมณ, อริยสฺส วินเย ปโจฺจโรหณี โหตี''ติฯ

‘‘อญฺญถา, โภ โคตม, พฺราหฺมณานํ ปโจฺจโรหณี, อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย ปโจฺจโรหณี โหติฯ อิมิสฺสา จ, โภ โคตม, อริยสฺส วินเย ปโจฺจโรหณิยา พฺราหฺมณานํ ปโจฺจโรหณี กลํ นาคฺฆติ โสฬสึฯ อภิกฺกนฺตํ , โภ โคตม…เป…. อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. ทุติยปโจฺจโรหณีสุตฺตํ

๑๒๐. ‘‘อริยํ โว, ภิกฺขเว, ปโจฺจโรหณึ เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ… กตมา จ, ภิกฺขเว, อริยา ปโจฺจโรหณี? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิติ ปฎิสญฺจิกฺขติ – ‘มิจฺฉาทิฎฺฐิยา โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฎฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจา’ติฯ โส อิติ ปฎิสงฺขาย มิจฺฉาทิฎฺฐึ ปชหติ; มิจฺฉาทิฎฺฐิยา ปโจฺจโรหติฯ มิจฺฉาสงฺกปฺปสฺส โข ปาปโก วิปาโก… มิจฺฉาวาจาย โข… มิจฺฉากมฺมนฺตสฺส โข… มิจฺฉาอาชีวสฺส โข… มิจฺฉาวายามสฺส โข… มิจฺฉาสติยา โข… มิจฺฉาสมาธิสฺส โข… มิจฺฉาญาณสฺส โข… มิจฺฉาวิมุตฺติยา โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฎฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฎิสงฺขาย มิจฺฉาวิมุตฺติํ ปชหติ; มิจฺฉาวิมุตฺติยา ปโจฺจโรหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริยา ปโจฺจโรหณี’’ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. ปุพฺพงฺคมสุตฺตํ

๑๒๑. ‘‘สูริยสฺส, ภิกฺขเว, อุทยโต เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – อรุณุคฺคํฯ เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, กุสลานํ ธมฺมานํ เอตํ ปุพฺพงฺคมํ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ, ยทิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิฯ สมฺมาทิฎฺฐิกสฺส, ภิกฺขเว, สมฺมาสงฺกโปฺป ปโหติ, สมฺมาสงฺกปฺปสฺส สมฺมาวาจา ปโหติ, สมฺมากมฺมโนฺต ปโหติ, สมฺมากมฺมนฺตสฺส สมฺมาอาชีโว ปโหติ, สมฺมาอาชีวสฺส สมฺมาวายาโม ปโหติ, สมฺมาวายามสฺส สมฺมาสติ ปโหติ, สมฺมาสติสฺส สมฺมาสมาธิ ปโหติ , สมฺมาสมาธิสฺส สมฺมาญาณํ ปโหติ, สมฺมาญาณิสฺส สมฺมาวิมุตฺติ ปโหตี’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. อาสวกฺขยสุตฺตํ

๑๒๒. ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อาสวานํ ขยาย สํวตฺตนฺติฯ กตเม ทส? สมฺมาทิฎฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมโนฺต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิ, สมฺมาญาณํ , สมฺมาวิมุตฺติ – อิเม โข , ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อาสวานํ ขยาย สํวตฺตนฺตี’’ติฯ ทสมํฯ

ปโจฺจโรหณิวโคฺค ทุติโยฯ

ตสฺสุทฺทานํ –

ตโย อธมฺมา อชิโต, สงฺคารโว จ โอริมํ;
เทฺว เจว ปโจฺจโรหณี, ปุพฺพงฺคมํ อาสวกฺขโยติฯ

(๑๓) ๓. ปริสุทฺธวโคฺค

๑. ปฐมสุตฺตํ

๑๒๓. ‘‘ทสยิเม , ภิกฺขเว, ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตเม ทส? สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมนฺโต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิ, สมฺมาญาณํ, สมฺมาวิมุตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา ปริสุทฺธา ปริโยทาตา, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยสุตฺตํ

๑๒๔. ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตเม ทส? สมฺมาทิฏฺฐิ …เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. ตติยสุตฺตํ

๑๒๕. ‘‘ทสยิเม , ภิกฺขเว, ธมฺมา มหปฺผลา มหานิสํสา, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตเม ทส? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อิเม โข , ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา มหปฺผลา มหานิสํสา, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ ตติยํฯ

๔. จตุตฺถสุตฺตํ

๑๒๖. ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ราควินยปริโยสานา โหนฺติ โทสวินยปริโยสานา โหนฺติ โมหวินยปริโยสานา โหนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตเม ทส? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา ราควินยปริโยสานา โหนฺติ โทสวินยปริโยสานา โหนฺติ โมหวินยปริโยสานา โหนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ปญฺจมสุตฺตํ

๑๒๗. ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตเม ทส? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ฉฏฺฐสุตฺตํ

๑๒๘. ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตเม ทส? สมฺมาทิฏฺฐิ …เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา อนุปฺปนฺนา อุปฺปชฺชนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สตฺตมสุตฺตํ

๑๒๙. ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตเม ทส? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา มหปฺผลา โหนฺติ มหานิสํสา, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. อฏฺฐมสุตฺตํ

๑๓๐. ‘‘ทสยิเม , ภิกฺขเว, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา ราควินยปริโยสานา โหนฺติ โทสวินยปริโยสานา โหนฺติ โมหวินยปริโยสานา โหนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตเม ทส? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา ราควินยปริโยสานา โหนฺติ โทสวินยปริโยสานา โหนฺติ โมหวินยปริโยสานา โหนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. นวมสุตฺตํ

๑๓๑. ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยาฯ กตเม ทส? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส ธมฺมา ภาวิตา พหุลีกตา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตนฺติ, นาญฺญตฺร สุคตวินยา’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทสมสุตฺตํ

๑๓๒. ‘‘ทสยิเม , ภิกฺขเว, มิจฺฉตฺตาฯ กตเม ทส? มิจฺฉาทิฏฺฐิ, มิจฺฉาสงฺกโปฺป, มิจฺฉาวาจา, มิจฺฉากมฺมโนฺต, มิจฺฉาอาชีโว, มิจฺฉาวายาโม, มิจฺฉาสติ, มิจฺฉาสมาธิ, มิจฺฉาญาณํ, มิจฺฉาวิมุตฺติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, ทส มิจฺฉตฺตา’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. เอกาทสมสุตฺตํ

๑๓๓. ‘‘ทสยิเม, ภิกฺขเว, สมฺมตฺตาฯ กตเม ทส? สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมโนฺต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิ, สมฺมาญาณํ, สมฺมาวิมุตฺติ – อิเม โข , ภิกฺขเว, ทส สมฺมตฺตา’’ติฯ เอกาทสมํฯ

ปริสุทฺธวโคฺค ตติโยฯ

(๑๔) ๔. สาธุวคฺโค

๑. สาธุสุตฺตํ

๑๓๔. [อ. นิ. ๑๐.๑๗๘] ‘‘สาธุญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อสาธุญฺจฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อสาธุ? มิจฺฉาทิฏฺฐิ, มิจฺฉาสงฺกปฺโป, มิจฺฉาวาจา, มิจฺฉากมฺมนฺโต, มิจฺฉาอาชีโว, มิจฺฉาวายาโม, มิจฺฉาสติ, มิจฺฉาสมาธิ, มิจฺฉาญาณํ, มิจฺฉาวิมุตฺติ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสาธุฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สาธุ? สมฺมาทิฏฺฐิ , สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิ, สมฺมาญาณํ, สมฺมาวิมุตฺติ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สาธู’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. อริยธมฺมสุตฺตํ

๑๓๕. ‘‘อริยธมฺมญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อนริยธมฺมญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตโม จ, ภิกฺขเว, อนริโย ธมฺโม? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป.… มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนริโย ธมฺโมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อริโย ธมฺโม? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริโย ธมฺโม’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. อกุสลสุตฺตํ

๑๓๖. ‘‘อกุสลญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ กุสลญฺจฯ ตํ สุณาถ …เป.… กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อกุสลํ? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป.… มิจฺฉาวิมุตฺติ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว , อกุสลํฯ กตมญฺจ, ภิกฺขเว, กุสลํ? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กุสล’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. อตฺถสุตฺตํ

๑๓๗. ‘‘อตฺถญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อนตฺถญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตโม จ, ภิกฺขเว, อนโตฺถ? มิจฺฉาทิฏฺฐิ …เป.… มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนโตฺถฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อโตฺถ? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อโตฺถ’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ธมฺมสุตฺตํ

๑๓๘. ‘‘ธมฺมญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อธมฺมญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตโม จ, ภิกฺขเว, อธโมฺม? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป.… มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อธโมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, ธโมฺม? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ธโมฺม’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สาสวสุตฺตํ

๑๓๙. ‘‘สาสวญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ อนาสวญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตโม จ, ภิกฺขเว, สาสโว ธโมฺม? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป.… มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สาสโว ธ

โมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อนาสโว ธโมฺม? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนาสโว ธโมฺม''ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. สาวชฺชสุตฺตํ

๑๔๐. ''สาวชฺชญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ อนวชฺชญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, สาวโชฺช ธโมฺม? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สาวโชฺช ธโมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อนวโชฺช ธโมฺม? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนวโชฺช ธโมฺม''ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ตปนียสุตฺตํ

๑๔๑. ''ตปนียญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ อตปนียญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, ตปนีโย ธโมฺม? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ตปนีโย ธโมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อตปนีโย ธโมฺม? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อตปนีโย ธโมฺม''ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อาจยคามิสุตฺตํ

๑๔๒. ''อาจยคามิญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ อปจยคามิญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว , อาจยคามี ธโมฺม? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อาจยคามี ธโมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว , อปจยคามี ธโมฺม? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อปจยคามี ธโมฺม''ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุกฺขุทฺรยสุตฺตํ

๑๔๓. ''ทุกฺขุทฺรยญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ สุขุทฺรยญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, ทุกฺขุทฺรโย ธโมฺม? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขุทฺรโย ธโมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, สุขุทฺรโย ธโมฺม? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุขุทฺรโย ธโมฺม''ติฯ ทสมํฯ

๑๑. ทุกฺขวิปากสุตฺตํ

๑๔๔. ''ทุกฺขวิปากญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ สุขวิปากญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, ทุกฺขวิปาโก ธโมฺม? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขวิปาโก ธโมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, สุขวิปาโก ธโมฺม? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุขวิปาโก ธโมฺม''ติฯ เอกาทสมํฯ

สาธุวโคฺค จตุโตฺถฯ

(๑๕) ๕. อริยวคฺโค

๑. อริยมคฺคสุตฺตํ

๑๔๕. ‘‘อริยมคฺคญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ อนริยมคฺคญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, อนริโย มคฺโค? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนริโย มคฺโคฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อริโย มคฺโค? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริโย มคฺโค’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. กณฺหมคฺคสุตฺตํ

๑๔๖. ‘‘กณฺหมคฺคญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ สุกฺกมคฺคญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, กณฺหมคฺโค? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กณฺหมคฺโคฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, สุกฺกมคฺโค? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุกฺกมคฺโค’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. สทฺธมฺมสุตฺตํ

๑๔๗. ‘‘สทฺธมฺมญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ อสทฺธมฺมญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, อสทฺธมฺโม? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสทฺธมฺโมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, สทฺธมฺโม? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สทฺธมฺโม’’ติฯ ตติยํฯ

๔. สปฺปุริสธมฺมสุตฺตํ

๑๔๘. ‘‘สปฺปุริสธมฺมญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อสปฺปุริสธมฺมญฺจฯ ตํ สุณาถ …เป. … กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริสธมฺโม? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริสธมฺโมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริสธมฺโม? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริสธมฺโม’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อุปฺปาเทตพฺพสุตฺตํ

๑๔๙. ‘‘อุปฺปาเทตพฺพญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ น อุปฺปาเทตพฺพญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, น อุปฺปาเทตโพฺพ ธโมฺม? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, น อุปฺปาเทตโพฺพ ธโมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อุปฺปาเทตโพฺพ ธโมฺม? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป…. สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อุปฺปาเทตโพฺพ ธโมฺม’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อาเสวิตพฺพสุตฺตํ

๑๕๐. ‘‘อาเสวิตพฺพญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ น อาเสวิตพฺพญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, น อาเสวิตโพฺพ ธโมฺม? มิจฺฉาทิฏฺฐิ…เป…. มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, น อาเสวิตโพฺพ ธโมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อาเสวิตโพฺพ ธโมฺม? สมฺมาทิฏฺฐิ…เป. … สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อาเสวิตโพฺพ ธโมฺม’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ภาเวตพฺพสุตฺตํ

๑๕๑. ‘‘ภาเวตพฺพญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ น ภาเวตพฺพญฺจ ฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตโม จ, ภิกฺขเว, น ภาเวตโพฺพ ธโมฺม? มิจฺฉาทิฎฺฐิ…เป.… มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, น ภาเวตโพฺพ ธโมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, ภาเวตโพฺพ ธโมฺม? สมฺมาทิฎฺฐิ…เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภาเวตโพฺพ ธโมฺม’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. พหุลีกาตพฺพสุตฺตํ

๑๕๒. ‘‘พหุลีกาตพฺพญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ น พหุลีกาตพฺพญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตโม จ, ภิกฺขเว, น พหุลีกาตโพฺพ ธโมฺม? มิจฺฉาทิฎฺฐิ…เป.… มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, น พหุลีกาตโพฺพ ธโมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, พหุลีกาตโพฺพ ธโมฺม? สมฺมาทิฎฺฐิ…เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, พหุลีกาตโพฺพ ธโมฺม’’ติฯ อฎฺฐมํฯ

๙. อนุสฺสริตพฺพสุตฺตํ

๑๕๓. ‘‘อนุสฺสริตพฺพญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ น อนุสฺสริตพฺพญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตโม จ, ภิกฺขเว, น อนุสฺสริตโพฺพ ธโมฺม? มิจฺฉาทิฎฺฐิ…เป.… มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, น อนุสฺสริตโพฺพ ธโมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, อนุสฺสริตโพฺพ ธโมฺม? สมฺมาทิฎฺฐิ…เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนุสฺสริตโพฺพ ธโมฺม’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. สจฺฉิกาตพฺพสุตฺตํ

๑๕๔. ‘‘สจฺฉิกาตพฺพญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ น สจฺฉิกาตพฺพญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตโม จ, ภิกฺขเว, น สจฺฉิกาตโพฺพ ธโมฺม? มิจฺฉาทิฎฺฐิ…เป.… มิจฺฉาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, น สจฺฉิกาตโพฺพ ธโมฺมฯ กตโม จ, ภิกฺขเว, สจฺฉิกาตโพฺพ ธโมฺม? สมฺมาทิฎฺฐิ…เป.… สมฺมาวิมุตฺติ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สจฺฉิกาตโพฺพ ธโมฺม’’ติฯ ทสมํฯ

อริยวโคฺค ปญฺจโมฯ

ตติยปณฺณาสกํ สมตฺตํฯ

๔. จตุตฺถปณฺณาสกํ

(๑๖) ๑. ปุคฺคลวโคฺค

๑. เสวิตพฺพสุตฺตํ

๑๕๕. ‘‘ทสหิ , ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล น เสวิตโพฺพฯ กตเมหิ ทสหิ? มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, มิจฺฉาสงฺกปฺโป โหติ, มิจฺฉาวาโจ โหติ, มิจฺฉากมฺมนฺโต โหติ, มิจฺฉาอาชีโว โหติ, มิจฺฉาวายาโม โหติ, มิจฺฉาสติ โหติ, มิจฺฉาสมาธิ โหติ, มิจฺฉาญาณี โหติ, มิจฺฉาวิมุตฺติ โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล น เสวิตโพฺพฯ

‘‘ทสหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล เสวิตโพฺพฯ กตเมหิ ทสหิ? สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, สมฺมาสงฺกปฺโป โหติ, สมฺมาวาโจ โหติ, สมฺมากมฺมนฺโต โหติ, สมฺมาอาชีโว โหติ, สมฺมาวายาโม โหติ, สมฺมาสติ โหติ, สมฺมาสมาธิ โหติ, สมฺมาญาณี โหติ, สมฺมาวิมุตฺติ โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล เสวิตโพฺพ’’ติฯ

๒-๑๒. ภชิตพฺพาทิสุตฺตานิ

๑๕๖-๑๖๖. ‘‘ทสหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล น ภชิตโพฺพ…เป.… ภชิตโพฺพ…เป.… น ปยิรุปาสิตโพฺพ… ปยิรุปาสิตโพฺพ…เป.… น ปุโชฺช โหติ… ปุโชฺช โหติ…เป.… น ปาสํโส โหติ… ปาสํโส โหติ…เป.… อคารโว โหติ… สคารโว โหติ…เป.… อปฺปติโสฺส โหติ… สปฺปติโสฺส โหติ…เป.… น อาราธโก โหติ … อาราธโก โหติ…เป.… น วิสุชฺฌติ… วิสุชฺฌติ…เป.… มานํ นาธิโภติ… มานํ อธิโภติ…เป. … ปญฺญาย น วฑฺฒติ… ปญฺญาย วฑฺฒติ…เป.…ฯ

‘‘พหุํ อปุญฺญํ ปสวติ… พหุํ ปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ ทสหิ? สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, สมฺมาสงฺกปฺโป โหติ, สมฺมาวาโจ โหติ, สมฺมากมฺมนฺโต โหติ, สมฺมาอาชีโว โหติ, สมฺมาวายาโม โหติ , สมฺมาสติ โหติ, สมฺมาสมาธิ โหติ, สมฺมาญาณี โหติ, สมฺมาวิมุตฺติ โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล พหุํ ปุญฺญํ ปสวตี’’ติฯ

ปุคฺคลวโคฺค ปฐโมฯ

(๑๗) ๒. ชาณุโสฺสณิวโคฺค

๑. พฺราหฺมณปโจฺจโรหณีสุตฺตํ

๑๖๗. เตน โข ปน สมเยน ชาณุโสฺสณิ พฺราหฺมโณ ตทหุโปสเถ สีสํนฺหาโต นวํ โขมยุคํ นิวโตฺถ อลฺลกุสมุฏฺฐึ อาทาย ภควโต อวิทูเร เอกมนฺตํ ฐิโต โหติฯ

อทฺทสา โข ภควา ชาณุโสฺสณึ พฺราหฺมณํ ตทหุโปสเถ สีสํนฺหาตํ นวํ โขมยุคํ นิวตฺถํ อลฺลกุสมุฏฺฐึ อาทาย เอกมนฺตํ ฐิตํฯ ทิสฺวาน ชาณุโสฺสณึ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ – ‘‘กึ นุ ตฺวํ, พฺราหฺมณ, ตทหุโปสเถ สีสํนฺหาโต นวํ โขมยุคํ นิวโตฺถ อลฺลกุสมุฏฺฐึ อาทาย เอกมนฺตํ ฐิโต? กึ นฺวชฺช พฺราหฺมณกุลสฺสา’’ติ? ‘‘ปโจฺจโรหณี, โภ โคตม, อชฺช พฺราหฺมณกุลสฺสา’’ติ ฯ

‘‘ยถา กถํ ปน, พฺราหฺมณ, พฺราหฺมณานํ ปโจฺจโรหณี โหตี’’ติ? ‘‘อิธ, โภ โคตม, พฺราหฺมณา ตทหุโปสเถ สีสํนฺหาตา นวํ โขมยุคํ นิวตฺถา อเลฺลน โคมเยน ปถวึ โอปุญฺชิตฺวา หริเตหิ กุเสหิ ปตฺถริตฺวา อนฺตรา จ เวลํ อนฺตรา จ อคฺยาคารํ เสยฺยํ กเปฺปนฺติฯ เต ตํ รตฺตึ ติกฺขตฺตุํ ปจฺจุฏฺฐาย ปญฺชลิกา อคฺคึ นมสฺสนฺติ – ‘ปโจฺจโรหาม ภวนฺตํ, ปโจฺจโรหาม ภวนฺต’นฺติฯ พหุเกน จ สปฺปิเตลนวนีเตน อคฺคึ สนฺตเปฺปนฺติฯ ตสฺสา จ รตฺติยา อจฺจเยน ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน พฺราหฺมเณ สนฺตเปฺปนฺติฯ เอวํ, โภ โคตม, พฺราหฺมณานํ ปโจฺจโรหณี โหตี’’ติฯ

‘‘อญฺญถา โข, พฺราหฺมณ, พฺราหฺมณานํ ปโจฺจโรหณี โหติ, อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย ปโจฺจโรหณี โหตี’’ติฯ ‘‘ยถา กถํ ปน, โภ โคตม, อริยสฺส วินเย ปโจฺจโรหณี โหติ? สาธุ เม ภวํ โคตโม ตถา ธมฺมํ เทเสตุ ยถา อริยสฺส วินเย ปโจฺจโรหณี โหตี’’ติฯ

‘‘เตน หิ, พฺราหฺมณ, สุณาหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, โภ’’ติ โข ชาณุโสฺสณิ พฺราหฺมโณ ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘อิธ, พฺราหฺมณ, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘ปาณาติปาตสฺส โข ปาปโก วิปาโก ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจา’ ติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย ปาณาติปาตํ ปชหติ; ปาณาติปาตา ปโจฺจโรหติฯ

…อทินฺนาทานสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย อทินฺนาทานํ ปชหติ; อทินฺนาทานา ปโจฺจโรหติฯ

…กาเมสุมิจฺฉาจารสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย กาเมสุมิจฺฉาจารํ ปชหติ; กาเมสุมิจฺฉาจารา ปโจฺจโรหติฯ

…มุสาวาทสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มุสาวาทํ ปชหติ; มุสาวาทา ปโจฺจโรหติฯ

…ปิสุณาย วาจาย โข ปาปโก วิปาโก – ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย ปิสุณํ วาจํ ปชหติ; ปิสุณาย วาจาย ปโจฺจโรหติฯ

…ผรุสาย วาจาย โข ปาปโก วิปาโก – ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย ผรุสํ วาจํ ปชหติ; ผรุสาย วาจาย ปโจฺจโรหติฯ

…สมฺผปฺปลาปสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย สมฺผปฺปลาปํ ปชหติ; สมฺผปฺปลาปา ปโจฺจโรหติฯ

…อภิชฺฌาย โข ปาปโก วิปาโก – ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย อภิชฺฌํ ปชหติ; อภิชฺฌาย ปโจฺจโรหติฯ

…พฺยาปาทสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจาติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย พฺยาปาทํ ปชหติ; พฺยาปาทา ปโจฺจโรหติฯ

…มิจฺฉาทิฏฺฐิยา โข ปาปโก วิปาโก – ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจา'ติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาทิฏฺฐึ ปชหติ; มิจฺฉาทิฏฺฐิยา ปโจฺจโรหติฯ เอวํ โข, พฺราหฺมณ, อริยสฺส วินเย ปโจฺจโรหณี โหตี''ติฯ

''อญฺญถา โข, โภ โคตม, พฺราหฺมณานํ ปโจฺจโรหณี โหติ, อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย ปโจฺจโรหณี โหติฯ อิมิสฺสา, โภ โคตม, อริยสฺส วินเย ปโจฺจโรหณิยา พฺราหฺมณานํ ปโจฺจโรหณี กลํ นาคฺฆติ โสฬสึฯ อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป…. อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต''นฺติฯ ปฐมํฯ

๒. อริยปโจฺจโรหณีสุตฺตํ

๑๖๘. ''อริยํ โว, ภิกฺขเว, ปโจฺจโรหณึ เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี''ติฯ ''เอวํ, ภเนฺต''ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจโสฺสสุํ ฯ ภควา เอตทโวจ –

''กตมา จ, ภิกฺขเว, อริยา ปโจฺจโรหณี? อิธ , ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – 'ปาณาติปาตสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจา'ติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย ปาณาติปาตํ ปชหติ; ปาณาติปาตา ปโจฺจโรหติฯ

… 'อทินฺนาทานสฺส โข ปาปโก วิปาโก – ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม อภิสมฺปรายญฺจา'ติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย อทินฺนาทานํ ปชหติ; อทินฺนาทานา ปโจฺจโรหติฯ

… 'กาเมสุมิจฺฉาจารสฺส โข ปาปโก วิปาโก…เป…. กาเมสุมิจฺฉาจารา ปโจฺจโรหติฯ

… 'มุสาวาทสฺส โข ปาปโก วิปาโก…เป…. มุสาวาทา ปโจฺจโรหติฯ

… 'ปิสุณาย วาจาย โข ปาปโก วิปาโก…เป…. ปิสุณาย วาจาย ปโจฺจโรหติฯ

… 'ผรุสาย วาจาย โข ปาปโก วิปาโก…เป…. ผรุสาย วาจาย ปโจฺจโรหติฯ

… 'สมฺผปฺปลาปสฺส โข ปาปโก วิปาโก…เป…. สมฺผปฺปลาปา ปโจฺจโรหติฯ

… 'อภิชฺฌาย โข ปาปโก วิปาโก…เป…. อภิชฺฌาย ปโจฺจโรหติฯ

… ‘พฺยาปาทสฺส โข ปาปโก วิปาโก…เป… พฺยาปาทา ปโจฺจโรหติฯ

“กตมา จ, ภิกฺขเว, อริยา ปโจฺจโรหณี? อิธ, ภิกฺขเว, อริยสาวโก อิติ ปฏิสญฺจิกฺขติ – ‘มิจฺฉาทิฏฺฐิยา โข ปาปโก วิปาโก ทิเฏฺฐ เจว ธเมฺม อภิสมฺปรายญฺจา’ติฯ โส อิติ ปฏิสงฺขาย มิจฺฉาทิฏฺฐิํ ปชหติ; มิจฺฉาทิฏฺฐิยา ปโจฺจโรหติฯ อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริยา ปโจฺจโรหณี”ติฯ ทุติยํฯ

๓. สงฺคารวสุตฺตํ

๑๖๙. [อ. นิ. ๑๐.๑๑๗] อถ โข สงฺคารโว พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข สงฺคารโว พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“กิํ นุ โข, โภ โคตม, โอริมํ ตีรํ, กิํ ปาริมํ ตีร”นฺติ? “ปาณาติปาโต โข, พฺราหฺมณ, โอริมํ ตีรํ, ปาณาติปาตา เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ อทินฺนาทานํ โข, พฺราหฺมณ, โอริมํ ตีรํ, อทินฺนาทานา เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ กาเมสุมิจฺฉาจาโร โอริมํ ตีรํ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ มุสาวาโท โอริมํ ตีรํ, มุสาวาทา เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ ปิสุณา วาจา โอริมํ ตีรํ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ ผรุสา วาจา โอริมํ ตีรํ, ผรุสาย วาจาย เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ สมฺผปฺปลาโป โอริมํ ตีรํ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ อภิชฺฌา โอริมํ ตีรํ, อนภิชฺฌา ปาริมํ ตีรํฯ พฺยาปาโท โอริมํ ตีรํ, อพฺยาปาโท ปาริมํ ตีรํฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาทิฏฺฐิ ปาริมํ ตีรํฯ อิทํ โข, พฺราหฺมณ, โอริมํ ตีรํ, อิทํ ปาริมํ ตีรนฺติฯ

“อปฺปกา เต มนุเสฺสสุ, เย ชนา ปารคามิโน;
อถายํ อิตรา ปชา, ตีรเมวานุธาวติฯ

“เย จ โข สมฺมทกฺขาเต, ธเมฺม ธมฺมานุวตฺติโน;
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ, มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํฯ

“กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย, สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต;
โอกา อโนกมาคมฺม, วิเวเก ยตฺถ ทูรมํฯ

“ตตฺราภิรติมิเจฺฉยฺย, หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน;
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ, จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโตฯ

“เยสํ สโมฺพธิยเงฺคสุ, สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ;
อาทานปฏินิสฺสเคฺค, อนุปาทาย เย รตา;
ขีณาสวา ชุติมโนฺต, เต โลเก ปรินิพฺพุตา”ติฯ ตติยํ;

๔. โอริมสุตฺตํ

๑๗๐. “โอริมญฺจ, ภิกฺขเว, ตีรํ เทเสสฺสามิ ปาริมญฺจ ตีรํฯ ตํ สุณาถ…เป… กตมญฺจ, ภิกฺขเว, โอริมํ ตีรํ, กตมญฺจ ปาริมํ ตีรํ? ปาณาติปาโต, ภิกฺขเว, โอริมํ ตีรํ, ปาณาติปาตา เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ อทินฺนาทานํ โอริมํ ตีรํ, อทินฺนาทานา เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ กาเมสุมิจฺฉาจาโร โอริมํ ตีรํ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ มุสาวาโท โอริมํ ตีรํ, มุสาวาทา เวรมณี

ปาริมํ ตีรํฯ ปิสุณา วาจา โอริมํ ตีรํ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ ผรุสา วาจา โอริมํ ตีรํ, ผรุสาย วาจาย เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ สมฺผปฺปลาโป โอริมํ ตีรํ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี ปาริมํ ตีรํฯ อภิชฺฌา โอริมํ ตีรํ, อนภิชฺฌา ปาริมํ ตีรํฯ พฺยาปาโท โอริมํ ตีรํ, อพฺยาปาโท ปาริมํ ตีรํฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิ โอริมํ ตีรํ, สมฺมาทิฏฺฐิ ปาริมํ ตีรํฯ อิทํ โข, ภิกฺขเว, โอริมํ ตีรํ, อิทํ ปาริมํ ตีรนฺติฯ

“อปฺปกา เต มนุเสฺสสุ, เย ชนา ปารคามิโน;
อถายํ อิตรา ปชา, ตีรเมวานุธาวติฯ

“เย จ โข สมฺมทกฺขาเต, ธเมฺม ธมฺมานุวตฺติโน;
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ, มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํฯ

“กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย, สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต;
โอกา อโนกมาคมฺม, วิเวเก ยตฺถ ทูรมํฯ

“ตตฺราภิรติมิเจฺฉยฺย, หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน;
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ, จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโตฯ

“เยสํ สโมฺพธิยเงฺคสุ, สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ;
อาทานปฏินิสฺสเคฺค, อนุปาทาย เย รตา;
ขีณาสวา ชุติมโนฺต, เต โลเก ปรินิพฺพุตา”ติฯ จตุตฺถํ;

๕. ปฐมอธมฺมสุตฺตํ

๑๗๑. [อ. นิ. ๑๐.๑๑๓] “อธโมฺม จ, ภิกฺขเว, เวทิตโพฺพ อนโตฺถ จ; ธโมฺม จ เวทิตโพฺพ อโตฺถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อนตฺถญฺจ, ธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธโมฺม ยถา อโตฺถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, อธโมฺม จ อนโตฺถ จ? ปาณาติปาโต, อทินฺนาทานํ, กาเมสุมิจฺฉาจาโร, มุสาวาโท, ปิสุณา วาจา, ผรุสา วาจา, สมฺผปฺปลาโป, อภิชฺฌา, พฺยาปาโท, มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อธโมฺม จ อนโตฺถ จฯ

“กตโม จ, ภิกฺขเว, ธโมฺม จ อโตฺถ จ? ปาณาติปาตา เวรมณี, อทินฺนาทานา เวรมณี, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี, มุสาวาทา เวรมณี, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี, ผรุสาย วาจาย เวรมณี, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี, อนภิชฺฌา, อพฺยาปาโท, สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ธโมฺม จ อโตฺถ จฯ

“‘อธโมฺม จ, ภิกฺขเว, เวทิตโพฺพ อนโตฺถ จ; ธโมฺม จ เวทิตโพฺพ อโตฺถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อนตฺถญฺจ, ธมฺมญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธโมฺม ยถา อโตฺถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺต”นฺติฯ ปญฺจมํฯ

๖. ทุติยอธมฺมสุตฺตํ

๑๗๒. “อธโมฺม จ, ภิกฺขเว, เวทิตโพฺพ ธโมฺม จ; อนโตฺถ จ เวทิตโพฺพ อโตฺถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธโมฺม ยถา อโตฺถ ตถา ปฏิปชฺชิต

พฺพ’’นฺติฯ อิทมโวจ ภควาฯ อิทํ วตฺวาน สุคโต อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปาวิสิฯ

อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘อิทํ โข โน, อาวุโส, ภควา สํขิตฺเตน อุเทฺทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ – ‘อธมฺโม จ, ภิกฺขเว, เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ; อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติฯ โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สํขิตฺเตน อุเทฺทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยา’’ติ?

อถ โข เตสํ ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน สตฺถุ เจว สํวณฺณิโต, สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํฯ ปโหติ จายสฺมา มหากจฺจาโน อิมสฺส ภควตา สํขิตฺเตน อุเทฺทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํฯ ยํนูน มยํ เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตมตฺถํ ปุจฺเฉยฺยามฯ ยถา โน อายสฺมา มหากจฺจาโน พฺยากริสฺสติ ตถา นํ ธาเรสฺสามา’’ติฯ

อถ โข เต ภิกฺขู เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกมิํสุ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา มหากจฺจาเนน สทฺธิํ สมฺโมทิํสุฯ สมฺโมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจุํ –

‘‘อิทํ โข โน, อาวุโส กจฺจาน, ภควา สํขิตฺเตน อุเทฺทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ – ‘อธมฺโม จ, ภิกฺขเว, เวทิตพฺโพ ธมฺโม จ; อนตฺโถ จ เวทิตพฺโพ อตฺโถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธมฺโม ยถา อตฺโถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติฯ

‘‘เตสํ โน, อาวุโส, อมฺหากํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ – ‘อิทํ โข โน, อาวุโส, ภควา สํขิตฺเตน อุเทฺทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ – อธมฺโม จ, ภิกฺขเว…เป.… ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพนฺติฯ โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สํขิตฺเตน อุเทฺทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยา’ติ?

‘‘เตสํ โน, อาวุโส, อมฺหากํ เอตทโหสิ – ‘อยํ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน สตฺถุ เจว สํวณฺณิโต, สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํฯ ปโหติ จายสฺมา มหากจฺจาโน อิมสฺส ภควตา สํขิตฺเตน อุเทฺทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํฯ ยํนูน มยํ เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยามฯ ยถา โน อายสฺมา มหากจฺจาโน พฺยากริสฺสติ ตถา นํ ธาเรสฺสามา’ติฯ วิภชตุ อายสฺมา มหากจฺจาโน’’ติฯ

‘‘เสยฺยถาปิ, อาวุโส, ปุริโส สารตฺถิโก สารํ คเวสี สารปริเยสนํ จรมาโน มหโต รุกฺขสฺส ติฏฺฐโต สารวโต อติกฺกเมฺมว มูลํ อติกฺกมฺม ขนฺธํ สาขาปลาเส สารํ ปริเยสิตพฺพํ มเญฺญยฺยฯ เอวํสมฺปทมิทํ อายสฺมนฺตานํ สตฺถริ สมฺมุขีภูเต ตํ ภควนฺตํ อติสิตฺวา อเมฺห เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺฉิตพฺพํ มญฺญถ [มเญฺญถ (สี.), มเญฺญยฺยาถ (ก.)]ฯ โส หาวุโส, ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกฺขุภูโต ญาณภูโต ธมฺมภูโต พฺรหฺมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นิเนฺนตา อมตสฺส ทาตา ธมฺมสฺสามี ตถาคโตฯ โส เจว ปเนตสฺส กาโล อโหสิ ยํ ตุเมฺห ภควนฺตํเยว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยาถฯ ยถา โว ภควา พฺยากเรยฺย ตถา นํ ธาเรยฺยาถา’’ติฯ

‘‘อทฺธา, อาวุโส กจฺจาน, ภควา ชานํ ชานาติ ปสฺสํ ปสฺสติ จกฺขุภูโต ญาณภูโต ธมฺมภูโต พฺรหฺมภูโต วตฺตา ปวตฺตา อตฺถสฺส นินฺเนตา อมตสฺส ทาตา ธมฺมสฺสามี ตถาคโตฯ โส เจว ปเนตสฺส กาโล อโหสิ ยํ มยํ ภควนฺตํเยว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยามฯ ยถา โน ภควา พฺยากเรยฺย ตถา นํ ธาเรยฺยามฯ อปิ จายสฺมา มหากจฺจาโน สตฺถุ เจว สํวณฺณิโต, สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํฯ ปโหติ จายสฺมา มหากจฺจาโน อิมสฺส ภควตา สํขิตฺเตน อุเทฺทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํฯ วิภชตายสฺมา มหากจฺจาโน อครุํ กริตฺวา’’ติฯ

‘‘เตน หาวุโส, สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, อาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหากจฺจานสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อถายสฺมา มหากจฺจาโน เอตทโวจ –

‘‘ยํ โข โน, อาวุโส, ภควา สํขิตฺเตน อุเทฺทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ – ‘อธโมฺม จ, ภิกฺขเว, เวทิตโพฺพ…เป.… ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติฯ

‘‘กตโม, จาวุโส, อธโมฺม; กตโม จ ธโมฺม? กตโม จ อนโตฺถ, กตโม จ อโตฺถ? ‘‘ปาณาติปาโต, อาวุโส, อธโมฺม; ปาณาติปาตา เวรมณี ธโมฺม; เย จ ปาณาติปาตปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; ปาณาติปาตา เวรมณิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

‘‘อทินฺนาทานํ, อาวุโส, อธโมฺม; อทินฺนาทานา เวรมณี ธโมฺม; เย จ อทินฺนาทานปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ , อยํ อนโตฺถ; อทินฺนาทานา เวรมณิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

‘‘กาเมสุมิจฺฉาจาโร, อาวุโส, อธโมฺม; กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี ธโมฺม; เย จ กาเมสุมิจฺฉาจารปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

‘‘มุสาวาโท, อาวุโส, อธโมฺม; มุสาวาทา เวรมณี ธโมฺม; เย จ มุสาวาทปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; มุสาวาทา เวรมณิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

‘‘ปิสุณา วาจา, อาวุโส, อธโมฺม; ปิสุณาย วาจาย เวรมณี ธโมฺม; เย จ ปิสุณาวาจาปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; ปิสุณาย วาจาย เวรมณิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

‘‘ผรุสา วาจา, อาวุโส, อธโมฺม; ผรุสาย วาจาย เวรมณี ธโมฺม; เย จ ผรุสาวาจาปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; ผรุสาย วาจาย เวรมณิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

‘‘สมฺผปฺปลาโป , อาวุโส, อธโมฺม; สมฺผปฺปลาปา เวรมณี ธโมฺม; เย จ สมฺผปฺปลาปปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; สมฺผปฺปลาปา เวรมณิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

‘‘อภิชฺฌา, อาวุโส, อธมฺโม; อนภิชฺฌา ธมฺโม; เย จ อภิชฺฌาปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; อนภิชฺฌาปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถฯ

‘‘พฺยาปาโท, อาวุโส, อธมฺโม; อพฺยาปาโท ธมฺโม; เย จ พฺยาปาทปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; อพฺยาปาทปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถฯ

‘‘มิจฺฉาทิฏฺฐิ, อาวุโส, อธมฺโม; สมฺมาทิฏฺฐิ ธมฺโม; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนตฺโถ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อตฺโถฯ

‘‘‘ยํ โข โน, อาวุโส, ภควา สํขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ – อธมฺโม จ, ภิกฺขเว, เวทิตพฺโพ…เป…. ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติฯ อิมสฺส โข อหํ, อาวุโส, ภควตา สํขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส เอวํ วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิฯ อากงฺขมานา จ ปน ตุมฺเห, อาวุโส, ภควนฺตํเยว อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยาถฯ ยถา โน ภควา พฺยากโรติ ตถา นํ ธาเรยฺยาถา’’ติฯ

‘‘เอวมาวุโส’’ติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต มหากจฺจานสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ –

‘‘ยํ โข โน, ภนฺเต, ภควา สํขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ – ‘อธมฺโม จ, ภิกฺขเว, เวทิตพฺโพ…เป…. ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติฯ

‘‘เตสํ โน, ภนฺเต, อมฺหากํ อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต เอตทโหสิ – ‘อิทํ โข โน, อาวุโส, ภควา สํขิตฺเตน อุทฺเทสํ อุทฺทิสิตฺวา วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภชิตฺวา อุฏฺฐายาสนา วิหารํ ปวิฏฺโฐ – ‘อธมฺโม จ, ภิกฺขเว, เวทิตพฺโพ…เป…. ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติฯ โก นุ โข อิมสฺส ภควตา สํขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภเชยฺยา’ติ?

‘‘เตสํ โน, ภนฺเต, อมฺหากํ เอตทโหสิ – ‘อยํ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน สตฺถุ เจว สํวณฺณิโต, สมฺภาวิโต จ วิญฺญูนํ สพฺรหฺมจารีนํฯ ปโหติ จายสฺมา มหากจฺจาโน อิมสฺส ภควตา สํขิตฺเตน อุทฺเทสสฺส อุทฺทิฏฺฐสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อวิภตฺตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ วิภชิตุํฯ ยํนูน มยํ เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกเมยฺยาม; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยามฯ ยถา โน อายสฺมา มหากจฺจาโน พฺยากริสฺสติ ตถา นํ ธาเรสฺสามา’ติฯ

‘‘อถ โข มยํ, ภนฺเต, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกมิมฺหา; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตมตฺถํ อปุจฺฉิมฺหาฯ เตสํ โน, ภนฺเต, อายสฺมตา มหากจฺจาเนน อิเมหิ อกฺขเรหิ อิเมหิ ปเทหิ อิเมหิ พฺยญฺชเนหิ อตฺโถ สุวิภตฺโต’’ติฯ

‘‘สาธุ สาธุ, ภิกฺขเว! ปณฺฑิโต, ภิกฺขเว, มหากจฺจาโนฯ มหาปญฺโญ, ภิกฺขเว, มหากจฺจาโนฯ มํ เจปิ ตุมฺเห, ภิกฺขเว, อุปสงฺกมิตฺวา เอตมตฺถํ ปฏิปุจฺเฉยฺยาถ, อหมฺปิ เจตํ เอวเมวํ พฺ

ยากเรยฺยํ ยถา ตํ มหากจฺจาเนน พฺยากตํฯ เอโส เจว ตสฺส อโตฺถฯ เอวญฺจ นํ ธาเรยฺยาถา’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ตติยอธมฺมสุตฺตํ

๑๗๓. ‘‘อธโมฺม จ, ภิกฺขเว, เวทิตโพฺพ ธโมฺม จ; อนโตฺถ จ เวทิตโพฺพ อโตฺถ จ ฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธโมฺม ยถา อโตฺถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพํฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อธโมฺม, กตโม จ ธโมฺม; กตโม จ อนโตฺถ, กตโม จ อโตฺถ? ปาณาติปาโต, ภิกฺขเว, อธโมฺม; ปาณาติปาตา เวรมณี ธโมฺม; เย จ ปาณาติปาตปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; ปาณาติปาตา เวรมณิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

‘‘อทินฺนาทานํ, ภิกฺขเว, อธโมฺม; อทินฺนาทานา เวรมณี ธโมฺม… กาเมสุมิจฺฉาจาโร, ภิกฺขเว , อธโมฺม; กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี ธโมฺม… มุสาวาโท, ภิกฺขเว, อธโมฺม; มุสาวาทา เวรมณี ธโมฺม… ปิสุณา วาจา, ภิกฺขเว, อธโมฺม; ปิสุณาย วาจาย เวรมณี ธโมฺม… ผรุสา วาจา, ภิกฺขเว, อธโมฺม; ผรุสาย วาจาย เวรมณี ธโมฺม… สมฺผปฺปลาโป, ภิกฺขเว , อธโมฺม; สมฺผปฺปลาปา เวรมณี ธโมฺม… อภิชฺฌา, ภิกฺขเว, อธโมฺม; อนภิชฺฌา ธโมฺม… พฺยาปาโท, ภิกฺขเว, อธโมฺม; อพฺยาปาโท ธโมฺม…ฯ

‘‘มิจฺฉาทิฏฺฐิ, ภิกฺขเว, อธโมฺม; สมฺมาทิฏฺฐิ ธโมฺม; เย จ มิจฺฉาทิฏฺฐิปจฺจยา อเนเก ปาปกา อกุสลา ธมฺมา สมฺภวนฺติ, อยํ อนโตฺถ; สมฺมาทิฏฺฐิปจฺจยา จ อเนเก กุสลา ธมฺมา ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉนฺติ, อยํ อโตฺถฯ

‘‘‘อธโมฺม จ, ภิกฺขเว, เวทิตโพฺพ ธโมฺม จ; อนโตฺถ จ เวทิตโพฺพ อโตฺถ จฯ อธมฺมญฺจ วิทิตฺวา ธมฺมญฺจ, อนตฺถญฺจ วิทิตฺวา อตฺถญฺจ ยถา ธโมฺม ยถา อโตฺถ ตถา ปฏิปชฺชิตพฺพ’นฺติ, อิติ ยํ ตํ วุตฺตํ, อิทเมตํ ปฏิจฺจ วุตฺต’’นฺติฯ สตฺตมํฯ

๘. กมฺมนิทานสุตฺตํ

๑๗๔. ‘‘ปาณาติปาตมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ติวิธํ วทามิ – โลภเหตุกมฺปิ, โทสเหตุกมฺปิ, โมหเหตุกมฺปิฯ

‘‘อทินฺนาทานมฺปาหํ , ภิกฺขเว, ติวิธํ วทามิ – โลภเหตุกมฺปิ, โทสเหตุกมฺปิ, โมหเหตุกมฺปิฯ

‘‘กาเมสุมิจฺฉาจารมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ติวิธํ วทามิ – โลภเหตุกมฺปิ, โทสเหตุกมฺปิ, โมหเหตุกมฺปิฯ

‘‘มุสาวาทมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ติวิธํ วทามิ – โลภเหตุกมฺปิ, โทสเหตุกมฺปิ, โมหเหตุกมฺปิฯ

‘‘ปิสุณวาจมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ติวิธํ วทามิ – โลภเหตุกมฺปิ, โทสเหตุกมฺปิ, โมหเหตุกมฺปิฯ

‘‘ผรุสวาจมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ติวิธํ วทามิ – โลภเหตุกมฺปิ, โทสเหตุกมฺปิ, โมหเหตุกมฺปิฯ

“สมฺผปฺปลาปมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ติวิธํ วทามิ – โลภเหตุกมฺปิ, โทสเหตุกมฺปิ, โมหเหตุกมฺปิฯ

“อภิชฺฌมฺปาหํ , ภิกฺขเว, ติวิธํ วทามิ – โลภเหตุกมฺปิ, โทสเหตุกมฺปิ, โมหเหตุกมฺปิฯ

“พฺยาปาทมฺปาหํ, ภิกฺขเว, ติวิธํ วทามิ – โลภเหตุกมฺปิ, โทสเหตุกมฺปิ, โมหเหตุกมฺปิฯ

“มิจฺฉาทิฏฺฐิมฺปาหํ, ภิกฺขเว , ติวิธํ วทามิ – โลภเหตุกมฺปิ, โทสเหตุกมฺปิ, โมหเหตุกมฺปิฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, โลโภ กมฺมนิทานสมฺภโว, โทโส กมฺมนิทานสมฺภโว, โมโห กมฺมนิทานสมฺภโวฯ โลภกฺขยา กมฺมนิทานสงฺขโย, โทสกฺขยา กมฺมนิทานสงฺขโย, โมหกฺขยา กมฺมนิทานสงฺขโย”ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. ปริกฺกมนสุตฺตํ

๑๗๕. “สปริกฺกมโน อยํ, ภิกฺขเว, ธมฺโม, นายํ ธมฺโม อปริกฺกมโนฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, สปริกฺกมโน อยํ ธมฺโม, นายํ ธมฺโม อปริกฺกมโน? ปาณาติปาติสฺส, ภิกฺขเว, ปาณาติปาตา เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติฯ อทินฺนาทายิสฺส, ภิกฺขเว, อทินฺนาทานา เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติฯ กาเมสุมิจฺฉาจาริสฺส, ภิกฺขเว, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติฯ มุสาวาทิสฺส, ภิกฺขเว, มุสาวาทา เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติฯ ปิสุณวาจสฺส , ภิกฺขเว, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติฯ ผรุสวาจสฺส, ภิกฺขเว, ผรุสาย วาจาย เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติฯ สมฺผปฺปลาปิสฺส, ภิกฺขเว, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี ปริกฺกมนํ โหติฯ อภิชฺฌาลุสฺส, ภิกฺขเว, อนภิชฺฌา ปริกฺกมนํ โหติฯ พฺยาปนฺนจิตฺตสฺส [พฺยาปาทสฺส (สี. ปี. ก.), พฺยาปนฺนสฺส (สฺยา.)], ภิกฺขเว, อพฺยาปาโท ปริกฺกมนํ โหติฯ มิจฺฉาทิฏฺฐิสฺส, ภิกฺขเว, สมฺมาทิฏฺฐิ ปริกฺกมนํ โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, สปริกฺกมโน อยํ ธมฺโม, นายํ ธมฺโม อปริกฺกมโน”ติฯ นวมํฯ

๑๐. จุนฺทสุตฺตํ

๑๗๖. เอวํ เม สุตํ – เอกํ สมยํ ภควา ปาวายํ [จมฺปายํ (ก. สี.) ที. นิ. ๒.๑๘๙ ปสฺสิตพฺพํ] วิหรติ จุนฺทสฺส กมฺมารปุตฺตสฺส อมฺพวเนฯ อถ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข จุนฺทํ กมฺมารปุตฺตํ ภควา เอตทโวจ – “กสฺส โน ตฺวํ, จุนฺท, โสเจยฺยานิ โรเจสี”ติ? “พฺราหฺมณา, ภนฺเต, ปจฺฉาภูมกา กมณฺฑลุกา เสวาลมาลิกา [เสวาลมาลกา (สี. สฺยา. ปี.)] อคฺคิปริจาริกา อุทโกโรหกา โสเจยฺยานิ ปญฺญเปนฺติ; เตสาหํ โสเจยฺยานิ โรเจมี”ติฯ

“ยถา กถํ ปน, จุนฺท, พฺราหฺมณา ปจฺฉาภูมกา กมณฺฑลุกา เสวาลมาลิกา อคฺคิปริจาริกา อุทโกโรหกา โสเจยฺยานิ ปญฺญเปนฺตี”ติ? “อิธ, ภนฺเต, พฺราหฺมณา ปจฺฉาภูมกา กมณฺฑลุกา เสวาลมาลิกา อคฺคิปริจาริกา อุทโกโรหกาฯ เต สาวกํ [สาวเก (สฺยา. ก.)] เอวํ สมาทเปนฺติ – ‘เอหิ ตฺวํ, อมฺโภ ปุริส, กาลสฺเสว [สกาลสฺเสว (สฺยา.)] อุฏฺฐหนฺโตว [อุฏฺฐหนฺโต (สฺยา.), วุฏฺฐหนฺโตว (ปี. ก.)] สยนมฺหา ปถวึ อามเสยฺยาสิ; โน เจ ปถวึ อามเสยฺยาสิ, อลฺลานิ โคมยานิ อามเสยฺยาสิ; โน เจ อลฺลานิ โคมยานิ อามเสยฺยาสิ, หริตานิ ติณานิ อามเสยฺยาสิ; โน เจ หริตานิ ติณานิ อามเสยฺยาสิ, อคฺคึ ปริจเรยฺยาสิ; โน เจ อคฺคึ ปริจเรยฺยาสิ, ปญฺชลิโก อาทิจฺจํ นมสฺเสยฺยาสิ; โน เจ ปญฺชลิโก อาทิจฺจํ นมสฺเสยฺยาสิ, สายตติยกํ อุทกํ

โอโรเหยฺยาสี’ติฯ เอวํ โข, ภเนฺต, พฺราหฺมณา ปจฺฉาภูมกา กมณฺฑลุกา เสวาลมาลิกา อคฺคิปริจาริกา อุทโกโรหกา โสเจยฺยานิ ปญฺญเปนฺติ; เตสาหํ โสเจยฺยานิ โรเจมี’’ติฯ

‘‘อญฺญถา โข, จุนฺท, พฺราหฺมณา ปจฺฉาภูมกา กมณฺฑลุกา เสวาลมาลิกา อคฺคิปริจาริกา อุทโกโรหกา โสเจยฺยานิ ปญฺญเปนฺติ, อญฺญถา จ ปน อริยสฺส วินเย โสเจยฺยํ โหตี’’ติฯ ‘‘ยถา กถํ ปน, ภเนฺต, อริยสฺส วินเย โสเจยฺยํ โหติ? สาธุ เม, ภเนฺต, ภควา ตถา ธมฺมํ เทเสตุ ยถา อริยสฺส วินเย โสเจยฺยํ โหตี’’ติฯ

‘‘เตน หิ, จุนฺท, สุณาหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข จุโนฺท กมฺมารปุโตฺต ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘ติวิธํ โข, จุนฺท, กาเยน อโสเจยฺยํ โหติ; จตุพฺพิธํ วาจาย อโสเจยฺยํ โหติ; ติวิธํ มนสา อโสเจยฺยํ โหติฯ

‘‘กถญฺจ, จุนฺท, ติวิธํ กาเยน อโสเจยฺยํ โหติ? ‘‘อิธ, จุนฺท, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ ลุโทฺท โลหิตปาณิ หตปฺปหเต นิวิโฏฺฐ อทยาปโนฺน สพฺพปาณภูเตสุ [ปาณภูเตสุ (ก.)]ฯ

‘‘อทินฺนาทายี โหติฯ ยํ ตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ คามคตํ วา อรญฺญคตํ วา ตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตา โหติฯ

‘‘กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติฯ ยา ตา มาตุรกฺขิตา ปิตุรกฺขิตา มาตาปิตุรกฺขิตา [นตฺถิ สี. สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุ] ภาตุรกฺขิตา ภคินิรกฺขิตา ญาติรกฺขิตา โคตฺตรกฺขิตา [นตฺถิ สี. สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุ] ธมฺมรกฺขิตา สสามิกา สปริทณฺฑา อนฺตมโส มาลาคุฬปริกฺขิตฺตาปิ, ตถารูปาสุ จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติฯ เอวํ โข, จุนฺท, ติวิธํ กาเยน อโสเจยฺยํ โหติฯ

‘‘กถญฺจ , จุนฺท, จตุพฺพิธํ วาจาย อโสเจยฺยํ โหติ? อิธ, จุนฺท, เอกโจฺจ มุสาวาที โหติฯ สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคโต วา ปูคมชฺฌคโต วา ราชกุลมชฺฌคโต วา อภินีโต สกฺขิปุโฏฺฐ – ‘เอหโมฺภ ปุริส, ยํ ชานาสิ ตํ วเทหี’ติ [โส อชานํ วา อหํ ชานามีติ, ชานํ วา อหํ น ชานามีติ, อปสฺสํ วา อหํ ปสฺสามีติ, ปสฺสํ วา อหํ น ปสฺสามีติ (ปี. ก.) เอวมุปริปิ], โส อชานํ วา อาห ‘ชานามี’ติ, ชานํ วา อาห ‘น ชานามี’ติ; อปสฺสํ วา อาห ‘ปสฺสามี’ติ, ปสฺสํ วา อาห ‘น ปสฺสามี’ติ [โส อชานํ วา อหํ ชานามีติ, ชานํ วา อหํ น ชานามีติ, อปสฺสํ วา อหํ ปสฺสามีติ, ปสฺสํ วา อหํ น ปสฺสามีติ (ปี. ก.) เอวมุปริปิ]ฯ อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติฯ

‘‘ปิสุณวาโจ โหติฯ อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทายฯ อิติ สมคฺคานํ วา เภตฺตา [เภทาตา (ก.)], ภินฺนานํ วา อนุปฺปทาตา, วคฺคาราโม วคฺครโต วคฺคนนฺที วคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

‘‘ผรุสวาโจ โหติฯ ยา สา วาจา อณฺฑกา กกฺกสา ปรกฎุกา ปราภิสชฺชนี โกธสามนฺตา อสมาธิสํวตฺตนิกา, ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

‘‘สมฺผปฺปลาปี โหติ อกาลวาที อภูตวาที อนตฺถวาที อธมฺมวาที อวินยวาที; อนิธานวตึ วาจํ ภาสิตา โหติ อกาเลน อนปเทสํ อปริยนฺตวตึ อนตฺถสํหิตํฯ เอวํ โข, จุนฺท, จตุพฺพิธํ วาจาย อโสเจยฺยํ โหติฯ

“กถญฺจ, จุนฺท, ติวิธํ มนสา อโสเจยฺยํ โหติ? อิธ, จุนฺท, เอกโจฺจ อภิชฺฌาลุ โหติฯ ยํ ตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ ตํ อภิชฺฌาตา [อภิชฺฌิตา (ก.) ม. นิ. ๑.๔๔๐ ปสฺสิตพฺพํ] โหติ – ‘อโห วต ยํ ปรสฺส ตํ มมสฺสา’ติฯ

“พฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ ปทุฎฺฐมนสงฺกโปฺป – ‘อิเม สตฺตา หญฺญนฺตุ วา พชฺฌนฺตุ วา อุจฺฉิชฺชนฺตุ วา วินสฺสนฺตุ วา มา วา อเหสุ’นฺติ [มา วา อเหสุํ อิติ วา ติ (สี. ปี. ก.)]ฯ

“มิจฺฉาทิฎฺฐิโก โหติ วิปรีตทสฺสโน – ‘นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฎฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกฎทุกฺกฎานํ [นเตฺถตฺถ ปาฐเภโท] กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อยํ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฎิปนฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’ติฯ เอวํ โข, จุนฺท, มนสา ติวิธํ อโสเจยฺยํ โหติฯ

“อิเม โข, จุนฺท, ทส อกุสลกมฺมปถา [อกุสลา กมฺมปถา (?)]ฯ อิเมหิ โข, จุนฺท, ทสหิ อกุสเลหิ กมฺมปเถหิ สมนฺนาคโต กาลเสฺสว อุฎฺฐหโนฺตว สยนมฺหา ปถวิํ เจปิ อามสติ, อสุจิเยว โหติ; โน เจปิ ปถวิํ อามสติ, อสุจิเยว โหติฯ

“อลฺลานิ เจปิ โคมยานิ อามสติ, อสุจิเยว โหติ; โน เจปิ อลฺลานิ โคมยานิ อามสติ, อสุจิเยว โหติฯ

“หริตานิ เจปิ ติณานิ อามสติ, อสุจิเยว โหติ; โน เจปิ หริตานิ ติณานิ อามสติ, อสุจิเยว โหติฯ

“อคฺคิํ เจปิ ปริจรติ, อสุจิเยว โหติ, โน เจปิ อคฺคิํ ปริจรติ, อสุจิเยว โหติฯ

“ปญฺชลิโก เจปิ อาทิจฺจํ นมสฺสติ, อสุจิเยว โหติ; โน เจปิ ปญฺชลิโก อาทิจฺจํ นมสฺสติ, อสุจิเยว โหติฯ

“สายตติยกํ เจปิ อุทกํ โอโรหติ, อสุจิเยว โหติ; โน เจปิ สายตติยกํ อุทกํ โอโรหติ, อสุจิเยว โหติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อิเม, จุนฺท, ทส อกุสลกมฺมปถา อสุจีเยว [อสุจิเจฺจว (สฺยา.)] โหนฺติ อสุจิกรณา จฯ

“อิเมสํ ปน, จุนฺท, ทสนฺนํ อกุสลานํ กมฺมปถานํ สมนฺนาคมนเหตุ นิรโย ปญฺญายติ, ติรจฺฉานโยนิ ปญฺญายติ, เปตฺติวิสโย ปญฺญายติ, ยา วา [ยา จ (ก.)] ปนญฺญาปิ กาจิ ทุคฺคติโย [ทุคฺคติ โหติ (สฺยา. ก.)]ฯ

“ติวิธํ โข, จุนฺท, กาเยน โสเจยฺยํ โหติ; จตุพฺพิธํ วาจาย โสเจยฺยํ โหติ; ติวิธํ มนสา โสเจยฺยํ โหติฯ

“กถํ , จุนฺท, ติวิธํ กาเยน โสเจยฺยํ โหติ? อิธ, จุนฺท, เอกโจฺจ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฎิวิรโต โหติ นิหิตทโณฺฑ นิหิตสโตฺถ, ลชฺชี ทยาปโนฺน, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรติฯ

“อทินฺนาทานํ ปหาย, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติฯ ยํ ตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ คามคตํ วา อรญฺญคตํ วา, น ตํ อทินฺนํ [ตํ นาทินฺนํ (ก. สี., ม. นิ. ๑.๔๔๑)] เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตา โหติฯ

“กาเมสุมิจฺฉาจารํ ปหาย, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ ยา ตา มาตุรกฺขิตา ปิตุรกฺขิตา มาตาปิตุรกฺขิตา ภาตุรกฺขิตา ภคินิรกฺขิตา ญาติรกฺขิตา โคตฺตรกฺขิตา ธมฺมรกฺขิตา สสามิกา สปริทณฺฑา อนฺตมโส มาลาคุฬปริกฺขิตฺตาปิ, ตถารูปาสุ น จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติฯ เอวํ โข, จุนฺท, ติวิธํ กาเยน โสเจยฺยํ โหติฯ

“กถญฺจ, จุนฺท, จตุพฺพิธํ วาจาย โสเจยฺยํ โหติ? อิธ, จุนฺท, เอกโจฺจ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติฯ สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคโต วา ปูคมชฺฌคโต วา ราชกุลมชฺฌคโต วา อภินีโต สกฺขิปุฏฺโฐ – ‘เอหโมฺภ ปุริส, ยํ ชานาสิ ตํ วเทหี’ติ, โส อชานํ วา อาห ‘น ชานามี’ติ, ชานํ วา อาห ‘ชานามี’ติ, อปสฺสํ วา อาห ‘น ปสฺสามี’ติ, ปสฺสํ วา อาห ‘ปสฺสามี’ติฯ อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา น สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติฯ

“ปิสุณํ วาจํ ปหาย, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ – น อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, น อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทายฯ อิติ ภินฺนานํ วา สนฺธาตา สหิตานํ วา อนุปฺปทาตา สมคฺคาราโม สมคฺครโต สมคฺคนนฺที สมคฺคกรณิํ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

“ผรุสํ วาจํ ปหาย, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติฯ ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมนียา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา, ตถารูปิํ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

“สมฺผปฺปลาปํ ปหาย, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที; นิธานวติํ วาจํ ภาสิตา โหติ กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวติํ อตฺถสํหิตํฯ เอวํ โข, จุนฺท , จตุพฺพิธํ วาจาย โสเจยฺยํ โหติฯ

“กถญฺจ , จุนฺท, ติวิธํ มนสา โสเจยฺยํ โหติ? อิธ, จุนฺท, เอกโจฺจ อนภิชฺฌาลุ โหติฯ ยํ ตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ ตํ อนภิชฺฌิตา โหติ – ‘อโห วต ยํ ปรสฺส ตํ มมสฺสา’ติฯ

“อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ อปฺปทุฏฺฐมนสงฺกโปฺป – ‘อิเม สตฺตา อเวรา โหนฺตุ [อิทํ ปทํ สี. สฺยา. ปี. โปตฺถเกสุ นตฺถิ, ตถา ม. นิ. ๑.๔๔๑] อพฺยาปชฺชา, อนีฆา สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตู’ติฯ

“สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ อวิปรีตทสฺสโน – ‘อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกฏทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, อตฺถิ อยํ โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’ติฯ เอวํ โข, จุนฺท, ติวิธํ มนสา โสเจยฺยํ โหติฯ

“อิเม โข, จุนฺท, ทส กุสลกมฺมปถาฯ อิเมหิ โข, จุนฺท, ทสหิ กุสเลหิ กมฺมปเถหิ สมนฺนาคโต กาลเสฺสว อุฏฺฐหโนฺตว สยนมฺหา ปถวิํ เจปิ อามสติ, สุจิเยว โหติ; โน เจปิ ปถวิํ อามสติ, สุจิเยว โหติฯ

“อลฺลานิ เจปิ โคมยานิ อามสติ, สุจิเยว โหติ; โน เจปิ อลฺลานิ โคมยานิ อามสติ, สุจิเยว โหติฯ

“หริตานิ เจปิ ติณานิ อามสติ, สุจิเยว โหติ; โน เจปิ หริตานิ ติณานิ อามสติ, สุจิเยว โหติฯ

“อคฺคึ เจปิ ปริจรติ, สุจิเยว โหติ; โน เจปิ อคฺคึ ปริจรติ, สุจิเยว โหติฯ

“ปญฺชลิโก เจปิ อาทิจฺจํ นมสฺสติ, สุจิเยว โหติ; โน เจปิ ปญฺชลิโก อาทิจฺจํ นมสฺสติ , สุจิเยว โหติฯ

“สายตติยกํ เจปิ อุทกํ โอโรหติ, สุจิเยว โหติ; โน เจปิ สายตติยกํ อุทกํ โอโรหติ, สุจิเยว โหติฯ ตํ กิสฺส เหตุ? อิเม, จุนฺท, ทส กุสลกมฺมปถา สุจีเยว โหนฺติ สุจิกรณา จฯ

“อิเมสํ ปน, จุนฺท, ทสนฺนํ กุสลานํ กมฺมปถานํ สมนฺนาคมนเหตุ เทวา ปญฺญายนฺติ, มนุสฺสา ปญฺญายนฺติ, ยา วา ปนญฺญาปิ กาจิ สุคติโย”ติ [สุคติ โหตีติ (สฺยา.), สุคติ โหติ (ก.)]ฯ

เอวํ วุตฺเต จุโนฺท กมฺมารปุโตฺต ภควนฺตํ เอตทโวจ – “อภิกฺกนฺตํ, ภเนฺต…เป.… อุปาสกํ มํ, ภเนฺต, ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต”นฺติฯ ทสมํฯ

๑๑. ชาณุโสฺสณิสุตฺตํ

๑๗๗. อถ โข ชาณุโสฺสณิ พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ชาณุโสฺสณิ พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ –

“มยมสฺสุ, โภ โคตม, พฺราหฺมณา นามฯ ทานานิ เทม, สทฺธานิ กโรม – ‘อิทํ ทานํ เปตานํ ญาติสาโลหิตานํ อุปกปฺปตุ, อิทํ ทานํ เปตา ญาติสาโลหิตา ปริภุญฺชนฺตู’ติฯ กจฺจิ ตํ, โภ โคตม, ทานํ เปตานํ ญาติสาโลหิตานํ อุปกปฺปติ; กจฺจิ เต เปตา ญาติสาโลหิตา ตํ ทานํ ปริภุญฺชนฺตี”ติ? “ฐาเน โข, พฺราหฺมณ, อุปกปฺปติ, โน อฎฺฐาเน”ติฯ

“กตมํ ปน, โภ [กตมญฺจ ปน โภ (สี. ปี.) กตมํ (สฺยา.)] โคตม, ฐานํ, กตมํ อฎฺฐาน”นฺติ? “อิธ, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติ, อภิชฺฌาลุ โหติ, พฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, มิจฺฉาทิฎฺฐิโก โหติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา นิรยํ อุปปชฺชติฯ โย เนรยิกานํ สตฺตานํ อาหาโร, เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, เตน โส ตตฺถ ติฎฺฐติฯ อิทมฺปิ [อิทํ (สฺยา.)] โข, พฺราหฺมณ, อฎฺฐานํ ยตฺถ ฐิตสฺส ตํ ทานํ น อุปกปฺปติฯ

“อิธ ปน, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี…เป.… มิจฺฉาทิฎฺฐิโก โหติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา ติรจฺฉานโยนึ อุปปชฺชติฯ โย ติรจฺฉานโยนิกานํ สตฺตานํ อาหาโร, เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, เตน โส ตตฺถ ติฎฺฐติฯ อิทมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, อฎฺฐานํ ยตฺถ ฐิตสฺส ตํ ทานํ น อุปกปฺปติฯ

“อิธ ปน, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา มนุสฺสานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ โย มนุสฺสานํ อาหาโร, เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, เตน โส ตตฺถ ติฏฺฐติฯ อิทมฺปิ โข, พฺราหฺมณ, อฏฺฐานํ ยตฺถ ฐิตสฺส ตํ ทานํ น อุปกปฺปติฯ

“อิธ ปน, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป.… สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ โย เทวานํ อาหาโร, เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, เตน โส ตตฺถ ติฏฺฐติฯ อิทมฺปิ, พฺราหฺมณ, อฏฺฐานํ ยตฺถ ฐิตสฺส ตํ ทานํ อุปกปฺปติฯ

“อิธ ปน, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ…เป.… มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา เปตฺติวิสยํ อุปปชฺชติฯ โย เปตฺติเวสยิกานํ สตฺตานํ อาหาโร, เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, เตน โส ตตฺถ ติฏฺฐติ, ยํ วา ปนสฺส อิโต อนุปฺปเวจฺฉนฺติ มิตฺตามจฺจา วา ญาติสาโลหิตา วา [มิตฺตา วา อมจฺจา วา ญาตี วา สาโลหิตา วา (สี. ปี.)], เตน โส ตตฺถ ยาเปติ, เตน โส ตตฺถ ติฏฺฐติฯ อิทํ โข, พฺราหฺมณ, ฐานํ ยตฺถ ฐิตสฺส ตํ ทานํ อุปกปฺปตี”ติฯ

“สเจ ปน, โภ โคตม, โส เปโต ญาติสาโลหิโต ตํ ฐานํ อนุปปนฺโน โหติ, โก ตํ ทานํ ปริภุญฺชตี”ติ? “อเญฺญปิสฺส, พฺราหฺมณ, เปตา ญาติสาโลหิตา ตํ ฐานํ อุปปนฺนา โหนฺติ, เต ตํ ทานํ ปริภุญฺชนฺตี”ติฯ

“สเจ ปน, โภ โคตม, โส เจว เปโต ญาติสาโลหิโต ตํ ฐานํ อนุปปนฺโน โหติ อเญฺญปิสฺส ญาติสาโลหิตา เปตา ตํ ฐานํ อนุปปนฺนา โหนฺติ, โก ตํ ทานํ ปริภุญฺชตี”ติ? “อฏฺฐานํ โข เอตํ, พฺราหฺมณ, อนวกาโส ยํ ตํ ฐานํ วิวิตฺตํ อสฺส อิมินา ทีเฆน อทฺธุนา ยทิทํ เปเตหิ ญาติสาโลหิเตหิฯ อปิ จ, พฺราหฺมณ, ทายโกปิ อนิปฺผโล”ติฯ

“อฏฺฐาเนปิ ภวํ โคตโม ปริกปฺปํ วทตี”ติ? “อฏฺฐาเนปิ โข อหํ, พฺราหฺมณ, ปริกปฺปํ วทามิฯ อิธ, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติ, อภิชฺฌาลุ โหติ, พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ; โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา หตฺถีนํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ โส ตตฺถ ลาภี โหติ อนฺนสฺส ปานสฺส มาลานานาลงฺการสฺส [มาลาคนฺธวิเลปนสฺส นานาลงฺการสฺส (ก.)]ฯ

“ยํ โข, พฺราหฺมณ, อิธ ปาณาติปาตี อทินฺนาทายี กาเมสุมิจฺฉาจารี มุสาวาที ปิสุณวาโจ ผรุสวาโจ สมฺผปฺปลาปี อภิชฺฌาลุ พฺยาปนฺนจิตฺโต มิจฺฉาทิฏฺฐิโก, เตน โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา หตฺถีนํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ยญฺจ โข โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํ, เตน โส ตตฺถ ลาภี โหติ อนฺนสฺส ปานสฺส มาลานานาลงฺการสฺสฯ

“อิธ ปน, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ…เป.… มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติฯ โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาว

สถปทีเปยฺยํฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อสุสานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ…เป…. คุนฺนํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ…เป…. กุกฺกุรานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติ [“กุกฺกุรานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชตี”ติ อยํ วาโร เกสุจิ สีหฬโปตฺถเกสุ น ทิสฺสตีติ อิงฺคลิสโปตฺถเก อโธลิปิฯ ตํ ทสวารคณนาย สเมติ]ฯ โส ตตฺถ ลาภี โหติ อนฺนสฺส ปานสฺส มาลานานาลงฺการสฺสฯ

“ยํ โข, พฺราหฺมณ, อิธ ปาณาติปาตี…เป. … มิจฺฉาทิฏฺฐิโก, เตน โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา กุกฺกุรานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ยญฺจ โข โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํ, เตน โส ตตฺถ ลาภี โหติ อนฺนสฺส ปานสฺส มาลานานาลงฺการสฺสฯ

“อิธ ปน, พฺราหฺมณ, เอกโจฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติฯ โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา มนุสฺสานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ โส ตตฺถ ลาภี โหติ มานุสกานํ ปญฺจนฺนํ กามคุณานํฯ

“ยํ โข, พฺราหฺมณ, อิธ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิโก, เตน โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา มนุสฺสานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ยญฺจ โข โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํ, เตน โส ตตฺถ ลาภี โหติ มานุสกานํ ปญฺจนฺนํ กามคุณานํฯ

“อิธ ปน, พฺราหฺมณ , เอกโจฺจ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติฯ โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํฯ โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ โส ตตฺถ ลาภี โหติ ทิพฺพานํ ปญฺจนฺนํ กามคุณานํฯ

“ยํ โข, พฺราหฺมณ, อิธ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิโก, เตน โส กายสฺส เภทา ปรํ มรณา เทวานํ สหพฺยตํ อุปปชฺชติฯ ยญฺจ โข โส ทาตา โหติ สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธวิเลปนํ เสยฺยาวสถปทีเปยฺยํ, เตน โส ตตฺถ ลาภี โหติ ทิพฺพานํ ปญฺจนฺนํ กามคุณานํฯ อปิ จ, พฺราหฺมณ, ทายโกปิ อนิปฺผโล”ติฯ

“อจฺฉริยํ, โภ โคตม, อพฺภุตํ, โภ โคตม! ยาวญฺจิทํ, โภ โคตม, อลเมว ทานานิ ทาตุํ, อลํ สทฺธานิ กาตุํ, ยตฺร หิ นาม ทายโกปิ อนิปฺผโล”ติฯ “เอวเมตํ, พฺราหฺมณ [เอวเมตํ พฺราหฺมณ เอวเมตํ พฺราหฺมณ (สี. สฺยา.)], ทายโกปิ หิ, พฺราหฺมณ, อนิปฺผโล”ติฯ

“อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป…. อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต”นฺติฯ เอกาทสมํฯ

ชาณุโสฺสณิวโคฺค [ยมกวโคฺค (ก.)] ทุติโยฯ

(๑๘) ๓. สาธุวคฺโค

๑. สาธุสุตฺตํ

๑๗๘. [อ. นิ. ๑๐.๑๓๔] ‘‘สาธุญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อสาธุญฺจฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิ กโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อสาธุ? ปาณาติปาโต, อทินฺนาทานํ, กาเมสุมิจฺฉาจาโร, มุสาวาโท, ปิสุณา วาจา, ผรุสา วาจา, สมฺผปฺปลาโป, อภิชฺฌา, พฺยาปาโท, มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสาธุฯ

‘‘กตมญฺจ, ภิกฺขเว, สาธุ? ปาณาติปาตา เวรมณี, อทินฺนาทานา เวรมณี, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณี, มุสาวาทา เวรมณี, ปิสุณาย วาจาย เวรมณี, ผรุสาย วาจาย เวรมณี, สมฺผปฺปลาปา เวรมณี, อนภิชฺฌา, อพฺยาปาโท, สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สาธู’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. อริยธมฺมสุตฺตํ

๑๗๙. ‘‘อริยธมฺมญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อนริยธมฺมญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตโม จ, ภิกฺขเว, อนริโย ธมฺโม? ปาณาติปาโต…เป.… มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนริโย ธมฺโมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อริโย ธมฺโม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป.… สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริโย ธมฺโม’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. กุสลสุตฺตํ

๑๘๐. ‘‘กุสลญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อกุสลญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตมญฺจ, ภิกฺขเว, อกุสลํ? ปาณาติปาโต…เป.… มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อกุสลํฯ

‘‘กตมญฺจ , ภิกฺขเว, กุสลํ? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป.… สมฺมาทิฏฺฐิ – อิทํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กุสล’’นฺติฯ ตติยํฯ

๔. อตฺถสุตฺตํ

๑๘๑. ‘‘อตฺถญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อนตฺถญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตโม จ, ภิกฺขเว, อนตฺโถ? ปาณาติปาโต…เป.… มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนตฺโถฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อตฺโถ? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป.… สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อตฺโถ’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. ธมฺมสุตฺตํ

๑๘๒. ‘‘ธมฺมญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อธมฺมญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, อธมฺโม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อธมฺโมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ธมฺโม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ธมฺโม’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อาสวสุตฺตํ

๑๘๓. ‘‘สาสวญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ อนาสวญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, สาสโว ธมฺโม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สาสโว ธมฺโมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อนาสโว ธมฺโม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนาสโว ธมฺโม’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. วชฺชสุตฺตํ

๑๘๔. ‘‘สาวชฺชญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ อนวชฺชญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, สาวชฺโช ธมฺโม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สาวชฺโช ธมฺโมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อนวชฺโช ธมฺโม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนวชฺโช ธมฺโม’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. ตปนียสุตฺตํ

๑๘๕. ‘‘ตปนียญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ อตปนียญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, ตปนีโย ธมฺโม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ตปนีโย ธมฺโมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อตปนีโย ธมฺโม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อตปนีโย ธมฺโม’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อาจยคามิสุตฺตํ

๑๘๖. ‘‘อาจยคามิญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ อปจยคามิญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, อาจยคามี ธมฺโม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อาจยคามี ธมฺโมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อปจยคามี ธมฺโม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อปจยคามี ธมฺโม’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. ทุกฺขุทฺรยสุตฺตํ

๑๘๗. ‘‘ทุกฺขุทฺรยญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ สุขุทฺรยญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, ทุกฺขุทฺรโย ธมฺโม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขุทฺรโย ธมฺโมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สุขุทฺรโย ธมฺโม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุขุทฺรโย ธมฺโม’’ติฯ ทสมํฯ

๑๑. วิปากสุตฺตํ

๑๘๘. ‘‘ทุกฺขวิปากญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ สุขวิปากญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, ทุกฺขวิปาโก ธมฺโม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ทุกฺขวิปาโก ธมฺโมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สุขวิปาโก ธมฺโม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุขวิปาโก ธมฺโม’’ติฯ เอกาทสมํฯ

สาธุวโคฺค ตติโยฯ

(๑๙) ๔. อริยมคฺควโคฺค

๑. อริยมคฺคสุตฺตํ

๑๘๙. ‘‘อริยมคฺคญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อนริยมคฺคญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, อนริโย มโคฺค? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนริโย มโคฺคฯ

‘‘กตโม จ , ภิกฺขเว, อริโย มโคฺค? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อริโย มโคฺค’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. กณฺหมคฺคสุตฺตํ

๑๙๐. ‘‘กณฺหมคฺคญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ สุกฺกมคฺคญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, กโณฺห มโคฺค? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, กโณฺห มโคฺคฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สุโกฺก มโคฺค? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สุโกฺก มโคฺค’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. สทฺธมฺมสุตฺตํ

๑๙๑. ‘‘สทฺธมฺมญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อสทฺธมฺมญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, อสทฺธโมฺม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสทฺธโมฺมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สทฺธโมฺม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สทฺธโมฺม’’ติฯ ตติยํฯ

๔. สปฺปุริสธมฺมสุตฺตํ

๑๙๒. ‘‘สปฺปุริสธมฺมญฺจ โว, ภิกฺขเว, เทเสสฺสามิ อสปฺปุริสธมฺมญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริสธโมฺม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อสปฺปุริสธโมฺมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สปฺปุริสธโมฺม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สปฺปุริสธโมฺม’’ติฯ จตุตฺถํฯ

๕. อุปฺปาเทตพฺพธมฺมสุตฺตํ

๑๙๓. ‘‘อุปฺปาเทตพฺพญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ น อุปฺปาเทตพฺพญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, น อุปฺปาเทตโพฺพ ธโมฺม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, น อุปฺปาเทตโพฺพ ธโมฺมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อุปฺปาเทตโพฺพ ธโมฺม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อุปฺปาเทตโพฺพ ธโมฺม’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. อาเสวิตพฺพธมฺมสุตฺตํ

๑๙๔. ‘‘อาเสวิตพฺพญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ นาเสวิตพฺพญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, นาเสวิตโพฺพ ธโมฺม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, นาเสวิตโพฺพ ธโมฺมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อาเสวิตโพฺพ ธโมฺม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อาเสวิตโพฺพ ธโมฺม’’ติฯ ฉฏฺฐํฯ

๗. ภาเวตพฺพธมฺมสุตฺตํ

๑๙๕. ‘‘ภาเวตพฺพญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ น ภาเวตพฺพญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป.… กตโม จ, ภิกฺขเว, น ภาเวตโพฺพ ธโมฺม? ปาณาติปาโต …เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, น ภาเวตโพฺพ ธโมฺมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, ภาเวตโพฺพ ธโมฺม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, ภาเวตโพฺพ ธโมฺม’’ติฯ สตฺตมํฯ

๘. พหุลีกาตพฺพสุตฺตํ

๑๙๖. ‘‘พหุลีกาตพฺพญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ น พหุลีกาตพฺพญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, น พหุลีกาตโพฺพ ธโมฺม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, น พหุลีกาตโพฺพ ธโมฺมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, พหุลีกาตโพฺพ ธโมฺม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, พหุลีกาตโพฺพ ธโมฺม’’ติฯ อฏฺฐมํฯ

๙. อนุสฺสริตพฺพสุตฺตํ

๑๙๗. ‘‘อนุสฺสริตพฺพญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ นานุสฺสริตพฺพญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, นานุสฺสริตโพฺพ ธโมฺม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, นานุสฺสริตโพฺพ ธโมฺมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, อนุสฺสริตโพฺพ ธโมฺม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, อนุสฺสริตโพฺพ ธโมฺม’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. สจฺฉิกาตพฺพสุตฺตํ

๑๙๘. ‘‘สจฺฉิกาตพฺพญฺจ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมํ เทเสสฺสามิ น สจฺฉิกาตพฺพญฺจฯ ตํ สุณาถ…เป…. กตโม จ, ภิกฺขเว, น สจฺฉิกาตโพฺพ ธโมฺม? ปาณาติปาโต…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, น สจฺฉิกาตโพฺพ ธโมฺมฯ

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สจฺฉิกาตพฺพ ธมฺม? ปาณาติปาตา เวรมณี…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิ – อยํ วุจฺจติ, ภิกฺขเว, สจฺฉิกาตพฺพ ธมฺม’’ติฯ ทสมํฯ

อริยมคฺควคฺค จตุตฺถฯ

(๒๐) ๕. อปรปุคฺคลวโคฺค

นเสวิตพฺพาทิสุตฺตานิ

๑๙๙. “ทสหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล น เสวิตโพฺพฯ กตเมหิ ทสหิ? ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติ, อภิชฺฌาลุ โหติ, พฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, มิจฺฉาทิฎฺฐิโก โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล น เสวิตโพฺพฯ

“ทสหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล เสวิตโพฺพฯ กตเมหิ ทสหิ? ปาณาติปาตา ปฎิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฎิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฎิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฎิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฎิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฎิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฎิวิรโต โหติ, อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, สมฺมาทิฎฺฐิโก โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล เสวิตโพฺพ”ฯ

๒๐๐-๒๐๙. “ทสหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล น ภชิตโพฺพ…เป.… ภชิตโพฺพ… น ปยิรุปาสิตโพฺพ… ปยิรุปาสิตโพฺพ… น ปุโชฺช โหติ… ปุโชฺช โหติ… น ปาสํโส โหติ… ปาสํโส โหติ… อคารโว โหติ… คารโว โหติ… อปฺปติโสฺส โหติ… สปฺปติโสฺส โหติ… น อาราธโก โหติ… อาราธโก โหติ… น วิสุชฺฌติ… วิสุชฺฌติ… มานํ นาธิโภติ [นาภิโภติ (สี.) อ. นิ. ๑๐.๑๕๖-๑๖๖] … มานํ อธิโภติ… ปญฺญาย น วฑฺฒติ… ปญฺญาย วฑฺฒติ…เป.…ฯ

๒๑๐. “ทสหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล พหุํ อปุญฺญํ ปสวติ… พหุํ ปุญฺญํ ปสวติฯ กตเมหิ ทสหิ? ปาณาติปาตา ปฎิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฎิวิรโต โหติ , กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฎิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฎิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฎิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฎิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฎิวิรโต โหติ, อนภิชฺฌาลุ โหติ , อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, สมฺมาทิฎฺฐิโก โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล พหุํ ปุญฺญํ ปสวตี”ติฯ

อปรปุคฺคลวโคฺค ปญฺจโมฯ

จตุตฺถปณฺณาสกํ สมตฺตํฯ

(๒๑) ๑. กรชกายวคฺค

๑. ปฐมนิรยสคฺคสุตฺตํ

๒๑๑. “ทสหิ , ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ ทสหิ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ ลุโทฺท โลหิตปาณิ หตปหเต นิวิโฏฺฐ อทยาปโนฺน สพฺพปาณภูเตสุ [นเตฺถตฺถ ปาฐเภโท]ฯ

“อทินฺนาทายี โหติฯ ยํ ตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ คามคตํ วา อรญฺญคตํ วา, ตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตา โหติฯ

“กาเมสุ มิจฺฉาจารี โหติฯ ยา ตา มาตุรกฺขิตา ปิตุรกฺขิตา มาตาปิตุรกฺขิตา ภาตุรกฺขิตา ภคินิรกฺขิตา ญาติรกฺขิตา โคตฺตรกฺขิตา ธมฺมรกฺขิตา สสามิกา สปริทณฺฑา อนฺตมโส มาลาคุฬปริกฺขิตฺตาปิ, ตถารูปาสุ จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติฯ

“มุสาวาที โหติฯ สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคโต วา ปูคมชฺฌคโต วา ราชกุลมชฺฌคโต วา อภินีโต สกฺขิปุโฏฺฐ – ‘เอหโมฺภ ปุริส, ยํ ชานาสิ ตํ วเทหี’ติ, โส อชานํ วา อาห ‘ชานามี’ติ, ชานํ วา อาห ‘น ชานามี’ติ, อปสฺสํ วา อาห ‘ปสฺสามี’ติ, ปสฺสํ วา อาห ‘น ปสฺสามี’ติฯ อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติฯ

“ปิสุณวาโจ โหติ – อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทายฯ อิติ สมคฺคานํ วา เภตฺตา ภินฺนานํ วา อนุปฺปทาตา วคฺคาราโม วคฺครโต วคฺคนนฺที, วคฺคกรณิํ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

“ผรุสวาโจ โหติ – ยา สา วาจา อณฺฑกา กกฺกสา ปรกฏุกา ปราภิสชฺชนี โกธสามนฺตา อสมาธิสํวตฺตนิกา, ตถารูปิํ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

“สมฺผปฺปลาปี โหติ อกาลวาที อภูตวาที อนตฺถวาที อธมฺมวาที อวินยวาที, อนิธานวติํ วาจํ ภาสิตา โหติ อกาเลน อนปเทสํ อปริยนฺตวติํ อนตฺถสํหิตํฯ

“อภิชฺฌาลุ โหติฯ ยํ ตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ ตํ อภิชฺฌาตา โหติ – ‘อโห วต ยํ ปรสฺส ตํ มม อสฺสา’ติฯ

“พฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ ปทุฏฺฐมนสงฺกโปฺป – ‘อิเม สตฺตา หญฺญนฺตุ วา พชฺฌนฺตุ วา อุจฺฉิชฺชนฺตุ วา วินสฺสนฺตุ วา มา วา อเหสุ’นฺติฯ

“มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ วิปรีตทสฺสโน – ‘นตฺถิ ทินฺนํ, นตฺถิ ยิฏฺฐํ, นตฺถิ หุตํ, นตฺถิ สุกตทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, นตฺถิ อยํ โลโก, นตฺถิ ปโร โลโก, นตฺถิ มาตา, นตฺถิ ปิตา, นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’ติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

“ทสหิ, ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ ทสหิ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ นิหิตทโณฺฑ นิหิตสโตฺถ

ลชฺชี ทยาปนฺน, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรติฯ

‘‘อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติฯ ยํ ตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ คามคตํ วา อรญฺญคตํ วา, น ตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตา โหติฯ

‘‘กาเมสุมิจฺฉาจารํ ปหาย กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติฯ ยา ตา มาตุรกฺขิตา…เป. … อนฺตมโส มาลาคุฬปริกฺขิตฺตาปิ, ตถารูปาสุ น จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติฯ

‘‘มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติฯ สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคโต วา ปูคมชฺฌคโต วา ราชกุลมชฺฌคโต วา อภินีโต สกฺขิปุฏฺโฐ – ‘เอหโมฺภ ปุริส, ยํ ชานาสิ ตํ วเทหี’ติ, โส อชานํ วา อาห ‘น ชานามี’ติ, ชานํ วา อาห ‘ชานามี’ติ, อปสฺสํ วา อาห ‘น ปสฺสามี’ติ, ปสฺสํ วา อาห ‘ปสฺสามี’ติฯ อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา น สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติฯ

‘‘ปิสุณวาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ – น อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทายฯ อิติ ภินฺนานํ วา สนฺธาตา สหิตานํ วา อนุปฺปทาตา สมคฺคาราโม สมคฺครโต สมคฺคนนฺที, สมคฺคกรณิํ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

‘‘ผรุสวาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติฯ ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมนียา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา, ตถารูปิํ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

‘‘สมฺผปฺปลาปํ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที, อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที, นิธานวติํ วาจํ ภาสิตา โหติ กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวติํ อตฺถสํหิตํฯ

‘‘อนภิชฺฌาลุ โหติ ฯ ยํ ตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ ตํ อนภิชฺฌาตา โหติ – ‘อโห วต ยํ ปรสฺส ตํ มม อสฺสา’ติฯ

‘‘อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ อปฺปทุฏฺฐมนสงฺกโปฺป – ‘อิเม สตฺตา อเวรา โหนฺตุ อพฺยาปชฺชา อนีฆา, สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตู’ติฯ

‘‘สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ อวิปรีตทสฺสโน – ‘อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฏฺฐํ, อตฺถิ หุตํ, อตฺถิ สุกฏทุกฺกฏานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก, อตฺถิ อยํ โลโก, อตฺถิ ปโร โลโก, อตฺถิ มาตา, อตฺถิ ปิตา, อตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา, อตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมฺมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’ติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ ปฐมํฯ

๒. ทุติยนิรยสคฺคสุตฺตํ

๒๑๒. ‘‘ทสหิ, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ ทสหิ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ ลุโทฺท โลหิตปาณิ หตปหเต นิวิโฏฺฐ อทยาปนฺน สพฺพปาณภูเตสุฯ

‘‘อทินฺนาทายี โหติ… กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ… มุสาวาที โหติ… ปิสุณวาโจ โหติ… ผรุสวาโจ โหติ … สมฺผปฺปลาปี โหติ… อภิชฺฌาลุ โหติ… พฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ…

มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ วิปรีตทสฺสโน – ‘นตฺถิ ทินฺนํ…เป…. สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’ติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

‘‘ทสหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ ทสหิ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ นิหิตทโณฺฑ นิหิตสโตฺถ ลชฺชี ทยาปโนฺน, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรติฯ

‘‘อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ… กาเมสุมิจฺฉาจารํ ปหาย กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ… มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ… ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ… ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ… สมฺผปฺปลาปํ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ… อนภิชฺฌาลุ โหติ… อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ… สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ อวิปรีตทสฺสโน – ‘อตฺถิ ทินฺนํ…เป…. เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’ติฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ ทุติยํฯ

๓. มาตุคามสุตฺตํ

๒๑๓. ‘‘ทสหิ , ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ ทสหิ? ปาณาติปาตี โหติ…เป…. อทินฺนาทายี โหติ… กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ… มุสาวาที โหติ… ปิสุณวาโจ โหติ… ผรุสวาโจ โหติ… สมฺผปฺปลาปี โหติ… อภิชฺฌาลุ โหติ… พฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ… มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ…ฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

‘‘ทสหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ ทสหิ? ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ…เป…. อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ… กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ… มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ… ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ… ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ… สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ… อนภิชฺฌาลุ โหติ… อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ… สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ… อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต มาตุคาโม ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ ตติยํฯ

๔. อุปาสิกาสุตฺตํ

๒๑๔. ‘‘ทสหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา ยถาภตํ นิกฺขิตฺตา เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ ทสหิ? ปาณาติปาตินี โหติ…เป…. มิจฺฉาทิฏฺฐิกา โหติ…ฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา ยถาภตํ นิกฺขิตฺตา เอวํ นิรเยฯ

‘‘ทสหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา ยถาภตํ นิกฺขิตฺตา เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ ทสหิ? ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา โหติ…เป…. สมฺมาทิฏฺฐิกา โหติ…ฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา ยถาภตํ นิกฺขิตฺตา เอวํ สเคฺค’’ฯ จตุตฺถํฯ

๕. วิสารทสุตฺตํ

๒๑๕. ‘‘ทสหิ , ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา อวิสารทา อคารํ อชฺฌาวสติฯ กตเมหิ ทสหิ? ปาณาติปาตินี โหติ… อทินฺนาทายินี โหติ… กาเมสุมิจฺฉาจารินี โหติ…

มุสาวาทินี โหติ… ปิสุณาวาจา โหติ… ผรุสวาจา โหติ… สมฺผปฺปลาปินี โหติ… อภิชฺฌาลุนี โหติ… พฺยาปนฺนจิตฺตา โหติ… มิจฺฉาทิฏฺฐิกา โหติ…ฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา อวิสารทา อคารํ อชฺฌาวสติฯ

‘‘ทสหิ, ภิกฺขเว, ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา วิสารทา อคารํ อชฺฌาวสติฯ กตเมหิ ทสหิ? ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา โหติ… อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา โหติ… กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรตา โหติ… มุสาวาทา ปฏิวิรตา โหติ… ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรตา โหติ… ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรตา โหติ… สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรตา โหติ… อนภิชฺฌาลุนี โหติ… อพฺยาปนฺนจิตฺตา โหติ… สมฺมาทิฏฺฐิกา โหติ…ฯ อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคตา อุปาสิกา วิสารทา อคารํ อชฺฌาวสตี’’ติฯ ปญฺจมํฯ

๖. สํสปฺปนียสุตฺตํ

๒๑๖. ‘‘สํสปฺปนียปริยายํ โว, ภิกฺขเว, ธมฺมปริยายํ เทเสสฺสามิฯ ตํ สุณาถ, สาธุกํ มนสิกโรถ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภนฺเต’’ติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘กตโม จ, ภิกฺขเว, สํสปฺปนียปริยาโย ธมฺมปริยาโย? กมฺมสฺสกา, ภิกฺขเว, สตฺตา กมฺมทายาทา กมฺมโยนี กมฺมพนฺธู กมฺมปฏิสรณา, ยํ กมฺมํ กโรนฺติ – กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา – ตสฺส ทายาทา ภวนฺติฯ

‘‘อิธ , ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ ลุทฺโท โลหิตปาณิ หตปฺปหเต นิวิฏฺโฐ, อทยาปนฺโน สพฺพปาณภูเตสุฯ โส สํสปฺปติ กาเยน, สํสปฺปติ วาจาย, สํสปฺปติ มนสาฯ ตสฺส ชิมฺหํ กายกมฺมํ โหติ, ชิมฺหํ วจีกมฺมํ, ชิมฺหํ มโนกมฺมํ, ชิมฺหา คติ, ชิมฺหุปปตฺติฯ

‘‘ชิมฺหคติกสฺส โข ปนาหํ, ภิกฺขเว, ชิมฺหุปปตฺติกสฺส ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรํ คตึ วทามิ – เย วา เอกนฺตทุกฺขา นิรยา ยา วา สํสปฺปชาติกา ติรจฺฉานโยนิฯ กตมา จ สา, ภิกฺขเว, สํสปฺปชาติกา ติรจฺฉานโยนิ? อหิ วิจฺฉิกา สตปที นกุลา พิฬารา มูสิกา อุลูกา, เย วา ปนเญฺญปิ เกจิ ติรจฺฉานโยนิกา สตฺตา มนุสฺเส ทิสฺวา สํสปฺปนฺติฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, ภูตา ภูตสฺส อุปปตฺติ โหติฯ ยํ กโรติ เตน อุปปชฺชติฯ อุปปนฺนเมนํ ผสฺสา ผุสนฺติฯ เอวมหํ, ภิกฺขเว, ‘กมฺมทายาทา สตฺตา’ติ วทามิฯ

‘‘อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อทินฺนาทายี โหติ…เป.… กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ… มุสาวาที โหติ… ปิสุณวาโจ โหติ… ผรุสวาโจ โหติ… สมฺผปฺปลาปี โหติ… อภิชฺฌาลุ โหติ… พฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ… มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ วิปรีตทสฺสโน – ‘นตฺถิ ทินฺนํ…เป.… สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’ติฯ โส สํสปฺปติ กาเยน, สํสปฺปติ วาจาย, สํสปฺปติ มนสาฯ ตสฺส ชิมฺหํ กายกมฺมํ โหติ, ชิมฺหํ วจีกมฺมํ, ชิมฺหํ มโนกมฺมํ, ชิมฺหา คติ, ชิมฺหุปปตฺติ ฯ

‘‘ชิมฺหคติกสฺส โข ปนาหํ, ภิกฺขเว, ชิมฺหุปปตฺติกสฺส ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรํ คตึ วทามิ – เย วา เอกนฺตทุกฺขา นิรยา ยา วา สํสปฺปชาติกา ติรจฺฉานโยนิฯ กตมา จ สา, ภิกฺขเว, สํสปฺปชาติกา ติรจฺฉานโยนิ ? อหิ วิจฺฉิกา สตปที นกุลา พิฬารา มูสิกา อุลูกา, เย วา ปนเญฺญปิ เกจิ ติรจฺฉานโยนิกา สตฺตา มนุสฺเส ทิสฺวา สํสปฺปนฺติฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, ภูตา ภูตสฺส อุปปตฺติ โหติ, ยํ กโรติ เตน อุปปชฺชติฯ อุปปนฺนเมนํ ผสฺสา ผุสนฺติฯ เอวมหํ, ภิกฺขเว, ‘กมฺมทายาทา

สตฺตา’ติ วทามิฯ กมฺมสฺสกา, ภิกฺขเว, สตฺตา กมฺมทายาทา กมฺมโยนี กมฺมพนฺธู กมฺมปฏิสรณา, ยํ กมฺมํ กโรนฺติ – กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา – ตสฺส ทายาทา ภวนฺติฯ

“อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ นิหิตทโณฺฑ นิหิตสโตฺถ, ลชฺชี ทยาปโนฺน สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรติฯ โส น สํสปฺปติ กาเยน, น สํสปฺปติ วาจาย, น สํสปฺปติ มนสาฯ ตสฺส อุชุ กายกมฺมํ โหติ, อุชุ วจีกมฺมํ, อุชุ มโนกมฺมํ, อุชุ คติ, อุชุปปตฺติฯ

“อุชุคติกสฺส โข ปนาหํ, ภิกฺขเว, อุชุปปตฺติกสฺส ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรํ คตึ วทามิ – เย วา เอกนฺตสุขา สคฺคา ยานิ วา ปน ตานิ อุจฺจากุลานิ ขตฺติยมหาสาลกุลานิ วา พฺราหฺมณมหาสาลกุลานิ วา คหปติมหาสาลกุลานิ วา อฑฺฒานิ มหทฺธนานิ มหาโภคานิ ปหูตชาตรูปรชตานิ ปหูตวิตฺตูปกรณานิ ปหูตธนธญฺญานิฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, ภูตา ภูตสฺส อุปปตฺติ โหติฯ ยํ กโรติ เตน อุปปชฺชติฯ อุปปนฺนเมนํ ผสฺสา ผุสนฺติฯ เอวมหํ, ภิกฺขเว, ‘กมฺมทายาทา สตฺตา’ติ วทามิฯ

“อิธ ปน, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อทินฺนาทานํ ปหาย อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ…เป.… กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ… มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ… ปิสุณํ วาจํ ปหาย ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ… ผรุสํ วาจํ ปหาย ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ… สมฺผปฺปลาปํ ปหาย สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ… อนภิชฺฌาลุ โหติ… อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ… สมฺมาทิฎฺฐิโก โหติ อวิปรีตทสฺสโน – ‘อตฺถิ ทินฺนํ…เป.… เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’ติฯ โส น สํสปฺปติ กาเยน, น สํสปฺปติ วาจาย, น สํสปฺปติ มนสาฯ ตสฺส อุชุ กายกมฺมํ โหติ, อุชุ วจีกมฺมํ, อุชุ มโนกมฺมํ, อุชุ คติ, อุชุปปตฺติฯ

“อุชุคติกสฺส โข ปน อหํ, ภิกฺขเว, อุชุปปตฺติกสฺส ทฺวินฺนํ คตีนํ อญฺญตรํ คตึ วทามิ – เย วา เอกนฺตสุขา สคฺคา ยานิ วา ปน ตานิ อุจฺจากุลานิ ขตฺติยมหาสาลกุลานิ วา พฺราหฺมณมหาสาลกุลานิ วา คหปติมหาสาลกุลานิ วา อฑฺฒานิ มหทฺธนานิ มหาโภคานิ ปหูตชาตรูปรชตานิ ปหูตวิตฺตูปกรณานิ ปหูตธนธญฺญานิฯ อิติ โข, ภิกฺขเว, ภูตา ภูตสฺส อุปปตฺติ โหติฯ ยํ กโรติ เตน อุปปชฺชติฯ อุปปนฺนเมนํ ผสฺสา ผุสนฺติฯ เอวมหํ, ภิกฺขเว, ‘กมฺมทายาทา สตฺตา’ติ วทามิฯ

“กมฺมสฺสกา , ภิกฺขเว, สตฺตา กมฺมทายาทา กมฺมโยนี กมฺมพนฺธู กมฺมปฏิสรณา, ยํ กมฺมํ กโรนฺติ – กลฺยาณํ วา ปาปกํ วา – ตสฺส ทายาทา ภวนฺติฯ อยํ โข โส, ภิกฺขเว, สํสปฺปนียปริยาโย ธมฺมปริยาโย”ติฯ ฉฎฺฐํฯ

๗. ปฐมสเญฺจตนิกสุตฺตํ

๒๑๗. “นาหํ , ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํเวทิตฺวา [อปฺปฏิสํวิทิตฺวา (สี. สฺยา. ปี.)] พฺยนฺตีภาวํ วทามิฯ ตญฺจ โข ทิเฎฺฐว ธเมฺม อุปปชฺช วา [อุปปชฺชํ วา (ก.) อ. นิ. ๖.๖๓ ปสฺสิตพฺพํ, อุปปชฺช วา (ม. นิ. ๓.๓๐๓)] อปเร วา ปริยาเยฯ น เตฺววาหํ, ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํเวทิตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามิฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ติวิธา กายกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา [อกุสลํ สเญฺจตนิกํ ทุกฺขุทฺรยํ ทุกฺขวิปากํ (ก.)] โหติ; จตุพฺพิธา วจีกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ; ติวิธา มโนกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ติวิธา กายกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตี โหติ ลุโทฺท โลหิตปาณิ หตปหเต นิวิโฏฺฐ อทยาปโนฺน สพฺพปาณภูเตสุฯ

“อทินฺนาทายี โหติฯ ยํ ตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ คามคตํ วา อรญฺญคตํ วา, ตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตา โหติฯ

“กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติฯ ยา ตา มาตุรกฺขิตา…เป…. อนฺตมโส มาลาคุฬปริกฺขิตฺตาปิ , ตถารูปาสุ จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ติวิธา กายกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, จตุพฺพิธา วจีกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ? อิธ , ภิกฺขเว, เอกโจฺจ มุสาวาที โหติฯ สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคโต วา ปูคมชฺฌคโต วา ราชกุลมชฺฌคโต วา อภินีโต สกฺขิปุโฏฺฐ ‘เอหโมฺภ ปุริส, ยํ ชานาสิ ตํ วเทหี’ติ, โส อชานํ วา อาห ‘ชานามี’ติ, ชานํ วา อาห ‘น ชานามี’ติ, อปสฺสํ วา อาห ‘ปสฺสามี’ติ, ปสฺสํ วา อาห ‘น ปสฺสามี’ติ, อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติฯ

“ปิสุณวาโจ โหติฯ อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทายฯ อิติ สมคฺคานํ วา เภตฺตา ภินฺนานํ วา อนุปฺปทาตา วคฺคาราโม วคฺครโต วคฺคนนฺที, วคฺคกรณิํ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

“ผรุสวาโจ โหติฯ ยา สา วาจา อณฺฑกา กกฺกสา ปรกฎุกา ปราภิสชฺชนี โกธสามนฺตาฯ อสมาธิสํวตฺตนิกา, ตถารูปิํ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

“สมฺผปฺปลาปี โหติ อกาลวาที อภูตวาที อนตฺถวาที อธมฺมวาที อวินยวาที, อนิธานวติํ วาจํ ภาสิตา โหติ อกาเลน อนปเทสํ อปริยนฺตวติํ อนตฺถสํหิตํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, จตุพฺพิธา วจีกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ติวิธา มโนกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อภิชฺฌาลุ โหติฯ ยํ ตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ, ตํ อภิชฺฌาตา โหติ – ‘อโห วต, ยํ ปรสฺส ตํ มม อสฺสา’ติฯ

“พฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ ปทุฎฺฐมนสงฺกโปฺป – ‘อิเม สตฺตา หญฺญนฺตุ วา พชฺฌนฺตุ วา อุจฺฉิชฺชนฺตุ วา วินสฺสนฺตุ วา มา วา อเหสุ’นฺติฯ

มิจฺฉาทิฎฺฐิโก โหติ วิปรีตทสฺสโน – ‘นตฺถิ ทินฺนํ…เป. … เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’ติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ติวิธา มโนกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติฯ

“ติวิธ กายกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ [... สเญฺจตนิกเหตุ (ก.)] วา, ภิกฺขเว, สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ; จตุพฺพิธ วจีกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา, ภิกฺขเว, สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ; ติวิธมโนกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา, ภิกฺขเว, สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อปณฺณโก มณิ อุทฺธํขิโตฺต เยน เยเนว ปติฎฺฐาติ สุปฺปติฎฺฐิตํเยว ปติฎฺฐาติ ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ติวิธกายกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ; จตุพฺพิธวจีกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ; ติวิธมโนกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺตีติฯ

“นาหํ, ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฎิสํเวทิตฺวา พฺยนฺตีภาวํ วทามิ, ตญฺจ โข ทิเฎฺฐว ธเมฺม อุปปเชฺช วา อปเร วา ปริยาเยฯ น เตฺววาหํ, ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฎิสํเวทิตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามิฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ติวิธา กายกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ; จตุพฺพิธา วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ; ติวิธา มโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, ติวิธา กายกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ ปาณาติปาตํ ปหาย ปาณาติปาตา ปฎิวิรโต โหติ นิหิตทโณฺฑ นิหิตสโตฺถ ลชฺชี ทยาปโนฺน, สพฺพปาณภูตหิตานุกมฺปี วิหรติ...เป....ฯ

“อทินฺนาทานํ ปหาย, อทินฺนาทานา ปฎิวิรโต โหติฯ ยํ ตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ คามคตํ วา อรญฺญคตํ วา, น ตํ อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทาตา โหติฯ

“กาเมสุมิจฺฉาจารํ ปหาย, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฎิวิรโต โหติฯ ยา ตา มาตุรกฺขิตา ...เป. ... อนฺตมโส มาลาคุฬปริกฺขิตฺตาปิ, ตถารูปาสุ น จาริตฺตํ อาปชฺชิตา โหติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ติวิธา กายกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, จตุพฺพิธา วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ มุสาวาทํ ปหาย มุสาวาทา ปฎิวิรโต โหติฯ สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา ญาติมชฺฌคโต วา ปูคมชฺฌคโต วา ราชกุลมชฺฌคโต วา อภินีโต สกฺขิปุโฎฺฐ ‘เอหโมฺภ ปุริส, ยํ ชานาสิ ตํ วเทหี’ติ, โส อชานํ วา อาห ‘น ชานามี’ติ, ชานํ วา อาห ‘ชานามี’ติ, อปสฺสํ วา อาห ‘น ปสฺสามี’ติ, ปสฺสํ วา อาห ‘ปสฺสามี’ติ, อิติ อตฺตเหตุ วา ปรเหตุ วา อามิสกิญฺจิกฺขเหตุ วา น สมฺปชานมุสา ภาสิตา โหติฯ

“ปิสุณํ วาจํ ปหาย, ปิสุณาย วาจาย ปฎิวิรโต โหติ – น อิโต สุตฺวา อมุตฺร อกฺขาตา อิเมสํ เภทาย, อมุตฺร วา สุตฺวา น อิเมสํ อกฺขาตา อมูสํ เภทายฯ อิติ ภินฺนานํ วา สนฺธาตา สหิตานํ วา อนุปฺปทาตา สมคฺคาราโม สมคฺครโต สมคฺคนนฺทึ, สมคฺคกรณึ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

“ผรุสํ วาจํ ปหาย, ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติฯ ยา สา วาจา เนลา กณฺณสุขา เปมนียา หทยงฺคมา โปรี พหุชนกนฺตา พหุชนมนาปา, ตถารูปึ วาจํ ภาสิตา โหติฯ

“สมฺผปฺปลาปํ ปหาย, สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ กาลวาที ภูตวาที อตฺถวาที ธมฺมวาที วินยวาที, นิธานวตึ วาจํ ภาสิตา โหติ กาเลน สาปเทสํ ปริยนฺตวตึ อตฺถสํหิตํฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, จตุพฺพิธา วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ติวิธา มโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, เอกโจฺจ อนภิชฺฌาลุ โหติฯ ยํ ตํ ปรสฺส ปรวิตฺตูปกรณํ ตํ อนภิชฺฌาตา โหติ – ‘อโห วต, ยํ ปรสฺส ตํ มมสฺสา’ติฯ

“อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ อปฺปทุฎฺฐมนสงฺกโปฺป – ‘อิเม สตฺตา อเวรา โหนฺตุ อพฺยาปชฺชา อนีฆา, สุขี อตฺตานํ ปริหรนฺตู’ติฯ

“สมฺมาทิฎฺฐิโก โหติ อวิปรีตทสฺสโน – ‘อตฺถิ ทินฺนํ, อตฺถิ ยิฎฺฐํ…เป…. เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทนฺตี’ติฯ เอวํ โข, ภิกฺขเว, ติวิธา มโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติฯ

“ติวิธกายกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา, ภิกฺขเว, สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ; จตุพฺพิธวจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา, ภิกฺขเว, สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ; ติวิธมโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา, ภิกฺขเว, สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติฯ

“เสยฺยถาปิ, ภิกฺขเว, อปณฺณโก มณิ อุทฺธํขิโตฺต เยน เยเนว ปติฎฺฐาติ สุปฺปติฎฺฐิตํเยว ปติฎฺฐาติ; เอวเมวํ โข, ภิกฺขเว, ติวิธกายกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ; จตุพฺพิธวจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ; ติวิธมโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติฯ นาหํ, ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํเวทิตฺวา พฺยนฺตีภาวํ วทามิฯ ตญฺจ โข ทิเฎฺฐว ธเมฺม อุปปเชฺช วา อปเร วา ปริยาเยฯ น เตฺววาหํ, ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํเวทิตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามี”ติฯ สตฺตมํฯ [อฎฺฐกถายํ ปน อฎฺฐมสุตฺตมฺปิ เอเตฺถว ปริยาปนฺนํ วิย สํวณฺณนา ทิสฺสติ]

๘. ทุติยสเญฺจตนิกสุตฺตํ

๒๑๘. “นาหํ , ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํเวทิตฺวา พฺยนฺตีภาวํ วทามิ, ตญฺจ โข ทิเฎฺฐว ธเมฺม อุปปเชฺช วา อปเร วา ปริยาเยฯ น เตฺววาหํ, ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํเวทิตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามิฯ

“ตตฺร, ภิกฺขเว, ติวิธา กายกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ; จตุพฺพิธา วจีกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ; ติวิธา มโนกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ติวิธา กายกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ติวิธา กายกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, จตุพฺพิธา วจีกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, จตุพฺพิธา วจีกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ติวิธา มโนกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ติวิธา มโนกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกา ทุกฺขุทฺรยา ทุกฺขวิปากา โหติฯ

“ติวิธ กายกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา, ภิกฺขเว, สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติ, จตุพฺพิธวจีกมฺมนฺต…เป…. ติวิธมโนกมฺมนฺตสโนฺทสพฺยาปตฺติ อกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา, ภิกฺขเว, สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติฯ

“นาหํ, ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํเวทิตฺวา พฺยนฺตีภาวํ วทามิ, ตญฺจ โข ทิเฏฺฐว ธเมฺม อุปปเชฺช วา อปเร วา ปริยาเย ฯ น เตฺววาหํ, ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํเวทิตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามิฯ

“ตตฺร โข, ภิกฺขเว, ติวิธา กายกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ; จตุพฺพิธา วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ; ติวิธา มโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ติวิธา กายกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ติวิธา กายกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติฯ

“กถญฺจ , ภิกฺขเว, จตุพฺพิธา วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, จตุพฺพิธา วจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ ฯ

“กถญฺจ, ภิกฺขเว, ติวิธา มโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติ…เป…. เอวํ โข, ภิกฺขเว, ติวิธา มโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติ กุสลสเญฺจตนิกา สุขุทฺรยา สุขวิปากา โหติฯ

“ติวิธกายกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา, ภิกฺขเว, สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ; จตุพฺพิธวจีกมฺมนฺตสมฺปตฺติ…เป…. ติวิธมโนกมฺมนฺตสมฺปตฺติกุสลสเญฺจตนิกาเหตุ วา, ภิกฺขเว, สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺติ…เป….ฯ [อุปปชฺชนฺติฯ (สฺยา. ก.) ตถา สติ “นาหํ ภิกฺขเว สเญฺจตนิกาน” มิจฺจาทินา วุจฺจมานวจเนน สห เอกสุตฺตนฺติ คเหตพฺพํฯ เปยฺยาเลน ปน ปุริมสุเตฺต วิย นิคมนํ ทสฺสิตํ] อฏฺฐมํฯ

๙. กรชกายสุตฺตํ

๒๑๙. ‘‘นาหํ, ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํเวทิตฺวา พฺยนฺตีภาวํ วทามิ, ตญฺจ โข ทิฏฺเฐว ธมฺเม อุปปชฺช วา อปเร วา ปริยาเยฯ น เตฺววาหํ, ภิกฺขเว, สเญฺจตนิกานํ กมฺมานํ กตานํ อุปจิตานํ อปฺปฏิสํเวทิตฺวา ทุกฺขสฺสนฺตกิริยํ วทามิฯ

‘‘ส โข โส, ภิกฺขเว, อริยสาวโก เอวํ วิคตาภิชฺฌ วิคตพฺยาปาโท อสมฺมูโฬฺห สมฺปชาโน ปฏิสฺสโต เมตฺตาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํ [จตุตฺถึ (?)]ฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ เมตฺตาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชน ผริตฺวา วิหรติฯ

‘‘โส เอวํ ปชานาติ – ‘ปุเพฺพ โข เม อิทํ จิตฺตํ ปริตฺตํ อโหสิ อภาวิตํ, เอตรหิ ปน เม อิทํ จิตฺตํ อปฺปมาณํ สุภาวิตํฯ ยํ โข ปน กิญฺจิ ปมาณกตํ กมฺมํ, น ตํ ตตฺราวสิสฺสติ น ตํ ตตฺราวติฏฺฐตี’ติ ฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, ทหรตเคฺค เจ โส อยํ [เจ อยํ (สฺยา.)] กุมาโร เมตฺตํ เจโตวิมุตฺตึ ภาเวยฺย, อปิ นุ โข [อปิ นุ โส (?)] ปาปกมฺมํ กเรยฺยา’’ติ? ‘‘โน เหตํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘อกโรนฺตํ โข ปน ปาปกมฺมํ อปิ นุ โข ทุกฺขํ ผุเสยฺยา’’ติ? ‘‘โน เหตํ, ภเนฺตฯ อกโรนฺตญฺหิ, ภเนฺต, ปาปกมฺมํ กุโต ทุกฺขํ ผุสิสฺสตี’’ติ!

‘‘ภาเวตพฺพา โข ปนายํ, ภิกฺขเว, เมตฺตาเจโตวิมุตฺติ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วาฯ อิตฺถิยา วา, ภิกฺขเว, ปุริสสฺส วา นายํ กาโย อาทาย คมนีโยฯ จิตฺตนฺตโร อยํ, ภิกฺขเว , มโจฺจฯ โส เอวํ ปชานาติ – ‘ยํ โข เม อิทํ กิญฺจิ ปุเพฺพ อิมินา กรชกาเยน ปาปกมฺมํ กตํ, สพฺพํ ตํ อิธ เวทนียํ; น ตํ อนุคํ ภวิสฺสตี’ติฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, เมตฺตา เจโตวิมุตฺติ อนาคามิตาย สํวตฺตติ, อิธ ปญฺญสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตริ [อุตฺตรึ (สี. สฺยา. ปี.)] วิมุตฺตึ อปฺปฏิวิชฺฌโตฯ

‘‘กรุณาสหคเตน เจตสา… มุทิตาสหคเตน เจตสา… อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา เอกํ ทิสํ ผริตฺวา วิหรติ ตถา ทุติยํ ตถา ตติยํ ตถา จตุตฺถํฯ อิติ อุทฺธมโธ ติริยํ สพฺพธิ สพฺพตฺตตาย สพฺพาวนฺตํ โลกํ อุเปกฺขาสหคเตน เจตสา วิปุเลน มหคฺคเตน อปฺปมาเณน อเวเรน อพฺยาปชฺชน ผริตฺวา วิหรติฯ

‘‘โส เอวํ ปชานาติ – ‘ปุเพฺพ โข เม อิทํ จิตฺตํ ปริตฺตํ อโหสิ อภาวิตํ, เอตรหิ ปน เม อิทํ จิตฺตํ อปฺปมาณํ สุภาวิตํฯ ยํ โข ปน กิญฺจิ ปมาณกตํ กมฺมํ , น ตํ ตตฺราวสิสฺสติ น ตํ ตตฺราวติฏฺฐตี’ติฯ

‘‘ตํ กึ มญฺญถ, ภิกฺขเว, ทหรตเคฺค เจ โส อยํ กุมาโร อุเปกฺขํ เจโตวิมุตฺตึ ภาเวยฺย, อปิ นุ โข ปาปกมฺมํ กเรยฺยา’’ติ? ‘‘โน เหตํ, ภเนฺต’’ฯ

‘‘อกโรนฺตํ โข ปน ปาปกมฺมํ อปิ นุ โข ทุกฺขํ ผุเสยฺยา’’ติ? ‘‘โน เหตํ, ภเนฺตฯ อกโรนฺตญฺหิ, ภเนฺต, ปาปกมฺมํ กุโต ทุกฺขํ ผุสิสฺสตี’’ติ!

‘‘ภาเวตพฺพา โข ปนายํ, ภิกฺขเว, อุเปกฺขา เจโตวิมุตฺติ อิตฺถิยา วา ปุริเสน วาฯ อิตฺถิยา วา, ภิกฺขเว, ปุริสสฺส วา นายํ กาโย อาทาย คมนีโยฯ จิตฺตนฺตโร อยํ, ภิกฺขเว, มโจฺจฯ โส เอวํ

ปชานาติ – ‘ยํ โข เม อิทํ กิญฺจิ ปุเพฺพ อิมินา กรชกาเยน ปาปกมฺมํ กตํ, สพฺพํ ตํ อิธ เวทนียํ; น ตํ อนุคํ ภวิสฺสตี’ติฯ เอวํ ภาวิตา โข, ภิกฺขเว, อุเปกฺขา เจโตวิมุตฺติ อนาคามิตาย สํวตฺตติ, อิธ ปญฺญสฺส ภิกฺขุโน อุตฺตริ วิมุตฺตึ อปฺปฏิวิชฺฌโต’’ติฯ นวมํฯ

๑๐. อธมฺมจริยาสุตฺตํ

๒๒๐. [อ. นิ. ๒.๑๖] อถ โข อญฺญตโร พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนฺน โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘โก นุ โข, โภ โคตม, เหตุ โก ปจฺจโย เยนมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺตี’’ติ? ‘‘อธมฺมจริยาวิสมจริยาเหตุ โข, พฺราหฺมณ, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺตี’’ติฯ

‘‘โก ปน, โภ โคตม, เหตุ โก ปจฺจโย เยนมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตี’’ติ? ‘‘ธมฺมจริยาสมจริยาเหตุ โข, พฺราหฺมณ, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตี’’ติฯ

‘‘น โข อหํ อิมสฺส โภโต โคตมสฺส สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชานามิฯ สาธุ เม ภวํ โคตโม ตถา ธมฺมํ เทเสตุ ยถาหํ อิมสฺส โภโต โคตมสฺส สํขิเตฺตน ภาสิตสฺส วิตฺถาเรน อตฺถํ อาชาเนยฺย’’นฺติฯ ‘‘เตน หิ, พฺราหฺมณ, สุณาหิ, สาธุกํ มนสิ กโรหิ ; ภาสิสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, โภ’’ติ โข โส พฺราหฺมโณ ภควโต ปจฺจโสฺสสิฯ ภควา เอตทโวจ –

‘‘ติวิธา โข, พฺราหฺมณ, กาเยน อธมฺมจริยาวิสมจริยา โหติ; จตุพฺพิธา วาจาย อธมฺมจริยาวิสมจริยา โหติ; ติวิธา มนสา อธมฺมจริยาวิสมจริยา โหติฯ

‘‘กถญฺจ, พฺราหฺมณ, ติวิธา กาเยน อธมฺมจริยาวิสมจริยา โหติ…เป.… เอวํ โข, พฺราหฺมณ, ติวิธา กาเยน อธมฺมจริยา วิสมจริยา โหติฯ

‘‘กถญฺจ, พฺราหฺมณ, จตุพฺพิธา วาจาย อธมฺมจริยาวิสมจริยา โหติ…เป.… เอวํ โข, พฺราหฺมณ, จตุพฺพิธา วาจาย อธมฺมจริยา วิสมจริยา โหติฯ

‘‘กถญฺจ , พฺราหฺมณ, ติวิธา มนสา อธมฺมจริยาวิสมจริยา โหติ…เป.… เอวํ โข, พฺราหฺมณ, ติวิธา มนสา อธมฺมจริยาวิสมจริยา โหติฯ เอวํ อธมฺมจริยาวิสมจริยาเหตุ โข, พฺราหฺมณ, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชนฺติฯ

‘‘ติวิธา พฺราหฺมณ, กาเยน ธมฺมจริยาสมจริยา โหติ; จตุพฺพิธา วาจาย ธมฺมจริยาสมจริยา โหติ; ติวิธา มนสา ธมฺมจริยาสมจริยา โหติฯ

‘‘กถญฺจ, พฺราหฺมณ, ติวิธา กาเยน ธมฺมจริยาสมจริยา โหติ…เป.… เอวํ โข, พฺราหฺมณ, ติวิธา กาเยน ธมฺมจริยาสมจริยา โหติฯ

‘‘กถญฺจ, พฺราหฺมณ, จตุพฺพิธา วาจาย ธมฺมจริยาสมจริยา โหติ…เป.… เอวํ โข, พฺราหฺมณ, จตุพฺพิธา วาจาย ธมฺมจริยาสมจริยา โหติฯ

‘‘กถญฺจ, พฺราหฺมณ, ติวิธา มนสา ธมฺมจริยาสมจริยา โหติ…เป.… เอวํ โข, พฺราหฺมณ, ติวิธา มนสา ธมฺมจริยาสมจริยา โหติฯ เอวํ ธมฺมจริยาสมจริยาเหตุ โข, พฺราหฺมณ, เอวมิเธกเจฺจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตี’’ติฯ

‘‘อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ, โภ โคตม…เป.… อุปาสกํ มํ ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติฯ ทสมํฯ

กรชกายวโคฺค ปฐโมฯ

(๒๒) ๒. สามญฺญวโคฺค

๒๒๑. ‘‘ทสหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ ทสหิ? ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, ปิสุณวาโจ โหติ, ผรุสวาโจ โหติ, สมฺผปฺปลาปี โหติ, อภิชฺฌาลุ โหติ, พฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, มิจฺฉาทิฎฺฐิโก โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

‘‘ทสหิ , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ ทสหิ? ปาณาติปาตา ปฎิวิรโต โหติ, อทินฺนาทานา ปฎิวิรโต โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฎิวิรโต โหติ, มุสาวาทา ปฎิวิรโต โหติ, ปิสุณาย วาจาย ปฎิวิรโต โหติ, ผรุสาย วาจาย ปฎิวิรโต โหติ, สมฺผปฺปลาปา ปฎิวิรโต โหติ, อนภิชฺฌาลุ โหติ, อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, สมฺมาทิฎฺฐิโก โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ทสหิ ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ

๒๒๒. ‘‘วีสติยา, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ วีสติยา? อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทายี โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทาเน สมาทเปติ; อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจาเร สมาทเปติ; อตฺตนา จ มุสาวาที โหติ, ปรญฺจ มุสาวาเท สมาทเปติ; อตฺตนา จ ปิสุณวาโจ โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ ผรุสวาโจ โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปี โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาเป สมาทเปติ; อตฺตนา จ อภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อภิชฺฌาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ พฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, ปรญฺจ พฺยาปาเท สมาทเปติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฎฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฎฺฐิยา สมาทเปติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, วีสติยา ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ

‘‘วีสติยา , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ วีสติยา? อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฎิวิรโต โหติ , ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทานา ปฎิวิรโต โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฎิวิรโต โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฎิวิรโต โหติ, ปรญฺจ มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ ปิสุณาย วาจาย ปฎิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ ผรุสาย วาจาย ปฎิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปา ปฎิวิรโต โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา สมาทเปติ; อตฺตนา จ อนภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อนภิชฺฌาย สมาทเปติ; อตฺตนา จ อพฺยาปนฺนจิโตฺต โหติ, ปรญฺจ อพฺยาปาเท สมาทเปติ; อตฺตนา จ สมฺมาทิฎฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฎฺฐิยา สมาทเปติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, วีสติยา ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ สเคฺค’’ติฯ

๒๒๓. ‘‘ตึสาย, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิโตฺต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ ตึสาย? อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ, ปาณาติปาเต จ สมนุโญฺญ โหติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทายี โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทาเน สมาทเปติ, อทินฺนาทาเน จ สมนุโญฺญ โหติ; อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจาเร สมาทเปติ, กาเมสุมิจฺฉาจาเร จ สมนุโญฺญ โหติ; อตฺตนา จ มุสาวาที โหติ, ปรญฺจ มุสาวาเท สมาทเปติ, มุสาวาเท จ สมนุโญฺญ โหติ; อตฺตนา จ ปิสุณวาโจ โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย สมาท

เปติ, ปิสุณาย วาจาย จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ ผรุสวาโจ โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย สมาทเปติ, ผรุสาย วาจาย จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปี โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาเป สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาเป จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ อภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อภิชฺฌาย สมาทเปติ, อภิชฺฌาย จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ พฺยาปาเท สมาทเปติ, พฺยาปาเท จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จ สมนุญฺโญ โหติ – อิเมหิ โข , ภิกฺขเว, ตึสาย ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเยฯ

‘‘ตึสาย , ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สเคฺคฯ กตเมหิ ตึสาย? อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ, ปาณาติปาตา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ, อทินฺนาทานา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ, มุสาวาทา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ, ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ อนภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อนภิชฺฌาย สมาทเปติ, อนภิชฺฌาย จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ อพฺยาปาเท สมาทเปติ, อพฺยาปาเท จ สมนุญฺโญ โหติ; อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ, สมฺมาทิฏฺฐิยา จ สมนุญฺโญ โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ตึสาย ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สเคฺค’’ติฯ

๒๒๔. ‘‘จตฺตารีสาย, ภิกฺขเว, ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเยฯ กตเมหิ จตฺตารีสาย? อตฺตนา จ ปาณาติปาตี โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาเต สมาทเปติ, ปาณาติปาเต จ สมนุญฺโญ โหติ , ปาณาติปาตสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทายี โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทาเน สมาทเปติ, อทินฺนาทาเน จ สมนุญฺโญ โหติ, อทินฺนาทานสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารี โหติ , ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจาเร สมาทเปติ, กาเมสุมิจฺฉาจาเร จ สมนุญฺโญ โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ มุสาวาที โหติ, ปรญฺจ มุสาวาเท สมาทเปติ, มุสาวาเท จ สมนุญฺโญ โหติ, มุสาวาทสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ ปิสุณวาโจ โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย สมาทเปติ, ปิสุณาย วาจาย จ สมนุญฺโญ โหติ, ปิสุณาย วาจาย จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ ผรุสวาโจ โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย สมาทเปติ, ผรุสาย วาจาย จ สมนุญฺโญ โหติ, ผรุสาย วาจาย จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปี โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาเป สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาเป จ สมนุญฺโญ โหติ, สมฺผปฺปลาปสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ อภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อภิชฺฌาย สมาทเปติ, อภิชฺฌาย จ สมนุญฺโญ โหติ, อภิชฺฌาย จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ พฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ พฺยาปาเท สมาทเปติ, พฺยาปาเท จ สมนุญฺโญ โหติ, พฺยาปาทสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ปรญฺจ มิจฺฉาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, มิจฺฉาทิฏฺฐิยา จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตารีสาย ธเมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเยฯ

‘‘จตฺตารีสาย, ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สเคฺค ฯ กตเมหิ จตฺตารีสาย? อตฺตนา จ ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปาณาติปาตา เวรมณิยา สมาทเปติ, ปาณาติปาตา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, ปาณาติปาตา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ อทินฺนาทานา เวรมณิยา สมาทเปติ, อทินฺนาทานา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, อทินฺนาทานา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา สมาทเปติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, กาเมสุมิจฺฉาจารา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ มุสาวาทา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ มุสาวาทา เวรมณิยา สมาทเปติ, มุสาวาทา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, มุสาวาทา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ ปิสุณาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา สมาทเปติ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, ปิสุณาย วาจาย เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ ผรุสาย วาจาย ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา จ สมาทเปติ, ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, ผรุสาย วาจาย เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ สมฺผปฺปลาปา ปฏิวิรโต โหติ, ปรญฺจ สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา สมาทเปติ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, สมฺผปฺปลาปา เวรมณิยา จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ อนภิชฺฌาลุ โหติ, ปรญฺจ อนภิชฺฌาย สมาทเปติ, อนภิชฺฌาย จ สมนุญฺโญ โหติ, อนภิชฺฌาย จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ อพฺยาปนฺนจิตฺโต โหติ, ปรญฺจ อพฺยาปาเท สมาทเปติ, อพฺยาปาเท จ สมนุญฺโญ โหติ, อพฺยาปาทสฺส จ วณฺณํ ภาสติ; อตฺตนา จ สมฺมาทิฏฺฐิโก โหติ , ปรญฺจ สมฺมาทิฏฺฐิยา สมาทเปติ, สมฺมาทิฏฺฐิยา จ สมนุญฺโญ โหติ, สมฺมาทิฏฺฐิยา จ วณฺณํ ภาสติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตารีสาย ธมฺมหิ สมนฺนาคโต ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สเคฺค’’ติ ฯ

๒๒๕-๒๒๘. ‘‘ทสหิ, ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ…เป…. อกฺขตํ อนุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ…เป…. วีสติยา, ภิกฺขเว…เป…. ตึสาย, ภิกฺขเว…เป…. จตฺตารีสาย, ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต ขตํ อุปหตํ อตฺตานํ ปริหรติ…เป….ฯ

๒๒๙-๒๓๒. ‘‘ทสหิ , ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อิเธกโจฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ…เป…. อิเธกโจฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ ฯ วีสติยา, ภิกฺขเว…เป…. ตึสาย, ภิกฺขเว,…เป…. จตฺตารีสาย, ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต อิเธกโจฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตํ นิรยํ อุปปชฺชติ…เป…. อิเธกโจฺจ กายสฺส เภทา ปรํ มรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชติ’’ ฯ

๒๓๓-๒๓๖. ‘‘ทสหิ, ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตโพฺพ…เป…. ปณฺฑิโต เวทิตโพฺพ…เป…. วีสติยา, ภิกฺขเว…เป…. ตึสาย, ภิกฺขเว…เป…. จตฺตารีสาย, ภิกฺขเว, ธมฺมหิ สมนฺนาคโต พาโล เวทิตโพฺพ…เป…. ปณฺฑิโต เวทิตโพฺพ …เป…. อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, จตฺตารีสาย ธมฺมหิ สมนฺนาคโต ปณฺฑิโต เวทิตโพฺพ’’ติ ฯ

สามญฺญวโคฺค ทุติโย ฯ

๒๓. ราคเปยฺยาลํ

๒๓๗. ‘‘ราคสฺส , ภิกฺขเว, อภิญฺญาย ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม ทส? อสุภสญฺญา, มรณสญฺญา, อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, อนิจฺจสญฺญา, อนิจฺเจ ทุกฺขสญฺญา, ทุกฺเข อนตฺตสญฺญา, ปหานสญฺญา, วิราคสญฺญา, นิโรธสญฺญา – ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

๒๓๘. ‘‘ราคสฺส , ภิกฺขเว, อภิญฺญาย ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม ทส? อนิจฺจสญฺญา, อนตฺตสญฺญา, อาหาเร ปฏิกูลสญฺญา, สพฺพโลเก อนภิรตสญฺญา, อฏฺฐิกสญฺญา, ปุฬวกสญฺญา [ปุลวกสญฺญา (สี.) ปุฬุวกสญฺญา (ก.)], วินีลกสญฺญา, วิปุพฺพกสญฺญา, วิจฺฉิทฺทกสญฺญา, อุทฺธุมาตกสญฺญา – ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

๒๓๙. ‘‘ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ กตเม ทส ? สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมนฺโต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิ, สมฺมาญาณํ, สมฺมาวิมุตฺติ – ราคสฺส, ภิกฺขเว, อภิญฺญาย อิเม ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

๒๔๐-๒๖๖. ‘‘ราคสฺส, ภิกฺขเว, ปริญฺญาย…เป.… ปริกฺขยาย… ปหานาย… ขยาย… วยาย… วิราคาย… นิโรธาย… ( ) [(อุปสมาย) (สี. สฺยา. ปี.) อเณฺณสํ ปน นิปาตานํ ปริโยสาเน อิทํ ปทํ น ทิสฺสติ] จาคาย… ปฏินิสฺสคฺคาย…เป.… อิเม ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพาฯ

๒๖๗-๗๔๖. ‘‘โทสสฺส …เป.… โมหสฺส… โกธสฺส… อุปนาหสฺส… มกฺขสฺส… ปฬาสสฺส… อิสฺสาย… มจฺฉริยสฺส… มายาย… สาเฐยฺยสฺส… ถมฺภสฺส… สารมฺภสฺส… มานสฺส… อติมานสฺส… มทสฺส… ปมาทสฺส ปริญฺญาย…เป.… ปริกฺขยาย… ปหานาย … ขยาย… วยาย… วิราคาย… นิโรธาย… ( ) [(อุปสมาย) (สี. สฺยา. ปี.) อเณฺณสํ ปน นิปาตานํ ปริโยสาเน อิทํ ปทํ น ทิสฺสติ] จาคาย… ปฏินิสฺสคฺคาย…เป.… อิเม ทส ธมฺมา ภาเวตพฺพา’’ติฯ

ราคเปยฺยาลํ นิฏฺฐิตํฯ

ทสกนิปาตปาฬิ นิฏฺฐิตาฯ